

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ESKİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ:
NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI ÖRNEĞİ**

Kamertap CIRIK

**Danışman
Doç. Dr. Hasan Şehmuz HAŞTEMOĞLU**

**DOKTORA LİSANS TEZİ
MİMARLIK PLANLAMA VE TASARIM ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2025**

© 2025 [Kamertap CIRIK]

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	4
2.1. Bir Koruma Yöntemi: Yeniden İşlevlendirme.....	4
2.1.1. Koruma Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	4
2.1.2. Eski Yapıları Yeniden İşlevlendirme Kavramı.....	14
2.1.3. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler	19
2.1.4. Yeniden İşlevlendirmede Fonksiyon Seçimine Etki Eden Faktörler	23
2.1.4.1. Yapının Mimari Özellikleri.....	24
2.1.4.2. Çevresel Faktörler.....	26
2.1.5. Yeniden İşlevlendirmede Yapılan Müdahale Biçimleri.....	27
2.2. Yeniden İşlevlendirilen Eski Endüstri Yapıları	30
2.2.1. Endüstri Mirası Kavramı.....	31
2.2.2. Endüstri Yapıları.....	34
2.2.3. Eski Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunması.....	37
2.2.4. Eski Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Fonksiyon Önerileri.....	40
2.2.5. Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Yapılarına Dünya'dan Örnekler....	42
2.2.5.1. Ruhr, Almanya	42
2.2.5.2. Tate Modern, İngiltere.....	48
2.2.5.3. Eski Leopolda Tren İstasyonu ve Çevresi, Floransa/İtalya.....	49
2.2.5.4. Orsay Tren Garı, Paris/Fransa	50
2.3. Sümerbank Dokuma Fabrikaları.....	51
2.3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Sanayi Hareketleri ve Mimariye Yansıması.....	51
2.3.2. Sümerbank'ın Kuruluşu ve Sümerbank Dokuma Fabrikalar	55
2.3.3. Yeniden İşlevlendirilen Eski Sümerbank Dokuma Fabrikaları.....	60
2.3.3.1. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası.....	60
2.3.3.2. Merinos (Bursa) Dokuma Fabrikası.....	61
3. MATERYAL/YÖNTEM	65
3.1. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası.....	65
3.1.1. Tarihçesi.....	65
3.1.2. Yerleşkede Bulunan Yapılar	68
3.2. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasında bulunan Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi	78
3.2.1. Yeniden İşlevlendirilecek Yapıların ve Öneri Yeni Fonksiyonların Belirlenmesi.....	79
3.2.2. Belirlenen Yeni Fonksiyonların Mekan Dizim Yöntemiyle İncelenmesi.....	88

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	104
4.1. Kültür Merkezi.....	104
4.2. Kütüphane.....	114
4.3. Enstitü Binası	124
4.4. Rektörlük (Yönetim) Binası.....	135
4.5. Yemekhane.....	145
4.6. İdari Bina.....	155
4.7. Merkezi Derslikler.....	168
4.8. Atölyeler/Stüdyolar	180
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	193
KAYNAKLAR	198
EKLER.....	206
EK A. Planlar.....	206
EK B. Yapı Fişleri	212
ÖZGEÇMİŞ.....	248

ÖZET

Doktora Tezi

ESKİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ: NAZILLI SÜMERBANK BASMA FABRİKASI ÖRNEĞİ

Kamertap CIRIK

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hasan Şehmuz HAŞTEMOĞLU

Bu doktora tezi, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası yerleşkesindeki yapıların bir yükseköğretim kurumu için yeniden işlevlendirilmesine yönelik, yazılım tabanlı bir analiz ve karar verme sürecini ele almaktadır. Çalışma kapsamında, yerleşkedeki mevcut yapıların röleve çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bu veriler dijital ortama aktarılmıştır. Geliştirilen yazılım programı, yapıların mekânsal ve işlevsel özelliklerini değerlendirerek, yeniden işlevlendirme açısından en uygun 8 yapıyı belirlemiş ve bu yapılar arasından; mekânsal organizasyon, hacimsel uygunluk, cephe düzeni ve yapısal müdahale gereksinimleri dikkate alınarak, her bir yeni fonksiyon için en uygun iki yapının seçilmesi sağlanmıştır.

Seçilen yapılar için öneri projeler geliştirilmiş ve bu projeler, depthmapX programıyla mekânsal performans analizine tabi tutulmuştur. Analizlerde, bağlantılılık (connectivity), bütünleşme (integration) ve adım derinliği (step depth) metrikleri kullanılmıştır. Bağlantılılık analizi, yapıların iç mekânları arasındaki doğrudan erişim ilişkilerini değerlendirirken; bütünleşme analizi, mekânların birbiriyle entegrasyon seviyesini ölçmüştür. Adım derinliği analizi ise, kullanıcıların bir mekândan diğerine erişimi için gereken adım sayısını hesaplayarak dolaşımın etkinliğini ortaya koymuştur. Bu analizler, önerilen işlevlerin yapılarla mekânsal uyumunu değerlendirme açısından önemli veriler sağlamıştır.

Çalışma, yazılım tabanlı bir karar verme süreci ve mekânsal analizlere dayalı bir yaklaşım sunarak, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi alanına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri mirası, yeniden işlevlendirme, depthmapX

2025, 248 sayfa

ABSTRACT

Phd Thesis

ADAPTIVE REUSE OF INDUSTRIAL HERITAGE BUILDINGS: THE CASE OF NAZİLLİ SÜMERBANK TEXTILE FACTORY

Kamertap CIRIK

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture, Planning, and Design**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hasan Şehmuz HAŞTEMOĞLU

This thesis examines a software-based analysis and decision-making process for the adaptive reuse of buildings within the Nazilli Sümerbank Textile Factory campus as part of a higher education institution. As part of the study, as-built surveys of the existing structures on the campus were conducted and transferred to a digital format. The developed software program assessed the spatial and functional characteristics of the buildings, identifying eight structures as suitable candidates for adaptive reuse. Among these, the program further selected the two most appropriate structures for each proposed function, considering criteria such as spatial organization, volumetric suitability, façade configuration, and structural intervention requirements.

Proposal projects were developed for the selected buildings and subjected to spatial performance analysis using the depthmapX software. The analysis employed the metrics of connectivity, integration, and step depth. Connectivity analysis evaluated the direct access relationships between the interior spaces of the buildings, while integration analysis measured the level of spatial cohesion among spaces. Step depth analysis calculated the average number of steps required for users to navigate between spaces, revealing the efficiency of circulation. These analyses provided critical data for assessing the spatial compatibility of the proposed functions with the selected structures.

This study offers a software-based decision-making process and a spatial analysis-driven approach, contributing to the field of industrial heritage adaptive reuse. It demonstrates how digital tools and spatial evaluations can support the transformation of historic structures into functional spaces that meet contemporary needs.

Keywords: Industrial heritage, adaptive reuse, depthmapX

2025, 248 pages

TEŞEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Doç. Dr. Hasan Şehmuz HAŞTEMÖĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın yürütülmesinde maddi ve manevi yardımlarını gördüğüm Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli Sümer Kampüsü İdari Amiri Sn. Cemal Fillikçioğlu'na teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan aileme sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Kamertap CIRIK
ISPARTA, 2025

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Tez akış şeması.....	3
Şekil 3.1. Turkstroj tarafından hazırlanan 1934 yılına ait vaziyet planı örneği..	68
Şekil 3.2. 1942 yılına ait fabrika vaziyet planı örneği.....	69
Şekil 3.3. 1950 yılı öncesine ait fabrika vaziyet planı.....	69
Şekil 3.4. 1953 yılına ait fabrika vaziyet planı.....	70
Şekil 3.5. 1967 yılına ait fabrika vaziyet planı.....	70
Şekil 3.6. Atıl durumda olan fabrika binaları.....	72
Şekil 3.7. Kuruluşun ilk yıllarına ait elektrik santrali bacalarının görünümü.....	73
Şekil 3.8. Elektrik santralinin son hali.....	73
Şekil 3.9. Nazilli sümerbank yerleşkesi giriş kapısı, idari bina ve sosyal tesis binası.....	74
Şekil 3.10. Bozdoğan yolu ve lojman binaları.....	76
Şekil 3.11. Kreş, Nazilli M.Y.O., eski yemekhane ve fabrika binalarına Bozdoğan yolu cephesinden bakış.....	77
Şekil 3.12. Proje tanımı.....	79
Şekil 3.13. Bina tanımı.....	80
Şekil 3.14. Bina Fonksiyon Tanımı.....	81
Şekil 3.15. Yapı durum girişleri.....	82
Şekil 3.16. Bina analiz raporu.....	83
Şekil 3.17. Fonksiyon Belirleme.....	84
Şekil 3.18. Yeniden işlevlendirilecek bina listesi.....	85
Şekil 3.19. Puan Raporu.....	85
Şekil 3.20. Örnek güney fabrika puan raporu.....	86
Şekil 3.21. Fonksiyon Öneri Raporu.....	86
Şekil 3.22. Sosyal tesis binası için sonuç raporu.....	87
Şekil 3.23. Sosyal tesis binası için sonuç raporu.....	88
Şekil 3.24. Space Syntax'ın Temel Özellikleri (Website,2024).....	90
Şekil 4.1. Kültür Merkezi Fonksiyonu İçin Öneri Raporu.....	105
Şekil 4.2. Balo salonuna ait zemin kat planı.....	105
Şekil 4.3. Balo salonuna ait öneri zemin kat planı.....	106
Şekil 4.4. Balo Salonuna ait öneri plan bağlantılılık grafiği.....	107
Şekil 4.5. Balo Salonuna ait öneri plan bütünleşme grafiği.....	107
Şekil 4.6. Balo Salonuna ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	108
Şekil 4.7. Lokale ait mevcut zemin kat planı.....	110
Şekil 4.8. Lokale ait öneri zemin kat planı.....	110
Şekil 4.9. Lokale ait öneri plan bağlantılılık grafiği.....	111
Şekil 4.10. Lokale ait öneri plan bütünleşme grafiği.....	111
Şekil 4.11. Lokale ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	112
Şekil 4.12. Kütüphane Fonksiyonu için Öneri Raporu.....	114
Şekil 4.13. Ambarlara ait mevcut kat planı.....	115
Şekil 4.14. Ambarlara ait öneri kat planı.....	115
Şekil 4.15. Ambarlara ait öneri plan bağlantılılık grafiği.....	116
Şekil 4.16. Ambarlara ait öneri plan bütünleşme grafiği.....	116
Şekil 4.17. Ambarlara ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	116
Şekil 4.18. Güney Fabrika (1950 yılı öncesine ait fabrika vaziyet planı).....	118

Şekil 4.19. Güney Fabrika'ya ait mevcut kat planı	119
Şekil 4.20. Güney Fabrika'ya ait öneri kat planı	119
Şekil 4.21. Güney Fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık grafiği	120
Şekil 4.22. Güney Fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği	121
Şekil 4.23. Güney Fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği	121
Şekil 4.24. Enstitü binası fonksiyonu için öneri raporu	125
Şekil 4.25. Eski Kreşe ait mevcut kat planları	126
Şekil 4.26. Eski Kreşe ait öneri kat planları	127
Şekil 4.27. Eski Kreşe ait öneri plan bağlantılılık grafiği	128
Şekil 4.28. Eski kreşe ait öneri plan bütünleşme grafiği	128
Şekil 4.29. Eski kreşe ait öneri plan adım derinliği grafiği	128
Şekil 4.30. İdari Binaya ait mevcut kat planları	130
Şekil 4.31. Eski hastane (idari bina) ye ait öneri zemin kat planı	130
Şekil 4.32. Eski hastane (idari bina) ye ait öneri birinci kat planı	131
Şekil 4.33. Eski Hastaneye ait öneri plan bağlantılılık grafiği	132
Şekil 4.34. Eski Hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği	132
Şekil 4.35. Eski hastaneye ait öneri plan adım derinliği grafiği	133
Şekil 4.36. Rektörlük Binası Fonksiyonu için Öneri Raporu	135
Şekil 4.37. İdari Binaya ait mevcut kat planları	136
Şekil 4.38. İdari Binaya ait öneri zemin kat planı	136
Şekil 4.39. İdari Binaya ait öneri birinci kat planı	137
Şekil 4.40. Eski Hastaneye ait öneri plan bağlantılılık grafiği	138
Şekil 4.41. Eski Hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği	138
Şekil 4.42. Eski Hastaneye ait öneri adım derinliği grafiği	139
Şekil 4.43. Sosyal Tesise ait mevcut zemin kat planı	141
Şekil 4.44. Sosyal tesise ait öneri zemin kat planı	141
Şekil 4.45. Sosyal tesise ait öneri plan bağlantılılık grafiği	142
Şekil 4.46. Sosyal tesise ait öneri plan bütünleşme grafiği	143
Şekil 4.47. Sosyal tesise ait öneri plan adım derinliği grafiği	143
Şekil 4.48. Yemekhane Fonksiyonu için Öneri Raporu	146
Şekil 4.49. Lokale ait kat planı	147
Şekil 4.50. Lokale ait öneri kat planı	147
Şekil 4.51. Lokale ait öneri plan bağlantılılık grafiği	148
Şekil 4.52. Lokale ait öneri plan bütünleşme grafiği	148
Şekil 4.53. Lokale ait öneri plan adım derinliği grafiği	149
Şekil 4.54. Sosyal tesise ait zemin kat planı	150
Şekil 4.55. Sosyal tesise ait öneri kat planı	151
Şekil 4.56. Sosyal tesise ait öneri plan bağlantılılık grafiği	152
Şekil 4.57. Sosyal tesise ait öneri plan bütünleşme grafiği	152
Şekil 4.58. Sosyal tesise ait öneri plan adım derinliği grafiği	153
Şekil 4.59. İdari bina fonksiyonu için öneri raporu	155
Şekil 4.60. Eski hastaneye ait mevcut kat planları	156
Şekil 4.61. Eski hastaneye ait öneri zemin kat planı	156
Şekil 4.62. Eski hastaneye ait öneri I. kat planı	157
Şekil 4.63. Eski hastaneye ait öneri plan bağlantılılık grafiği	157
Şekil 4.64. Eski hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği	158
Şekil 4.65. Eski hastaneye ait öneri plan adım derinliği grafiği	158
Şekil 4.66. A Blok lojmana ait mevcut kat planları	160
Şekil 4.67. B Blok lojmana ait mevcut kat planları	161

Şekil 4.68. C Blok lojmana ait mevcut kat planları.....	161
Şekil 4.69. D Blok lojmana ait mevcut kat planları	162
Şekil 4.70. A Blok lojmana ait öneri kat planları.....	162
Şekil 4.71. B Blok lojmana ait öneri kat planları.....	163
Şekil 4.72. C Blok lojmana ait öneri kat planları.....	163
Şekil 4.73. D Blok lojmana ait öneri kat planları	164
Şekil 4.74. C blok lojmana ait öneri plan bağlantılılık grafiği	165
Şekil 4.75. C blok lojmana ait öneri plan bütünleşme grafiği	165
Şekil 4.76. C blok lojmana ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	166
Şekil 4.77. Merkezi derslikler fonksiyonu için öneri raporu	169
Şekil 4.78. Ana fabrika binasına ait mevcut zemin kat planı	170
Şekil 4.79. Ana fabrika binasına ait öneri zemin kat planı.....	171
Şekil 4.80. Ana fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık grafiği	172
Şekil 4.81. Ana fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği	173
Şekil 4.82. Ana fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	173
Şekil 4.83. Güney fabrikaya ait zemin kat planı	175
Şekil 4.84. Güney fabrikaya ait öneri kat planı.....	176
Şekil 4.85. Güney fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği grafikleri	177
Şekil 4.86. Atölye/stüdyo fonksiyonu için öneri raporu	181
Şekil 4.87. Güney fabrikaya ait zemin kat planı	182
Şekil 4.88. Güney fabrikaya ait öneri kat planı.....	183
Şekil 4.89. Güney fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği grafikleri	185
Şekil 4.90. Ana fabrika binasına ait mevcut zemin kat planı	187
Şekil 4.91. Ana fabrikaya ait öneri kat planı.....	188
Şekil 4.92. Ana fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık grafiği	189
Şekil 4.93. Ana fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği	190
Şekil 4.94. Ana fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği.....	190
Şekil A.1. Ambar binasına ait öneri kütüphane kat planı	206
Şekil A.2. Güney fabrikaya ait öneri kütüphane kat planı	207
Şekil A.3. Ana fabrikaya ait öneri merkezi derslikler kat planı.....	208
Şekil A. 4.Güney fabrikaya ait öneri merkezi derslikler kat planı.....	209
Şekil A.5. Güney fabrikaya ait öneri atölye/stüdyo kat planı	210
Şekil A.6. Ana fabrikaya ait öneri atölye/stüdyo kat planı	211
Şekil B.1. Giriş binasına ait yapı fişi.....	212
Şekil B.2. İdari binaya ait yapı fişi	213
Şekil B.3. Sosyal tesise ait yapı fişi	215
Şekil B.4. Lojmanlara ait yapı fişi.....	216
Şekil B.5. Müdür lojmanına ait yapı fişi.....	217
Şekil B.6. Spor salonuna ait yapı fişi.....	218
Şekil B.7. Batı ambar binasına ait yapı fişi	219
Şekil B.8. Doğu ambar binasına ait yapı fişi.....	220
Şekil B.9. Tren garına ait yapı fişi	221
Şekil B.10. Derslik A bloğa ait yapı fişi	222
Şekil B.11. Derslik B bloğa ait yapı fişi.....	223
Şekil B.12. Derslik C bloğa ait yapı fişi.....	224
Şekil B.13. Depoya ait yapı fişi.....	225
Şekil B.14. Prestakosa ait yapı fişi	226

Şekil B.15. Laboratuvara ait yapı fişi.....	227
Şekil B.16. Sağlık MYO'a ait yapı fişi.....	228
Şekil B.17. Sağlık MYO öğrenci işlerine ait yapı fişi.....	229
Şekil B.18. Mekanik atölyesine ait yapı fişi.....	231
Şekil B.19. Marangozhaneye ait yapı fişi	232
Şekil B.20. Hangara ait yapı fişi.....	233
Şekil B.21. Elektrik dolum atölyesine ait yapı fişi	234
Şekil B.22. Mamül ambarına ait yapı fişi.....	235
Şekil B.23. Elektrik santraline ait yapı fişi	237
Şekil B.24. Su santraline ait yapı fişi.....	238
Şekil B.25. Güney fabrikaya ait yapı fişi.....	240
Şekil B.26. Ana fabrikaya ait yapı fişi	242
Şekil B.27. Lokale ait yapı fişi.....	243
Şekil B.28. Nazilli MYO ana binasına ait yapı fişi.....	245
Şekil B.29. MYO depoya ait yapı fişi.....	246
Şekil B.30. Kantine ait yapı fişi	247

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 4.1. Balo Salonuna ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri	108
Çizelge 4.2. Lokale ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	112
Çizelge 4.3. Kültür merkezi fonksiyonu için “balo salonu” ve “lokal” binaların yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	113
Çizelge 4.4. Ambarlara ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	117
Çizelge 4.5. Güney Fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	122
Çizelge 4.6. Kütüphane fonksiyonu için “ambarlar” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	123
Çizelge 4.7. Eski kreşe ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	129
Çizelge 4.8. Eski hastaneye ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	133
Çizelge 4.9. Enstitü binası fonksiyonu için “eski kreş” ve “eski hastane” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	134
Çizelge 4.10. Eski hastaneye ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	139
Çizelge 4.11. Sosyal tesise ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	144
Çizelge 4.12. Rektörlük (yönetim) binası fonksiyonu için “eski hastane” ve “sosyal tesis” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	145
Çizelge 4.13. Lokale ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	149
Çizelge 4.14. Sosyal tesise ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	153
Çizelge 4.15. Yemekhane fonksiyonu için “lokal” ve “sosyal tesis” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	154
Çizelge 4.16. Eski hastaneye ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	158
Çizelge 4.17. C blok lojmana ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	166
Çizelge 4.18. İdari bina fonksiyonu için “lojman” ve “eski hastane” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	167
Çizelge 4.19. Ana fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	173

Çizelge 4.20. Güney fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:.....	178
Çizelge 4.21. Merkezi derslikler fonksiyonu için “ana fabrika” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	178
Çizelge 4.22. Güney fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:	186
Çizelge 4.23. Ana fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:.....	190
Çizelge 4.24. Atölye/Stüdyo fonksiyonu için “ana fabrika” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:	191

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIHP	America"s Industrial Heritage Project
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
km	Kilometre
m	Metre
mm	Milimetre
m ²	Metrekare
SPAB	Society for the Protection of Ancient Buildings
TICCIH	The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage.
UCL	University College London
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vd	Ve diğerleri
vb	Ve benzeri

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi, sanayi yapılarının toplumsal ve ekonomik gelişim açısından kritik bir rol oynamasını sağlamıştır. Ancak teknolojinin hızlı gelişimi ve üretim yöntemlerindeki değişiklikler sonucunda birçok endüstriyel yapı işlevsiz hale gelmiştir (Giebeler, 2009). Bu bağlamda, koruma ve yeniden işlevlendirme yaklaşımları, sanayi mirasının kültürel ve mimari değerini dikkate alarak bu yapıların modern toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeniden kullanılmasını mümkün kılmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren, terkedilmiş endüstri yapılarının kültürel, ekonomik ve sosyal öneminin fark edilmesi, bu yapıların yeniden işlevlendirilmesini koruma alanında önemli bir strateji haline getirmiştir (Plevoets & Cleempoel, 2011).

Yeniden işlevlendirme, bir yapının mevcut mimari ve tarihi değerlerinin korunarak yeni bir amaçla kullanılması sürecidir (Cantell, 2005). Bu yaklaşım, tarihi yapıların sürdürülebilirliğini sağlarken aynı zamanda kültürel ve ekonomik kalkınmaya da katkı sunar. Yeniden işlevlendirme, sadece bir koruma yöntemi olmanın ötesinde, mevcut yapı stokunun etkin bir şekilde değerlendirilmesini de ifade eder. Özellikle işlevini yitiren endüstriyel yapılarla karşılaşan şehirlerde, bu yapılar kültürel miras olarak değerlendirilmiş ve çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik işlevlerle yeniden hayata kazandırılmıştır (Bullen & Love, 2011).

Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi, sadece bu yapıların korunması ve tekrar kullanıma kazandırılması değil, aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve kent belleğinin sürekliliğinin sağlanması açısından da kritik bir öneme sahiptir (Stratton, 2000). Dünya genelinde uygulanan başarılı yeniden işlevlendirme projeleri, bu yaklaşımın etkili bir koruma yöntemi olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Ruhr bölgesi, Tate Modern, Eski Leopolda Tren İstasyonu ve Orsay Tren Garı gibi örnekler, terkedilmiş endüstri yapılarının yeni işlevler kazanarak toplumsal hayata entegre edilebileceğini göstermektedir (Smith, 2006). Bu projeler, endüstri mirasının kentsel dönüşüm süreçlerinde nasıl önemli bir rol oynayabileceğini ve bu yapıların sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yeni işlevler edinebileceğini gözler önüne sermektedir.

Türkiye'de ise erken Cumhuriyet dönemi sanayileşme sürecinde inşa edilen Sümerbank fabrikaları, ülkenin ekonomik ve endüstriyel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Ancak, teknolojik ilerlemeler ve üretim yöntemlerindeki değişiklikler nedeniyle birçok Sümerbank fabrikası zamanla işlevini yitirmiş ve kapatılmıştır. Terk edilmiş olsalar bile, bu fabrikalar kültürel miras açısından büyük bir öneme sahip olup, yeniden işlevlendirme yoluyla korunmaları gerekmektedir (Orbaşlı, 2008).

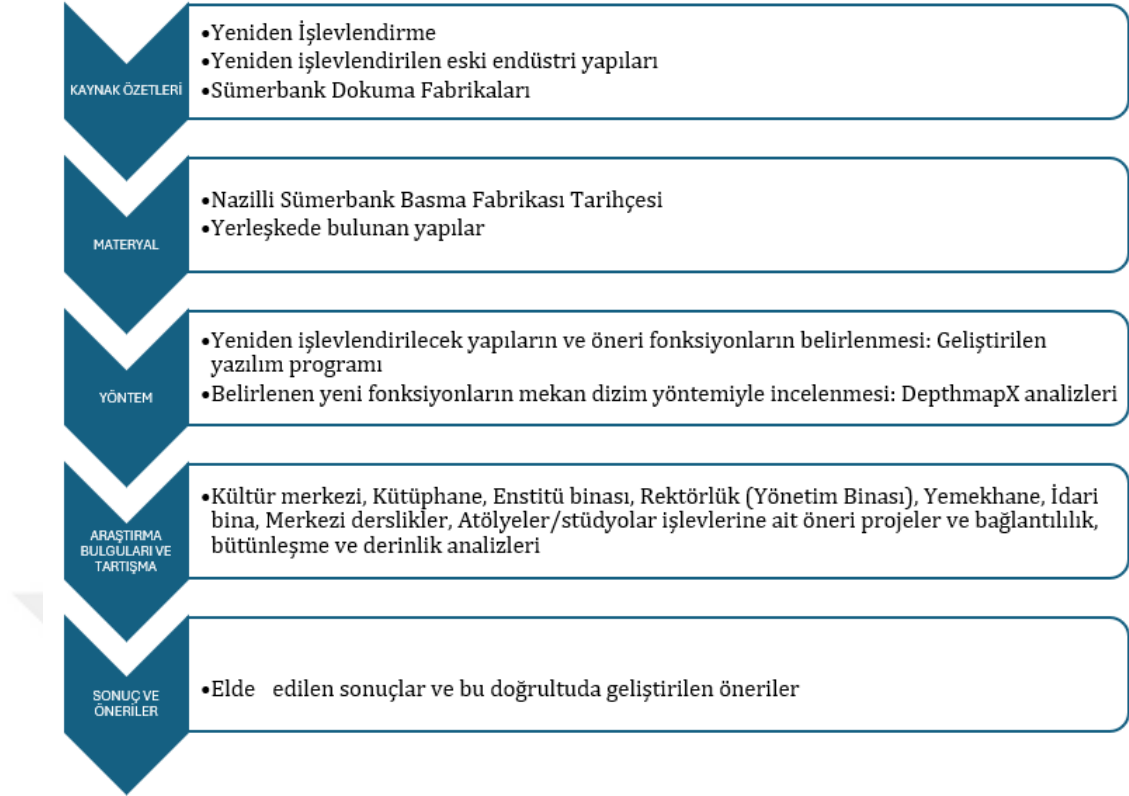
Bu kapsamda, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, yeniden işlevlendirme çalışmaları için seçilen önemli bir örnektir. Türkiye'nin ilk modern tekstil fabrikalarından biri olarak bu yapı, hem mimari hem de endüstriyel miras açısından değerli bir örnek teşkil etmektedir. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi süreci, tarihi dokusunun korunarak çağdaş ihtiyaçlara uygun bir şekilde dönüştürülmesi bakımından önemli bir model sunmaktadır.

Bu tez çalışmasında geliştirilen yazılım programıyla, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası yerleşkesinde bulunan 30 yapı arasından yeniden fonksiyon verilmeye uygun olduğu görülen yapılar belirlenecektir. Yerleşkenin mülkiyeti Adnan Menderes Üniversitesi'ne ait olduğundan, belirlenen bu yapılar, eğitim sektörü kapsamında değerlendirilen yeni işlevlerle yeniden işlevlendirilecektir.

Yazılım programı, bu yapıların mekânsal düzeni, hacimsel uygunluğu, cephe düzeni ve yapısal müdahale gereksinimlerini dikkate alarak her bir yeni işlev için yerleşkedeki mevcut yapılardan en uygun iki yapıyı önerecektir.

Belirlenen yapılar için hazırlanan öneri projeler, depthmapX programı kullanılarak bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği analizleri ile değerlendirilecektir.

Bu doğrultuda hazırlanan tez akış şeması aşağıda sunulmuştur:

Şekil 1.1. Tez akış şeması

Sonuç olarak, bu tez çalışması, Sümerbank fabrikalarının tarihsel ve kültürel değerlerinin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi yoluyla sürdürülebilir bir biçimde kullanıma kazandırılması amacıyla bir model sunmayı hedeflemektedir. Böylece, endüstriyel mirasın korunması ve çağdaş ihtiyaçlara uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesi konusunda yeni bir yöntem geliştirilerek literatüre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Çalışmanın literatür incelemesi üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. İlk bölüm, koruma kavramının tarihsel gelişimini ve eski yapıların yeniden işlevlendirilmesine dair temel kavramları, bu süreci gerektiren nedenleri, fonksiyon seçiminde etkili olan faktörleri ve müdahale biçimlerini açıklamak amacıyla 'Bir Koruma Yöntemi: Yeniden İşlevlendirme' başlığı altında toplanmıştır. İkinci bölüm, endüstri mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesine odaklanmakta; bu bağlamda endüstri mirası kavramı, endüstriyel yapılar, bu yapıların korunarak yeniden işlevlendirilmesi süreçleri ve dünya çapındaki başarılı yeniden işlevlendirme örnekleri olarak Ruhr (Almanya), Tate Modern (İngiltere), Eski Leopolda Tren İstasyonu ve çevresi (İtalya) ile Orsay Tren Garı (Fransa) incelenmiştir. Son bölümde ise erken Cumhuriyet dönemi sanayi hareketlerinin mimari etkileri, Sümerbank'ın kuruluşu ve Sümerbank dokuma fabrikaları ele alınarak, Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası ve Merinos (Bursa) Dokuma Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilme süreçleri değerlendirilmektedir.

2.1. Bir Koruma Yöntemi: Yeniden İşlevlendirme

2.1.1. Koruma Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Türk Dil Kurumu'na göre, "korumak" fiili, bir kişiyi ya da bir nesneyi dış etkenlerden, tehlikelerden ya da zor durumlardan uzak tutmak, onu korumak veya muhafaza etmek anlamına gelir (Türk Dil Kurumu, 2006). Bu tanımda belirtilen "bir şey" ifadesi sadece nesneleri değil, aynı zamanda kültürel miras olarak değerlendirilen gelenekler, görenekler, töreler ve törenler gibi halkbilimsel unsurları da kapsar. Ayrıca, bilimsel, tarihi veya sanatsal değere sahip eserlerin yanı sıra doğal güzellikler, ilginç jeolojik oluşumlar ve nesli tükenmekte olan hayvan ve bitkiler gibi doğal varlıkları da içerir (Alsaç, 1995). Kaşlı'nın görüşüne göre, toplumlar, yaşamlarında önemli anlara tanıklık eden değerleri korumak isterler. Bu perspektifle, tarihsel bir olayın simgesi haline

gelmiş bir yapı ya da estetik ve teknik açıdan özgün olan bir mimari yapı da korunmaya değer bulunabilir (Kaşlı, 2009).

2682 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK), "koruma" kavramını şu şekilde tanımlar: "Koruma" ve "korunma", taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları için muhafaza, bakım, onarım, yenileme ve fonksiyon değiştirme işlemlerini içerirken; taşınır kültür varlıklarında bu işlemler muhafaza, bakım, onarım ve yenileme ile sınırlıdır. Ayrıca, "kültür varlıkları" tanımı şu şekilde yapılır: "Kültür varlıkları", tarih öncesi ve tarihi dönemlere ait olan, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan tüm taşınır ve taşınmaz varlıkları ifade eder" (KTVKK, 1983).

Sosyal, kültürel ve teknolojik ilerlemelerin etkileriyle, binaların sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli önlemler alınmazsa, bu değişimlere uyum sağlayamayan ve koruma altına alınmayan yapılar zamanla yıpranma riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Toplumsal bellekte önemli bir yer tutan ve kültürel kimlik ile mirası sürdüren bu yapılar, yaşanan değişim süreçlerinden etkilenebilir ve dönüşüm geçirebilirler (Akış, 2018). Sözen, değişim sürecini şu şekilde açıklar: "Koruma, geçmişteki toplumsal ve ekonomik koşulları, kültürel değerleri yansıtan fiziksel yapının, günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik şartları altında yok olmasını önlemek ve bu yapıyı çağdaş toplumla uyumlu bir şekilde yaşatmak anlamına gelir" (Sözen, 1990).

Koruma anlayışı, hem bugünün hem de geleceğin sorumluluğunu üstlenmelidir. Geçmiş sadece dondurmak, korumak ve çağdaş insan için kullanılmaz hale getirmek gerçek bir koruma olarak değerlendirilemez (Bektaş, 2001). Çağdaş koruma anlayışı, yaşamı durdurmak veya engellemekten ziyade, mevcut değerleri değerlendirme, geliştirme ve kullanma süreçlerini kapsar (Alsaç, 1995). Kültürü sürdürebilmek, yaşatabilmek ve çağdaş versiyonlarını yaratabilmek için yollar açık tutulmalıdır. Asıl korunması gereken, bu yaratıcı süreçtir. Bu da geçmiş ile bugünün, bugünün ise gelecekle sağlıklı ve dinamik bir ilişki içinde olması; katkılara ve yeni üretimlere açık kalmasıyla mümkün olabilir (Bektaş, 2001).

Mevcut belgeler, insanların yerleşim ve düzenleme düşüncelerini geliştirdikleri dönemlerde bile anıtları koruma kaygısının mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ilkel toplumlarda, geçmişin temsilcisi olmaktan ziyade sembol olarak kabul edilen anıtların, toplumsal güç göstergesi olarak dini ya da çeşitli siyasi nedenlerle korunduğu düşünülebilir (Erder, 1999). Panteon, Ayasofya, Kubbet-Es-Sahra ve İse Tapınağı gibi birçok yapı, Ortaçağ ve sonrasındaki dönemlerde de koruma çabalarının varlığını kanıtlamaktadır. Ancak, Efes'teki Artemision, Roma'daki eski San Pietro ve diğer büyük anıtların başına gelenler, 19. yüzyıla kadar tarihî mirası koruma kaygısının pek gelişmediğini göstermektedir. Bazı özel durumlar ve bazı düşünür ya da sanatçıların çok eski dönemlerde bu konuda bilinçli ifadeler kullanmış olmaları, bu düşüncelerin toplumda geniş çapta kabul görmüş olduğunu kanıtlamamaktadır (Kuban, 2000). Tarih boyunca yapılan onarımlar ile günümüzdeki restorasyon uygulamaları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Geçmişte, dini, ulusal veya ideolojik simgeler olarak kabul edilen ve geniş bir beğeni kazanan yapılar, toplumun iradesi veya yapı sahibinin geleceğe yönelik hazırladığı maddi kaynaklarla korunmuştur. Ancak günümüzde koruma anlayışı, sadece anıtsal yapılarla sınırlı kalmayıp, tarihi kent dokusunun bir parçası olan daha küçük ölçekli yapıları da kapsamaktadır. Şu anda tarihi sokaklar, mahalleler ve şehirler, korunacak değerler olarak görülmekte ve bu koruma kamu fonlarıyla desteklenmektedir (Ahunbay, 1996). Geçmişte onarımların amacı, yapıyı sağlam tutmak, yıkılan bölümleri yeniden inşa ederek bütünlüğünü korumak ve değişen ihtiyaçlara göre eklemeler yaparak işlevselliğini sürdürmektir.

Günümüzde ise anıtlar ve tarihi çevreler, belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini ve sosyal yaşamını açıklayan belgeler olarak değerlendirilmektedir. Tarihi anıtlar ve çevrelerin korunması tesadüflere bırakılmadan, ulusal ve evrensel kültürün bir parçası ve uygarlık belgeleri olarak ele alınması hedeflenmektedir. Bu yapılar, ciltler dolusu yazılı tarihten daha öğretici ve aydınlatıcı olabilir ve özgün biçim, yapı ve malzemeleriyle sürdürüldüğü sürece koruma başarılı sayılmaktadır (Ahunbay, 1996).

Günümüzde yapılan restorasyonların geçmişteki onarımlardan en belirgin farkı, kuramsal bir temele dayanıyor olmasıdır; bu işlemler artık kişisel görüşler veya dönemsel mimarlık akımlarına bağlı kalmadan, belirli ilkelere göre gerçekleştirilmektedir. Koruma uygulamalarının kökenleri çok eskilere dayanmakla birlikte, onarımların bilimsel bir yaklaşım haline gelmesi ancak 19. yüzyılda başlamıştır. Avrupa kökenli bu gelişmenin ilk aşamalarında, Fransa, İngiltere ve İtalya'da "üslup birliği" hedefiyle yapılan gelişigüzel onarımlar tartışmalara neden olmuş ve bu duruma tepki olarak, restorasyon yapılmaması gerektiğini savunan "romantik görüş" ortaya atılmıştır. Günümüzdeki çağdaş restorasyon kuramının evrimi, konuyu olumsuz deneyimler ve gerçek sorunlar çerçevesinde değerlendiren düşünürlerin katkılarıyla şekillenmiştir (Ahunbay, 1996).

Üslup Birliği Görüşü;

1789 Fransız Devrimi'nden sonra, halk, soylulara, krallığa ve kiliseye karşı olan öfkelerini, bu kurumları temsil eden saray, şato, kale ve kilise gibi yapıları yok ederek ifade etmiştir. Ancak 1830'larda Ortaçağ yapıları yeniden ilgi görmeye başlamış ve uzun süre bakımsız kalan bu anıtların onarımı için zemin hazırlamıştır (Ahunbay, 1996). 19. yüzyılın bilimsel ortamında eğitim almış olan Eugene Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879), kişisel görüşlerin ve rastgele onarımların düzenlenmesi için önemli çabalar göstermiş ve bu alandaki öncülerden biri olmuştur (Ahunbay, 1996). 19. yüzyılda restorasyon kuramının en önemli figürü olarak kabul edilen Viollet-le-Duc, mimarlık teorisi üzerindeki katkıları, Ortaçağ mimarisi üzerine yaptığı araştırmalar ve restorasyon çalışmaları ile geçen yüzyılın en etkili restorasyon kuramcısı olarak öne çıkmıştır (Kuban, 2000). Ona göre, "Bir yapıyı restore etmek, onu korumak, onarmak ya da yeniden inşa etmek değil, belirli bir dönemde hiç var olmamış bir biçimde, tam anlamıyla bitmiş bir yapı haline getirmek anlamına gelir" (Kuban, 2000). Bu görüşe göre, restore etmek, anıtların Ortaçağ'daki tasarımlarında öngörülen, ancak tarih boyunca yapılan onarımlar ve değişikliklerle gerçekte hiçbir zaman ulaşamadıkları bir duruma getirmeyi amaçlayan bir işlem olarak tanımlanır (Erder,2007). Viollet-le-Duc, Amiens, Chartres, Paris'teki Notre-Dame ve Vezelay gibi ünlü Ortaçağ katedralleri ve şatolarını restore ederken, yapının özgün

üslupsal bütünlüğünü bozan eklerin kaldırılmasını ve ayrıca yapıda eksik veya sonradan yıkılmış bölümlerin restorasyon sırasında tamamlanmasını önermiştir (Kuban, 2000). Üslup Birliğine Varma (Stilistik Rekompozisyon) olarak bilinen ve Avrupa'da birçok uygulayıcısı bulunan bu kuram, anıtların restorasyonunda restoratorlerin kişisel görüşlerine dayanarak yapılan müdahaleleri içermekteydi. Bu durum, Ortaçağ yapılarında büyük hasarlara yol açmış ve yapının özgün detaylarının kaybolmasına neden olmuştur. Çünkü Ortaçağ yapıları, yapım süreci yüzyılları aşan ve sanat akımlarındaki değişimlerle üslup farkları gösteren yapılar olduğundan, başlangıçtaki üsluba göre restore edilmesi, diğer dönemlere ait eklerin kaldırılmasına ve yapının kimliğinin büyük ölçüde değişmesine yol açmıştır (Ahunbay, 1996).

Romantik Görüş;

Ortaçağ mimarisi üzerine derinlemesine düşünen sanat eleştirmeni John Ruskin (1819-1900), "Üslup Birliğine Varma" anlayışıyla yapılan restorasyonlarla yapıların değiştirilmesine karşı çıkmıştır (Erder, 2007). Ruskin, tarihi yapıtların bir belge olarak korunması gerektiğini savunmuş ve sanat eserlerinin mevcut haliyle korunup saygı görmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, Ruskin yapıya müdahalede bulunulmamasını ve yapının doğal süreç içinde yok olmasını destekleyen romantik bir yaklaşım benimsemiştir (Kuban, 2000). Romantik görüşün merkezinde, sanat eserinin dokunulmazlığı ilkesi bulunmaktaydı. "Üslup Birliğine Varma" çabalarına karşı bir alternatif olarak, hiçbir müdahalede bulunmama görüşünü savunan bu yaklaşım "Anti-Restorasyon" akımı olarak adlandırılıyordu. Bu akıma göre, bir anıt zamanın etkilerine dayanabildiği sürece korunmalı ve "onursuz, sahte bir kopya"nın yerine geçmesine izin verilmemeliydi. Başlangıçta daha çok teorik bir ideal olarak kalan romantik akım, William Morris tarafından 1870'lerde geniş kitlelere tanıtılmıştır (Ahunbay, 1996). Morris, anıtların onarımında karşılaştığı aşırılıklara tepki olarak, "restorasyon" yerine koruma ilkesine odaklanan ve bu konuda uzmanlaşmış bir derneğin kurulması için çalışmalara başlamıştır. O dönemde onarımlar nedeniyle kaybedilen anıtlara dikkat çeken Morris, mevcut dokunulmamış anıtların korunması gerektiğini vurgulamış ve bu amaçla 1877 yılında S.P.A.B. (Society for the Protection of Ancient Buildings) adlı derneğin kurulmasını sağlamıştır

(Erder, 2007). Derneğin temel ilkelerini içeren ve mevcut uygulamaları sert bir şekilde eleştiren bir manifesto yayımlayarak Ruskin'in görüşlerini tekrar gündeme getirmiştir. Bu bildirgede, restorasyon adı altında yapılan değişikliklerin kişisel tercihlere dayandığı, yapının özgün özelliklerinin yok edildiği, eski dokunun kaybolduğu ve nihayetinde zayıf ve cansız bir taklit ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu nedenle, "restorasyon" yerine "koruma" anlayışının benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, yapılarının sürekli bakım ile korunması, uygun yöntemlerle onarılması, yapının dokusuna ve süslemelerine müdahale edilmemesi, kullanılmaz hale gelen yapıların değiştirilmek yerine yeniden yapılması gerektiği önerilmiştir (Ahunbay, 1996).

Tarihi Restorasyon;

1880-1890 yılları arasında, stilistik rekompozisyonun egemenliği ve romantik görüşün pasif savunma anlayışına karşı iki yeni yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunlar "Tarihi Restorasyon" ve "Çağdaş Restorasyon" kuramlarıdır (Ahunbay, 1996). İtalya'da Luca Beltrami (1854-1933) tarafından geliştirilen ve uygulamaya geçirilen "Tarihi Restorasyon" kuramı, anıtların restorasyonunda somut verilere dayanan tarihi belgelerin kullanılmasını önermiştir. Bu yaklaşım, "tarihçi ve arşivci restoratör" türünün ortaya çıkmasına yol açmış ve mimar, restorasyon önerilerini arşiv belgeleri, tarih kitapları, pullar, resimler ve anıt üzerinde yaptığı araştırmalara dayandırmıştır. Bu kuram doğrultusunda yapılan restorasyonlar, "üslup birliği" hedefinden uzak değil, aksine anıta ait çeşitli kanıtlarla desteklenen, mimarın birikim ve hayal gücüne dayanan bir işlemin kabul edilebilir olduğunu savunmuştur (Erder, 2007). Bu aşamada, çağdaş yapıların üslupsal analizinden ziyade tarihi belgelerin mimari yorumları ön planda olmaya başlamış ve yapı, bu yorumlara göre bütünleştirilmiştir (Kuban,2000). Bu nedenle, nesnel ve gerçek verilere dayandığı düşünülen bu yaklaşım, elde edilen belgelerin doğruluğu ve yeterliliği konusunda eleştiriler almış ve bu konuda yoğun sorgulamalar yapılmıştır (Ahunbay, 1996).

Çağdaş Restorasyon;

Ortaçağ mimarisine ahlaki ve ruhsal bir perspektiften yaklaşan İtalyan Camillo Boito (1836-1914), tarihi yapıları ne Viollet-le-Duc'un savunduğu üslupsal

bütünlük çerçevesinde, ne de Ruskin'in önerdiği gibi olduğu gibi bırakılması gereken anılar olarak değerlendirmiştir. Boito, bu yapıları tarihsel ve estetik belgeler olarak görmüş ve restorasyonu, bu belgeleri tam anlamıyla korumak amacıyla yapılan teknik bir müdahale olarak tanımlamıştır. Üslupsal bütünlüğe karşı çıkan Boito, bunu bir tür sahtekarlık ve aldatmaca olarak nitelendirmiş, üslupsal bütünlüğün restorasyonla eşdeğer olmasını eleştirmiş ve restorasyon yerine tamiri tercih ettiğini belirtmiştir (Kuban, 2000). Restorasyon konusunda çağdaş anlayışa en yakın görüşleri ortaya koyan mimar ve düşünürlerden biri olan Botio, yeni yapılan restorasyonların yanıltıcı olmaması için çeşitli aydınlatıcı önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir. 1883 yılında sunulan ve çağdaş onarım ilkelerinin öncüsü olarak kabul edilen bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır (Kuban, 2000):

- Geçmiş dönemlerin anıtları, tarihsel belgeler olarak dini bir saygı ile korunmalıdır.
- Mimari yapılar, onarımdan ziyade güçlendirilmelidir; restore edilmektense tamir edilmelidir. Eklemeler veya yenilemeler yapılmamalıdır.
- Ekleme veya yenileme gerekiyorsa, bunlar kolayca ayırt edilebilmeli ve mevcut yapının tarzından farklı olmalıdır.
- Eğer tamamlanmamış ya da tahrip olmuş eklerin yapılması gerekiyorsa, bunlar farklı malzemelerle ve özgün yapının detaylarından bağımsız olarak inşa edilmelidir.
- Yapının yaşının verdiği renk (patina), pitoresk durumu ya da süsleme detayları, nadir ve estetik açıdan değerli anıtlar ise, sadece korunarak müdahale edilmemelidir.
- Özgün yapının önemli bir özelliğini kapatmıyorsa, değişik zamanlarda yapılan eklemeler kaldırılmamalıdır. Estetik değeri olan bu eklemeler kaldırılırsa, çevrede korunmalıdır.
- Restorasyon çalışmaları sırasında yapılan işlemlerin rölemleri (kalan ya da yıkılan) ve düzenli çekilmiş fotoğrafları resmi kurumlara sunulmalıdır.
- Yapıya eklenen bir yazıt, yapılan müdahaleleri ve tarihlerini belirtmelidir.

20. yüzyılın başlarında İtalya'da bilimsel restorasyon kuramını temsil eden önemli isimler Gustavo Giovannoni (1873-1941) ve Ambrogio Annoni'dir (Kuban, 2000). Gustavo Giovannoni, Camillo Boitto'nun ilkelerini ve teorilerini geliştirerek, restorasyonun bilimsel bir yöntemle yapılması gerektiğini ve anıtların tarihsel çevreleriyle birlikte korunabileceğini savunmuştur (Ahunbay, 1996). Giovannoni, anıt teriminin yalnızca mimarlık tarihinin ünlü yapıtlarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini savunmuş, her boyutta artistik ve tarihi değere sahip yapıların yanı sıra sokaklar, meydanlar ve evlerle bir kentsel çevrenin de bu kavram içinde yer alması gerektiğini ileri sürmüştür. Giovannoni, anıtları 'ölü' (kullanılamaz) ve 'canlı' (yeniden kullanılabilir) olarak iki kategoriye ayırmış ve canlı anıtlara önerilen yeni işlevlerin özgün işleve mümkün olduğunca yakın olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, anıtların parçalarının müzelere taşınmasına kesinlikle karşı çıkmıştır (Kuban, 2000). 1931 yılında Atina'da yapılan Uluslararası Modern Mimarlar Konferansı'nda bir araya gelen mimarlar, tüm ülkelerde geçerli olduğunu düşündükleri temel restorasyon ilkelerini belirleyip bu ilkeleri 'Atina Kartası' (Charte d'Athenes) adı altında bir belgede topladılar. Bu belge, uluslararası işbirliğini vurgulayarak anıtsal yapıların korunması için bir örgütlenme önerisinde bulunmuş ve uygulama için temel ilkeleri formüle etmiştir. Ayrıca, önceki yaklaşımları da kapsayan bu ilkelerin öne çıkanları şunlardır (Kuban, 2000).

Genel kapsamlı yaklaşımlardan kaçınılmalı; düzenli bir bakım sağlanmalı; restorasyon sırasında tarihsel ve estetik bütün veriler, dönemine bakılmaksızın korunmalıdır. Yapıların kullanılabilirliğini teşvik ederek koruma sağlanmalı; kazılarda mevcut olan her özgün parça yerine konmalı, ancak yardımcı malzemeler açıkça belirtilmelidir. Korunması imkânsız kazı verilerinin rölöveleri yapıldıktan sonra tekrar örtülmeli, ancak tahribat yapılmamalıdır. Sağlamlaştırma ve restorasyon öncesinde yapının bozulma nedenleri dikkatlice analiz edilmeli; sağlamlaştırma sürecinde çağdaş teknikler, özellikle betonarme, yapıların özgün görünüşünü bozmadan kullanılmalıdır. Özellikle yok olma veya yeniden inşa riski taşıyan durumlarda çağdaş malzemelerden yararlanılmalı; gelişen kentlerde dış etkilerin neden olduğu bozulmaları önlemek için bilim insanlarıyla işbirliği yapılmalıdır. Eski yapıların çevresinde tarihi karakterin

korunmasına özen gösterilmeli; pittoresk şehir peyzajları korunmalı; anıtların çevresindeki tarihi karaktere katkıda bulunan ağaç grupları korunmalıdır. Ayrıca, tarihi ve sanatsal değeri olan yapıların çevresindeki telefon ve elektrik direkleri, gürültü yaratan sanayi kuruluşları ve reklam araçları ortadan kaldırılmalıdır (Kuban, 2000).

Toplantıda, her ülkenin anıt belgelerinin incelenmesi ve bilgi paylaşımında bulunulması önerilmiştir. Atina Kartası'nın hemen ardından, 1932'de İtalya'da Giovannoni'nin görüşlerini daha detaylı bir şekilde derleyerek hazırladığı ve İtalya tarafından onaylanan Carta Del Restauro (Restorasyon Tüzüğü) yasal bir statü kazanmıştır (Ahunbay, 1996).

II. Dünya Savaşı'nın ardından, Avrupa şehirlerinin bombardıman ve yangınlarla tahrip olmuş yapılarının temizlenmesi ve normal yaşama dönüş süreci başladığında, çevrenin yeniden düzenlenmesiyle ilgili ilkeler önemli bir konu haline gelmiştir. 1931'deki Atina Konferansı kararları ve Carta del Restauro, yaşayan anıtlar için 'sağlamlaştırma' tekniğini öngörürken, kullanılmaz hale gelmiş antik yapılar için mevcut her özgün parçanın yerine konmasını (anastylosis) uygun görüyordu. Ancak savaş, pek çok anıt ve tarihi kenti kullanılamaz duruma getirmişti. Çağdaş yaşamla uyumlu hale getirilmesi istenen anıt ve sitler, bilimsel restorasyon kuramının önerdiği sağlamlaştırma yöntemiyle ele alındığında, şehir merkezlerinin arkeolojik alanlar gibi tahrip olacağı öngörülmüyordu. Oysa şehir merkezlerinin yeniden yaşanabilir hale gelmesi hedefleniyordu. Bu soruna çözüm olarak, rekonstrüksiyon (yeniden yapım) ile ilgili olumsuz görüşler göz ardı edilerek büyük ölçekli yeniden inşaat projelerine başlanmıştır (Ahunbay, 1996).

Savaşın sonra, koruma kavramı yalnızca büyük anıtlar bağlamında tartışılmaktan çıkıp, tarihi kentler ve çevre koruma konularını da kapsamaya başladı. Bu dönemle birlikte koruma, sadece entelektüellerin ilgisi olmaktan çıkıp toplumun geniş kesimlerine hitap eden bir mesele haline geldi. Restorasyonun sadece saray veya kilise onarımlarıyla sınırlı olmadığı, konutlar gibi diğer yapılar için de geçerli bir faaliyet olabileceği anlaşıldı. Bu değişim, daha önce romantik

bir yaklaşım nedeniyle göz ardı edilen yeniden işlevlendirme konusunun restorasyon pratiğine yeni boyutlar eklemesine neden oldu. Sonuç olarak, sanat ve tarih açısından büyük anıtlarla karşılaştırılamayan yapılara yönelik koruma ilkeleri, önceki uygulamaların yeniden değerlendirilmesini gerekli kıldı. Bu, koruma sorununa şehirlerin değişim ve bozulma süreçlerinde süreklilik faktörü olarak bakılmasını ve anıt, konut, kent, ören yeri ve doğa gibi tüm boyutları kapsayan bir bütünsel kavram içinde ele alınmasını sağladı (Kuban, 2000).

Savaş sonrası ortaya çıkan durumu değerlendirmek ve eski yapıların korunması ile onarımı konusunda uluslararası bir temel oluşturmak amacıyla, 25-31 Mayıs 1964 tarihlerinde Venedik'te düzenlenen 'II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi', Venedik Tüzüğü olarak bilinen kararları kabul etmiştir (Ahunbay, 1996). Bu kongre, 1931'den sonra dünya çapında restorasyon uzmanlarını ilk kez bir araya getirmiştir. Özellikle İtalyan, Fransız ve Alman uzmanların ön planda olduğu bu toplantıda, yıkılmış Avrupa şehirlerini de kapsayan geniş bir tartışma ortamı oluşturulmuş ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)'nin temeli atılmıştır (Kuban, 2000). Toplantıda, 1931'de kabul edilen Atina Konferansı'nın maddelerinin zaman içinde ortaya çıkan sorunları çözmede yetersiz kaldığı belirtilmiş ve bu nedenle yeni bir ilkeler bütünü geliştirilmesi amaçlanmıştır. Venedik Tüzüğü'nün 16 maddesinden oluşan metninin ilk maddesinde, 'tarihi anıt' kavramı yeniden tanımlanmış ve yalnızca tek bir yapıyı değil, 'belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin veya tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşmeler' olarak genişletilmiştir. Ayrıca, 'anıt' terimi, yalnızca büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel değer kazanmış daha basit eserleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Ahunbay, 1996). Venedik Tüzüğü'nde, anıtların korunması ve onarımıyla ilgili amaç, savaş sonrası yapılan rekonstrüksiyonların bilimselliğine dair tartışmaları çözmeye yönelik olarak, anıtların hem bir sanat eseri hem de bir tarihi belge olarak korunması şeklinde belirlenmiştir (Madde 3). Tüzük, korumanın sürekliliğini sağlamak ve anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılmasını ilke olarak benimsemek gerektiğini vurgular. Ayrıca, onarımlarda çağdaş teknolojilerin kullanımı, çevre düzenlemeleri ve arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar hakkında çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur (Ahunbay, 1996). Carta

del Restauro gibi, Venedik Tüzüğü de her tür kazı, onarım ve düzenleme çalışmalarının düzenli olarak çizim ve fotoğraflarla belgelenmesini ve açıklayıcı raporlarla arşivlenmesini öngörmektedir. Tarihi anıtlar ve çevrelerin korunmasına dair çağdaş yaklaşımları bir araya getiren Venedik Tüzüğü'nün uygulanması sırasında karşılaşılan sorunlar, 1970'lerin ortalarına gelinmeden bu konuda bir tartışma başlatılması için bir temel oluşturmuştur. Avrupalı uzmanlar, tüzüğün hızla değişen toplum dinamiklerine ve ihtiyaçlarına uyum sağlaması gerektiğini savunurken, bazı ülkeler ise kendi toplum ve kültür yapılarına uygun bölgesel düzenlemeler yapmayı önermişlerdir (Ahunbay, 1996). Tartışmalar sonucunda, Venedik Tüzüğü'nün kapsamının yetersiz kaldığı durumların ortaya çıktığı kabul edilmiştir, ancak tüzüğe herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Bu bağlamda, Avustralya ICOMOS Ulusal Komitesi 1981 yılında, kendi ülkesinde geçerli olacak ve gerektiğinde güncellenip uyarlanabilecek Burra Charter'ı geliştirmiştir (Ahunbay, 1996). Günümüzde UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar, düzenledikleri toplantılarda koruma ilkeleri, geleneksel malzemelerin korunması, tarihi yapıların çağdaş yaşam içindeki rolü ve kültürel kimliğin tanımlanması gibi konularda tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Bu kurullarda alınan tavsiye kararları, basın aracılığıyla geniş kitlelere duyurularak kamuoyunun bilgilendirilmesi ve dikkatli tutulması amaçlanmaktadır (Ahunbay, 1996). Ülkemizde koruma ile ilgili ilk adımlar, 1881'de çıkarılan 1. Asar-ı Atika Nizamnamesi ve 1906'da yürürlüğe giren 2. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile atılmıştır. Daha sonra, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu düzenlenmiştir. Günümüzde ise, 1983'te kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1987'deki 3026 sayılı kanun değişiklikleri ve 2004'teki 5226 sayılı eklerle birlikte yürürlükte kalmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

2.1.2. Eski Yapıları Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Yeniden işlevlendirme, ekonomik, sosyal veya politik nedenlerle işlevini yitirmiş ve bakımsız hale gelmiş alanların yapısal özelliklerini koruyarak tekrar

kullanılmasını ve böylece şehir yaşamına yeniden kazandırılmasını ifade etmektedir.

Bireylerin ve toplumların yaşam biçimleri zaman içinde çeşitli faktörler nedeniyle değişmektedir. Yeme içme kültürü, eğlence, üzüntü ve yas tutma gibi alışkanlıklar gibi, mekânlarla olan etkileşimler de değişir. Mekânda geçirilen zaman ve bu zamanın içeriği, mekânların işlevlerinde değişiklikleri zorunlu hale getirebilir. Başlangıçta belirli bir işlev için tasarlanmış mekânlar, zamanla bu işlevi yerine getiremez hale gelebilir. Bu durum, mekânın iç dinamiklerinden ya da toplumun değişen beklentilerinden kaynaklanabilir. Bu nedenle, mekânlar genellikle yeni işlevlerle varlıklarını sürdürebilirler (Çetinkaya, 2015). Yeniden işlevlendirme, mevcut işleviyle çeşitli nedenlerden dolayı kullanılmayan ve korunmaya değer olan yapıların, fiziksel varlıklarını koruyarak ve yeni bir işlevle değerlendirilerek tekrar kullanıma sunulması olarak tanımlanabilir (Kaşlı, 2009).

Yeniden kullanım, mevcut bir yapının orijinal işlevinin dışında bir amaca hizmet etmesi için yapılan genel düzenlemeleri ifade eder. Kent kimliğinin oluşumu ve bu kimliğin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli rol oynayan yapıların korunmasında, yeniden kullanım kavramı çağdaş koruma anlayışında sıkça tercih edilen bir yöntemdir. Yeniden kullanım, bir yapının özgün işlevinin değişmesi ya da genişlemesi sonucu yeni bir işlev kazanarak hayatta kalmasını sağlayan uygulamaları ifade eder. Kuban (2000) bu kavramı, kültürel varlıkların bakımını, korunmasını, onarımını ve bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılmasını hedefleyen her türlü çalışmayı kapsayacak şekilde tanımlar. Yapıların, toplumların yaşam biçimleri, estetik anlayışları ve sanat düzeyleri gibi önemli bilgileri nesilden nesile aktarmada oynadığı rol göz önüne alındığında (Madran ve Özgönül, 2005), yeniden kullanım bu yapıların korunmasında kritik bir araçtır. Bu kavram, tarihi ve kültürel değer taşıyan yapıların genellikle orijinal işlevlerinin dışında yeni işlevlerle yeniden değerlendirilmesini içerir. Örneğin, hamamların çarşıya dönüştürülmesi, medreselerin yurt olarak kullanılmaları, sarayların müze haline getirilmesi, hapishanelerin otel olarak kullanılmaları gibi çeşitli uygulama örnekleri mevcuttur (Kuban, 2000).

Fonksiyonları değişen binalar tarih boyunca yeni bir olgu olarak görülmemiştir. Tarihsel süreçte binalara, daha uzun süre kullanılabilmeleri amacıyla yeni işlevler verilmiştir. Geçmişte kentlerin dokusu, doğal afetler ve savaşlar dışında nesilden nesile yavaş bir değişim geçirmiştir. Binalar terk edildiklerinde ve malzemeleri yağmalandığında bile, binaların aşınma süreci modern yıkım yöntemlerine kıyasla oldukça yavaş gerçekleşmiştir. Endüstri devrimine kadar binaların insan eliyle yıkımı nadiren görülürken, endüstri devriminden sonra yıkmak ve yenisini yapmak yaygın bir uygulama haline gelmiştir. II. Dünya Savaş sonrası kentlerde yaşanan yıkım ve yenileme çalışmaları bu değişimi daha da hızlandırmıştır (Haştemoğlu,2012). Yeni  ağda planlama politikaları, ticari ve endüstriyel faaliyetlerin kent merkezlerinden banliyö ve kırsal alanlara kaydırılmasına neden olmuştur. Bu taşınma sonucunda, değerli araziler; ofisler ve alışveriş merkezleri gibi daha yüksek değerli işlevlere tahsis edilirken, kent merkezindeki bazı binalar işlevlerini ve kullanıcılarını kaybetmiştir. Avrupa'da savaş sonrası dönemde yerel yönetimler tarafından kent çevresinde hızlıca inşa edilen toplu konut alanları, kent merkezindeki konut stoklarının sahipsiz kalmasına yol açmıştır (Cantacuzino, 1989). Uyarlamalı yeniden kullanım (adaptive reuse) kavramı, 1960'larda yeni bir mimarlık yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır ve 1970'lerde  evre hareketlerinin artışıyla önem kazanmıştır. Binaların geri dönüşümü, etkili bir koruma aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. İlk olarak tarihi binaların yıkılmasını önlemek amacıyla geliştirilen bu yöntem, zamanla ekonomik değer taşıyan ancak kullanım ömrü tamamlanmamış diğer binalar için de uygulanır hale gelmiştir. Uyarlamalı yeniden kullanım, mevcut binaların geçmişin karakteristik özelliklerini koruyarak onarılması ve rehabilitasyonu olarak tanımlanır (Cantell, 2005). 1967 yılında İngiltere'de kabul edilen Toplumsal Tesisler Yasası, yerel yönetimlerin koruma alanlarını belirlemeye başlamasına öncülük etmiştir. Bu yasal düzenleme, Avrupa'da koruma uygulamaları için bir örnek teşkil etmiştir. Yasayla birlikte, mimari ve tarihi değer taşıyan yapıların korunması daha net bir şekilde anlaşılmaya başlanmış ve eski yapılara yeni işlevler kazandırma yaklaşımı planlama politikalarına entegre edilmiştir. Avrupa ve Amerika'da bu anlayış yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca, restorasyon anlayışının sanat eseri olarak değerlendirilen yapıların sosyo-ekonomik sisteme entegre olabilmesi için daha

özgür ve yaratıcı çözümler sunması gerektiği vurgulanmıştır. Kent ölçeğinde ise tarihi ve mimari değere sahip yapıların önemli bir ekonomik potansiyel sunduğu görüşü benimsenmiştir. Bu nedenle, yalnızca tek bir anıtın restorasyonu yerine, tüm alanın korunması ve rehabilitasyonu ön planda tutulmuştur (Cantacuzino, 1989). 1980'lerden itibaren Avrupa'da rehabilitasyon ve yeniden kullanım, inşaat sektörünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu tür projeler, inşaat sektörünün %40'ına kadar bir iş yükü oluşturmaktadır. Eski binaların yenilenmesi genellikle yeni bir bina inşa etmeye kıyasla daha düşük maliyetli olduğu için, çağdaş yaşam alanları arayan mal sahipleri tarafından tercih edilir. Rehabilitasyon ve yeniden işlev kazandırma maliyeti, yeni bina inşa etme maliyetinin %50-80'i arasında değişmektedir. Bu tasarruf avantajının yanı sıra, 1960'ların sonrasındaki yıkım ve yeniden inşa politikaları düşük kaliteli yapılar üretmiş, bu da geçmişin estetik ve görkemli yapılarının korunması ve rehabilitasyonu yönündeki toplumsal görüşü güçlendirmiştir (Highfield, 1987). 1990'lı yıllardan itibaren global ölçekte önem kazanan 'sürdürülebilirlik' kavramı, uyarlamalı yeniden kullanım (adaptive reuse) için güçlü bir destek sağlamıştır. Çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği teşvik eden geri dönüşüm yaklaşımı, atıkların azaltılması ve malzemelerin yeniden kullanımı konularında geniş bir etki alanı yaratmıştır. Bu yaklaşım, inşaat sektöründe en belirgin şekilde uyarlamalı yeniden kullanım uygulamalarıyla kendini gösterir (DEH, 2004). Özel mülkiyette bir mal sahibi için yeniden kullanım, mali açıdan tasarruf sağlar. Bu nedenle, şehir merkezindeki tarihi apartman binalarının sahipleri genellikle konut fonksiyonunu koruyarak rehabilitasyon yapmayı tercih edebilir. Ancak şehir merkezindeki eski bir fabrika binasının yeniden kullanımı daha karmaşık bir süreçtir. Tasarımcı, binaya uygun bir kullanım önerisi geliştirebilir, ancak bu öneri mal sahibinin beklentileriyle uyuşmayabilir. Bu durumda, bina için kapsamlı bir fizibilite çalışması yapılması gereklidir. Hem bireyler hem de devlet, eski bina stoklarının yeniden kullanımı için yenilikçi yöntemler geliştirmelidir. Eski binalar için veri tabanlarının oluşturulması etkili bir çözüm olabilir. Kamu ve yerel yönetimler tarafından başlatılacak projeler, eski bina sahipleri ile yatırımcılar arasında köprü kurarak sürecin ilerlemesine yardımcı olabilir (Latham, 2000). Kamu ve yerel yönetimler açısından yeniden kullanım ele alındığında, teknolojik ilerlemeler, ekonomik politikaların değişimi ve işletme

modellerindeki dönüşümler gibi nedenlerle birçok kamu binasının işlevini kaybettiği gözlemlenmektedir. Örneğin, telefon ve internet bankacılığının yaygınlaşması, sağlık tesislerinin modernizasyonu veya askeri yatırımların azaltılması, kent merkezleri, banliyöler ve kırsal alanlarda büyük ölçekli binaların kullanılmaz hale gelmesine yol açmaktadır. Havaalanları, askeri tesisler ve fabrikalar gibi geniş kompleksler atıl durumdaki yapılar arasında yer alır. Bu süreçte, özellikle yerel yönetimlerin planlama ve kalkınma politikaları önemli bir etkiye sahiptir. Ancak, birçok durumda yeniden kullanım önerilerine karşı hukuki ve diğer itirazlar sürecin yavaşlamasına veya tamamen durmasına neden olabilir (Latham, 2000). Bu bağlamda, bir binanın fizibilite çalışmasının sonuçları, avantajları ve dezavantajları tüm toplum kesimlerine ayrıntılı bir şekilde sunulmalıdır. Eski binalar açısından bu durum özellikle dikkat çekicidir; zira mevcut yapı üzerinde zorla gerçekleştirilen işlev değişiklikleri, binanın kimliğini kaybetmesine yol açabilir. Örneğin, büyük ölçekli tarihi bir yapının otel olarak kullanılabilmesi için mekanların küçük odalara bölünmesi ve geniş alanların kapatılması gerekiyorsa, bu uygulama binanın tarihsel değerini ve karakterini yitirmesine neden olabilir. Bu yüzden, her bir bina dikkatle incelenerek uygun kiralama ve kullanım yöntemleri belirlenmelidir. Kırsal bölgelerde yeniden kullanım potansiyeli sınırlı olabilirken, şehirlerde bu potansiyel daha yüksektir. Avrupa'da çiftlikler, demiryolu binaları ve su kuleleri gibi yapılar, turizm amaçlı yazlık evler olarak dönüştürülmektedir. Kırsal alanlarda karayolu erişiminin eksikliği, binaların yeniden kullanılmasını zorlaştırabilir. Şehirlerde ise eski sanayi bölgelerinde bulunan düşük maliyetli alanlar ve binalar dönüşüm için kullanılmaktadır. Ancak, endüstriyel binaların çevresel kirliliği, yeniden kullanım süreçlerinde sorun oluşturabilir. Ayrıca, kentsel bölgelerde eski binaların yoğun şehir dokusu içinde kaybolması veya mülkiyet parçalanmalarının yeniden kullanıma engel teşkil etmesi gibi sorunlar da yaşanabilir. Bu sorunlara çözüm olarak, bina gruplarının parça parça yeniden kullanıma açılması veya tüm binayı kullanabilecek yatırımcıların bulunması önerilebilir (Latham, 2000). Sonuç olarak, her binanın yeniden kullanımında özgün dinamikler ve özellikler bulunur. Bu süreçte en kritik unsur, hem binanın hem de kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayan bir yaklaşım benimsemektir. Yeniden kullanımın tasarım ve uygulama kriterleri konusunda kesin bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bir yandan, gelişen

teknoloji, binaların kullanımında sürekli olarak yeni olanaklar sunarken; diğer yandan, binaya eklenen yeni fonksiyonların gelecekte ne derece sürdürülebilir olduğu büyük önem taşır (Conejos, vd., 2011).

2.1.3. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler

Binalar, zaman içinde değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçlar nedeniyle, orijinal işlevlerini yitirebilir veya mevcut işlevleri eskimeye başlayabilir. Ancak, yapıların fiziksel özellikleri genellikle işlevlerinden daha uzun ömürlü olabilir. Bu durum, binalara dönemin gereksinimlerine uygun yeni işlevlerin verilmesi gerektiğini ortaya koyar. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi, onların manevi değerlerini somutlaştırarak fiziksel ömürlerini uzatır. Dolayısıyla, yeniden işlevlendirme ihtiyacı, yapının sahip olduğu mevcut değerlerle doğrudan ilişkilidir. Koruma değerine sahip yapıların eski işlevlerini yitirmesi veya işlevsel olarak eskimesi durumunda, bu yapıların yeniden kullanımı, sahip oldukları tüm değerlerin korunarak ömürlerinin devam ettirilmesini sağlar. Bu bağlamda, yapıların yeniden işlevlendirilmesini gerektiren nedenler tarihsel/kültürel, ekonomik, politik, çevresel ve yapısal olmak üzere beş ana başlık altında ele alınmaktadır:

Tarihsel ve Kültürel Nedenler;

Yapılar, inşa edildikleri dönemdeki toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini, yaşam biçimlerini ve dönemin mimari ve teknik becerilerini yansıtan değerli bilgiler sunar. Bu nedenle, yapılar toplumun manevi değerlerini ve toplumsal hafızasını yansıtan aynalar olarak kabul edilir. Günümüzde toplumsal koşulların ve değer yargılarının sürekli değişmesiyle birlikte, toplumsal yapılar da yeni biçim ve düzenlemelere ihtiyaç duyar. Tarihin sürekliliği ve kültürel mirasın korunması açısından, koruma değeri taşıyan yapıların insanla olan ilişkisini sürdürebilmesi için bu yapıların yeniden kullanılması önem arz eder (Kaşlı,2009). Yapıların işlevleri, toplumun sosyal ve kültürel özellikleriyle sürekli etkileşim içindedir ve bu özellikler değiştikçe yapının işlevi de etkilenir. Ancak kritik olan, bu işlevsel değişim sırasında tarihsel ve kültürel belleği simgeleyen unsurların korunmasıdır. Korunmaya değer bir yapının özgün niteliklerinin yok edilip yerine farklı niteliklere sahip yeni bir

yapının konulması, yapının tarihsel ve toplumsal hafızadaki yerini siler ve dolayısıyla toplumsal kimliğe zarar verir (Karıptaş,2010).

Eski yapılar yalnızca ekonomik değer taşıyan birer meta olarak değerlendirilmemelidir. Bunlar, kültürel miras olarak ele alınmalı, korunmalı, yaşatılmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu şekilde bakmak, bu yapıların gerçek değerini daha doğru bir şekilde yansıtacaktır (Altınoluk, 1998).

Ekonomik Nedenler;

"Yapılar, insanlığın en değerli yatırımlarından biridir. Kent arazisi ise toplumun sahip olduğu en kıymetli toprak olarak kabul edilir" (Kuban, 2000). Bu nedenle, bu tür yatırımların korunması ve arazilerin etkin şekilde kullanılması toplumda geniş çaplı tartışmalara yol açar. Fiziksel çevrenin geçmişi, bugünü ve geleceğini ekonomik fayda sağlayarak bir araya getirmek, tartışmaların çözümüne yönelik bir yaklaşım olabilir. Yeniden işlevlendirme bu bağlamda ekonomik açıdan çeşitli avantajlar sunar. Öncelikle mevcut yapıları yeniden değerlendirmek, geri dönüşüm prensipleri çerçevesinde enerji ve kaynak tasarrufu sağlar. Latham (2002) bu konuda, eski binaların yeni işlevlerle kullanılması ile sıfırdan yeni bir bina inşa edilmesinin maliyetinin karşılaştırıldığında daha ekonomik olduğunu belirtir. Eski binaların ömrünü uzatmaya yönelik yeniden işlevlendirme çalışmaları, enerji, iş gücü, malzeme ve ekonomik tasarruf sağlarken, aynı zamanda doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunur. Her ne kadar eski binaların, modern teknolojilerle yapılmış yeni binalarla eşdeğer performans göstermesi beklenmese de, yeniden işlevlendirme süreci genellikle yeni bina yapımına göre daha kısa sürer. Bu da yapının daha hızlı kullanıma sunulmasını ve önemli tasarruflar sağlar. Ancak, yapılan müdahaleler ve sürenin uzaması maliyet ve enerji tüketimini artırabilir. Enerji kaynaklarının sınırlı ve hızla tükeniyor olduğu bir dünyada, yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşır.

Diğer yandan, eski binaların mevcut mekan düzenlemeleri yeni işlev ve kullanıcı ihtiyaçlarını tam olarak karşılamayabilir. Tasarım sürecinde öngörülen koşullar ile uygulama aşamasında karşılaşılan beklenmedik sorunlar, projenin başarısız

olmasına neden olabilir. Bu tür durumlar bazen yeniden işlevlendirme projelerinin maliyetinin yeni bir yapı inşa etmekten daha yüksek olmasına yol açabilir. Ancak, nitelikli tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin sağladığı faydalar genellikle daha baskındır ve artan projeler bu durumu kanıtlamaktadır (Sarıcı, 1990).

Politik Nedenler;

Sürdürülebilir kalkınma, hem günümüz hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak gelişme stratejileri oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu kavram, doğal kaynaklar, insan kaynakları, ekonomik değerler ile tarihi ve kültürel mirasların uzun vadeli refah içinde organize edilmesini öngörür. Sürdürülebilir kalkınma, bir yandan yoksul bölgelerin ekonomik koşullarını iyileştirmeyi ve bu bölgeleri güçlendirmeyi, daha eşitlikçi bir küresel toplum oluşturmayı hedeflerken, diğer yandan ekosistemlere olan duyarlılığı artırarak doğal kaynakların tüketimini azaltmayı amaçlar. Bu süreçte, doğal ve kentsel çevre koruması ile tarihi ve kültürel değerlerin korunması arasında bir denge sağlanması da gerekmektedir (Arabacıoğlu, 2007). Dünya küreselleşme sürecinde hızla küçülme ve yeni iletişim teknolojileri sayesinde ülkeler arasındaki sınırlar giderek daha geçirgen hale gelmektedir. Bu durum, ülkelerin birbirlerinin topraklarındaki gelişmeleri izlemelerini ve yeniliklerden haberdar olmalarını kolaylaştırmaktadır. Herhangi bir yanlış adım veya hatalı karar alındığında, dünya genelinde bu duruma karşı hızlı bir tepki gösterilmekte ve ticari, sosyal, ekonomik, politik, kültürel hatta tarihi konularda her ülke diğerlerinin işine müdahale etme ve görüş belirtme hakkına sahip olduğunu düşünmektedir (Arabacıoğlu, 2007). Bu durum, bir yandan her adımın dikkatle değerlendirilmesini gerektiren ve hataların kolayca göz ardı edilemeyeceği sıkı bir denetim ortamı yaratırken, diğer yandan doğru adımlarla korunarak değerlendirilen tarihi çevrelerin, toplumların kültürlerine ne kadar bağlı olduklarını ve tarih bilincinin ne kadar güçlü olduğunu ortaya koyar. Avrupa'daki köklü geçmişe sahip kentler, tarihi dönemlerinde kendilerini ayıran değerleri büyük bir özenle korur ve böylece tarihsel önemlerini ve sıradan bir yerleşim olmadıklarını kanıtlarlar (Arabacıoğlu, 2007).

Çevresel Nedenler;

Yapıların mekânsal düzenlemeleri, genellikle sahip oldukları işlevlere bağlıdır ve bu işlevler, yapının bulunduğu konumla doğrudan ilişkilidir. Zamanla değişen çevre koşulları ve ihtiyaçlar, yapıların işlevlerinin geçerliliğini yitirmesine ve kullanılmaz hale gelmesine neden olabilir. Çevre koşulları ve çevrenin etkisi, bir binanın işlevi açısından önemli rol oynar; ancak bazı durumlarda, yeniden işlevlendirilen bir yapı ile birlikte çevre de değişebilir. Örneğin, geçmişte tarihi bir konut yerleşmesi olan Antalya Kaleiçi, günümüzde turistik işletmeler ve otellerin yoğun olduğu bir bölgeye dönüşmüş ve ticaret potansiyeline göre yeniden işlevlendirilmiştir (Karagönlü, 2015).

Yapısal Nedenler;

Artık etkinliğini yitirmiş, yani eskimiş olmasına rağmen fiziksel olarak hâlâ var olan her yapı, yeniden işlevlendirilerek aktif hale getirilebilir. Bir yapının yeniden kullanılmasını gerektiren eskime durumu, iki ana başlık altında incelenebilir: fiziksel eskime ve fonksiyonel eskime.

Fonksiyonel Eskime;

Kullanıcıların ve çevrenin sosyal ve toplumsal dinamiklerinde yaşanan değişimlerle bazı işlevler ortadan kalkabilir. Bu kaybolan ya da değişen işlevler, bir yapının etkinliğini azaltabilir ve sonuç olarak yapının tamamen terk edilmesine neden olabilir. Engin'e göre, 'Fonksiyonel eskime, ya işlevin yapısal değişikliklerine ve yaşlanmasına bağlı olarak ya da işlevin tamamen değişmesi nedeniyle meydana gelebilir' (Engin, 2009). Fiziksel adaptasyon ve işlevsel değişim sağlanmayan binalar, zamanla yıkılma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Fonksiyonel eskime yaşamış ve yeniden işlevlendirilmiş bazı yapılar arasında; çuha ve fes üretimi için kullanılan Eyüp'teki Feshane, günümüzde çağdaş el sanatları müzesine dönüştürülmüştür. Ayrıca, Kasımpaşa'daki Tuz Ambarı günümüzde ofis olarak kullanılmaktadır.

Fiziksel Eskime;

Fiziksel eskime, bir yapının tamamında ya da belirli bölümlerinde dışsal etkilerden kaynaklanan fiziksel ve kimyasal bozulmalar ve aşınmalardır. Çevresel koşullar, iklim şartları ve kullanıcı kaynaklı deformasyonlar nedeniyle her yapı zamanla fiziksel eskime sürecine girer. Bu süreç, yapının inşa edildiği andan itibaren başlar ve sürekli olarak ilerler. Fiziksel eskime, doğal afetler veya olağanüstü durumlar dışında düzenli ve hızlanarak artar. Durumu iyileştirmenin ve hızını azaltmanın yolu bakım ve onarım işlemleridir; ancak, yapı tüm bu müdahalelere rağmen ilk günkü performansına geri döndürülemez. Çevremizdeki pek çok yapı, fiziksel eskime etkilerine maruz kalmış yapılar olarak değerlendirilebilir.

2.1.4. Yeniden İşlevlendirmede Fonksiyon Seçimine Etki Eden Faktörler

İşlev seçimi, bir yapının mekânsal düzenlemesinde kritik bir rol oynar. Bu nedenle, yapının uygun işlevinin seçimini etkileyen faktörler, yeniden işlevlendirme sürecinde uygulanacak mekân müdahaleleri açısından büyük önem taşır. Bir yapının işlevi, genellikle tasarım aşamasına geçilmeden önce, yapının programı ve konumu belirlendiği için, tasarım aşamasında mekânın hacimsel ve mekânsal düzeni, işlevi ve konumu gibi unsurlarla birlikte şekillenir (Kaşlı, 2009).

Eski binalara yeni fonksiyonlar kazandırmak, mevcut yapıyı yeniden mimari tasarım sürecine dahil etmesi nedeniyle klasik müdahalelerden farklıdır. Bu süreç, geleneksel mimari tasarım yaklaşımlarından da ayrılmaktadır (Haştemoğlu, 2012). Alışılmış tasarım yöntemlerinin aksine, mevcut mekânın, mekân organizasyonunun, çevresel faktörlerin, kentsel ihtiyaçların, sosyal ve ekonomik etmenlerin, restorasyon ilkelerinin ve yasal düzenlemelerin dikkate alındığı yeni bir fonksiyon arayışı söz konusudur (Aydın ve Yıldız, 2010). Eski binalara uygun fonksiyon seçerken kesin kriterler belirlemek zordur, çünkü her bina farklı özelliklere sahip olup sınırsız olasılık sunar. Net sonuçlara ulaşmayı zorlaştıran bu durumla birlikte, dikkat edilmesi gereken unsurları iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi, yapının mimari özellikleri, yani

mekânsal düzeni, mekan boyutları, işlevsel kurgusu, strüktürel sistemi ve teknik altyapısı; ikincisi ise çevresel faktörler, bunlar arasında yapının konumu ve ilgili yasal mevzuat veya koruma durumu yer almaktadır.

2.1.4.1. Yapının Mimari Özellikleri

Mekansal Oluşum;

Yapının mekansal düzeni, verilecek yeni işlevle doğrudan ilişkilidir ve bu bağlamda en önemli faktörlerden biridir. Yapının tek mekânlı, tekrarlayan mekânlardan oluşan veya karmaşık bir planlamaya sahip olması, belirlenen işlevlerin çeşitliliğini etkiler (Altınok, 1998). Özellikle mekânsal olarak esnek olmayan yapılar için, büyük yapısal değişiklikler yapmadan yeni bir işlev kazandırmak zor olabilir (Başa, 2002). Örneğin, tek mekânlı bir yapıda ihtiyaç duyulan işlevler de bu tek mekânda gerçekleştirilebilecek türden olmalıdır. Kültür merkezi, sergi salonu veya konser salonu gibi işlevler, mekânsal düzeni bozmayacak şekilde düşünülebilir. Ancak, birden fazla mekândan oluşan bir yapının tek mekânlı bir sinema salonu olarak kullanılmaya çalışılması, yapının karakterini önemli ölçüde kaybettirebilir (Altınok, 1998). Bu nedenle, yeni mekânlar tasarlanırken, yapının mevcut mekânsal özelliklerinden yararlanarak ve yapısal sistemi bozmadan çözümler geliştirilmelidir (Başa, 2002).

Mekan Boyutları;

Eski binalara yeni işlevler kazandırılırken, mekan boyutları da önemli bir değerlendirme kriteridir. Burada, bina genelindeki toplam alanın yanı sıra, içindeki mekanların bireysel boyutları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yeni işlevin gerektirdiği alan ihtiyacı, mevcut yapının boyutlarıyla mümkün olduğunca uyumlu olmalıdır. Örneğin, bir hanın otel olarak yeniden işlevlendirilmesi düşünülebilir, zira her iki yapı da konaklama hizmeti sunar. Ancak, bu tür bir dönüşüm öncesinde, han odalarının boyutları detaylı olarak incelenmelidir. Gerekli durumlarda, odaların birleştirilmesi veya bölünmesi gibi düzenlemeler yapılabilir (Altınoluk, 1998). Ancak, odalar uygun olsa bile, binanın diğer alanları otel için yetersiz kalabilir. Bu yüzden, yeni işlev önerilerinde hem genel alan hem de mekanların boyutları dikkate alınmalıdır. Ayrıca, kapalı mekan ihtiyacı ve

dolaşım alanlarının getirdiği zorunluluklar, açık ve yarı açık alanların kapatılmasına neden olabilir. Bu değişiklikler, mekan boyutlarındaki uyumsuzlukları gidermeye yönelik olsa da, binanın mekansal karakterinin kaybolmasına yol açabilir (Mardan ve Özgönöl, 2005).

İşlevsel Kurgu;

Tarihi bir yapının yeni bir işlevle yeniden kullanımı sırasında, mevcut mekanların yeni işlevin gerektirdiği eylemler ve insan davranışlarına uygun şekilde düzenlenmesi önemlidir. Her mekanın yeni fonksiyonunun, mekan içi ve mekanlar arası bağlantılarının, görsel, işitsel ve iletişimsel koşullar göz önünde bulundurularak planlanması gerekmektedir (Arcan, 1992). Bu nedenle, tarihi yapının mevcut işlevsel sirkölasyonu ile yeni işlevin sirkölasyonu arasında uyum sağlanmalıdır. Uyumsuzluk durumunda, işlev programına uygun bir düzen oluşturmak mümkün olmayacak, bu da kullanım sırasında kopukluklara ve rahatsızlıklara neden olabilir (Altınok, 1998).

Strüktürel Sistem ve Teknik Altyapı;

Tarihi binaların yeni işlevlerle yeniden kullanımı sürecinde, yapının mevcut strüktürel sistemi önemli bir faktördür. Yeni işlevin gereksinimlerine bağlı olarak yapılan müdahaleler, örneğin bölücü eleman eklemeleri veya asma kat ilaveleri, iç mekanın özelliklerini ve yüzeylerini etkileyebilirken, strüktürel sisteme de zarar verebilir (Yaldız, 2003). Bu nedenle, mevcut strüktürel sistemin detaylı bir şekilde incelenmesi ve yeni işlevin bu sistem üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi önemlidir (Özel, 2006). Aşırı yük getirecek işlevlerden kaçınılmalı ve yapının strüktürel dengesini bozacak mekanik sistemlerin eklenmesi önlenmelidir (Weeks & Grimmer, 1995). Binanın yapısal durumu, özellikle koruma altında olan tarihi yapılar dışındaki binalarda ekonomik ömrünü tamamlamış olmaları koşuluyla yeni fonksiyonlar verilmesi açısından belirleyicidir. Ancak, eğer bina yapısal olarak ciddi zarar görmüşse ve onarım maliyeti yeni inşa maliyetini aşıyorsa, fonksiyon kazandırma işlemi ekonomik olarak anlamlı olmayabilir. Koruma altındaki tarihi binalarda ise yapısal durum, yeni işlevin uygulanmasını etkiler; örneğin, yapısal olarak büyük zarar görmüş binalarda, yeni işlevin kendi yapısal desteklerini gerektirmesi söz konusu

olabilir. Bu durumda, dış cephelerin korunarak iç kısımda yeni yapıların inşa edilmesi bir alternatif olabilir (Haştemoğlu, 2012). Ayrıca, teknik altyapı ve tesisatların mevcut binaya entegrasyonu da önemli bir konudur. Tarihi binalarda çağdaş tesisatların mevcut olmaması yaygındır, bu nedenle yeni tesisatlar eklenirken yapılan müdahalelerin kapsamı dikkatlice planlanmalıdır. Binanın özgün karakterine zarar vermeyen ve uygun ölçek ve nitelikteki tasarımlar tercih edilmelidir (Mardan & Özgönül, 2005). Örneğin, elektrik, telefon, internet, veri, uydu gibi tesisat gereksinimleri olan banka binaları veya havalandırma, ses ve aydınlatma sistemleri gereken gösteri binalarında, tarihi yapı üzerinde yapılacak değişiklikler geniş çaplı olabilir.

2.1.4.2. Çevresel Faktörler

Bulunduğu Konum;

Bir yapının yeniden işlevlendirilmesinde, yapının amacı kadar, bulunduğu yer ve bu yerin ekonomik koşulları da önemli rol oynar. Eğer bir yapı çevresindeki ihtiyaçları karşılamayan veya çevreye uyum sağlamayan bir işleve sahipse, proje başarılı kabul edilemez. Tarihi yapılar, mimari üslupları, mekan özellikleri, yapıım teknikleri ve çevresi ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, yapının bulunduğu çevreye ve mekana uygun işlevsel düzenlemeler yapılmalı; böylece yapının çevresiyle uyumlu hale gelmesi ve yaşanabilirliğinin artırılması sağlanmalıdır (Engin, 2009). Ancak yeniden işlevlendirilen bir yapı, çevresindeki alanların da dönüşmesine yol açabilir. Yapının bir cazibe merkezi haline gelmesi ve kullanılmayan alanlarda kullanıcı sayısının artırılması için bölgesel ve kentsel stratejiler geliştirilebilir. Bu tür destekler, ulaşım altyapısının iyileştirilmesi, çevre düzenlemeleri ve bölgesel yatırımların artırılması gibi faktörlerle sağlanabilir. Örneğin, Tarlabası Dönüşüm Projesi ve Santral İstanbul Projesi, kentsel dönüşümün başarılı örneklerindendir. Santral İstanbul Projesi özelinde, geçmişte sanayi tesislerinin ve gecekondu bölgelerinin bulunduğu Silahtarağa Elektrik Santrali alanı, eğitim, kültür ve sanat merkezlerine dönüştürülerek bölgenin dönüşümünü başlatmıştır (Kaşlı, 2009). Tarlabası Projesi, bir "soylulaştırma" (gentrification) sürecini içermektedir. Bu proje, kent merkezine yakın konut bölgelerinde kapsamlı bir fiziksel ve işlevsel yenileme

gerçekleştirerek, bu süreç sonucunda sosyal anlamda bir dönüşüm sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yenileme çalışmaları, bölgenin kentsel yapısının yeniden şekillendirilmesini hedeflemektedir (Enlil M. Z., 2000).

Koruma Durumu/Yasal Mevzuat;

Tarihi binaların korunması, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde belirli kriterlere göre yapılır. Ancak her binanın koruma değeri ve önemi farklı olabilir. Bazı binalar daha sıkı koruma standartlarına tabi tutulurken, diğerlerine daha esnek yaklaşımlar uygulanabilir. Bu durum, binanın koruma sınıfına göre seçilen işlevleri etkiler. Yüksek koruma derecesine sahip binalarda, minimum müdahale gerektiren işlevler tercih edilirken, koruma derecesi düştükçe müdahale olasılığı artar ve bu da işlev çeşitliliğini artırabilir. Koruma altında olmayan, ancak ekonomik ömrü tamamlanmamış yapılar için, ilgili bölgenin imar yönetmelikleri devreye girer. Bu yönetmelikler, yapının yüksekliği, yaklaşma sınırları, çatı şekli gibi birçok yapılaşma koşulunu belirleyerek, yapılacak müdahaleleri ve dolayısıyla fonksiyon seçimlerini etkiler (Haştemoğlu, 2012).

2.1.5. Yeniden İşlevlendirmede Yapılan Müdahale Biçimleri

Bir yapının mevcut işlevinden farklı bir amaç için kullanılması, genellikle belirli müdahaleleri gerektirir. Bu müdahalelerin sınırları, yapının mimari, tarihi ve koruma standartlarına bağlı olarak belirlenir ve bu standartlara saygı gösterilmelidir. Yapının tarihi özelliklerinin korunması esastır ve yapılacak değişiklikler bu koruma çerçevesinde kalmalıdır. Bu saygı, fiziksel anlamda bir titizlik gerektirir ve yapının tarihsel değerini vurgular. Ancak, yeni işlevler doğrultusunda yapılacak eklemeler sınırlı kalmamalıdır. Çünkü bu aşama, restorasyon ile özgür mimari tasarım arasındaki bir geçiş sürecindedir ve tasarımın başarısı genellikle öznel bir değerlendirme ile ölçülür (Kuban, 2000). Yeniden kullanım projelerinde, yeni işlevin gerektirdiği müdahaleler küçük değişikliklerden büyük ölçekli yeniliklere kadar geniş bir yelpazeye yayılabilir. Basit bir kapı, pencere veya çatı elemanının yeni işlevle uyumlu şekilde tasarımı, yerinde bir müdahale olarak değerlendirilebilir. Ancak bazı durumlarda, programın gerektirdiği değişiklikler, iç mekânın tamamen yeniden

düzenlenmesine (Öter,1996) veya yapıya yeni kütlelerin eklenmesine kadar varabilir (Kuleli,1998). Burada önemli olan, değişen yaşam tarzlarına bağlı olarak ortaya çıkan konfor ihtiyaçlarını karşılamak için minimum düzeyde müdahalede bulunmaktır. Bu süreçte, yapının özgünlüğünü koruyacak şekilde bir denge sağlanarak ihtiyaçlar karşılanmalıdır (Kuban, 2000). Müdahale kararları alınmadan önce, tarihi yapının inşa edildiği dönemin politik, sosyal ve ekonomik yönlerinin incelenmesi ve kronolojisinin belirlenmesi önemlidir. Ayrıca, yapının estetik prensipleri, oransal ilişkileri, strüktürel durumu ve kullanılan malzemelerin analizi de yapılmalıdır (Kuleli, 1998). Yapının dönemlere ayrılarak bu seviyede bir araştırma yöntemi benimsenmelidir (Ersen, 1992). Yapının zaman içinde geçirdiği değişiklikler, yapının konstrüksiyonundaki farklı evreler, yapılan müdahaleler ve hem iç hem de dış özellikler gibi faktörler ayrı ayrı değerlidir. Binalar, üzerlerinden geçen olaylar ve karşılaştıkları insanların etkilerini taşır. Bu etkiler, zamanla yapının üzerinde belirgin izler bırakır ve bu birikimler binanın karakterini oluşturur (Miles, 1993). Eski duvarların çevresinde görülen yeni odalar, eski döşemelerin duvarlarda bıraktığı izler, ve binanın tarih boyunca yapılan eklemeleri, yapının gelişimini gösteren önemli işaretlerdir (Raveggi, 1995). Zamanla malzemeler, kazandıkları doku ve patina ile estetik bir değer taşır. Büyük taş bloklar üzerindeki erimeler, oyuklar ve kirlenmeler, yüzyıllarca süren yaşantıların izlerini adeta bir peyzaj gibi sunar (Kuban, 2000). Bu birikimler, binanın ömrü boyunca maruz kaldığı etkileri yansıtır. Yapıya yapılacak müdahalelerle bu tarihsel birikimlerin yok edilmesi veya ilk haline geri dönüştürülmesi, yapının kimliği açısından önemli kayıplara yol açabilir (Miles, 1993).

Yeniden kullanım sürecinde, özgün yapıya yaklaşım yöntemleri genel olarak üç ana kategoriye ayrılabilir: taklit, yorumlama (benzerlik yaklaşımı) ve zıtlık.

Taklit Etme;

Bir nesnenin tamamen eski haline geri dönüştürülmesi, o nesnenin gerçekten o şekilde var olduğu izlenimini zayıflatabilir. Zaman içerisindeki değişimlerin yokluğu, bir şeyin tamamen geçmişte kalmasını engeller. Bu nedenle, mevcut yapının taklit edilmesi, hangi müdahalelerin yapıldığını gizleyebilir ve bu da

mevcut yapının zaman dilimindeki gerçek bilgilerini çarpıtabilir. Böylece, günümüzde yapılan değişiklikler geçmişte yapılmış gibi sunulabilir, bu da yapının anlaşılmasında ciddi kafa karışıklıklarına yol açabilir (Öter, 1996). Taklit yaklaşımı, geçmişe saygı göstermek yerine onu korumaktan ziyade zarar verebilir (Dibner, 1985). Ayrıca, yaratıcılıktan yoksun bu yaklaşım, özgün yapının değerini düşürebilir (Öter, 1996).

Yorumlama (Benzer Yaklaşım);

Yorumlama yoluyla gerçekleştirilen tasarım yaklaşımları, geçmişin günümüz diline uyarlanması sürecini ifade eder. Bu yöntem, geçmişteki değerleri alıp mevcut programa adapte etmeyi içerir (Tschumi, 1996). Yorumlama, tarihi yapıdaki mimari elemanların ve malzemelerin farklı bir bakış açısıyla stilize edilerek yeni bir yapıya entegre edilmesiyle ortaya çıkar. Bu süreçte, mimari elemanlar çağdaş malzemelerle yeniden tasarlanır ve stilize edilir, böylece tasarım çağdaş bir kimlik kazanır. Geçmişin yorumu, nostaljik bir bakış açısının ötesinde, tarihi koşulların bugünkü etkilerini doğru bir şekilde değerlendirmekle gerçekleştirilir (Kuban, 1990).

Zıtlık (Kontrastlık);

Zıtlık, iki farklı biçim sisteminin belirgin özelliklerinin ve farklılıklarının ortaya konmasında önemli bir rol oynar. Bu iki sistemin karşılıklı etkilerini değerlendirmek için hiyerarşik bir yöntem kullanılır. Eski ve yeni unsurlar birlikte kullanıldığında eşit değerde olup, aralarındaki bağımsızlık ve zıtlık bu ilişkiyi mümkün kılar (Öter, 1996). Bu nedenle, müdahalelerde sıklıkla karşıt dil kullanılarak bilinçli bir kontrast yaratılması tercih edilir (Kuban, 2000). Eski ve yeni tasarımlar arasındaki ilişkilere bakıldığında, yeni tasarımın kendine özgü bir üsluba sahip olmasının tarihsel süreklilik açısından en uygun yaklaşım olduğu görülmektedir (Öter, 1996). Geçmiş dönemlerde Carlo Scarpa, Ignazio Gardella, Pierre Chareau, Bernard Bijvoet ve Hans Dollgast gibi mimarlar, yapıların yeniden kullanımında öykünme yaklaşımındansa, "eski" ile "yeni"yi yan yana koymayı ve bu iki öge arasındaki zıtlığı vurgulamayı tercih etmişlerdir (Powel, 1999). Gottfried Böhm, Saarbrücken'deki tarihi Schloss'un restorasyonunda kaybolmuş göbek süsünü taklit etmek yerine, yapının görünümünü modern bir

çelik ve cam yapıyla yenilemeyi tercih etmiştir. Benzer şekilde, mimar Barbara Jakubeit, içi boşaltılmış bir bina iskeletini Karlsruhe'nin yakınlarındaki Schloss Gotesaue'de bir konservatuar olarak yeniden tasarlamış ve yapının iç kısmını çağdaş kullanıcı ihtiyaçlarına uygun bir kütüphane olarak düzenlemiştir. Karljosef Schattner da birçok projesinde taklidi reddetmiş, örneğin on yedinci yüzyıla ait Ulmer Hof'un İlahiyat Fakültesi ve kütüphaneye dönüştürülmesinde, eski avluyu ışık alan hafif çelik çatılı bir kütüphaneye çevirmiştir. Schattner'in eskiyi kopyalamak yerine yenilemeyi seçtiği yaklaşımının etkileri, son büyük eseri Hirschberg Kalesi'nin konferans ve dini inziva merkezi olarak yeniden kullanımında açıkça görülmektedir (Powell, 1999).

2.2. Yeniden İşlevlendirilen Eski Endüstri Yapıları

Birçok endüstri yapısının kullanılmayarak terk edilmesi, bu yapıların yeniden kent dokusuna ve kamusal alana kazandırılması gerekliliğini doğurmuştur. Endüstriyel binaların ve yerleşkelerin yeni işlevlerle dönüştürülmesi, bu sürecin bir parçasıdır. Venedik Tüzüğü'nün (1964) beşinci maddesinde, miras yapılarının korunması, "Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir" şeklinde ifade edilmiştir (Venedik Tüzüğü, 1964, Madde 5).

Endüstri yapılarındaki tarihi katmanları inceleyen endüstri arkeolojisi kavramı, koruma süreçlerinde endüstri mirası bilincinin gelişimine, dönüşüm süreçlerinin nedenlerinin ve gereksinimlerinin tartışılmasına ve farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde endüstri arkeolojisine yönelik ilgi artmış ve özellikle yeniden işlevlendirme üzerine yapılan çalışmalar bu konuya olan dikkati artırmıştır (Akış, 2018).

Bu bölümde, endüstri mirası ve tarihsel gelişimi ile endüstri yapıları ele alınacaktır. Ayrıca, eski endüstri yapıları için önerilen yeni işlevler açıklanacak ve dünya genelinde ve Türkiye'de yeniden işlevlendirilen eski endüstri yapılarından örnekler sunulacaktır.

2.2.1. Endüstri Mirası Kavramı

2003 Temmuz ayında imzalanan ve Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH) tarafından hazırlanan 'NIZHNY TAGIL' Tüzüğü'ne göre endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip kalıntılarını kapsamaktadır. Bu miras, endüstri ile ilgili yapılar, makineler, üretim alanları (imalathaneler, fabrikalar, maden ocakları, rafineriler), depolama ve mağaza alanları, enerji üretim, dağıtım ve kullanım yerleri, ulaşım altyapıları ve bunlarla bağlantılı sosyal alanları içerir (TICCIH Web Sitesi).

TICCIH örgütünün 2003 yılı raporunda, endüstriyel mirasın değerleri aşağıdaki kriterlerle tanımlanmaktadır:

- Endüstri mirası, tarihsel sonuçları gösteren kanıtların bir toplamıdır ve bu kanıtlar, endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin anlaşılmasını sağlamaktadır.
- Fiziksel bir çalışma alanı olmasına rağmen, endüstri mirası insan davranışlarının ve üretilen ürünlerin gözlemlenmesine yardımcı olur, kültürel gelişimi destekler.
- Ekonomik bir kaynak olarak endüstri mirası, doğru kullanıldığında, yıkılması halinde kaybolacak enerjiyi korur ve tarım alanlarını muhafaza eder.
- Endüstri mirası, yitirilmiş veya zarar görmüş alanların ekonomik ve kentsel kazanımlar sağlamasında önemli bir rol oynar. Yeniden kullanım, toplumsal gelişime katkıda bulunur.
- Endüstriyel miras yapıları ve çevresi, modern yaşamın gerekliliklerindendir ve geçmiş izlerin günümüz kullanımına uyum sağlayarak kent yaşamına entegre edilmelidir (Trinder,2000).

Endüstri mirası kapsamında bulunan kaynaklar şu şekilde kategorize edilebilir:

1. Taşınmaz Miraslar
2. Taşınır Miraslar

3. .Endüstriyel Peyzajlar

Taşınmaz ve taşınır endüstri mirası kavramları ele alındığında, endüstriyel süreçlerin sonucunda oluşan ve endüstriyel alanla ilişkili olan tüm yapılar ve ekipmanlar, hem fiziksel yapılar hem de çeşitli donanımlar dahil olmak üzere, endüstriyel miras olarak değerlendirilir. Fabrika binaları ve endüstriyel süreçlerle üretilen tüm ürünler, kültürel gelişimin birer parçası olarak kabul edilir (Berliet, 1978). Bu çerçevede, endüstri mirası en geniş anlamıyla çeşitli alanları kapsar. Enerji kaynakları olarak madencilik, yel değirmenleri, su çarkları ve buhar makineleri; üretim endüstrileri kapsamında tekstil, çömlekçilik, cam, yiyecek ve içecek üretimi gibi sektörler; ulaşım alanında yol, köprü, kanal ve demiryolu gibi yapılar; yapı malzemesi üreten taş ocakları, tuğla atölyeleri ve bıçkı fabrikaları; endüstri işçileri, yöneticiler ve fabrika sahipleri için yapılan konutlar; ve kamu hizmetleri için geliştirilen gaz, su ve iletişim sistemleri bu kapsama girer. Endüstri ile ilişkili her alan bu geniş kapsam içinde incelenir (Köksal ve Ahunbay, 2006).

Endüstriyel miras kavramı, diğer kültürel miraslarda olduğu gibi, endüstri uygarlığının değerleri yok olma tehdidi altında olduğunda ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın başlarında, fabrikalar, limanlar, işçi konutları ve demiryolları gibi yapılar tehdit olarak görülürken, 20. yüzyıla gelindiğinde bu yapıların korunması önem kazanmaya başlamıştır. Hızla gelişen teknoloji ve 1970'lerin ortalarından itibaren mekanik fabrikasyon, rasyonelleşen üretim yöntemleri ve kol gücüne dayalı sanayileşmenin eski endüstri binaları üzerindeki tahribatı, bu yapıların korunmasını acil bir ihtiyaç haline getirmiştir. Yeni örnekleri yapılmayan bu yapılar, kentlerin koruma çabalarının odak noktası haline gelmiştir. 20. yüzyılın ortalarına kadar, endüstri alanları kötü çalışma koşullarının ve geri kalmış teknolojilerin sembolü olarak görülüyordu. Ancak, endüstriyel miras kavramına dahil edilen bu yapıların korunması, genellikle miras kaynaklarının kendisinden daha önemli sebeplerle gerçekleştirilmektedir (Kıraç, 2001). Eski endüstri yapılarına yönelik korunma bilinci ilk olarak Britanya'da gelişmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen eski endüstri yapılarının araştırılması, ortaya çıkarılması ve belgelenmesi işlemleri "endüstri arkeolojisi" olarak adlandırılmış,

bu yapılar ise "endüstri anıtları" olarak isimlendirilmiştir. Eğer korunan sadece bir tek yapı değil, belirli bir bölgedeki tüm yapı ve tesisler ise, bu alan bir bütün olarak ele alınarak "endüstri sitesi" olarak tanımlanmıştır. "Endüstri mirası" kavramı, eski endüstri yapılarının korunmasına yönelik uluslararası ilgiyle ön plana çıkmış ve endüstri anıtları ve sitelerinin hem ulusal hem de uluslararası bir mirasın parçası olduğu görüşü kabul edilmiştir (Saner, 2012). Endüstri mirası kavramı incelenirken mimari unsurlar en önemli araçlardan biridir. Özellikle dönemin belirli bir ideolojiye göre şekillenmiş olması durumunda, mimari tasarım bu ideolojinin özelliklerini yansıtacak şekilde çeşitli akımlardan faydalanmıştır. Ortaya çıkan mimari eserlerin kalitesini değerlendirmek elbette mümkündür; ancak endüstri mirası kapsamında bir yapının değerlendirilmesi, aynı zamanda dönemde kullanılan mekanik teknolojiler, fabrikanın üretim süreçleri ve elde edilen ürünlerle de ilişkilidir. Geçmiş kültürün günümüz peyzajında anlamlı bir şekilde yer alması, toplumsal algılarla ilgilidir. Örneğin, 16. yüzyılda birçok Orta Çağ manastırı yıkılarak ortadan kaldırılmıştır. Ancak günümüzde bu yapıların ayakta kalanları değerli anıtlar olarak kabul edilmekte ve geçmişin daha gerçekçi bir şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Endüstri yapıları için de benzer bir durum söz konusudur. 20. yüzyılın ortalarına kadar, bu yapılar kötü iş koşullarının ve geri kalmış teknolojilerin simgeleri olarak görülmüştür ve bu nedenle kırsal ve kentsel alanlardan temizlenmeleri gerektiği düşünülmüştür. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde, İngiltere'de endüstri mirasının uluslararası önemi anlaşılmış ve bu mirasın kültürel bir kaynak olarak değeri fark edilmiştir (Kıraç, 2001). Endüstri mirasıyla ilgili yazılı kaynakların sınırlı olması, arşivlerde gün yüzüne çıkmamış belgeler ve endüstri arkeolojisinin henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olması, yapıların korunmasına dair daha büyük bir önem kazandırmaktadır. En kapsamlı bilgiyi sunan kaynak, çoğu zaman yapıların kendileridir. Son yıllarda fabrikaların yeniden işlevlendirilmesi konusunda farkındalık artsa da, uygulama aşamasında yapılan hatalar nitelikli sonuçların ortaya çıkmasını engellemektedir. Dünya genelindeki örneklerden ders çıkarmamak, disiplinlerarası çalışmaları göz ardı edip bireysel kararlarla ilerlemek, ekonomik kazançları ön planda tutmak, yalnızca arsayı değerlendirmek, koruma derecelerini yanlış belirlemek ve endüstri alanlarının

bütünlüğünü bozmak gibi sorunlar sıkça karşılaşılan hatalardandır (Köksal, 2000).

2..2.2. Endüstri Yapıları

Mimarlık tarihi boyunca endüstri yapıları genellikle yeterince ilgi görmemiştir. Fabrika yapıları, mimari açıdan değerlendirildiğinde, daha çok makinelerin şekillendirdiği mekanlar olarak tasarlanmış ve fonksiyonun ön planda olduğu yapılardır. 18. yüzyıla kadar uzanan kökenleri ve çeşitli dönemlerde sergiledikleri farklı tasarım eğilimleri, bu yapıların fonksiyonel ve biçimsel değişimlerini anlamak için önemli mimari değerler sunar. 19. yüzyılda yeni işlevler yeni malzemelerle karşılanmış, ancak eski biçimlerden tamamen kurtulmak mümkün olmamıştır. Bu durum, genellikle genel yargıların ötesine geçebilmiş bazı mühendislerin katkılarıyla değişmiştir (Batur, 1981). Endüstri mirası kapsamında değerlendirilen yapılar arasında üretim tesisleri, teknik miras olarak kabul edilen köprüler, kanallar, yollar, depolar, ambarlar ve büyük mağazalar gibi yapılar yer alır. Bu yapıların gelişimini en çok etkileyen faktör teknolojidir. Güç kaynaklarının keşfi, makinelerin icadı ve yeni malzemelerin ve tekniklerin geliştirilmesi, fabrikaların mimarisini büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle değirmenler ve dokuma fabrikaları gibi endüstriyel tesislerin mimari analizi, bu teknolojik gelişmelerin nasıl şekillendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Endüstri yapılarının endüstriyel miras olarak değerlendirilmesi, sosyal ve kültürel kriterler ile mimari ve artistik özellikleri içerir. Ayrıca, bu yapılar endüstriyel tarihin ve teknik gelişmelerin bir parçası olarak, tarihsel bilgiler ve teknik özellikler açısından da önemli bir envanter sunar (Leniaud, 1987).

Endüstri Devrimi sonrası inşa edilen büyük ölçekli endüstri yapıları genellikle üç temel özelliği ile korunmaya değer bulunur. İlk olarak, bu yapılar büyüklükleri nedeniyle çevresel algıyı etkileyen önemli işaretlerdir ve belirgin mimari ile teknik özelliklere sahiptirler. İkinci olarak, çoğu yapı uzun bir fiziki ömre sahip olacak şekilde, dayanıklı malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Son olarak, bu yapılar genellikle doluluk-boşluk ve aydınlık-karanlık ilişkileri açısından belirli

bir ritme ve mimari orana sahiptir. Bu nedenlerle, büyük ölçekli endüstri yapıları esnek hacimler sunarak iç mekan değişikliklerine olanak tanır (Karıptaş, 2009).

Endüstri Devrimi sadece bir teknolojik yenilik değil, aynı zamanda düşünce ve yaşam biçimlerinde köklü değişiklikler yaratan, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla çevresel bir dönüşüm süreci olmuştur. Bu yapılar, bu dönüşümün bir yansıması olarak, mimari ve teknik özelliklerinin yanı sıra taşıdıkları kültürel ve sosyal bilgileriyle de büyük değer taşır. Endüstri yapılarının korunması, hem tarihsel ve kültürel mirasın geleceğe aktarılması hem de ekonomik açıdan faydalar sağlar. Bu tür yapıları korumak, yeni bir yapı inşa etmeye kıyasla daha ekonomiktir ve mevcut esnek hacimlere yapılacak mekansal müdahalelerle yeniden işlevlendirme imkanı sunar (Karıptaş, 2009).

1800'lerin başında, Endüstri Devrimi'nin etkisiyle İngiltere, dünyanın en sanayileşmiş ülkelerinden biri haline gelmiştir. Ülke genelinde fabrika ve depo gibi endüstriyel yapılar hızla artış göstermiştir. Özellikle "mills" olarak bilinen fabrikalar, bu dönemin en yaygın endüstriyel yapılarıdır. Un değirmenleri, demir-çelik tesisleri gibi çeşitli fabrikalar inşa edilse de, tekstil fabrikaları en yaygın endüstri yapıları arasında yer almıştır. Boyutları ve fonksiyonları farklılık gösterse de, 19. yüzyıl fabrikalarının ortak özellikleri bulunmaktadır (Douglas, 2002). Genellikle üç kat ve üzeri olan bu yapılar, ön ve/veya yan duvarlarda sağlam taşıyıcı olarak yükselir. Dış cepheler, düzenli geniş pencerelerle bölünmüş olup, cephelerdeki dövme demir elemanlar katları destekler ve estetik bir düzen oluşturur. Yapısal olarak oldukça sağlam olan bu yapılar, uzun süre dayanacak şekilde inşa edilmiştir. Genellikle su ve kömür gibi kaynaklara yakın yerleşim alanlarında bulunur ve çevresindeki konutları ve insanları çekerler. Ayrıca geniş açık alanlar, platformlar ve avlular ile yeterli ulaşım ve otopark alanlarına sahiptirler.

1900'lerde teknoloji ilerledikçe, endüstriyel yapılar dönüşüme uğramıştır. Hafif çelik çerçeveler, dövme demirin yerini alarak fabrika ve depo binalarında temel yapı malzemesi haline gelmiştir. Prefabrik ve yerinde döküm beton kullanımı ekonomik ve verimli olduğu için hızla yaygınlaşmıştır; ancak bu malzemeler

geniş açıklıklar sunma kapasitesine sahip değildir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra çelik iskeletli hafif kaplamalı duvarlar kullanılmaya başlanmış, çatılar ise düz, testere dişli veya kuzey ışığı eğimli olarak tasarlanmıştır. 1950-1980 yılları arasında endüstri yapıları genellikle minimal ısı standartlarında tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Bu yapılar, farklı bina gruplarından oluşabilir ve çoğu şehir merkezlerinin dışında, banliyölerde bulunur. Büyük düz veya hafif eğimli çatı alanları genellikle metal veya oluklu asbest kaplamalarla örtülür. Ana fabrika ve depo binaları genellikle tek katlı olup, yüksek tavanlıdır (Douglas, 2002).

1980'lerden itibaren yaşanan ekonomik değişimlerle birlikte, hizmet sektöründeki artış ve imalat sektöründeki düşüş nedeniyle pek çok endüstri binası işlevsiz hale gelmiştir. Ancak, ticari ve konut alanlarına kıyasla endüstriyel alanlarda dönüşüm süreci daha az yaygındır. 19. yüzyılın geleneksel çok katlı fabrika binaları genellikle kent merkezlerinde konut, ofis veya üniversite binalarına dönüştürülürken, banliyölerdeki daha modern fabrikalar bu tür dönüşümler için uygun değildir. Bunun nedeni, 20. yüzyıldaki endüstri yapılarının genellikle ısısal iyileştirme gerektiren, hafif ve ince kabuklardan oluşmasıdır. Yeniden kullanım söz konusu olduğunda, iç mekanlarda kısmi yıkım yapılması gerekebilmekte ve yapısal sistemlerin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulabilmektedir. Ayrıca, bu binaların toprak ve döşeme kısımlarında yüksek düzeyde kirlenme mevcuttur.

Bu nedenlerle, bu tür binaların alternatif endüstriyel kullanımlar için korunması daha uygun bir çözümdür (Douglas, 2002). Sanayileşmiş ülkelerde, özellikle İngiltere'de, endüstriyel yapılarla ilgili benzer dönüşüm süreçleri yaşanırken, her ülke kendi toplumsal dinamikleri doğrultusunda farklı çözümler arayışına girmiştir.

Ekonomik olarak güçlü ülkelerde eski endüstri binalarının yeniden kullanımı ön plana çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde eski yapıların yıkılması ve yerine basit yeni binaların inşa edilmesi daha yaygın bir uygulama olarak görülmektedir (Haştemoğlu, 2012).

2.2.3. Eski Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunması

Endüstri toplumlarının sosyo-ekonomik gelişimleri, ülkelerin sanayileşme tarihleriyle yakından ilişkilidir. Genel bir bakış açısıyla, endüstri alanları ve yapıları, üretim süreçlerinde kullanılan mekanik ekipmanlar ve bunların bulunduğu yapılar, bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin önemli işaretleridir. Ancak, hızlı teknolojik ilerlemeler nedeniyle bu yapılar genellikle işlevlerini kaybetmiş ve bu aşamadan sonra temsili bir değer kazanmışlardır. Bu nedenle, sanayi bölgeleri, yapıları ve mekanik ekipmanlar, endüstri anıtları olarak kabul edilir ve kamusal alanın önemli bir parçası haline gelirler (Soğancı, 2002). Endüstri yapılarının değerlendirilmesinde iki temel aşama bulunmaktadır (Cherry, 1993):

İlk aşama, korumanın kültürel işlevini dikkate alarak yapının kimliğini, yani orijinal işlevine dair izleri korumayı ve bu işlevin vurgulayıcı, belirleyici yeni işlevlerle yeniden ortaya çıkarılmasını içerir. Bu, koruma ve değerlendirme projelerinin temel ve en önemli aşamasıdır.

İkinci aşama ise, yukarıda belirtilen amaca uygun olarak endüstri yapılarının biçimsel özelliklerine dayanarak dönüşüm potansiyelini belirlemeyi ve bu sayede sürdürülebilir doğru işlevlerin bulunmasını kapsamaktadır. Cherry (1993) endüstriyel mirasın tespiti ve korunmasında izlenecek yolu şu başlıklar altında sınıflandırmaktadır:

- Endüstriyel yapının tespiti ve tanımlanması
- Detaylı veri toplamanın yapılması
- Karşılaştırmalı analizlerin gerçekleştirilmesi ve raporlanması,
- Seçim sürecinin yürütülmesi
- Tartışmaların açılması ve karar verme aşamaları
- Koruma işlemlerinin uygulanması.

Endüstriyel mirasın korunması ve değerlendirilmesi, öncelikle bu mirasın iyi bir şekilde tanınmasını gerektirir. Korumak istediğimiz sadece yapının fiziksel ve

biçimsel özellikleri değil, aynı zamanda yapının ilk kullanımına dair izlerin taşıdığı endüstri kültürüdür. Bu kültür, yapıların fonksiyonları ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak nasıl biçimlendiğinde saklıdır. Üretim türüne bağlı olarak ortaya çıkan endüstri yapıları, fonksiyon, mekan ve biçim ilişkisi açısından dikkatlice analiz edilmeli ve bu bulgular doğrultusunda yapı, orijinal işlevine uygun bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır (Kıraç, 2001). Makine ekipmanları yerinde kalan yapılar için ilk değerlendirme seçeneği, mevcut sistemin olduğu gibi korunması ve üretim sisteminin mümkün olduğunca işlevsel hale getirilerek bilginin görsel olarak sunulabileceği merkezler oluşturulmasıdır. Dokuma ve seramik gibi bazı endüstri tesislerinde ise orijinal üretim süreçlerinin yeniden canlandırılması ve bu ürünlerin satışa sunulması, koruma ve ticaret arasındaki ilişkiyi güçlendirerek korumayı kolaylaştırabilir (Kıraç, 2001). Endüstri kültürü ve teknolojisine duyulan ilgi, bu yapıların orijinal işlevlerini koruyarak günümüze taşınmasını teşvik eder. Ancak, birçok endüstri yapısı günümüzde orijinal işlevine dair izleri kaybetmiş olarak bulunmaktadır. Bunun temel nedeni, endüstriyel üretimin değişim ve fayda esasına dayalı doğasıdır. İşlevselliğini yitiren makineler, genellikle sökülüp başka tesislere taşınmakta ya da satılmaktadır. Dolayısıyla, özgün işlevlerinin izlerini sınırlı bir şekilde koruyabilen endüstri yapılarının korunabilirliği, bu yapıların farklı işlevlerle yeniden kullanılmaları ve geçmişin izlerini taşımaları ile sağlanabilir (Kıraç, 2001).

Yeniden kullanım sürecinde uluslararası standartlardan biri, geri dönülebilirlik ilkesidir. Bu ilkeye göre, mevcut yapının yapısına zarar vermeden yeni eklemeler yapılmalı ve eklenen unsurlar gerektiğinde kolayca çıkarılabilir olmalıdır. Bu yaklaşım, ileride farklı koşullar altında yapının eski durumuna geri döndürülebilmesini hedefler.

Tarihi ve estetik değeri yüksek bir yapı, kültürel ve sanatsal önemi göz önünde bulundurularak restorasyon sürecinde de geri dönülebilirlik prensibine uygun şekilde ele alınmalıdır. Bu ilke, yapının estetik ve kültürel mesajlarının korunarak geleceğe taşınmasını amaçlar. Yeni bir işlevle değerlendirilmesi gereken yapının,

ekonomik kısıtlamalara rağmen gelecekteki incelemeler ve değerlendirmelere uygun olarak korunması önemlidir (Kuban, 2000).

Yeniden kullanım bağlamında müdahale ilkeleri, nitelik ve nicelik açısından çeşitli standartlar geliştirmiştir. 1877 yılında William Morris tarafından geliştirilen ve aynı yıl kurulan S.P.A.B. (Society for the Protection of Ancient Buildings) derneğinin bildirgesinde yer alan ilkeler, çağdaş restorasyon uygulamalarının temel taşlarını oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu ilkeler, 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlatılan ve her müdahalenin dönemin özelliklerini yansıtmayı gerekliliği üzerine yapılan tartışmalara ortak bir çözüm getirmiştir. Söz konusu ilkeler şu şekilde sıralanabilir (Dayev, 1998):

- Müdahaleler, eski ve yeni unsurlar arasındaki farkları net bir şekilde gösterecek şekilde yapılmalı ve eski ile yeni malzemeler dürüstçe sergilenmelidir,
- Orijinalin kopyası niteliğinde malzemeler veya tasarımlar kullanılmamalı, "orijinalmiş gibi" bir izlenim yaratılmamalıdır,
- Eski binalarda yalnızca denenmiş ve onaylanmış malzemeler ve yapı teknikleri kullanılmalıdır,
- Eklenen bölümler, eski yapıyla uyumlu ve ona yanıt verecek şekilde tasarlanmalı; basit bir taklittense tamamlayıcı özellik taşımalıdır.

1980'lerde restorasyon alanında önemli bir kaynak olarak kabul edilen Bernard M. Feilden'in *Conservation of Historic Buildings* adlı eserinde, koruma çalışmalarında yapının belge niteliğinin korunmasına vurgu yapılmıştır. Feilden, kitabında özetle şu temel ilkelere değinmiştir (Feilden, 2003):

- Yapılan değişikliklerin gerektiğinde geri alınabilir olması sağlanmalıdır.
- Yeni düzenlemelerin ileride yapılacak ek müdahaleleri kısıtlamaması gerekir.
- Yapının tarihsel bilgilerine erişimin engellenmemesi önemlidir.
- Yapının mevcut malzemelerinin büyük ölçüde korunması teşvik edilmelidir.

- Yapıya eklenen unsurlar, eski yapı ile uyum içinde olmalıdır.
- Müdahaleler, bu konuda deneyimli profesyoneller tarafından gerçekleştirilmelidir.

Yeniden kullanım projelerinde, yapının çeşitli dönemlere ait izlerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve bu izlerin gün yüzüne çıkarılması önemli bir yaklaşımdır. Eski ve yeni öğelerin, bağımsız niteliklerini koruyarak yan yana getirilmesi ya da üst üste çakıştırılması, farklı dönemlerin izlerini daha zengin bir mekan geçişi içinde sunar. Bu yöntem, farklı zamanlara ait malzemelerin birbirini takip eden katmanlar şeklinde algılanmasını mümkün kılar. Yeni yapının, eski yapı üzerinde inşa edilmesi, çeşitli yeni aktiviteler için alan yaratır ve mevcut mimari sistemin yeni dinamiklerini vurgulayıp iç ve dış mekanların yeniden tanımlanmasını sağlar (Öter, 1996).

2.2.4. Eski Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Fonksiyon Önerileri

Yeniden kullanım projelerinde dünya genelinde genellikle bireysel kullanımlar yerine kamuya açık kültürel ve sanatsal işlevler tercih edilmektedir. Bu yaklaşım, yapının yerel bağlamını ve kullanıcıyı göz önünde bulundurarak hem kültürel gelişime katkı sağlamakta, hem de tahribat ve bilinçsiz kullanımı önlemeye yönelik çeşitli katılımları teşvik etmektedir. Böylece endüstri anıtları hem yeniden işlev kazanmakta hem de kent kültürüne değer katmaktadır (Köksal, 2005). Endüstri yapılarının yeniden kullanımına yönelik işlevler geniş bir yelpazeye yayılabilir ve bu seçenekler genellikle iki ana başlık altında incelenir: birincisi anıtsal kullanım, ikincisi ise ticari amaçlı kullanımlardır.

Anıtsal Yaklaşım;

Endüstri yapılarının anıtsal yaklaşımla yeniden işlevlendirilmesinde üç ana seçenek öne çıkmaktadır: bunlar teknik müze olarak, teknik müze ve işletme olarak, veya sadece müze olarak yeniden kullanılmaktadır.

Endüstri Yapılarının “Teknik Müze” Olarak Yeniden Kullanımı;

Endüstri yapılarının, teknik aksamlarıyla birlikte mümkün olduğunca az müdahaleyle korunarak özgün işlevlerini tanıtan bir “teknik müze” olarak değerlendirildiği yaklaşımdır (Köksal, 2005). Bu tür bir yeniden kullanım örneği olarak, Yeni Zelanda'daki Dunedin Gaseworks Museum (Dunedin Havagazı Müzesi) gösterilebilir.

Endüstri Yapılarının “Teknik Müze ve İşletme” Olarak Yeniden Kullanımı;

Endüstri yapılarının, özgün işlevlerini devam ettirirken bir kısmının fabrika ürünlerinin sergilendiği veya hem sergi hem de satış alanı olarak kullanılan müze olarak dönüştürülmesidir (Kıraç, 2001). Dokuma fabrikaları bu tür dönüşümler için uygun olabilir, çünkü bu tür yapılar gerektiğinde çalıştırılabilir veya durdurulabilir. Ancak, demir üretim tesisleri gibi bazı endüstri yapıları işletme açısından daha zor olabilir. Çini üretim tesisleri ise daha olumlu bir duruma sahip olabilir; bu tür tesisler yeniden faaliyete geçirilerek ticari amaçla geleneksel çiniler üretebilir (Kıraç, 2001).

Endüstri Yapılarının “Müze” Olarak Yeniden Kullanımı;

Endüstri yapısının, mümkün olduğunca az müdahale ile özgün işlevinden bağımsız bir "müze" olarak yeniden işlevlendirilmesidir. Bu tür bir yaklaşımın örneği olarak, Londra'nın Bankside bölgesinde yer alan Tate Modern Galerisi verilebilir.

Ticari Amaçlı Kullanım;

Özgün işlevini yitiren endüstri yapılarının ticari amaçlarla kullanımlarını iki ana kategoride incelemek mümkündür:

Endüstri Yapılarının Tekil İşlevle Yeniden Kullanımı;

Özgün işlevini yitirmiş endüstri yapılarının otel, konut, eğitim ve araştırma merkezleri, ofisler gibi çeşitli işlevlerle yeniden kullanılması bu yaklaşımın kapsamına girer. Bu tür dönüşümlere bir örnek olarak, Fransa'nın Noisel şehrindeki eski çikolata fabrikasının Nestlé'nin Fransa Genel Merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesini gösterebiliriz.

Endüstri Yapılarının Karma İşlevlerle Yeniden Kullanımı;

Özgün işlevini yitirmiş endüstri yapılarının birden fazla işlevi barındırarak yeniden kullanılması, bu tür projelerin etki ve ilgisini artırır. Karışık kullanımlar, farklı işlevlerin birbirini desteklemesi sayesinde büyük komplekslerde birçok avantaj sağlar. Konut, ofis, ticaret ve kültürel işlevler arasında sağlam bir bağlantı kurulmaktadır. Bu yaklaşımın bir örneği olarak, Avusturya'nın Viyana kentindeki Gazometre Binaları (Wiener Gasometer) gösterilebilir.

2.2.5. Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Yapılarına Dünya'dan Örnekler

Avrupa'da endüstriyel alanların korunması ve yeniden kullanımı, 1950'lerde gündeme gelmiş ve bu alandaki koruma teorileri araştırılmaya başlanmıştır. Bu dönemde başlatılan uygulamalar, endüstriyel bölgelerin yenilenmesi açısından önemli bir ilerleme olarak değerlendirilmiştir (Hospers, 2002). Kent merkezlerinde veya yakın çevrelerinde bulunan endüstriyel alanların dönüşümü, kentin imajına değer katmak ve şehir merkezinin ihtiyaçlarını karşılamak adına büyük önem taşımıştır (Aydın, 2014). Bu bağlamda, Almanya'nın Ruhr Bölgesi, İtalya, İngiltere ve Fransa'daki dönüşüm örnekleri bu çalışmada incelenmiştir.

2.2.5.1. Ruhr, Almanya

Almanya, zengin bir endüstriyel mirasa sahip ve erken dönemde endüstrileşmeye başlamış bir Avrupa ülkesidir. Bu bağlamda, endüstri yapılarının korunması ve bölgesel yenileme çalışmalarının sıkça yapıldığı bir ülke olarak öne çıkar. Almanya'nın Ruhr Bölgesi, Duisburg'tan Dortmund'a kadar uzanan on yedi kentten oluşan, Avrupa'nın en yoğun nüfuslu endüstriyel bölgelerinden biridir. 18. yüzyılın sonlarına kadar tarımsal faaliyetlerle tanınan bu bölge, 19. yüzyılda endüstrileşmenin merkezlerinden biri haline gelmiş ve zengin kömür ve maden yataklarıyla dikkat çekmiştir. Bu gelişmeler, Ruhr Bölgesi'ni Almanya'nın tarihsel, politik, ekonomik ve sosyolojik yaşamında önemli bir ekonomik merkez yapmıştır. Maden ocakları ve çelikhaneler, bölgeye dünya genelinden işçiler çekmeye başlamıştır. Endüstri Devrimi'nin etkisiyle, demir ve çelik üretimi

bölgede artmış ve Almanya, Avrupa'nın en büyük endüstri bölgesi konumuna gelmiştir.

1958 yılında maden ve çelik endüstrilerindeki krizler, artan işçi ve üretim maliyetleri, üretim yöntemlerindeki farklılıklar, doğal kaynakların tükenmesi ve ithal ürünlerin daha cazip hale gelmesi gibi sorunlar ortaya çıkmış ve fabrikaların kapanmasına yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, 1980'lerde Ruhr Bölgesi'nde kömür ve maden işletmeleri, gaz depoları, fırınlar ve tersanelerin kullanılmamasıyla yapısal dönüşümler başlamıştır. 1980 Ruhr Faaliyet Programı çerçevesinde, teknolojik yeniliklerin teşvik edilmesi ve sanayi toplumunun hizmet toplumuna dönüşümüne odaklanılmış, Ruhr arazi fonu döner sermaye olarak kullanılmıştır. Bu süreçte, bölgesel işbirliklerinin yapılandırılmasına yönelik önemli adımlar atılarak sanayi alanlarının yeniden kullanımı gündeme gelmiştir (Akış, 2018). Son otuz yılda Ruhr bölgesindeki kültürel miras olarak değerlendirilen endüstriyel alanlar ve yapılar, kültürel odaklı dönüşümler sayesinde cazibe merkezleri haline gelmiş ve bölge ekonomik ile sosyal açıdan yeniden canlanmıştır. Özellikle, bölgenin merkezinde bulunan Emscher Park, Ruhr Bölgesi dönüşüm projesi çerçevesinde North Rhine yönetiminde Uluslararası Yapı Sergisi (IBA-Internationale Bauausstellung Park) projesi ile yeniden yapılandırılmıştır (Hospers, 2002; Nart, 2015). Emscher Park, bölgenin ekolojik ve kültürel açıdan ekonomik canlanmasını sağlamak amacıyla projenin ana hedefleri arasında yer almıştır.

Dönüşüm süreci, "işlevini yitirmiş endüstri alanlarını açık alanlar, rekreasyon alanları ve kültürel kaynaklardan oluşan bir ağa dönüştürmek" şeklinde tanımlanmıştır (Labelle, 2001). Ayrıca, endüstri mirasını tematik rotalar aracılığıyla tanıtmak için "Endüstri Kültürü Rotası" (Route of Industrial Culture) adı altında yürüyüş ve bisiklet yolları planlanmıştır (Labelle, 2001). Ren nehrinin kollarından biri olan Emscher'den adını alan Emscher Park projesi, nehrin ekolojik kalitesini artırmayı ve bölgedeki rekreasyon alanlarını genişletmeyi amaçlamıştır. Bu projeyle birlikte, Duisburg-Nord Endüstri Parkı, Zollverein Kömür İşletmesi, Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu, Essen Tasarım Merkezi ve Oberhausen Gazometresi gibi dönüşüm projeleri gerçekleştirilmiştir. Ruhr

Bölgesi , endüstriyel alanların dönüşümünde önemli ve nitelikli bir örnek olarak kabul edilmekte olup, 2010 yılında İstanbul (Türkiye) ve Pecs (Macaristan) ile birlikte Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir (Hospers, 2002). IBA Emscher Park kapsamında gerçekleştirilen bazı önemli uygulamalar ise şu şekildedir:

Kuzey Duisburg Parkı (Landschaftspark Duisburg Nord);

Duisburg şehrinde bulunan Duisburg-Nord Endüstri Parkı, 1903-1985 yılları arasında faaliyet göstermiştir ve 1994 yılında IBA projesi kapsamında yeniden değerlendirilmiştir. Bölgenin en büyük endüstri komplekslerinden biri olan bu park, üç yüksek fırın ve çevresindeki yapılarla birlikte, terk edildikten yedi yıl sonra yeniden kullanılmaya uygun görülmüştür. IBA uzmanları, bu alanın çok amaçlı kültürel etkinlikler için uygun olduğunu belirtmiştir. Proje, ekolojik kaygıları ön planda tutarak endüstri alanını bir peyzaj parkına dönüştürmüştür ve park, kendi doğal florasını geliştirmektedir (Şimşek, 2006). Dönüşüm sürecinde, endüstriyel alan yürüyüş ve bisiklet yolları ile donatılmıştır. Fabrika yapıları, konser ve toplantı salonları ile restoran alanlarına dönüştürülmüş, eski gaz depoları ise dalış ve dağcılık kulübü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, su dolu tünel ağları dalış için tasarlanmış ve maden filizi depolarının yüksek, kararmış duvarları tırmanma alanı olarak değerlendirilmiştir (Ökem, 2000). Bölgedeki tüm yapılar ve bacalar, lazer efektleri ve ışık oyunları ile aydınlatılarak özel bir görsel etki yaratılmıştır (Köksal, 2001). Latz+Partners tarafından gerçekleştirilen dönüşüm projesinde, demir yolları ve çelik iskeleler gibi endüstriyel bileşenler korunmuş ve farklı işlevler kazandırılarak rekreasyon ve kültürel etkinlikler için kullanılabilecek alanlara dönüştürülmüştür. Böylece, atıl durumdaki mekânlar yeniden günlük yaşama kazandırılmıştır.

Essen Zollverein Kömür İşletmesi (Essen Zeche Zollverein);

IBA projesinin önemli duraklarından biri olan Essen'deki Zollverein Kömür Maden İşletmesi, 1928-1932 yılları arasında inşa edilmiştir. 1986 yılında kapanan kömür ocağı, Almanya'nın en son kömür işletmesi olma özelliğini taşıyordu. İşletme kapandıktan sonra bakımsız bırakılan ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bu tesis, yerel halkın ve gazetecilerin müdahaleleri sayesinde korunmuştur. Bölgenin dönüşüm master planı, OMA (Office for Metropolitan

Architecture) tarafından hazırlanmıştır. Koruma ve yeniden değerlendirme çalışmaları sonucunda tesis, endüstri müzesi, kültürel rota tanıtım bürosu, toplantı ve sergi salonları ile bir tasarım okulunu bir arada barındıran çok işlevli bir merkez olarak yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Koruma kriterleri açısından başarılı bir örnek olan bu tesis, 1986'dan kalan ekipmanlarıyla birlikte işçi çalışma alanlarından üretim tekniklerine kadar birçok unsuru korumayı başarmıştır.

Ayrıca, tasarım, fuarcılık, pazarlama ve iletişim gibi farklı işlevleri destekleyecek alanlar da planlanmıştır (Arguner, 2000). Planda, tarihi bölgeyi çevreleyen koruma bantlarını kullanarak Essen'e bağlamak ve çevredeki sokaklarla çok sayıda yaya bağlantısı oluşturmak öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşım sayesinde büyük araçlar için kullanılan ana kapılar yayalar için düzenlenmiştir. Mevcut demiryolu hattı korunmuş ve raylar, doğal taş kaplamalarla zeminle aynı seviyeye getirilmiştir. Tarihi yapıların niteliklerini kaybetmeden yeni işlevlere adapte edilmesi ve yeni yapıların eklenmesi planlanmıştır. Örneğin, kömür yıkama atölyesi Ruhr Müzesi danışma merkezine, kazan dairesi ve kokhane sergi alanlarına, bazı konteynerler ise yüzme havuzlarına dönüştürülmüştür. Bu dönüşümlerle, tesisin tarihi ve endüstriyel kimliğinin korunması, endüstriyel donatının yerinde korunması ve mirasın sergilenmesi hedeflenmiştir. Kömür atölyelerinin kültürel amaçlarla kullanılması planlanmış ve bu doğrultuda çeşitli dönüşüm ve tescil işlemleri gerçekleştirilmiştir. 1, 2, 8 ve 12 No'lu shaftlar (maden kuyuları) ve kok fabrikası, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir. Bu kararın ardından, eski sanayi sahasını yeni işleviyle korumayı amaçlayan master plan çalışmaları başlatılmıştır (Köksal,2005).

OMA, master plan çerçevesinde eski kömür yıkama fabrikasını Ruhr Müzesi ve ziyaretçi merkezine dönüştürmüştür. Bu projede, kullanıcılar üzerinde güçlü bir izlenim bırakmak amacıyla dikkat çekici bir ana giriş alanı tasarlanmıştır. Giriş kısmı 24 metre yüksekliğe sahip olup, 60 metre uzunluğunda özel bir merdivenle ulaşılmaktadır (Köksal,2005). Bu merdiven, özel aydınlatması ve renkleriyle kömür işleme geçmişine gönderme yaparak ziyaretçileri etkilemektedir. Yapı,

ziyaretçilerin alana ilk adım attığı yer olarak, Ruhr Müzesi'nin kültürel ve endüstriyel sergileriyle, kömür yıkama fabrikasının makinelerinin sergilendiği alanlarla bölge hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Zollverein Kömür Madeni Kompleksi içindeki diğer dönüşüm projeleri arasında Oberhausen Gaz Deposu, Essen Tasarım Merkezi, Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu, ve Mülheim an der Ruhr Su Kulesi bulunmaktadır (Köksal,2005).

Oberhausen Gazometresi;

Ruhr Bölgesi'nde 1929'da tamamlanan ve yeniden işlevlendirilen gaz deposu, 68 metre genişliğinde, 117 metre yüksekliğinde ve yıldız biçiminde bir çatı konstrüksiyonuna sahiptir. 1988'de kullanım dışı kalıp kapanan bu gazometre, IBA Projesi kapsamında tekrar değerlendirilmiş ve 1994'te bir sergi alanına dönüştürülmüştür. IBA ve şehir yönetimi tarafından sağlanan kamu desteği ile kültürel amaçlı kullanımı uygun görülmüştür. 100 metre yüksekliğindeki tavanı, alışılmadık bir mekan düzeni ile sergi alanı olarak işlevsel hale getirilmiştir. Isıtma sorunları nedeniyle yaz aylarında ziyaretçilere açılan gaz deposu, kış aylarında ise eklenen dış merdiven aracılığıyla 117 metrelik yüksekliğinden Ruhr manzarasını izleme olanağı sunmaktadır (Köksal, 2012).

Avrupa'nın en büyük diskli gaz deposunun restorasyonunu Jürg Steiner gerçekleştirmiştir. Yapının içindeki 24 radyal taşıyıcı ile desteklenen ve gazın üstünde bulunan 1200 tonluk hareketli çelik plakası, gaz basınçlı diskin 4.20 metre yüksekliğinde sabitlenmiştir. Altında, ziyaretçilerin 3000 metrekareden fazla dairesel alanı görebileceği video gösterimleri ve heykel sergileri için karanlık bir giriş alanı oluşturulmuştur. İki çelik merdiven, ortasında 20 metre çapında yükseltilmiş bir sahnede bulunan gaz basınç diskinin üzerine yönlendirilmiştir. Ayrıca, destek yapısının bazı parçaları 500 kişilik bir tribün olarak dönüştürülmüştür (Köksal, 2012).

.

Essen Tasarım Merkezi;

1997 yılında Essen Tasarım Merkezi olarak yeniden işlevlendirilen eski elektrik santralinin dönüşüm projesi, Foster+Partners mimarlık ofisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Dönüşüm sürecinde, öncelikle yapının restorasyonu

yapılmış ve özgün olmayan ekler kaldırılmıştır. 1930 yılında inşa edilen iç mekân donanımları korunmuş, sergi alanları için esnek ve uyarlanabilir elemanlar kullanılmıştır. Endüstri tesisinin kırmızı renkli metal kolonları, kırmızı tuğla cephesi ve endüstriyel camları gibi detaylar, yapının özgün mimari karakterini koruyarak projeye entegre edilmiştir (Nart, 2015).

Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu;

Zollverein bölgesinde endüstri yapılarının yeniden kullanımı kapsamında inşa edilen okul binası, eski ve yeni yapılar arasında net bir sınır oluşturması açısından dikkat çekicidir. SANAA tarafından tasarlanan ve 2006'da tamamlanan Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu, dört kat ve bir çatı terasıyla toplamda 7000 m² alana sahiptir (Nart, 2015). Bu projede mevcut yapıları onarmak yerine tamamen yeni bir yapı formu yaratılmıştır. Okul binası, Zollverein tesislerinin yanına konumlandırılmış olup, sanayi yapılarının ön planda kalmasını sağlamayı hedeflemiştir. Bu nedenle, cephe tasarımı Zollverein'in farklı açlarına odaklanacak şekilde, sade ve kübik bir formda tasarlanmıştır. Buna rağmen, yapı sanayi alanında dikkat çekici bir görünüm sergileyerek kendi ölçeği ve rengiyle belirgin bir etki yaratmaktadır.

Mülheim an der Ruhr Wasserturm – Su Kulesi;

Ruhr nehri kıyısındaki su kulesi, 1892'de Thyssen tarafından inşa edilmiştir. 1982'de kullanımdan kaldırılan yapı, 1992 yılında müze olarak işlevlendirilmiştir. Su müzesi olarak yeniden düzenlenen bu yapı, modern müzecilik yöntemleriyle 14 kata bölünmüştür. Müze, suyun önemi, su tasarrufu ve "sanal su" gibi konuları anlatan 30 multimedya istasyonu sunmaktadır. Yapıya eklenen asansör kulesi, ziyaretçilerin ara katlara ulaşımını sağlar. Ayrıca, içten asansör veya merdivenle ya da dıştan sadece merdivenle 37 metre yüksekliğindeki en üst noktaya çıkılabilir (Köksal, 2005).

Ruhr Bölgesi'ndeki dönüşüm projeleri, endüstriyel mirası koruma bilincini artırmıştır. Kamu ve özel sektör işbirliğiyle ulusal ve uluslararası projeler düzenlenmiş, endüstriyel yapılar ve ekipmanlar yerinde korunarak mirasın sergilenmesi sağlanmıştır. Açık yeşil alanlar oluşturulmuş, spor ve performans

alanları düzenlenmiştir. Kömür yıkama atölyesi, müze, sergi alanı ve yüzme havuzu gibi çeşitli işlevlerle yeniden işlevlendirilmiştir. Bu dönüşüm projeleri, tarihi üretim yöntemleri ve dönemin sosyo-ekonomik koşullarını yansıtarak, Zollverein gibi yapıları modern ihtiyaçlara uygun hale getirerek kent ekonomisine ve sosyal yaşama katkıda bulunmuştur.

2.2.5.2. Tate Modern, İngiltere

Londra'nın Doklar Bölgesi'nde, Thames Nehri'nin güney kıyısında bulunan Bankside Güç İstasyonu, 1947 yılında Sir Giles Gilbert Scott tarafından tasarlanmıştır. Yağ yakıtlı olarak inşa edilen bu yapı, 1963 yılında tamamlanmış ve 1981 yılında faaliyetlerine son verilmiştir (Atagök, 2000). 1996 yılında başlamış olan restorasyon sürecinin ilk aşamasında, yapının çevre halkına ve ziyaretçilere bilgi sunması amacıyla bir ziyaretçi merkezi oluşturulmuştur. Tarihî yapının yeniden işlevlendirilmesi için düzenlenen uluslararası mimari proje yarışmasını İsviçreli mimarlar Herzog ve de Meuron'un projesi kazanmıştır. Bu tasarımda, mekâna ve içindeki sanat eserlerine en az müdahale ile saygı gösteren bir yaklaşım benimsenmiştir (Altın, 2003).

Tate Modern'in yeniden işlevlendirilme sürecinde, binanın özgün plan ve yapısal öğelerine minimum müdahale edilerek endüstriyel izlerin korunması sağlanmıştır. Yapı içindeki bazı donanımlar kaldırılarak mekânsal boşluk yaratılmıştır. Plan şeması, pencere ve açıklıklar olduğu gibi korunarak yapının kütleli etkisi ve cephe özellikleri muhafaza edilmiştir. Üst galeride tepe ışıklıklarıyla doğal aydınlatma maksimum düzeyde sağlanmıştır. Proje kapsamında müzenin yanı sıra bilgilendirme merkezi, oditoryum, eğitim atölyeleri ve kafe gibi birimler de eklenmiştir. Eski türbin alanı ve kazanlar, günümüzde büyük heykellerin sergilendiği bir mekan olarak kullanılmakta ve galeriler, yapı bloklarına ayrılmıştır (Stratton, 2000). İstasyonun tribün holü, geniş bir sergi alanı sağlar ve aynı zamanda galeriye giriş olarak tasarlanmıştır. Projede, pencereler ve bacalar gibi mimari unsurlar özgünlüğü korunarak restore edilmiştir. İç mekânda kullanılan cilalı beton ve işlenmemiş ahşap döşeme, binanın endüstriyel karakterini vurgulamaktadır (Perrin, 2002). Tate Modern,

endüstriyel yapıların yeniden kullanımı açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Proje, yerel yetkililer, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasındaki işbirliği ile başlatılmış olup, bölgeye sosyal ve ekonomik faydalar sağlamayı hedeflemiştir. Yapının tasarımında minimum müdahale yaklaşımının benimsenmesi ve endüstriyel karakteri vurgulayan unsurların korunması, olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ancak, Bankside Güç İstasyonu'nun dönüşümü sırasında düzenlenen uluslararası tasarım yarışması olumlu bir adım olarak görülürken, iç mekân donanımlarının kaldırılması eleştirilmiştir (Stratton, 2000).

İngiltere'nin başkentinde yer alan bu endüstri yapısının yeniden değerlendirilmesinde, binanın üretim süreci ve özgün kimliğine dair izlerin eksikliği bir eksiklik olarak görülmektedir (Gün, 2014). Londra'da Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan Tate Modern Müzesi'nin ek binası, eski santralin güneyinde, üç yeraltı petrol tankının üzerine inşa edilmiştir. 10 katlı Switch House, toplantı odaları, eğitim alanları, ofisler ve restoranların yanı sıra galeriler ve bir çatı terası sunmaktadır. Yeni yapının tuğla cephesinde, eski yapıdan esinlenilerek güncel malzemeler kullanılmıştır. Pencerelerdeki delikli tuğla filtreleri, hem gün ışığını içeri alırken hem de gece ışıklandırmayı sağlamak üzere tasarlanmıştır. Müzenin güneyinde, kamusal bir bahçe ve aktif yaşam alanı oluşturulmuş, iç mekân ise sanatçılar ve küratörler için özel mimari çözümlerle donatılmıştır (Gün, 2014).

2.2.5.3. Eski Leopolda Tren İstasyonu ve Çevresi, Floransa/İtalya

1848 yılında Floransa'nın Porta al Prato kent kapısının yanında inşa edilen Leopolda Tren İstasyonu, şehrin ilk tren istasyonu olarak tarihe geçmiştir. 1993 yılına kadar depo ve benzeri işlevlerde kullanılan bu yapı, İtalya Krallığı'nın ilanı ile birlikte yolcu trafiğine kapatılmıştır (Guanci, 2012). 1990'larda yenileme sürecine giren bu eski tren istasyonu, sergi merkezi olarak yeniden kullanılmaya karar verilmiştir. Rehabilitasyon sırasında yerel otoriteler, mevcut yapının mimari karakterinin ve açık alanlarının korunmasına özellikle dikkat edilmesini istemiştir (Babalıs, 2010).

Yaklaşık 6000 metrekarelik bir alan üzerine kurulu olan istasyon, 7,5 metre yüksekliğinde üç bitişik dikdörtgen hol ve bir depo içermektedir. Yapının yeniden işlevlendirilmesi Mimar Gae Aulenti tarafından gerçekleştirilmiştir. Çok amaçlı bir alan olarak dönüştürülen eski istasyon, sergi ve fuar etkinliklerinin yanı sıra kültürel etkinliklere ve Floransa'daki moda olaylarına ev sahipliği yapmaktadır. 1980'lerde çekilen fotoğraflar incelendiğinde, yapının dönüşümünde mimari karakterinin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Ana girişin vurgulanması amacıyla doğuya çelik ve prefabrike kolonlar ile metal kirişler eklenmiştir. Leopolda Floransa olarak bilinen bu istasyonun yenileme sürecinde, karma kullanım stratejisi benimsenmiş ve eski kent içi tren yolunun korunarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Planlama sürecinde kültürel mirasın ve eski tren yolunun korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak, Leopolda bölgesinin yenileme çalışmaları, yaya yollarının bağlantısının artırılması, yeşil alan uygulamaları, bisiklet rotaları oluşturulması ve yerel ekonomiyi destekleyecek ticari aktivitelerin eklenmesi konularında çeşitli eleştiriler almıştır (Aydın, 2014).

2.2.5.4. Orsay Tren Garı, Paris/Fransa

Endüstriyel yapıları müze ve sanat galerisi olarak yeniden kullanma eğilimi, müzecilik kavramını geliştirmiştir. Paris'teki eski tren garı, Galeri d'Orsay Müzesi olarak dönüştürülmüştür. 1900 yılında hizmete açılan bu 19. yüzyıl çelik yapı, 1973'te müze olarak kullanılmaya başlanmasına karar verilmiş ve 1 Aralık 1986'da açılmıştır (Atagök, 2000). Özellikle 19. yüzyıl sanat eserlerinin sergilendiği Orsay Müzesi, Paris'in en çok ziyaret edilen yerlerinden biridir. Bina girişindeki avlu, bronz heykellerle çevrilmiş ve çeşitli performanslar için kentsel bir alan olarak düzenlenmiştir. Sen Nehri'nin güney kıyısında, Louvre Sarayı'nın çaprazında yer alan Orsay Müzesi, modern müzecilik anlayışının tarihi bir mekâna nasıl entegre edildiğini gösterir. Bina, büyük bir çelik tonozlu ana mekân, geniş bir hol ve yanlarda yer alan sergi salonlarından oluşmaktadır. Sergilenen objelere uygun fonlar sağlanarak, tarihi mekânın detaylarının görünmesi engellenmemiştir (Atagök, 2000).

Sonuç olarak, Avrupa'daki endüstriyel yapıların dönüşüm örnekleri değerlendirildiğinde, işlevini yitirmiş endüstriyel alanların ve yapıların kentlere yeniden kazandırıldığı görülmektedir. Özellikle Almanya'nın Ruhr Bölgesi ve İtalya'nın Eski Leopolda Tren İstasyonu gibi bölgelerde, dönüşüm süreci bölgesel ölçekte gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, mevcut yapılar bütün olarak ele alınmış ve karma işlevler eklenerek kentsel canlılık ve ekonomik hareketlilik sağlanmıştır. Öte yandan, Tate Modern ve Orsay Tren Garı gibi projelerde dönüşüm, daha çok yapı ölçeğinde gerçekleşmiştir. Bu yapılarda cepheler özgün haliyle korunurken, iç mekânlarda yapının mimari karakteri mümkün olduğunca korunmuştur. Tate Modern'de, ek yapı tasarımında da koruma bilinci gözetilmiş ve yapının özgün cephesinden esinlenilmiştir. Genel olarak, yapılan dönüşüm projelerinde koruma bilinci ön planda tutulmuş, kent içi alanların canlandırılması ve bölgeye sosyal ve ekonomik katkılar sağlanması hedeflenmiştir (Akış, 2018).

2.3. Sümerbank Dokuma Fabrikaları

2.3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Sanayi Hareketleri ve Mimariye Yansıması

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşlaşmayı bir var olma mücadelesi olarak görmüştür. Bu mücadele, Cumhuriyet'in kurucuları tarafından kapsamlı ve stratejik bir plan olarak gerçekleştirilmiştir. Kilci'ye (1994) göre, çağdaşlaşmanın en önemli unsurlarından biri ekonomik kalkınmadır, bu da bir ülkenin ekonomik olarak kendi kendine yeterli olabilmesi anlamına gelir (Zeybekoğlu, 2002). Böylelikle bireyler fakirlikten kurtulup daha refah bir yaşam sürme imkanına kavuşur. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin tam bağımsızlık mücadelesinde ekonomik bağımsızlık kritik bir rol oynamıştır (Zeybekoğlu, 2002). Mustafa Kemal Atatürk, ekonomik bağımsızlığın ülkenin tam bağımsızlığı için temel bir araç olduğunu vurgulamıştır. Ancak, Kurtuluş Savaşı'nın sona erdiği dönemde uygulanan ekonomi politikaları ülkenin devamlılığı için yetersiz kalmıştır (İnan, 1972). Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de İktisat Kongresi düzenlenmiştir (İnan, 1972). İktisat Vekili Mahmut Esat'ın başkanlık ettiği kongreye dönemin ekonomi alanında etkili

tüm aktörleri katılmıştır (İnan, 1972). Kongrenin amacı, ülkenin ekonomik gelişmesi için acil tedbirlerin görüşülmesi ve alınan kararların TBMM'ye sunulması olarak açıklanmıştır (İnan, 1972). Atatürk, İzmir İktisat Kongresi'nde ekonomik bağımsızlığın önemini vurgulamış ve "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle taçlandırılmadıkça bu başarılar kalıcı ve sürekli olamaz" demiştir (Şubat, 1923). Kongrede kabul edilen 12 maddelik 'İktisat Misakı' esasları, Kemalist ideolojinin reformları ile ilişkisini gösterir. Üçüncü madde, kalkınmanın temel formülünün 'üretmek' olduğunu belirtirken, on ikinci madde ise üretimin sürekliliğini sağlamak için genç, eğitilmiş ve modern bir kuşağın yetiştirilmesi gerektiğini vurgular (İnan, 1972). Ayrıca, demir yollarının satın alınması ve genişletilmesi gibi öncelikli konular da ele alınmıştır. Bu süreç, 1930'ların başlarına kadar devam etmiştir ve yeni kurulan devletin kendi ekonomisini inşa etme aşamasında bir hazırlık dönemi olarak değerlendirilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Türkiye Cumhuriyeti'nde bu gelişmeler yaşanırken, dünya 1929 yılında büyük bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, aynı yıl Lozan Barış Antlaşması gereği Osmanlı Devleti'nden kalan borçların ilk taksidini ödemek zorunda kalmıştır. İthalat fiyatlarındaki artış ve küresel ekonomik koşullar, Türkiye'de dışa kapalı ve kendi kendine yeterli ekonomi politikalarının uygulanmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, 1930'larda devletçi bir ekonomik sistemin benimsenmesini zorunlu kılmıştır (İnan, 1972). Atatürk, Devletçilik ilkesini şu şekilde açıklamıştır: "Türkiye'nin uyguladığı Devletçilik sistemi, XIX. yüzyıldan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdüğü fikirlerden alınmış bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarına özgü bir sistemdir. Devletçiliğin anlamı, bireysel girişimleri ve faaliyetleri esas almak, ancak büyük bir milletin tüm ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak ekonomik faaliyetleri devlet kontrolüne almak anlamına gelir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, asırlardan beri özel girişimlerle yapılmamış işleri bir an önce yapmayı başarmıştır ve bu sistem liberalizmden farklıdır" (Mustafa Kemal Atatürk, 1933). Devletçilik ilkesinde, ülkenin menfaatleri doğrultusunda devletin kontrolünde yatırım yapılması ve ekonomik kazanımların öncelikli hedef olarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Devletçilik ilkesi,

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na 5 Şubat 1937 tarihinde ikinci madde olarak eklenmiştir (İnan, 1972). Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikaları bu ilkeye göre şekillendirilmiş ve sermaye birikimini güçlendirmek için 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanmasına karar verilmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, yeni hükümetin sanayi yapılarıyla ilgili tam bir bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Savaş sonrası devletin sanayi altyapısı büyük ölçüde yıpranmış, bazı yapılar kaybedilen topraklarla birlikte elden çıkmış ve savaşta yetişmiş iş gücü azalırken, sermaye de tükenmişti. Bağımsızlığın kazanılmasının ardından, tarıma dayalı üretimin artırılması, sanayi ve ticaretin geliştirilmesi ve toplumsal yapının batılılaştırılması gereken öncelikler arasında yer almıştır (Kıraç, 2001). Devlet desteğiyle yerli sermayedarların teşvik edilmesi, devlet tekellerinin imtiyazlı özel şahıs ve şirketler tarafından işletilmesi gibi yöntemler uygulanmıştır. Lozan Antlaşması'nın gümrük resimleri ve vergilerle ilgili kısıtlamalarından kurtulmanın yolu olarak, birçok mal ve hizmetin üretim veya ithalatının devlet tekeline alınması tercih edilmiştir. Ancak, dönemin genel politikalarına uygun olarak bu tekeller daha sonra imtiyazlı yerli ve yabancı şirketlere devredilmiştir (Boratav, 1990). Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırıldığında, bu amaçlar için engeller de ortadan kalkmıştır. İzmir'de 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında düzenlenen İktisat Kongresi, milli sanayinin geliştirilmesi için gerekli adımları belirlemiştir. Kongrede, gümrük kanununun değiştirilmesi, sanayi kuruluşları için ulaşım kolaylıklarının sağlanması, iş adamlarına ucuz kredi verilmesi, teknik eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve teknik elemanların yetiştirilmesi gibi kararlar alınmıştır (Kıraç, 2001).

1924 yılında İş Bankası kurulmuş ve yerli ve yabancı sermaye arasında önemli bir rol oynamıştır. Kapitülasyonlardan kurtulan devlet, yabancı sermayeye olumlu yaklaşım göstermiştir. 1920-1930 yılları arasında kurulan 201 Türk anonim şirketinden 66'sında yabancı sermaye ortaklığı bulunmuş ve bu şirketler, tüm anonim şirketlerin toplam ödenmiş sermayesinin %43'ünü oluşturmuştur (Boratav, 1990). Ancak, 1930 sonrasında yabancı sermaye karşısındaki tutum değişmiştir. 1935 yılında Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) ve Elektrik İşleri Etüd İdaresi (EİE) kurulmuş, ayrıca maden ve elektrik işletmeleri için Etibank

oluşturulmuştur. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında, tekstil, demir-çelik, porselen, suni ipek ve şeker sanayileri gibi çeşitli alanlarda tesisler inşa edilmiştir. Plan 1934 yılında uygulanmaya başlanmış ve öngörülen tesisler beş yıl içinde tamamlanmıştır. Bu dönemde ayrıca askeri fabrikaların modernizasyonu ve genişletilmesine devam edilmiştir. 1933-1938 yılları, Türk sanayiinin ilk planlı kuruluş aşaması olarak kabul edilir ve bu dönemde yapılan planlı kalkınma teknik alanında iş gücü yaratmış ve toplumsal yaşantıya büyük etkilerde bulunmuştur. Tarımın verimliliğini artırmak için uygulanan tekniklerin sanayi gelişimiyle mümkün olduğu görülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sırasında sanayi gelişmeleri kesintiye uğramış, ancak tek parti dönemi boyunca devam etmiştir. 1946 yılı, ekonomik anlamda bir dönüm noktası olmuş, kapalı, korumacı ve içe dönük ekonomi politikaları yavaş yavaş gevşetilmiş, ithalat serbestleştirilmiş ve dış açıklar artmıştır. Bu durum, dış yardımlar, kredi ve yabancı sermaye yatırımlarıyla sürdürülen bir ekonomik yapının yerleşmesine neden olmuştur (Boratav, 1990). 1950 yılında Demokrat Parti döneminin başlamasıyla birlikte, endüstri alanında yatırımlar devam etmiş ve serbest girişimcilik desteklenmiştir. Devlet mülkiyetinden serbest girişimciliğe geçiş için düzenlemeler yapılmış, ulaşım, enerji ve haberleşme alanlarında devlet yatırımları artırılmıştır. Yabancı sermaye yatırımları teşvik edilerek, ülkenin kaynaklarını daha hızlı üretime açmak amacıyla Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve 2011'de Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden organize edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, alt yapı ve enerji tesislerinden başlayarak birçok anıtsal, kamusal ve kurumsal yapı inşa edilmiştir. İlk yıllarda yapılan yapılar, günümüz standartlarına göre küçük görünse de, dönemin koşullarına göre toplumsal yaşama önemli katkılarda bulunmuştur (Tekeli, 2006). Cumhuriyet ideolojisi ve modernizm çerçevesinde endüstri yapıları da önemli bir yer tutmaktadır. Yeni kurulan Cumhuriyet ile birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yeni bir düzen oluşturulmuş, fiziksel çevre modernleşme sürecine girilmiştir. Bu yenilikler, topluma kılık kıyafet ve mimaride fonksiyonel değişimler olarak yansımıştır. Ankara'nın başkent olması, ülkenin demir ağlarla örülmesi ve

endüstri yerleşimlerinin tüm Anadolu'ya yayılması gibi üç önemli karar alınmıştır. Ankara, Anadolu'nun merkezinde bir örnek şehir olmuş ve Kemalist devrimin bir sembolü olmuştur. Demiryolları geliştirilmiş ve ulusallaştırılmış, iç ticaretin canlanması ve askeri kontrol açısından önemli bir rol oynamıştır. Endüstri yapıları ise öncelikle demiryolu bağlantısı olan kentlere yayılmış, böylece bölgeler arası eşitsizliği azaltma hedeflenmiştir (Peri, 2006). Mimarlık tarihi içinde endüstri yapıları genellikle göz ardı edilmiştir; 18. ve 19. yüzyıldaki gelişmeler genellikle fabrika binaları olmadan ele alınmıştır.

Cumhuriyet dönemi endüstri yapıları, genellikle işlevselliğe odaklanmış ve modernizmin yalın estetiğini yansıtmıştır. Üretim makinelerinin boyutlarına uygun olarak tasarlanan ana üretim binaları ve yardımcı yapılar, genellikle uzak bölgelerde konumlandırılmıştır. Bu yapılar, betonarme veya çelik malzemelerle inşa edilmiş olup, yüksek tavanlı ana binalarda sık sık çatı aydınlatmaları kullanılmıştır (Peri, 2006).

2.3.2. Sümerbank'ın Kuruluşu ve Sümerbank Dokuma Fabrikaları

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBKP) çerçevesinde, Türkiye'de üretim ve satış açısından avantaj sağlayacak hammaddelerin bulunduğu bölgelerde 15 fabrika inşa edilmesi öngörülmüştür. Toprak (1988) bu planın uygulanması için gereken maliyeti 43.953.000 TL olarak belirtmiştir. İnan (1972), bu planın temel ilkelerini şu şekilde özetlemektedir:

1. Hammaddelerin Temini: Ülkede yetiştirilebilecek veya hızlı bir şekilde temin edilebilecek hammaddeler temel alınarak sanayi kolları belirlenmiştir.
2. Sermaye ve Teknik Gereksinimler: Büyük sermaye ve teknik bilgi gerektiren bu sanayi kollarının kuruluşları devlet ve milli kurumlar tarafından üstlenilmiştir.
3. Fabrika Kuruluşları: Kurulacak fabrikaların ve üretim kapasitelerinin, ülkenin tüketim ihtiyaçlarıyla uyumlu olacak şekilde düzenlenmesi hedeflenmiştir.

Fabrikaların yer seçimleri, yurtiçi ve yurtdışından gelen uzmanların gerçekleştirdiği yerinde inceleme ve analizlere dayanarak yapılmıştır. Bu süreci Mustafa Kemal Atatürk titizlikle izleyip, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile sürekli olarak görüşmüştür (İnan, 1972). Planın temel ilkelerine göre, fabrikaların yerleri, üretim türü, mevcut yer altı ve yer üstü kaynakları, ürünün pazar potansiyeli ve üretim kolaylığı gibi faktörlere göre belirlenmiştir (İnan, 1972). Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) olarak bilinen bu fabrikaların, bulundukları bölgelerde hem sosyal hem de ekonomik gelişimi teşvik etmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca, bu fabrikaların özel sektörü teşvik ederek ve nitelikli iş gücü yetiştirerek ekonomik kalkınmayı desteklemesi planlanmıştır.

Bu fabrikaların açılması ve yönetimi, Sümerbank'a devredilmiştir. Sümerbank, 11 Temmuz 1933 tarihinde 2262 sayılı yasa ile kurulmuş ve 17 Haziran 1938'de yürürlüğe giren 3460 sayılı yasa ile bir iktisadi devlet teşebbüsü haline getirilmiştir (Anonim-4, 1973). Banka adını Mezopotamya'nın en eski ve aktif medeniyetlerinden olan Sümerler'den almıştır; bu isim, Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Devlet tarafından özerk bir banka olarak kurulan Sümerbank'ın görevleri ise şu şekildedir (Toprak, 1988);

1. Pamuklu dokuma sanayii için Bakırköy Bez Fabrikası'nın devri sağlanacak ve Ereğli'de 16.500 iğlik ve 300 tezgahlık ince kumaş, Kayseri'de 33.000 iğlik ve 1050 tezgahlık kaba kumaş, Nazilli'de ise 29.600 iğlik ve 650 tezgahlık basma fabrikalarının kurulması gerçekleştirilecektir.
2. Üçüncü bir kombinanın Malatya'da kurulmasına karar verilmiştir.
3. Kendir ve keten sanayisinin oluşturulması planlanmıştır.
4. Bursa'da Merinos yünü işlenecek bir kendir fabrikasının kurulmasına karar verilmiştir.
5. Demir sanayisinin geliştirilmesine yönelik adımlar atılacaktır.
6. İş Bankası ile birlikte yıllık 68.000 ton üretim kapasitesine sahip bir semikök fabrikası kurulacaktır.
7. Ergani'deki bakır madeninin işletilmesi sağlanacaktır.
8. İş Bankası ile işbirliği içinde Keçiözümlü'deki kükürt madeninin işletilmesine karar verilmiştir.

9. Porselen fabrikası kurulacaktır.
10. İş Bankası ortaklığında ucuz şişe ve benzeri cam ürünleri üretecek bir fabrikanın kurulması hedeflenmiştir.
11. Sudkosik ve klor fabrikalarının kurulmasına yönelik planlar yapılacaktır.
12. Selüloz, kağıt ve suni ipek sanayisinin tesis edilmesi öngörülmüştür.

Sümerbank, devlet tarafından özerk bir banka olarak kurulmuş ve fabrikalar kurma, işletme, ayrıca işçi, usta, mühendis ve uzman yetiştirme görevleri üstlenmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde bankacılık hizmetleri sunan en kapsamlı girişim olarak öne çıkmıştır (Anonim-4, 1973). 1934 tarihli BBKP çerçevesinde açılması öngörülen 15 fabrikayı kurmakla sorumlu kılınmıştır. İlk kurulduğunda dört fabrika (Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikası, Feshane Yünlü Dokuma Fabrikası, Beykoz Yünlü Dokuma Fabrikası ve Antalya Dokuma Fabrikası) ve bir satış mağazası bulunan Sümerbank, BBKP kapsamında planlanan bu fabrikaları 1940'lara kadar tamamlamıştır.

Sümerbank'ın fabrikaları, devletçilik politikasının Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli şehirlerinde mimari yansımalarını temsil etmektedir. BBKP ile başlayan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sanayileşme sürecinin yönetimini üstlenmiş ve kurduğu fabrikalar, yeni Cumhuriyet'in ekonomik motoru olmuştur (Toprak, 1988).

Sümerbank Dokuma Fabrikaları;

Sümerbank, yerel ve uygulamalı bir kurum olarak bölge ekonomilerine katkıda bulunmuş ve Ankara merkezli ideolojileri ülke genelinde yaymıştır. Türkiye Cumhuriyeti, sermaye sıkıntısı nedeniyle SSCB'den 20 yıl vadeli ve faizsiz 8.5 milyon TL kredi almıştır. Bu kredi, BBKP çerçevesindeki dokuma fabrikalarının kurulmasında kullanılmıştır (Asiliskender, 2002). Kayseri, Nazilli, Bursa, Ereğli ve Malatya'da kurulan fabrikalar, işçi ve memur istihdamı sağlayarak bölgesel ekonomik canlılığı artırmış ve özel sektörü teşvik etmiştir. Ayrıca, bu fabrikalar Sümerbank için nitelikli işçi ve memur yetiştirmiştir. Memurlar, sanayi yeniliklerini takip edebilmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve İsviçre gibi ülkelerde staja gönderilmiştir (Anonim-3, 1973). Sümerbank, sanayi

hafızasını dünya gelişmeleriyle güncel tutmuş, işçilere mesleki eğitimler vermiş ve emekli olduktan sonra kendi iş yerlerini açmalarına yardımcı olmuştur. Sosyal yardımların sürekliliği için İşçi Yetiştirme Yönetmeliği yürürlüğe konmuştur. Sümerbank, işçilerin sosyal ve sağlık ihtiyaçlarını da gözeterek, fabrikaların yanında sosyal alanlar ve dinlenme mekânları inşa etmiştir. Bu fabrikalar, 1930'lu yılların sonunda Türkiye'yi ithalatçı olmaktan çıkararak ihracatçı bir ülke haline getirmiştir (Boratav, 2018). İşçilere yönelik kültürel eğitimler, spor faaliyetleri, tiyatro ve spor takımları kurulmuş, sanatçı turneleri düzenlenmiştir. Ayrıca, öğretici filmler gösterilerek işçilere çeşitli konularda bilgi verilmiştir (Anonim-3, 1959). Bu faaliyetler, erken Cumhuriyet döneminin 'genç, sağlıklı ve modern' vizyonunu yansıtmıştır.

Sümerbank Dokuma Fabrikalarının Dönüşümü;

1930'larda uygulanan korumacı ekonomi politikaları, 1940'lardan itibaren değişmeye başlamıştır. 1946 yılında çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte, 1948'de alınan Marshall yardımları Türkiye'nin ekonomisini dışa açmış ve ilk kez borç para girişi sağlanmıştır (Boratav, 2018). 1950'lerde ekonomi, 1930'lardaki seviyelere göre görünürde büyümüş olsa da, bu büyümenin esas nedeni üretim değil, alınan kredi yardımlarıdır (Boratav, 2018). 1960'lı yıllarda, devletçi ekonominin bir yansıması olarak Sümerbank ile ilgili sorunlar gündeme gelmiştir. Maliye Bakanlığı, KİT'ler için özel raporlar hazırlamıştır (Toprak, 1988). Raporda, şu konular ele alınmıştır:

1. Sümerbank Dokuma Fabrikaları'ndaki makineler, teknoloji açısından çağın gerisinde kalmıştır; 1960'larda kullanılan makineler, fabrikaların ilk kurulduğu dönemden kalmadır.
2. 1950'lerin ilk yarısında yaşanan büyüme, dokuma fabrikalarında üretim kapasitesinin artmasına yol açmış, ancak o dönemde ihracat yaparak stokları eritmek üretim koşulları nedeniyle mümkün olmamıştır.
3. Hammadde ithalatında karşılaşılan zorluklar, yünlü dokuma sektöründe yüksek işletme maliyetlerine neden olmuş; bu koşullarda, ithalat yoluyla hammadde temin edebilenler yüksek kârlar elde edebilmiştir.

4. 1950'lerin sonlarına doğru ortaya çıkan ekonomik istikrar nedeniyle özel fabrikalar üretimlerini azaltmışken, Sümerbank üretim faaliyetlerine devam etmiş ve bu durum stok fazlalığına neden olmuştur. Dokuma sektörünün dışa açılma sorunu ilk kez 1960'ların başında gündeme gelmiştir (Toprak, 1988).

Raporda belirtilen bilgilere göre, pamuklu dokuma fabrikalarının dış piyasalarda rekabet edebilmesi için makinelerinin yenilenmesi gerekiyordu. Devlet mülkiyetindeki tüm dokuma fabrikalarının modernize edilmesi için 300 milyon 34 TL'lik bir bütçeye ihtiyaç duyulmuştu (Toprak, 1988). Bu tutar, henüz ekonomik istikrarı sağlayamamış olan Türkiye için önemli bir mali yük oluşturmuştur. Bu sebeple raporda, devlet dokuma fabrikalarının özelleştirilmesi gerektiği önerilmiştir. Rapor, ekonomik koşulların zayıf olduğu bir dönemde hazırlandığı için uygulanmamıştır. Ancak 1960'ların ikinci yarısında (1968-1972) ekonomideki iyileşme (en azından görünüşte) nedeniyle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturulmuş ve fabrikaların modernizasyonu için yatırımlar yapılmıştır (Toprak, 1988).

1970 yılında Dünya Bankası'ndan bir dokuma uzmanının hazırladığı rapor, Maliye Bakanlığı'nın raporuyla benzer olumsuzlukları içermiştir. Bu gelişmelerin ardından 1974'te yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazı (Boratav, 2018; Toprak, 1988) ekonomik istikrarsızlığa yol açmış, bu durum Sümerbank fabrikalarını olumsuz şekilde etkilemiştir. 24 Ocak 1980'de alınan önemli kararlarla serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve bu fabrikalar için devletin sahip olduğu şirketlerin bütçeleri kesilmiş ve özelleştirilmiştir. Serbest piyasa koşullarına uyum sağlanmaya çalışılmıştır. 1980'lerde özelleştirme sürecine girilen fabrikalar, özel sektöre devredilmiş veya yeniden yapılandırılmıştır. Özelleştirme, ulusal sermaye birikimindeki tikanıklıkları önlemek ve kapitalist toplumun kendini yeniden üretme yöntemlerinden biri olarak görülmüştür (Boratav, 2018). 1930'ların devletçi ekonomi politikalarının mekânsal sonuçları olarak kurulan bu fabrikalar, 1980'lerin sonlarından 2000'lerin başlarına kadar, serbest ekonomi politikalarına uyum sağlayamadığı için ya satılmış, ya yıkılmış ya da yeniden işlevlendirilmiştir.

2.3.3. Yeniden İşlevlendirilen Eski Sümerbank Dokuma Fabrikaları

2.3.3.1. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası

Kayseri, İpek Yolu üzerinde yer alan ve tarih boyunca önemli bir ticaret merkezi olan bir konumda bulunuyordu. Bu nedenle, SSCB'den gelen heyet tarafından dokuma fabrikası için uygun bir yer olarak değerlendirilmiştir(Eldek,2007). Kayseri'nin ticari avantajları, tren istasyonuna yakınlığı ve tekstil üretimi için gerekli hammaddeleri sağlayan bitki örtüsü, şehrin seçilmesindeki ana nedenlerdendir.

Kayseri Sümerbank Dokuma Fabrikası'nın temeli 20 Mayıs 1934'te atılmış, 16 Eylül 1935'te açılışı yapılmış ve üretime başlanmıştır. Projelendirilmesi, Sovyet uzmanlardan oluşan Turkstroj firması tarafından yapılmış, Nazilli Basma Fabrikası gibi Kayseri Fabrikası da Ivan Sergeyeviç Nikolayev tarafından tasarlanmıştır (Fabrika Arşivi). Müteahhidi Abdurrahman Naci Bey olan fabrika, Sümerbank tarafından kurulan ilk fabrika olma özelliğini taşımaktadır (Anonim-1, 1935). Kayseri Dokuma Fabrikası, 1924'te il statüsü kazanan Kayseri için ilk endüstriyel yapı olarak hizmet vermiştir (Eldek, 2007).

Kayseri Dokuma Fabrikası, Türkiye'de pamuklu tekstil sanayisinin temellerini atmış ve 1930'larda yerel ekonomiye önemli katkılarda bulunmuştur. Başlangıçta 11 milyon TL sermaye ile kurulan fabrikaya, 1962 yılına kadar 160 milyon TL yatırım yapılmıştır (Anonim-4, 1973). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde (1969), fabrikaya 1.4 milyon TL bütçe ayrılmış ve bunun 1.1 milyon TL'si teknolojik yenileme ve mekânsal iyileştirmeler için kullanılmıştır (Anonim-4, 1973). Fabrika yılda 7610 ton pamuk kullanarak, işlenmiş tekstil ürünlerini büyük ölçüde iç piyasada satışa sunmuştur.

1929'daki dünya ekonomik krizi nedeniyle ithalat fiyatları arttığından, Türkiye bu ürünleri yerli olarak üretmek zorunda kalmıştır. SSCB'den alınan 8.5 milyon dolarlık kredinin tamamı tekstil sektörünün gelişmesi için kullanılmıştır. Kayseri Dokuma Fabrikası, bu kredinin kullanıldığı ve SSCB tarafından inşa edilen ilk 3

fabrikadan biridir. İnşaat ve projelendirme süreci dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından yakından takip edilmiştir (Anonim-4, 1973). Eldek (2007) tarafından belirtilenlere göre, fabrika yerleşkesi 345.920 metrekarelik bir alanda inşa edilmiştir (Peri, 2002). Bugün dahi, 1930'larda tasarlanan yerleşke planı, üretim ve konut alanlarını ayrı tutarak benzer bir yapıyı sürdürmektedir. Fabrikanın mekânsal düzenlemesi, hammaddelerin işlenip ambara, oradan da tren istasyonuna kolayca ulaşabileceği şekilde planlanmıştır. Yerleşkenin SSCB tarafından planlanması, Rus Konstruktivizm'inin izlerini taşımaktadır. Kayseri Dokuma Fabrikası, kente mimari ve ekonomik katkılar sağladığı gibi sosyal yaşantıya da önemli katkılarda bulunmuştur. Merkezi Ankara olan ideolojiyi kente taşıyarak sosyal hayatın bir parçası haline getirmiştir. Tiyatro etkinlikleri ve diğer kültürel aktiviteler halkın modern yaşantı ile tanışmasını sağlamıştır (Peri,2002).

Fabrika, 1999 yılına kadar üretime devam etmiş, 1980'lerde özelleştirilmiş ve dönemin dışişleri bakanının girişimiyle Erciyes Üniversitesi'ne devredilmiştir (Asiliskender, Yöney, 2018). 2003'te kültür varlığı statüsü kazanmış ve 2012'de Abdullah Gül Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir (Asiliskender, Yöney, 2018). Eski fabrika binaları derslik ve idari binalara dönüştürülmüş, bazı binalar ise kültürel ve akademik amaçlar için yeniden işlevlendirilmiştir. 1930'larda işçilerin tüm ihtiyaçlarını karşıladığı yerleşke, şimdi bir öğrenci kampüsüne dönüştürülmüştür. Kayseri Dokuma Fabrikası, erken Cumhuriyet döneminin modern havasını getirirken, üniversite kampüsü olarak da bu havayı sürdürmeye devam etmektedir.

2.3.3.2. Merinos (Bursa) Dokuma Fabrikası

Merinos Dokuma Fabrikası, Bursa ilinde yer almaktadır. Bursa, Marmara Denizi'nin Uludağ eteklerine kadar uzanan ve Asya ile Avrupa arasında stratejik bir konumda bulunan bir şehirdir. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Bursa, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle ticaret açısından önemli bir merkezdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1335-1363 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olarak gelişmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise Sümerbank tarafından Merinos Dokuma Fabrikası'nın kurulmasıyla birlikte Türkiye'nin sanayileşen ilk şehirlerinden biri haline gelmiştir.

1929'daki büyük buhran sırasında Türkiye, kamgarn ithalatını sınırlamayı hedeflemiştir. Kamgarn üretimini artırmak ve iç piyasada kullanılan iplik fazlasını ihraç etmek amacıyla Sümerbank Dokuma Fabrikası'nın kurulmasına karar verilmiştir (Zeybekoğlu, 2002). Bu fabrika ile Avustralya'dan ithal edilen yapığının iplik ve yünlü kumaş üretimine dönüştürülmesi hedeflenmiş, ancak esas hedef Bursa çevresinde merinos koyunu yetiştiriciliği yapılarak yapığının yerel olarak üretilmesi olmuştur. Merinos koyunu yetiştiriciliği fabrikanın çevresinde denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmış, bu nedenle fabrikanın kurulmasına karar verilmiştir (Zeybekoğlu, 2002). Fabrika yerinin seçilmesinde, Bursa çevresinde merinos koyunlarının yetiştiriyor olması önemli bir faktör olmuştur.

Fabrikanın temeli, 28 Kasım 1935'te dönemin başbakanı İsmet İnönü tarafından atılmış, 2 Şubat 1938'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılmıştır (Anonim-3, 1959). Sümerbank Merinos Dokuma Fabrikası, yerli tiftikleri kamgarn iplik harmanlarına dahil ederek ülke ekonomisine katkıda bulunmuştur (Anonim-4, 1973). Fabrika, yurt içinde dokuma sektörüne bağlı sanayi dallarının gelişimini teşvik etmiştir. Açılıştan 1442 işçi ve 67 memur ile faaliyet göstermeye başlayan işletme, 1938'de 500 kişi istihdam etmiş, o dönemde Bursa'nın nüfusu ise 135.000'dir (Zeybekoğlu, 2002).

Sümerbank Dokuma Fabrikası yerleşkesi, 72 bin metrekarelik bir alana kurulmuştur. Yerleşke planı, SSCB tarafından projelendirilen Kayseri ve Nazilli yerleşkelerine kıyasla daha organik bir yapıya sahiptir (Zeybekoğlu, 2002). Ereğli, Malatya, Nazilli ve Kayseri'deki gibi tren istasyonu ile bağlantı kurulmamış, sevkiyat kara yoluyla yapılmıştır. Yerleşkenin üretim ve konut alanları birbirinden ayrılmıştır. Üretim alanında; su soğutma kulesi, havuz, santral, ambarlar, atölyeler, yönetim binaları, iplikhane, dokuma salonu, memur yemekhanesi, lokal, tenis kortu ve mini golf sahası, misafirhane, işçi yemekhanesi,

kreş, yeni hazır giyim fabrikası ve ana giriş kapısı bulunmaktadır. Konut alanı ise lojmanlardan oluşmakta olup, yakınında bir ilkokul da yer almaktadır. Yerleşkedeki sinema, kreş ve sosyal tesisler hem fabrika çalışanlarına hem de Bursa halkına hizmet vermiştir. Ayrıca, elektrik santrali, 1930'larda Bursa'nın elektrik ihtiyacının büyük kısmını karşılamıştır (Zeybekoğlu,2002).

1950'lerde, fabrika Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk yünlü kumaş ihracatını gerçekleştirmiştir. 1953-54 yıllarında iplik üretim kapasitesi artırılmış, makineler yenilenmiş ve çalışan sayısı iki katına çıkmıştır. 1970'te İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde iplik ünitesinin modernleşmesi için 25.5 milyon TL harcanmıştır (Anonim-4, 1973). 1972'den itibaren, ABD'ye yapılan ihracat ile fabrikanın varlığı sürdürülmüş, ancak üretim verimliliği ve Bursa için önemi azalmıştır. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra, fabrikanın istihdamı 3018 kişiye çıkmış, ancak 1990'da özelleştirilmesi düşünülmüş ve 2000 yılında satış kararı alınmıştır. Satış işlemi gerçekleşmeyince, 2004 yılında Özelleştirme İdaresi tarafından bedelsiz olarak Bursa Belediyesi'ne devredilmiştir (Zeybekoğlu, 2002). Bursa Belediyesi, fabrika yerleşkesini kamu yararı doğrultusunda kullanmayı hedeflemiş ve üretim alanını kentsel dönüşüm projeleri kapsamında imara açmıştır.

Günümüzde, yerleşkedeki binalardan yalnızca su kulesi, santral, ambarlar, atölyeler ve iplikhane binaları kullanılmaktadır. Ayrıca, 1950'lerde inşa edildiği tahmin edilen nikah salonu hala aynı işlevi sürdürmektedir. Fabrika, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi'ne dönüştürülmüş ve burada fabrikanın tarihçesi, üretim süreci ve yaşantısı fotoğraflar ve belgelerle sergilenmektedir. Kentin sanayi ve kültürel belleğinde Merinos Tekstil Fabrikası bu şekilde korunmaktadır. Eski ambar ve atölyeler açık sergi alanlarına dönüştürülmüştür. Stadyum, fabrikanın ilk planında yer almıyordu, ancak bugün Merinos Stadyumu olarak işlevini sürdürmektedir. Fabrikaya ait diğer binalar yıkılmış, yerlerine konut ve iş yerleri inşa edilmiştir. Yerleşke, 2000'li yılların serbest ekonomi politikalarının bir sonucu olarak üretim alanından kültürel ve sosyal bir mekâna dönüştürülmüştür (Zeybekoğlu,2002). 1930'larda işçilerin ihtiyaçlarını karşılayan yerleşke, günümüzde halkın kullanımına sunulmuş bir kültür parkı haline gelmiştir.

1930'larda modern bir Türkiye atmosferini yansıtan Sümerbank Merinos Dokuma Fabrikası, günümüzde Bursa Belediyesi tarafından ye illendirilmi  ve parka d n    r lm    r. Ayrıca, yerleşke i ine 140.000 metrekarelik bir alana Atatürk Kültür Merkezi inşa edilmiştir. Fabrika, tarih boyunca tiyatro ve müzik etkinliklerine ev sahipliği yapmış ve bu etkinlikler, günümüzde ücretli olarak düzenlenmeye devam etmektedir.

3. MATERYAL/YÖNTEM

3.1. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası

Tezin materyal kısmını oluşturan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası; tarihçesinin ve içinde yer alan yapıların detaylarının yer aldığı iki başlık altında incelenmiştir.

3.1.1. Tarihçesi

Nazilli, Türkiye'nin batısında, Aydın ilinin en büyük ilçesidir ve Afyon, Denizli, Aydın ve İzmir'i bağlayan E24 karayolu ile aynı güzergahı paylaşan demir yolu ağı üzerindedir. Pamuk yetiştirilmesi için uygun bir iklime sahip olduğundan, burada bir dokuma fabrikası kurulmasına karar verilmiştir. Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası'nın temeli, Ağustos ayında İktisat Vekili Celal Bayar'ın katılımıyla atılmıştır (Toprak, 1988). Fabrika, 9 Ekim 1937'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılmıştır. İnşaat sürecinde SSCB'den kredi ve teknik destek alınmış (İnan, 1972), proje Sovyet uzmanlar tarafından Turkstroj firması tarafından hazırlanmıştır. Proje mühendisi Ivan Sergeyeviç Nikolayev'tir (Fabrika Arşivi). Kayseri Dokuma Fabrikası da aynı Sovyet firması tarafından projelendirilmiştir (Fabrika Arşivi). İnşaat sırasında Sovyet mühendisleri çalışmış ve Türk mühendisleri eğitilmiştir (Zeybekoğlu, 2002). Ayrıca, çevre ilçelerden gelen işçiler fabrikada çalışmıştır (Zeybekoğlu, 2002).

Nazilli Basma Fabrikası, Türkiye'nin ilk basma fabrikası olarak açılmıştır. 1949 yılında İplik ve Dokuma Müessesesi'nin kaldırılmasıyla tüzel kişilik kazanmış ve 1956'da İzmir Basma Sanayii Müessesesi'ne bağlanmıştır. Bursa'nın aksine, Nazilli Basma Fabrikası, Nazilli'nin güneyinde, Bozdoğan yolu üzerinde ve kent merkezinin doğrudan bağlantılı olduğu bir bölgede yer almıştır (Arıtan, 2002). Bu yol, kent merkezine doğrudan bağlanmaktadır. Fabrika inşaatı için bataklık bir bölge kurutulmuş, bu sayede 1. Dünya Savaşı sonrası Anadolu şehirlerinde yaygın olan sıtma hastalığı azalmıştır (Arıtan, 2002). Fabrikanın yerleşkesi, Nazilli'nin kent dokusunun gelişimine katkıda bulunmuş ve kentin güneyi sanayi

bölgesi olarak işlev kazanmıştır (Zeybekoğlu, 2002). Bozdoğan Yolu, konut ve üretim alanlarını birbirinden ayırmaktadır.

Fabrika, yerleşkenin merkezinde konumlanmış olup, üretim alanında elektrik santrali, ambarlar, tamirhane, tren istasyonu, spor sahası, pamuk sundurması, memur lokali, yönetim ve hastane binaları, iç apartmanlar, soğutma havuzu, iplik ve dokuma fabrikası ile basma fabrikası bulunmaktadır. 1930'lu yılların Nazilli mimarisine kıyasla, yerleşkede dıştan söveli pencereler, merdivenler ve yatay cephe hatları ile dönemin sade ve fonksiyonel mimarisi yansıtılmıştır (Zeybekoğlu, 2002). Mimari dilin Sovyet etkilerini taşıdığı söylenebilir. Yerleşkenin mimari tarzı Nazilli'nin genel mimarisini etkilemiş ve kentin modernleşmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, ilçenin ilk sinema ve tiyatrosu Sümerbank yerleşkesinde yer almıştır (Fabrika Arşivi). Fabrikanın elektrik santrali, kentin elektrik ihtiyacını da karşılamıştır (Arıtan, 2002).

1960 yılında müessese statüsüne yükseltilen Sümerbank Nazilli Basma Fabrikasına, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde yapılan yenileme çalışmaları için 8.1 milyon TL yatırım yapılmıştır (Anonim-4, 1973). 1980 yılında alınan 24 Ocak kararları doğrultusunda fabrikanın özelleştirilmesine karar verilmiştir. 1998 yılında İzmir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından verilen 7997 sayılı karar ile yerleşke, üçüncü derece sit alanı olarak ilan edilmiş ve fabrika binaları tarihi eser olarak tescillenmiştir. Bu kararda, fabrika binalarının içindeki makinelerle birlikte bir müze olarak dönüştürülmesi önerilmiştir (Zeybekoğlu, 2002).

Fabrika 2002 yılında kapatılmış ve Adnan Menderes Üniversitesi'ne bedelsiz olarak devredilmiştir. Çalışanların bir kısmı emekli edilirken, diğerleri Türkiye genelindeki Sümerbank fabrikalarına tayin edilmiştir. Üniversitenin kullanımına ayrılan alanların dışında kalan fabrika ve santral binaları ise kapatılmıştır (Fabrika Arşivi).

Günümüzde Adnan Menderes Üniversitesi'ne ait olan bu yerleşke, Nazilli Meslek Yüksekokulu ve Nazilli Sağlık Meslek Yüksekokulu olarak yaklaşık 2500

öğrenciye hizmet vermektedir. 2023 yılında, Kuyucak Meslek Yüksekokulu da eğitim vermeye başlamıştır. Yerleşke, 235 dönüm alana yayılmakta olup, mevcut 31 yapıdan yalnızca 7'si aktif olarak kullanılmaktadır. Diğer yapılar, dönem dönem talan edilmiş ve iç teçhizatlarıyla birlikte atıl durumda bırakılmıştır. İhtiyaca yönelik olarak, ambar binalarına görece benzer üç yeni derslik inşa edilmiş ve bunların önüne kantin ve yemekhane eklenmiştir. Hastane binasının zemin katı yerleşke koordinatörlüğü olarak hizmet verirken, üst katı fabrikanın müzesi olarak dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Yerleşkenin sadece sınırlı bir kısmı meslek yüksek okulu tarafından kullanılmaktadır, geri kalan binalar ise tescil kararı nedeniyle bekletilmektedir. İçlerinde son çalışanların bıraktığı eşyalarla kalmış, masalar ve sandalyeler çürümeye terk edilmiştir.

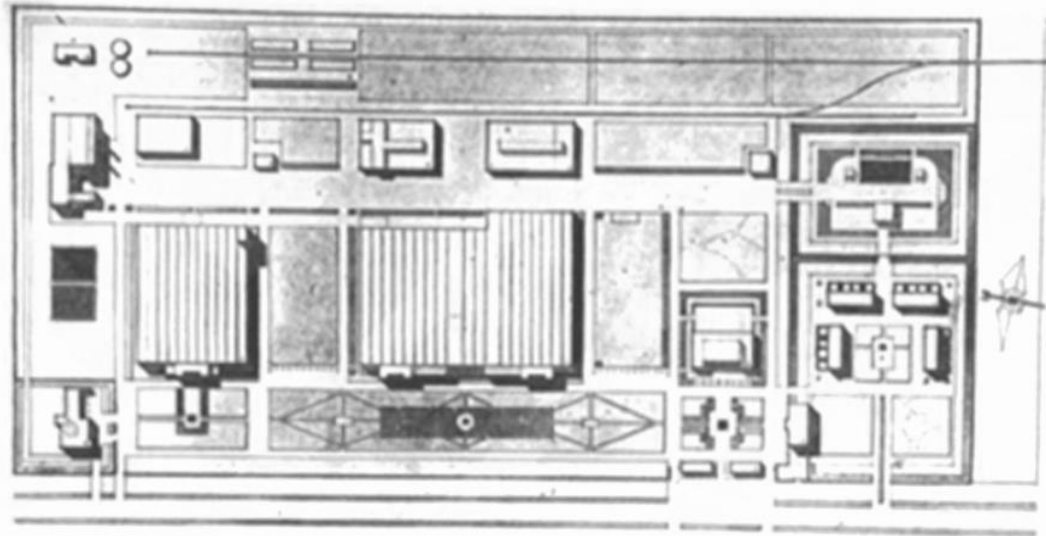
Kampüs, Aydın Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü olarak bilinirken, işçi konutlarının bulunduğu bölge Dr. Yüksel Yalova Rekreasyon Alanı olarak yeniden düzenlenmiştir. İşçi konutlarının çoğu yıkılmış ve bazıları rekreasyon alanı projesi kapsamında yeniden işlevlendirilmiştir. Vakıf destekli bir devlet üniversitesi olmadığı için, bu projelerde yenileme çalışmaları daha uzun sürmektedir. Çalışanlar, fabrikanın kent hafızasındaki önemini korumak için çeşitli çabalar göstermektedir.

Son yıllarda, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası ilgili paydaşların ilgisini çekmeye başlamış ve çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. 22 Haziran 2020 tarihinde Balo Salonu'nun restorasyonu için bir sponsor firma ile anlaşma sağlanmış, 6 Eylül 2021'de ise Belediye, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) ve Kültür Müdürlüğü arasında bir protokol imzalanarak müze oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ancak bu projeler henüz somut bir ilerleme kaydetmemiştir. Ayrıca, 1998 yılında İzmir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 3. Derece Sit Alanı olarak ilan edilen ve tarihi eser olarak tescillenen fabrikanın statüsü, 13 Ekim 2020 tarihinde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından “Doğal Sit-Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı” olarak güncellenmiştir.

3.1.2. Yerleşkede Bulunan Yapılar

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası yerleşkesi, Nazilli İlçesi Sümer Mahallesi'nde, Bozdoğan yoluyla ayrılan 230.402 m² yüzölçümüne sahip 992 ada 1 parsel ile 171.466 m² yüzölçümüne sahip 1993 ada 2 parsel üzerinde konumlanmaktadır. Sümerbank fabrikalarında uygulanan ikili yerleşim düzeni, burada da korunmuştur. Ana yolun batısında, üretim alanları, memur evleri, kreş, sinema salonu ve sosyal tesisler yer alırken, yolun doğusunda ise işçi konutları ve rekreasyon alanları bulunmaktadır (Aydın, 2012). Ana üretim merkezleri, ambarlar, atölyeler, hastane, kreş, sosyal tesis ve lokal gibi yapılar günümüzde Adnan Menderes Üniversitesi mülkiyetindeki 992 ada 1 parselde yer almaktadır. Fabrikanın kuruluşundan itibaren zamanla büyüyen ve Nazilli Belediyesine tahsisli olan 1993 ada 2 parsel, işçi ve memurlar için lojmanlar, apartmanlar, işçi evleri ve bekar pavyonlarıyla adeta bir “fabrika mahallesi”ne dönüşmüştür.

Bu tez çalışmasında, 992 ada 1 parselde bulunan yapılar ele alınacaktır. Yerleşkeye ait arşiv çalışmalarıyla elde edilen vaziyet planları, kronolojik olarak aşağıda sıralanmıştır:

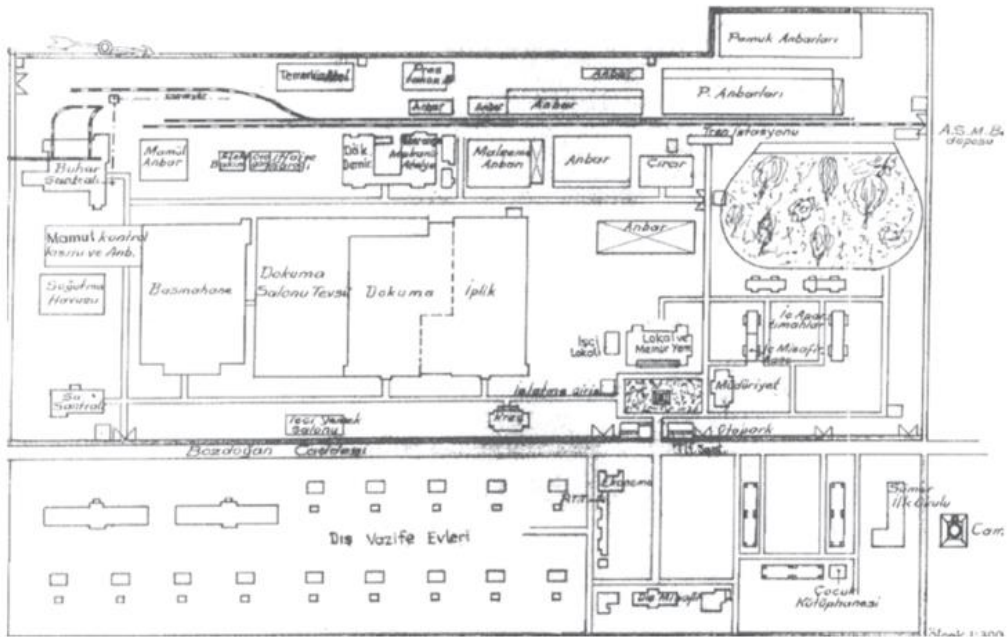

Şekil 3.1. Turkstroj tarafından hazırlanan 1934 yılına ait vaziyet planı örneği

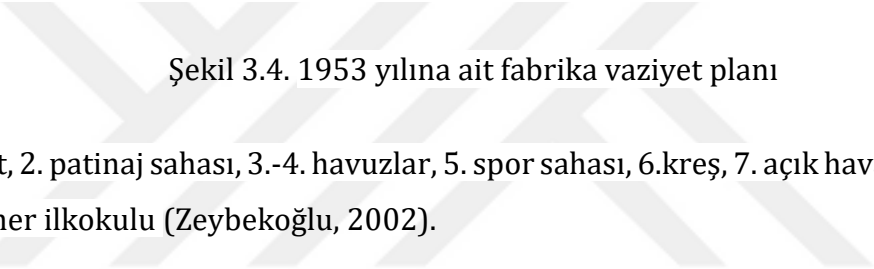

Şekil 3.2. 1942 yılına ait fabrika vaziyet planı örneği

1)Elektrik santrali, 2-3-6-7-8 10-11) ambarlar, 4)garaj ve itfaiye, 5)tamirhane, 9)tren istasyonu, 12)spor sahası, 13)pamuk sundurması, 14)soğutma havuzu, 15) basma fabrikası, 16) iplik ve dokuma fabrikaları, 17) kantin, 18)hastane, 19) yönetim ve postane, 20)iç apartman(3 odalı), 21)iç apartman (5 odalı), 22) işçi pavyonu, 23)işçi evleri, 24)hal, 25-26 bekar lojmanı, 27-28-29)dış apartman (Zeybekoğlu, 2002).

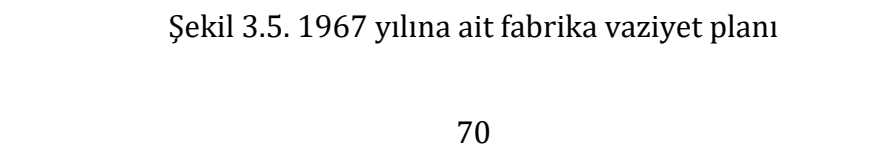

Şekil 3.3. 1950 yılı öncesine ait fabrika vaziyet planı

Şekil 3.4. 1953 yılına ait fabrika vaziyet planı

1. Pist, 2. patinaj sahası, 3.-4. havuzlar, 5. spor sahası, 6.kreş, 7. açık hava sineması, 8.sümer ilkokulu (Zeybekoğlu, 2002).

Şekil 3.5. 1967 yılına ait fabrika vaziyet planı

1.-4. İç apartmanlar, 5.-24.dış lojmanlar, 21.-misafirhane, 25.-37. 1953'den sonra inşa edilmiş işçi konutları (Zeybekoğlu, 2002)

Fabrika yerleşkesi ile işçi konutları, dönemin en ileri teknolojik yöntemleriyle inşa edilmiştir. Her iki alanın zemininde bulunan bataklık özellikli bölgeler, mühendislik teknikleriyle kurutulmuş ve bu zemin koşullarına uygun olarak sürekli ve derin temel sistemleri uygulanmıştır. Yapıların inşasında ise, büyük açıklıklı betonarme çerçeveler kullanılarak sağlam ve dayanıklı bir yapısal düzen oluşturulmuştur (Aydın,2012).

Fabrika binalarına giriş, iki kat yüksekliğindeki betonarme kolonlarla desteklenmiş bir saçağın altından sağlanmaktadır. Bu saçağın altında, her iki yanda tek katlı olarak düzenlenmiş danışma, güvenlik ve misafir odası gibi birimler yer almaktadır.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, dönemin sanayi ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmış olup, sadece üretim alanlarıyla değil, işçi ve personelin sosyal ve kültürel yaşamını destekleyen çeşitli yapılar ve tesislerle de donatılmıştır. Bu binalar, üretim süreçlerini desteklemenin yanı sıra, bir yaşam alanı yaratmayı da amaçlamıştır. Tüm yapılar, arazi üzerinde lineer ve ortogonal bir düzenle yerleştirilmiştir. 1950'lerden sonra bazı yapılar kapatılmış ya da işlevsel değişikliklere uğramıştır. Fabrika incelendiğinde, sadece üretim makinelerinden oluşan bir tesis olmanın ötesinde, kültürel ve sosyal etkinliklerin yapılabileceği mekânların da bulunduğu geniş bir organizasyon yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır (Aydın,2012).

Fabrika kompleksinde en dikkat çekici yapı ana üretim binasıdır. Bu bina, basma üretiminin yapıldığı çeşitli üretim birimlerine ev sahipliği yapmaktadır. İplik, dokuma ve boyama atölyeleri de bu binada yer almaktadır. İlk yapıldıklarında farklı kütleler olarak inşa edilen yaklaşık 17.750 m²'lik iplik dokuma fabrikası ile 9.460 m²'lik basma fabrikası, daha sonra birleştirilmiştir (Bigat,2017). Sümerbank Nazilli Fabrikası'nın dış cephesi, ürün girişini kolaylaştıran kapılarla birlikte alçak yapılarla çevrelenmiştir. Sovyet uzmanlar tarafından

projelendirilip inşa edilen fabrika binası, iplik dokuma, basma ve çırçır ünitelerinden oluşmaktadır. Fabrika mekanlarında önemli bir rol oynayan aydınlatılmış üretim alanı, mimari bir çözüm olarak kullanılan eğrisel çatı yapısıyla kuzey ışığının içeri girmesiyle sağlanmıştır (TMMOB Endüstri Mirası, 2006). Testere çatı sistemi, doğal ışıktan en yüksek derecede yararlanma imkanı sunmaktadır. Yarım tonoz biçimindeki bu çatı, kuzey ışık pencereleriyle birlikte betonarme yapılarla yalıtılmıştır ve üzeri bitümlü malzemeyle kaplanarak izolasyonu sağlanmıştır (Şekil 3.6). Bu tasarım, yangın riskini azaltırken, standart kalıp sistemi sayesinde yapım sürecini hızlandırmıştır. Mimari kesitlerde görülen eğri çatı ile kolonlar arasındaki boşluk ise havalandırma ve mekanik sistemler için değerlendirilmiştir (TMMOB Endüstri Mirası, 2006). Fabrika binası, işlevsel tasarımı, sade cepheleri ve rasyonel plan şemasıyla fonksiyonel bir yapıdır. Türkstroj tarafından hazırlanan projelerde, o dönemde yeni bir teknoloji olan betonarme sistem kullanılmıştır.

Şekil 3.6. Atıl durumda olan fabrika binaları

Ana üretim binasının dışında, fabrikanın elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla bir enerji santrali de kurulmuştur (Şekil 3.7). Bu santral, Nazilli'ye enerji

sağlayarak halkın elektrikle tanışmasını da mümkün kılmıştır (Kiper, 2006). Dört kazan ve üç türbinden oluşan bu santral, 2.500 kW gücündedir. Enerji binası, dönemin sanayi yapılarında sıkça rastlanan işlevselliği ön planda tutan bir mimari tarza sahiptir. Nazilli Basma Fabrikası'nda yer alan, 2.000 m² taban alanına sahip enerji santralinin iki uzun bacası, Türkiye'nin endüstrileşmesinde fabrikanın sembolü haline gelmiş ve "ulusal bacalar" olarak adlandırılmıştır (Bigat, 2017). Ayrıca fabrikanın su ihtiyacını karşılamak için bir su santrali de bulunmaktadır.

Şekil 3.7. Kuruluşun ilk yıllarına ait elektrik santrali bacalarının görünümü (Günver Güneş Arşivi)

Şekil 3.8. Elektrik santralinin son hali

Bunun yanı sıra, gerekli hammaddelerin depolandığı ve üretilen ürünlerin istiflendiği ambarlar ve depolar bulunmaktadır. Zamanla mevcut ambar ve

depoların yetersiz kalması durumunda ek yapılar da inşa edilmiştir. Fabrikada bulunan demirhane, marangozhane, dökümhane ve kaynak ile teneke işleri yapan mekanik atölyeler sayesinde, yerleşkedeki tüm bakım ve onarım işlemleri fabrika bünyesinde gerçekleştirilmekteydi.

Tüm bu üretim binaları ve idare binasının yanı sıra, fabrika yerleşkesinin girişleri de büyük önem taşımaktadır (Şekil 3.9). 63,84 m uzunluğundaki etkileyici girişi, fabrikanın görkemini artırmaktadır. Ayrıca, fabrikada ofisler, dispanser ve kontrol odaları da bulunmaktadır (Bigat, 2017).

Şekil 3.9. Nazilli sümerbank yerleşkesi giriş kapısı, idari bina ve sosyal tesis binası

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, Atatürk'ün zihnindeki “Sosyal Fabrika Projesi”nin ilk uygulaması olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Atatürk'ün hayalindeki fabrika, yalnızca üretim yapılan bir alan değil; aynı zamanda araştırma-geliştirme (AR-GE) çalışmalarının yürütüldüğü bir laboratuvar, eğitim verilen bir okul, çeşitli sanat ve spor olanaklarına sahip bir kültür kompleksi, kısacası tam anlamıyla bir “yaşam alanı” veya kampüstür (Meydan, 2010).

Fabrikanın yerleşkesinde, işçilerin dinlenme ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla inşa edilen lojmanlar, kreş, ilkokul, sinema, yüzme havuzu, spor alanları ve bir sağlık merkezi bulunmaktadır. Bu yapılar, fabrikanın yalnızca bir üretim merkezi değil, aynı zamanda bir sosyal yaşam merkezi olarak tasarlandığını göstermektedir.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'ndaki hastane binası, Cumhuriyet döneminin sanayi politikalarının yalnızca ekonomik kalkınmaya değil, aynı zamanda çalışanların refahı ve sosyal yaşamına da önem verdiğini gösteren önemli bir yapıdır. Bu hastane, fabrikanın işçilerine ve personeline sağlık hizmetleri sunmak amacıyla inşa edilmiş ve dönemin modern sağlık mimarisi anlayışını yansıtmıştır.

“Sümerbank hastanesi, fabrikanın kuruluşuyla birlikte faaliyete geçmiş ve Nazilli'de başka bir hastane olmaması nedeniyle bölgede salgın halinde görülen sıtma hastalığıyla mücadelede önemli bir rol oynamıştır. Hastanenin ilk binası, sonradan müdürlük binası olarak kullanılan fabrika içindeki ana binadır.

Binanın sığınak bölümüne inildiğinde, hastane dönemine ait bazı bölümlerin hala aynı şekilde korunduğu gözlemlenebilir. Hastanede ameliyathane, röntgen cihazı, dış polikliniği, kadın hastalıkları, dahiliye ve diğer poliklinikler, eczane ve laboratuvar bulunmaktaydı. 40 yatak kapasiteli hastane, bu binada hizmet vermeye devam etmiş, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kuruluşuyla birlikte fabrika bünyesindeki faaliyetini sona erdirmiştir” (Öden,2009).

Binanın mimari özellikleri, Cumhuriyet döneminin modernleşme çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Betonarme yapı tekniğiyle inşa edilen hastane, dönemin diğer fabrika binaları gibi sağlamlık ve dayanıklılık açısından dikkat çekmektedir. Hastane fonksiyonu sona erdikten sonra bina, yönetim binası olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Günümüzde ise ADÜ Sümer Yerleşkesi'nin idari binası olarak kullanılmaktadır.

Sümerbank fabrikalarının çalışanlarına sunduğu en önemli imkanlardan biri barınma olanaklarıydı. 1942 yılına ait planda dört iç apartman, üç dış apartman, bir bekar evi, 15 işçi evi ve iki pavyon olmak üzere toplam 25 konut birimi bulunmaktadır. 1953 yılında yapılan eklemeye bu sayı, 30 ev, 132 apartman dairesi, 228 işçi evi, 56 baraka ve 31 diğer ev ile birlikte toplam 477'ye çıkmıştır (Zeybekoğlu, 2002).

Dış apartmanlarda, dönemin rasyonel fonksiyoncu anlayışının izleri gözlemlenmektedir (Şekil 3.10.). Yaklaşık 20 yıl sonra (1950'ler) inşa edilen tekil konut birimlerinde de aynı yaklaşım devam etmektedir. Bu konutlar, vaziyet planının netliği, tüm yapıların tek katta ve yoğun bir yeşil dokunun içinde tasarlanmasıyla dikkat çekmektedir.

Çalışanların ihtiyaçları doğrultusunda oluşan bu yerleşim birimi, aynı zamanda Nazilli'nin ilk toplu konut örneğini teşkil etmektedir (Zeybekoğlu, 2002).

Şekil 3.10. Bozdoğan yolu ve lojman binaları

Fabrikaya ait 1942 yılı öncesine dair planlarda yer almayan ancak 1950 yılı öncesi vaziyet planında görülen kreş ve bakımevi, 26 yatak kapasitesiyle 40 çocuğa hizmet vermektedir (Şekil 3.11). Bu tesis, fabrikada çalışan kadın işçi ve memurların çocuklarının bakımını üstlenmiştir (Liseli Gençlerin Gözünden, 1998). Betonarme yapısı günümüzde ADÜ Nazilli MYO'ya ait depo olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.11. Kreş, Nazilli M.Y.O., eski yemekhane ve fabrika binalarına Bozdoğan yolu cephesinden bakış

Fabrika yerleşkesindeki sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin gerçekleştirildiği balo salonu, lokal ve kapalı spor salonu gibi mekanlar, çalışanların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanlar sunmuştur.

Fabrika yerleşkesindeki balo salonunda 700 kişilik bir sinema salonu bulunmaktadır. Haftada toplam altı kez film gösterimi yapılmakta; bu gösterimler iki kez memurlara, iki kez işçilere ve iki kez de ustalara yönelik olarak düzenlenmekteydi. 1942 yılına ait planda bir spor sahasının varlığı görülmektedir. Bu tarihten sonra, 1953 tarihli planda yüzme havuzu, patinaj sahası ve açık hava sineması gibi farklı fonksiyonların eklenmesiyle fabrika, birçok rekreatif etkinlik için uygun hale gelmiştir.

Sonuç olarak, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'ndaki binalar, sadece bir sanayi yapısı olmanın ötesinde, çalışanların sosyal ve kültürel yaşamını şekillendiren ve destekleyen bir kompleks oluşturmuştur. Bu özellik, fabrikanın Cumhuriyet dönemi sanayi politikalarının sosyal devlet anlayışıyla nasıl örtüştüğünün somut bir örneği olarak kabul edilmektedir.

Tez çalışmasının materyal kısmını oluşturan Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesi'ndeki binalara ilişkin arşiv taramaları gerçekleştirilmiş, ancak mevcut mimari planlara ulaşılamamıştır. Bu sebeple, fabrika yerleşkesinde bulunan 30

farklı fonksiyona sahip bina yerinde incelenmiş ve saha çalışmaları yapılmıştır. Bu süreçte, fotoğrametrik ölçme tekniği kullanılarak binaların dış hatları ve konumları belirlenmiş, ardından klasik ölçme yöntemleriyle bina rölöveleri hazırlanmıştır. Elde edilen mimari planlar, AutoCAD yazılımı kullanılarak dijital formata dönüştürülmüştür. Her bina için plan ve cephe fotoğraflarını içeren bilgi fişleri oluşturulmuştur (EK B). Yapılan görüşmeler ve incelemeler neticesinde; fabrika devri yapıp koruma kararı alındıktan sonra mevcut yapılarda basit onarım dışında yapısal müdahalelerde bulunulmadığı anlaşılmıştır. Yeniden işlevlendirme projeleri; mevcut yapıların özgün projeleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.2. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasında bulunan Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'ndaki yapıların yeniden işlevlendirilmesi, tarihi, ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan büyük bir önem taşımaktadır. Bu süreç, yalnızca mirasın korunmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda modern toplumun ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesini de amaçlamaktadır. Bu nedenle, yeniden işlevlendirme projeleri, şehirlerin sürdürülebilir gelişimi ve kültürel zenginlikleri açısından vazgeçilmez bir rol oynamaktadır.

Bu tez çalışmasında; yerleşkede bulunan yapılar arasından yeniden işlevlendirmeye uygun görülen yapıların belirlenmesini sağlayan bir yazılım geliştirilecektir. Bu yazılım; hem yerleşkede bulunan mevcut her bir bina için en uygun öneri fonksiyona ulaşılabilmeye, hem de her bir öneri fonksiyon için, yerleşkedeki yeniden işlevlendirilecek binalar arasından en uygun eşleşme yapmaya olanak sağlayacaktır.

Çalışmanın ilk aşamasında, bu yazılım kullanılarak öneri işlevler için yerleşkedeki en uygun iki yapı seçilecek ve bu yapılar üzerinden öneri projeler hazırlanacaktır. İkinci aşamada ise, bu yöntemle elde edilen öneri projeler, literatürde “space syntax” olarak bilinen mekan dizim yöntemi kullanılarak DepthMapX programı aracılığıyla incelenecektir.

3.2.1. Yeniden İşlevlendirilecek Yapıların ve Öneri Yeni Fonksiyonların Belirlenmesi

Bu tez kapsamında; Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası yerleşkesinde yer alan 30 adet yapının mevcut durum analizlerinin yapılması, analiz sonuçlarına göre yeniden işlevlendirilecek binaların seçilmesi ve yeniden işlevlendirilecek yapılar için en uygun öneri fonksiyon sıralaması için bir bilgisayar programı geliştirilmiştir.

Bu programın çalışma prensibi üç temel aşamada kurgulanmıştır. İlk aşamada yerleşkede bulunan yapıların ve bu yapılara önerilecek fonksiyon tanımlarının yapılacağı “tanımlar” adımıdır. Bu adımda proje tanımı, bina tanımı ve bina fonksiyon tanımı yapılır.

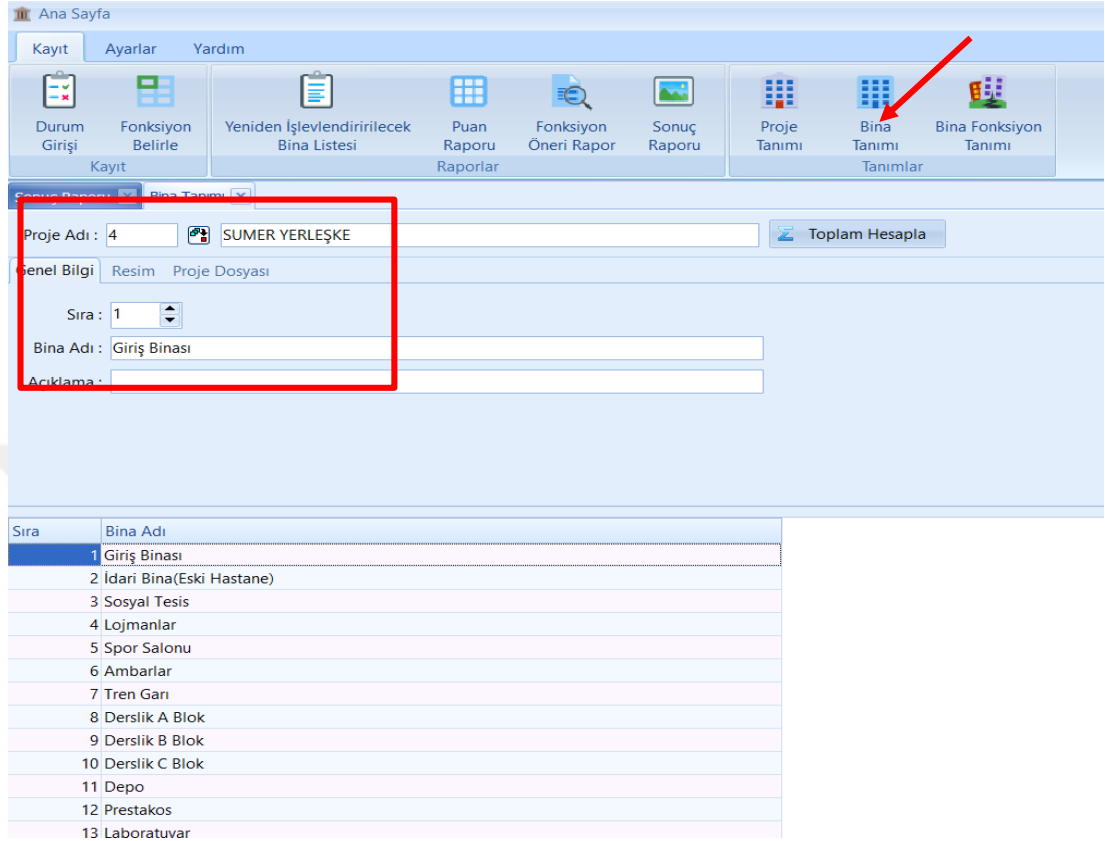
Şekil 3.12 de ok ile gösterilen “proje tanımı” linki tıklanarak gerekli bilgiler doldurulur. Proje adı olarak işlem yapılması istenen bina grubu veya yerleşke ismi, bulunduğu il ve ilçe yazılmalıdır.

ID	Proje Adı	İl	İlçe	Kombinasyon
4	SUMER YERLEŞKE	AYDIN	NAZILLI	2

Şekil 3.12. Proje tanımı

Daha sonra Şekil 3.13 ‘deki “bina tanımı”na tıklanarak seçilen proje içindeki binalar tek tek tanımlanmaktadır. Bina adı ve açıklaması yazıldıktan sonra bina resimleri üst başlıktaki resim başlığı altından eklenmelidir. İstenilen sayıda resim

eklenebilmektedir. Proje dosyası bölümünde ise projeye ait çizim vb dosya lar eklenebilmektedir.

Sıra	Bina Adı
1	Giriş Binası
2	İdari Bina(Eski Hastane)
3	Sosyal Tesis
4	Lojmanlar
5	Spor Salonu
6	Ambarlar
7	Tren Gari
8	Derslik A Blok
9	Derslik B Blok
10	Derslik C Blok
11	Depo
12	Prestakos
13	Laboratuvar

Şekil 3.13. Bina tanımı

“Tanımlar” segmentindeki en son aşama “bina fonksiyon tanımı” dır. Bu adımda yeniden işlevlendirme için öneri fonksiyonların isimleri yazılmaktadır (Şekil 3.14).

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası’nın mülkiyeti Aydın Adnan Menderes Üniversitesi’ne ait olduğu için bu yerleşkede yer alan yapıların eğitim sektöründe yeniden işlevlendirilmesi uygun görülmüştür. Bu doğrultuda; bir yüksek öğretim kurumunda hem akademik hem sosyal yaşantıyı destekleyen “merkezi derslikler, atölyeler/stüdyolar, kütüphane, yemekhane, kültür merkezi, enstitü binası, idari bina ve rektörlük (yönetim) binası” foksiyonları öneri işlevler olarak kabul edilmiştir.

Sıra	Açıklama
1	Merkezi Derslikler
2	Atölyeler/Stüdyolar
3	Kütüphane
4	Yemekhane
5	Kültür Merkezi
6	Enstitü Binası
7	İdari Bina
8	Rektörlük Binası

Şekil 3.14. Bina Fonksiyon Tanımı

Projedeki binalar ve fonksiyonlar tanımlandıktan sonra programın ikinci temel aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada binalara yönelik analizler ve puanlamalar kaydedilmektedir.

Programda binalar yapısal durum, kullanım durumu, koruma durumu ve taşıyıcı sistem alt başlıklarında analiz edilmektedir.

Yapısal durum başlığı altında, binaların hasar seviyeleri dört kategoriye ayrılmıştır: hasarsız, az hasarlı, orta hasarlı ve ağır hasarlı. Taşıyıcı sistemleri sağlam olan binalar, taşıyıcı olmayan duvarlarda çatlaklar, sıva dökülmeleri ve boya/kaplama hasarları bulunması durumunda "az hasarlı" olarak değerlendirilmiştir. Güçlendirme gerektirecek şekilde ciddi hasar gören yapılar "orta hasarlı"; onarıma uygun olmayan ve yeniden kullanılmaması gereken binalar ise "ağır hasarlı" olarak sınıflandırılmıştır.

Kullanım durumu başlığı altında, binalar iki gruba ayrılmıştır: "kullanım dışı" ve "kullanımda". Aydın Adnan Menderes Üniversitesi tarafından kullanılan eğitim yapıları tespit edilerek, bu binalar "kullanımda" kategorisine dahil edilmiştir.

Maddi sebeplerle restorasyonu mümkün olmayan ve boş durumda kalan binalar ise "kullanım dışı" olarak belirlenmiştir.

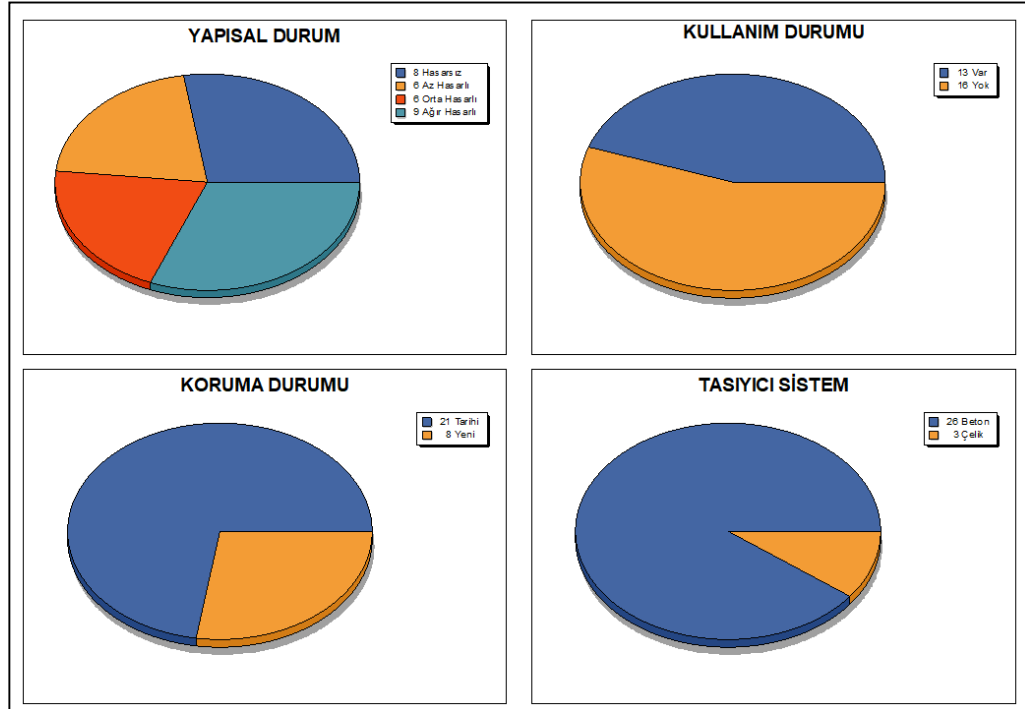
Koruma durumu başlığında, binalar iki ana kategoriye ayrılmıştır: "tarihi yapı" ve "yeni yapı". Tarihi yapılar, yerleşkenin ilk inşa edildiği dönemde yapılan ve o dönemin mimari tarzını yansıtan binalardır. Yeni yapılar ise, zaman içinde artan ihtiyaçlara göre inşa edilen ve mimari dil açısından görece benzerlik taşıyan ancak farklı yapılm teknikleri kullanılan binalardır. Taşıyıcı sistem başlığında, yerleşkedeki binaların taşıyıcı sistemleri incelenmiş ve bu yapılar betonarme, çelik sistem gibi sınıflara ayrılmıştır. Şekil 3.15 de gösterilen "Durum girişi" ekranından ilgili proje seçilerek yapısal durum, kullanım durumu, koruma durumu ve taşıyıcı sistem ile ilgili bilgiler kullanıcı tarafından seçim yapılarak kaydedilir.

BİNA İSİMLERİ		YAPISAL DURUM (Hasarlı)				KULLANIM DURUMU		KORUMA DURUMU		TAŞIYICI SİSTEM	
Sıra	Bina Adı	Hasarsız	Az	Orta	Ağır	Var	Yok	Tarihi	Yeni	Beton	Çelik
1	Giriş Binası	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
2	İdari Bina(Eski Hastane)	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
3	Sosyal Tesis	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
4	Lojmanlar	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
5	Spor Salonu	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
6	Ambarlar	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
7	Tren Garı	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
8	Derslik A Blok	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
9	Derslik B Blok	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
10	Derslik C Blok	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
11	Depo	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
12	Prestakos	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
13	Laboratuvar	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
14	Sağlık MYO	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
15	Sağlık MYO Öğrenci İşleri	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
16	MekAtölyesi	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
17	Marangozhane	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
18	Hangar	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
19	Elektrik Dol.Atölyesi	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
20	Mamül Ambarı	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
21	Elektrik Santrali	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
22	Su Santrali	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☒	☐
23	Güney Fabrika	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐
24	Lokal	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐

Şekil 3.15. Yapı durum girişleri

Yazdır butonu ile de girilen bilgiler, Şekil 3.16 daki bina analiz raporu tablosu olarak yazdırılmaktadır.

BİNA İSİMLERİ	YAPISAL DURUM (Hasarlı)				KULLANIM DURUMU		KORUMA DURUMU		TAŞIYICI SİSTEM	
	Hasarsız	Az	Orta	Ağır	Var	Yok	Tarihi	Yeni	Beton	Çelik
1-Giriş Binası		○			○		○		○	
2-İdari Bina(Eski Hastane)		○			○		○		○	
3-Sosyal Tesis			○			○	○		○	
4-Lojmanlar		○			○		○		○	
5-Spor Salonu				○		○	○		○	
6-Ambarlar			○			○	○		○	
7-Tren Garı		○				○	○		○	
8-Derslik A Blok	○				○			○		○
9-Derslik B Blok	○				○			○	○	
10-Derslik C Blok	○				○			○		○
11-Depo	○				○			○	○	
12-Prestakos				○		○	○		○	
13-Laboratuvar	○				○			○	○	
14-Sağlık MYO	○				○			○	○	
15-Sağlık MYO Öğrenci İleri	○				○			○	○	
16-Mek.Atölyesi				○		○	○		○	
17-Marangozhane				○		○	○		○	
18-Hangar				○		○	○		○	
19-Elektrik Dol.Atölyesi				○		○	○		○	
20-Mamül Ambarı				○		○	○		○	
21-Elektrik Santrali				○		○	○		○	
22-Su Santrali				○		○	○		○	
23-Güney Fabrika			○			○	○		○	
24-Lokal			○			○	○		○	
25-Ana Fabrika			○			○	○		○	
26-Nazilli MYO		○			○		○		○	
27-Eski Kreş		○			○		○		○	
28-Kantin	○				○			○		○
29-Müdür Lojmanı			○			○	○		○	

Şekil 3.16. Bina analiz raporu

“Durum girişı” linki ile yerleşkede bulunan yapıları kaydettikten sonra Şekil 3.17 de gösterilen “fonksiyon belirle” butonu ile mevcut yapılar; ilk aşamada tanımladığımız bina fonksiyonlarına göre “mekânsal kurgu, hacim/büyükük, cephe düzeni ve yapısal müdahale” parametreleri açısından puanlanır. Bu puanlama yapılırken tasarımcı/kullanıcı tüm yapılara uygulayacağı bir sıralama ölçütü belirlemek zorundadır. Örneğin en düşük puanı 1, en yüksek puanı 5 olarak vermek gibi. Yeniden işlevlendirilecek her bir yapı için bu tablo doldurulmalıdır.

Bölüm	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Stüdyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	Idari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	2	2	3	2	2	4	4	5
Hacim / Büyükük	2	2	3	2	2	3	4	4
Cephe Düzeni	2	2	3	2	2	4	4	5
Yapısal Müdahale	2	1	3	3	2	5	5	5

Şekil 3.17. Fonksiyon Belirleme

Programa yapıları ve fonksiyonları tanımlayıp, ilgili tüm verileri kaydettikten sonra program kullanıcıya 4 farklı rapor/çıkış sunmaktadır.

İlk olarak bu programla, tanımlanan yapılar arasında durum girişinde girdiğimiz parametreler doğrultusunda bir filtreleme yaparak yeniden işlevlendirilecek binaları listelenebilmektedir.

Şekil 3.18 de görüldüğü üzere, bu tez çalışmasında yeniden işlevlendirilecek binaları belirlerken yapısal durum; “hasarsız, az ve orta hasarlı” olarak; koruma durumu “tarihi” olarak; taşıyıcı sistem olarak “betonarme” seçilmiştir. Kullanım durumu göz önünde bulundurulmamıştır.

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Raporu Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımı

Sonuç Raporu Durum Girişi Bina Fonksiyon Tanımı Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi

Proje Adı : 4 SUMER YERLEŞKE Rapor Yazdır Kapat

Yapısal Durum (Hasarlı) Kullanım Durumu Koruma Durumu Taşıyıcı Sistem

☒ Hasarsız ☒ Var ☒ Tarihi ☒ Beton

☒ Az ☒ Yok ☐ Yeni ☐ Çelik

☐ Orta

☐ Ağır

Sıra	Bina Adı
1	Giriş Binası
2	İdari Bina(Eski Hastane)
3	Sosyal Tesis
4	Lojmanlar
6	Ambarlar
7	Tren Garı
23	Güney Fabrika
24	Lokal
25	Ana Fabrika
27	Eski Kreş
29	Müdür Lojmanı

Şekil 3.18. Yeniden işlevlendirilecek bina listesi

Programla elde edebileceğimiz ikinci rapor “puan raporu” dur (Şekil 3.19).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Raporu Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımı

Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu

Proje Adı : 4 SUMER YERLEŞKE Rapor Yazdır Kapat

Yapısal Durum (Hasarlı) Kullanım Durumu Koruma Durumu Taşıyıcı Sistem

☒ Hasarsız ☒ Var ☒ Tarihi ☒ Beton

☒ Az ☒ Yok ☐ Yeni ☐ Çelik

☐ Orta

☐ Ağır

Bina Sayısı : 10

Şekil 3.19. Puan Raporu

Kayıt segmentinde mevcut yapılara, öneri fonksiyonlar için girilen puan tablolarını göstermektedir. Her bir yapı için elde edilen en yüksek puanlı 2 öneri fonksiyonu gösterir (Şekil 3.20). Program ayarlarından istenilen adette öneri fonksiyon gösterilmesi ayarlanabilmektedir.

Toplam Puan : 39								
61 - Güney Fabrika	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	5	4	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	19	20	16	15	13	10	12	9

Şekil 3.20. Örnek güney fabrika puan raporu

Bu tez kapsamında yapılan yazılım programıyla elde edilecek bir diğer çıktı da sunulan öneri fonksiyonlar için yerleşkede bulunan en uygun yapıların öncelik sırasına göre belirlenmesidir. Böylece bu yöntemle, sadece mevcut yapılar için öneri getirilecek en uygun fonksiyonların belirlenmesi değil, aynı zamanda elimizdeki öneri fonksiyonlar için mevcut yapılar arasından en uygun olanları da sıralamak mümkün olacaktır. Örnek olarak, Şekil 3.21 de gösterildiği gibi, programdan “kütüphane” fonksiyonu için yerleşkedeki en uygun 2 yapıyı belirlemesini istediğimizde, sonuç olarak “ambarlar” ve “güney fabrika” yapılarını sıralamaktadır.

Proje Adı: 4 SUMER YERLEŞKE

Bölüm: Kütüphane

Rapor Yazdır Kapat

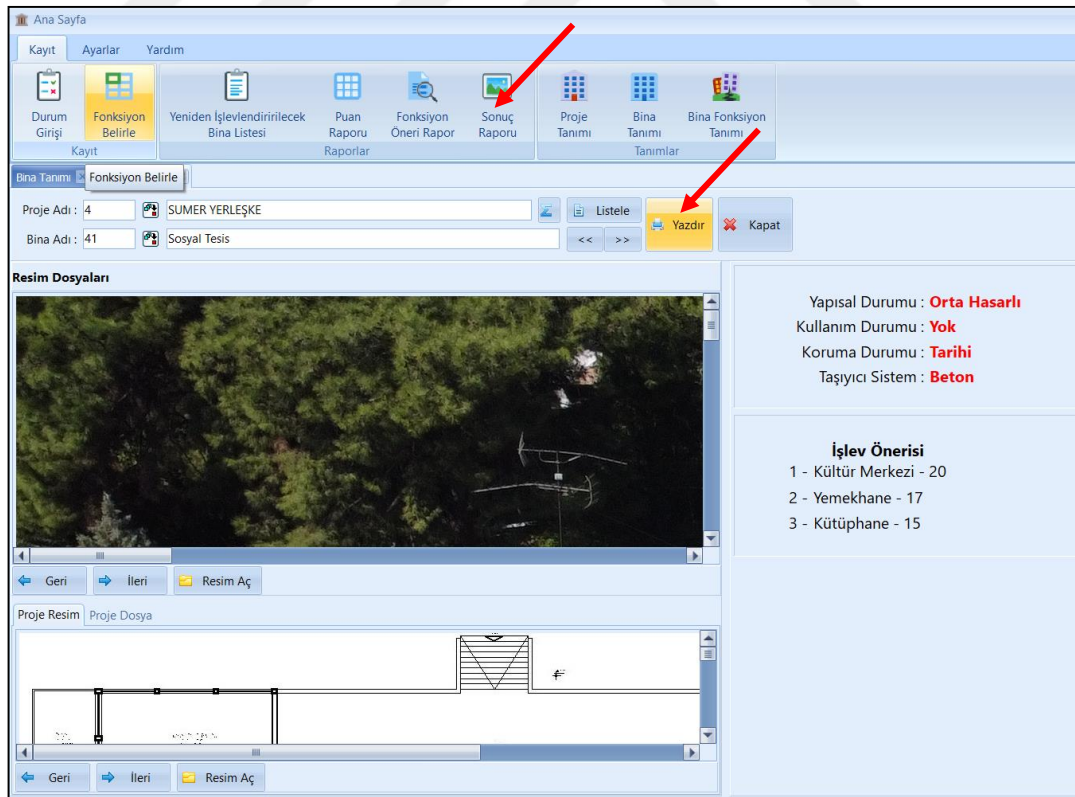
Bina Sayısı: 2

Toplam Puan : 38								
Ambarlar	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	4	4	5	3	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	4	5	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	4	5	5	4	3	2	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	5	3	2	3	3	2
Toplam	17	18	20	13	11	9	12	8

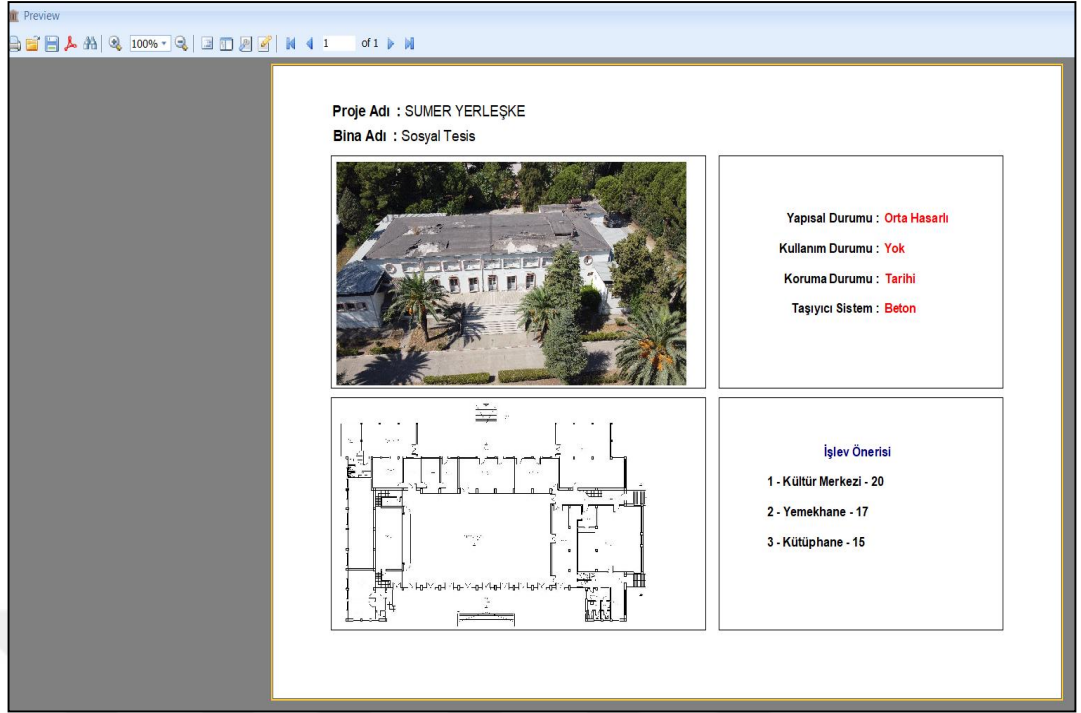
Toplam Puan : 39								
Güney Fabrika	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	5	4	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	19	20	16	15	13	10	12	9

Şekil 3.21. Fonksiyon Öneri Raporu

Yazılım programıyla elde ettiğimiz en son rapor her bir bina için ayrı ayrı sunulan “sonuç raporu”dur. Bu segmentte program şimdiye kadar kaydedilen ve analiz ettiği tüm verileri tek bir pencerede raporlamaktadır. Proje adı ve bina adı girildikten sonra “yazdır” butonuna basılınca 4 bölüme ayrılmış rapor sayfası karşımıza çıkmaktadır. Bu rapor sayfasında bina resmi, binanın projesi, binanın mevcut analizleri ve bu yapı için önerilen en yüksek puanlı 3 işlev sıralanmaktadır. Bina resmi ve binanın projesi; tanımlar kısmındaki “bina tanımı” linkinden girilmektedir. Bu bölüme bina projesi jpeg olarak eklenebileceği gibi, çizim programında açabileceğiniz bir dosya yüklemeniz de mümkün kılınmıştır. Binanın mevcut analizleri; “durum girişi” segmentinde yerleşkedeki binalar için girilen “yapısal durum, kullanım durumu, koruma durumu ve taşıyıcı sistem” bilgileridir. Raporun sağ alt bölümünde ise “fonksiyon belirle” segmentinde yapı için yapılmış olan puanlama sonuçlarına göre belirlenen en yüksek puanlı 3 işlev önerisi sunulmaktadır. Şekil 3.22 ve 3.23 de Sümer Yerleşkesinde bulunan “sosyal tesis” binası için programın sunduğu “sonuç raporu” görülmektedir.

Şekil 3.22. Sosyal tesis binası için sonuç raporu

Şekil 3.23. Sosyal tesis binası için sonuç raporu

3.2.2. Belirlenen Yeni Fonksiyonların Mekan Dizim Yöntemiyle İncelenmesi

Mekân Dizimi, konut ölçeğinden kentsel ölçeğe kadar mekânsal organizasyonların analiz ve tanımlanması için geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yöntem, mekânların kullanım seviyeleri ile mimari biçimler ve sosyal değişkenler arasındaki bağlantıları nesnel ve kesin bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır (Günaydın, 2018). Mekân Dizimi, 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarında Bill Hillier, Julienne Hanson ve The Bartlett University College London'daki meslektaşları tarafından, mimarların ve tasarımcıların tasarımlarının olası sosyal etkilerini simüle etmelerine yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir (Hillier, Leaman ve Stansall, 1976). Zook ve Bafna (2012) ise Mekân Dizimi'ni, insan toplumları ile mekân arasındaki ilişkiyi, mekânsal yapının genel teorisi perspektifinden inceleyen kapsamlı bir araştırma programı olarak tanımlamaktadır.

Space syntax (Mekan Dizimi), yerleşimlerin sosyo-kültürel ve morfolojik özelliklerine dayanarak, bu yerleşimlerin veri haritalarını oluşturan ve analiz eden bir yöntemdir. Bu metodoloji, bir yerleşimdeki farklı alt mekânları

derecelendirerek, bu mekânların içindeki insan ilişkileri üzerinden tanımlanmasına olanak tanır. Toplulukların mekânsal organizasyonları, önemli alanların belirlenmesine katkı sağlar; bu durum, mekân dizimi teorisinin temel kavramı olan yüksek bütünleşme özelliğini (integration) işaret eder. Bütünleşme, kent parçalarının birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak için yapılan sentaks analizleri ve tartışmalarında merkezi bir rol oynamaktadır (Xiao, 2017; Yamu vd., 2021).

Mekan dizimi, kentsel gramer ve mimari yetenekleri üç ana değer üzerinden analiz eder: bağlama, bütünleştirme ve anlaşılabilirlik. Bu yöntem, mimari ve kentsel çalışmalarda kullanılan analitik bir araçtır ve genellikle sosyo-kültürel teorilerden ziyade morfolojik araştırmalar için tercih edilmektedir (Xiao, 2017).

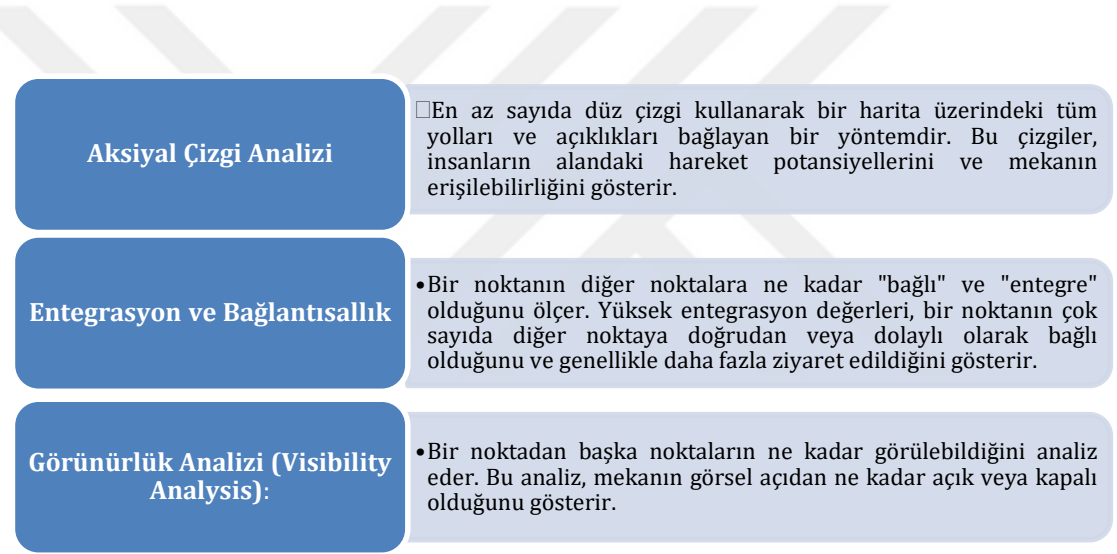
Yerleşimdeki insan topluluklarının hareket yönleri ve toplanma alanları, yerleşimin geometrisi tarafından şekillendirilir. Yerleşimcilerin bu mekandaki dağılımını, kentsel sistemin rasyonallitesi belirler. Kentin yapısal yapısıyla uyumlu bir sosyal topluluk, mekâna bütünleşerek kentsel devamlılığı sağlar; bu durum, sağlıklı bir yerleşim modelinin göstergesi olarak kabul edilir. Ancak zamanla, bina ölçeğindeki veya kentsel sistemdeki değişiklikler, sosyal topluluğun dönüşümüne yol açabilir (Dawes ve Ostwald, 2020; Karimi, 2023).

Hillier ve Hanson'a göre, mekân temel seviyelerde insan ihtiyaçlarına uyum sağlayabilir; ancak daha karmaşık seviyelerde metodolojik ve felsefi yaklaşımlar bazı kısıtlamalarla karşılaşabilir. Örneğin, belirli durumlarda yerleşim yapısı, bir binanın dışarıyla sürekli geçirgenliğini sağlayan sınırları andırır. Bu sınırlar, mekânın morfolojisini etkileyen önemli faktörlerdir (Hillier ve Hanson, 1989).

Mekan dizimi yöntemi, yerleşimlerin morfolojik yapısı ile sosyal yapıları arasındaki ilişkileri analiz eder ve tanımlar. Bu yöntem, sosyal verilerden elde edilen bilgilerle mimari ve kentsel tasarımlar için öznel projelerin geliştirilmesine olanak tanır. Bilgisayar destekli tasarımlara kıyasla, gözlem ve analizlere dayalı sonuçlar üreterek sosyal verilere uygun mekânsal yapıların

oluşumunu etkileyen etkili bir metodolojidir (Rashid, 2019; Xiao, 2017; Dawes ve Ostwald, 2020; Redjem ve Mazouz, 2022).

Space syntax, mimar ve tasarımcılara mekanların düzenini ve bu düzenlerin insan davranışları üzerindeki etkilerini anlamalarına yardımcı olan bir teorik ve metodolojik araçtır (Şekil 3.24). 1970'lerde Londra'daki Bartlett School of Architecture'da Bill Hillier, Julianne Hanson ve diğerleri tarafından geliştirilen bu yöntem, binalar ve kentsel projelerin planlarını analiz etmek için kullanılmaktadır. Tarihi yapıların incelenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır, zira bu yapıların karmaşık mekansal düzenlerini ve zaman içindeki evrimlerini anlamaya yardımcı olur (Dawes ve Ostwald, 2013).

Şekil 3.24. Space Syntax'ın Temel Özellikleri (Website,2024)

Literatürde Space Syntax yönteminin kullanıldığı birçok çalışma bulunmaktadır; bu çalışmalardan bazıları tarih sırasına göre aşağıda sunulmuştur.

Lynch (1960), "The Image of the City" adlı kitabında yön bulma terimini, insanların bir şehirdeki yönelimlerini ve davranış modellerini tanımlamak için ilk kez kullanmış ve yön bulmayı, dış çevreden alınan belirli duyuşal işaretlerin tutarlı bir şekilde kullanımı ve organizasyonu olarak tanımlamıştır.

Hillier ve Hanson (1984) tarafından yazılan "The Social Logic of Space" adlı eser, mekân dizimi yönteminin temel kaynaklarından biri olarak kabul edilir ve bu

yöntemin işleyişini açıklar. Bu yöntem, mekânın yapılandırılmasını etkileyen faktörleri haritalar ve sayısal veriler aracılığıyla ortaya koyma imkanı sunar. Kitap, bu verilerin nasıl toplandığını detaylı bir şekilde ele alır. Mekân dizimi yöntemi, mekânın düzenlenmesinde niceliksel veriler elde ederek insanların mekân içinde bir araya gelme biçimini ölçülebilir verilerle değerlendirir ve mekân-kullanıcı ilişkisini analiz etmemize olanak tanır.

Hillier'in 1996 yılında yayımladığı "Space is the Machine", 1984'te yayımlanan "The Social Logic of Space" adlı eserde ortaya konan toplum ve mekân teorisine dayanarak mimarlık ve kentleşmeye dair konfigürasyonel bir teoriyi özetlemektedir. Kitap, mimarlık ve şehir planlama alanlarında kullanılan "space syntax" metodolojisinin teorik temellerini ve uygulamalarını kapsamlı bir şekilde ele alır. Bu metodoloji, mekânın geometrik ve topolojik özelliklerini analiz ederek mekânsal ilişkileri ve etkileşimleri açığa çıkarır. Hillier, eserinde space syntax'in teorik temellerini detaylandırırken, bu temellerin mimarlık ve şehir planlamasındaki önemini vurgular. Mekânın yapısal özelliklerinin, insanların mekânı algılaması ve kullanması üzerindeki rolünü tartışır. Ayrıca, space syntax metodolojisinin mimarlık ve şehir planlamasında nasıl uygulandığını somut örneklerle destekleyerek gösterir. Özellikle, mekânsal yapıların analiz edilmesi ve bu analizlerin tasarım süreçlerinde nasıl kullanılabileceği üzerinde durur. Hillier, kitabı boyunca space syntax'in gelişimini, bu yaklaşımın kökenlerini ve evrimini açıklayarak, mekânsal analizdeki önemli dönüm noktalarını ve metodolojik ilerlemeleri ortaya koyar.

Peponis ve diğerleri (2003), "Space Syntax: A Brief Introduction to Its Logic and Analytical Techniques" başlıklı çalışmalarında, mekân dizimi yönteminin sıkça kullanılan analitik tekniklerini terminolojik açıdan incelemişlerdir.

Ayrıca, Başkaya, Wilson ve Özcan (2004), "Wayfinding in An Unfamiliar Environment: Different Spatial Settings of Two Polyclinics" adlı araştırmalarında, tanıdık olmayan bir çevreyi ilk kez deneyimleyen bireylerin mekânsal yönelimleri ve yön bulma davranışlarını ele almışlardır. Bu çalışma, çevre

bilgisinin ediniminde kritik noktaların ve mekânsal farklılıkların önemini vurgulamaktadır.

Ünlü, Ülken ve Edgü (2005) tarafından gerçekleştirilen "A Space Syntax Based Model in Evacuation of Hospitals" adlı çalışmada, karmaşık planlara sahip hastanelerde acil durum tahliye işlemlerinin önemi vurgulanmıştır. Araştırmacılar, mekânların okunabilirliği ve yönlendirme davranışlarının tahliye süreçlerini önemli ölçüde etkilediğini belirtmişlerdir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Binası'nın planını mekân dizimi yöntemi ile analiz ederek, tahliye operasyonlarına yönelik sayısal veriler elde etmişlerdir. Bu veriler, acil durum tahliyelerinin daha etkili ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sağlamıştır.

Dursun (2007), "Space Syntax in Architectural Design" adlı çalışmasında, bilimsel bilgi ve analize dayalı bir yaklaşım olarak mekân dizimi yönteminin tasarım sürecine katkısını incelemiştir. Bu tür tekniklerin mekân tanımlama ve analiz etme konusunda mimarlara, tasarım fikirlerini ve olası etkilerini anlamada önemli fırsatlar sunduğunu ve yeni ufuklar açacağını vurgulamıştır.

Tavlı (2010) ise "Poliklinik Bölümlerinin Karmaşıklığının Yönelme Davranışı ve Yön Bulma Üzerindeki Etkisi" başlıklı yüksek lisans çalışmasında, mimari mekân tasarımlarının yön bulma ve yönelme davranışlarını nasıl etkilediğini derinlemesine araştırmıştır. Çalışma, insanların yön bulma davranışını ve bu davranışı etkileyen faktörleri ele almıştır. Tavlı, iki farklı hastane polikliniği seçerek mekân dizimi analizi ile karşılaştırmalı bir inceleme gerçekleştirmiştir. Bu analiz, yön bulma ve yönelme davranışlarını etkileyen mekânsal faktörleri belirlemiştir.

Güç (2010), "Hastane Dolaşım Mekânlarının Kullanıcı Üzerindeki Etkileri: Süleyman Demirel Üniversitesi Hastane Örneği" başlıklı doktora çalışmasında, hastane yapılarının yalnızca işlevsel ve teknolojik olanaklar sunmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda kullanıcıların zaman ve enerji kaybını minimize eden tasarımlara sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacı, hasta odaklı

hastane tasarımlarının, kullanıcıların karmaşık olmayan, kolayca algılanabilir ve erişilebilir mekânlarla karşılaşmasının önemine dikkat çekmiştir. Güç, Süleyman Demirel Üniversitesi Hastanesi'ni mekân dizimi yöntemiyle analiz ederek, dolaşım mekânlarının kullanıcılar üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemiştir.

Martins ve Melo (2014), "Wayfinding in Hospital: A Case Study" adlı çalışmalarında, hastane binaları gibi karmaşık yapılardaki mekânlar arası insan hareketlerini ve bu akışı etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Çalışma alanı olarak, Brezilya'nın Pernambuco eyaletinin başkenti Recife'de bulunan bir hastane seçilmiştir. Araştırmacılar, hastane binalarında yön bulma ve erişilebilirliğin önemini vurgulamış ve bu yapıların kullanıcı dostu olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Şişman (2015), "Mekân Dizim Yönteminin Bir Mimari Tasarım Aracı Olarak Kullanılması Üzerine Bir Deneme" adlı yüksek lisans çalışmasında, mekân dizimi yönteminin tasarım sürecindeki potansiyelini ele almıştır. Araştırmasında, bu yöntemin bilimsel bilgiyi tasarım sürecine entegre eden ve bilim ile sezgiyi yönlendiren bir araç olduğunu vurgulamıştır. Şişman, mekân dizimi yönteminin mimarlık pratiğinde tasarım sürecine nasıl katkı sağlayabileceğini detaylı bir şekilde açıklamıştır.

Nejadriahi ve Dinçyürek (2015), 'Identifying Privacy Concerns on The Formation of Courtyards' başlıklı çalışmalarında, İran'ın Kaşan kentindeki geleneksel avlulu konutları mahremiyet kavramı bağlamında ele almışlardır. Ortadoğu'daki geleneksel evlerin mekânsal organizasyonunda önemli bir rol oynayan mahremiyet, bu çalışmada avlunun mahremiyeti sağlamada ana bileşen olarak tanımlanmıştır. Binaların mekânsal düzenlerini ve iç mekânlardaki mahremiyet seviyelerini anlamak amacıyla mekân dizimi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, bu evlerin ortak mekânsal genotiplerinin, mekânları birbirine bağlayan ve dolaşımı kontrol eden entegre bir çekirdek etrafında avluların birleştiğini göstermektedir. Ayrıca, avlu mekânındaki değişikliklerin mahremiyet seviyesini nasıl etkilediği yapılan analizlerle desteklenmiştir.

Aksoy (2017), "Hastanelerde İç Mekân Konfigürasyonunun Yön Bulma Davranışlarına Etkisinin Araştırılması" başlıklı doktora çalışmasında, hastane binalarının iç mekân konfigürasyonunun kullanıcıların yön bulma davranışına etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırmasında mekân dizimi yöntemini analiz aracı olarak kullanarak, hastane iç mekânlarının kullanıcı deneyimi üzerindeki etkilerini nicel verilerle değerlendirmiştir. Aksoy, hastane ortamlarında yön bulma zorluklarını en aza indirmek ve kullanıcı dostu tasarımlar oluşturmak için mekân dizimi analizlerinin önemini vurgulamıştır. Çalışma, kullanıcıların mekân içerisinde daha rahat ve hızlı yön bulmalarını sağlayacak düzenlemelerin hastane tasarımındaki kritik rolünü ortaya koymuştur.

Karakaya (2019), "Hastane Binalarında Kronolojik Açıdan Erişilebilirliğin Gelişimi ve Mekân Dizimi Yöntemi ile İki Örnek Üzerinden İnceleme" başlıklı yüksek lisans araştırmasında, hastane yapılarının yerel ve uluslararası düzeyde kronolojik olarak nasıl değiştiğini ayrıntılı bir biçimde açıklamıştır. Araştırmasında modern hastane tasarımında iyileştirici ortamların yaratılmasında erişilebilirliğin artan önemine dikkat çekmiştir. Çalışma, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel değil, mekânsal konfigürasyon açısından da ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Karakaya, iki farklı hastane örneğini mekân dizimi yöntemi ile analiz ederek, bu binaların erişilebilirlik açısından nasıl değerlendirilebileceğini göstermiştir. Bu analizler, kullanıcıların hastane içerisinde daha iyi yön bulmalarını ve hareket etmelerini kolaylaştıracak mekânsal düzenlemelerin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Araştırma, erişilebilirlik ve yön bulma kolaylığının hastane tasarımındaki önemini ve bu kriterlerin kullanıcı deneyimini nasıl iyileştirebileceğini ortaya koymaktadır.

Dawes ve diğerleri (2021), "Examining Control, Centrality and Flexibility in Palladio's Villa Plans Using Space Syntax Measurements" başlıklı makalelerinde, ünlü Rönesans mimarı Palladio'nun villalarının sentaktik analizlerini gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, mimarlık tarihi teorisini test etmek amacıyla Palladio'nun planları etrafında üç hipotezi (kontrol, merkezilik ve esneklik) matematiksel verilerle sınamaktadır. Bu hipotezler, Palladio'nun *I Quattro Libri*

Dell'Architettura eserindeki on piano nobile planı üzerinden elde edilen geçiş graf Őemaları ile incelenmiştir. Kontrol değeri (cv), bağlantılılık (c), bütünlęme (i), diferans faktörü (H) ve rölatif diferans faktörü (H*) değerleri hesaplanarak bu üç hipotez test edilmiştir. Analizler, Palladio'nun villa planlarının yapısını ve bu yapıların kontrol, merkezilik ve esneklik açısından nasıl işlediğini anlamak için derinlemesine veriler sunmuştur.

Shirkhani ve diğerleri (2021), "Space Syntax Reading in Traditional Mosques of Khorasan Razavi and Its Relationship with Iranian-Islamic Wisdom" başlıklı makalelerinde, Horasan Razavi'nin geleneksel camilerinde İran-İşlam bilgeliğinin mekâna nasıl yansıdığını araştırmıştır. Bu çalışmada, hikmet kavramı ile mekânsal düzen arasındaki ilişkiyi anlamak için betimsel ve analitik yöntemler kullanılmıştır. İlk olarak, İran cami mimarisinin özellikleri ve bu mimariye yansıyan hikmet ilkeleri belirlenmiştir. Daha sonra, bu ilkelerin İran mimarisindeki tezahürlerinin göstergeleri analitik bir yaklaşımla tespit edilmiştir. Horasan Razavi'nin yedi geleneksel camisinde mekân dizimi yöntemiyle yapılan analizlerde grafik ve diyagram sonuçları, bu camilerdeki mekânsal düzenlemelerin İran İşlam bilgeliğinden kaynaklanan değerler ve kavramlarla doğrudan bir bağlantı kurduğunu göstermiştir. Bu bulgular, geleneksel cami mimarisinin derin kültürel ve felsefi köklerine ışık tutarak, mekân diziminin bu yapılar üzerindeki etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Gürcan (2024), "10-15. Yy. Arasında Orta Asya ve Yakın Doğu Türk Mimarisinde Eyvanlı Yapıların Mekân Dizimsel Analizi" başlıklı doktora tezinde, eyvanın prototipi sayılabilecek örnekler ile eyvanın bulunduğu yapıları coğrafi bölgeler, tarihsel dönemler ve yapı fonksiyonlarına göre sınıflandırmıştır. Bu incelemeden elde edilen veriler doğrultusunda, eyvanın Türk-İşlam mimarisindeki rolü, işlevsel ve anlamsal yönleriyle ele alınmıştır. Mekân örgütlenmesinde eyvanın tanımlayıcı ilişkileri tespit edilerek plan düzleminde mekânsal analizler gerçekleştirilmiştir. Eyvanlı yapıların mekânsal analizi için mekân dizimi yöntemi önerilmiş; farklı dönem, coğrafya ve fonksiyonlardan 68 eyvanlı yapının dış bükey mekân, görünür alan ve eř görüş alanı analizleri yapılmıştır. Tüm

mekânsal sistemin merkezi mekânı, ana eyvanı, giriş ve yan eyvanların bağlantılılık, bütünleşme ve ortalama derinlik değerleri elde edilerek, mekânsal veriler ile analiz değerleri karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Sırma (2024), "Sağlık Yapılarının Mekânsal Özelliklerinin Mekân Dizim (Space Syntax) Yöntemi ile İrdelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde, farklı dönemlere ait sağlık yapılarını mekânsal konfigürasyon açısından analiz etmiş ve bu analizler sonucunda yapıların mekânsal okunabilirlik ve erişilebilirliğini irdelemiştir.

Space Syntax Sempozyumları;

"'Mekan dizimi' yaklaşımındaki gelişmeler, 'Space is the Machine' ve 'The Social Logic of Space' kitaplarının ardından hız kazanmış ve 1997 yılında iki yılda bir düzenlenmeye başlayan mekan dizimi sempozyumlarıyla pekiştirilmiştir. Bu sempozyumlar, mekân dizimi teorisi, metodolojisi ve uygulamalarını geliştiren yüzlerce makalenin derlendiği önemli bir kaynak oluşturmuş ve bu, yaklaşımın en temel referanslarından biri haline gelmiştir. 1970'lerde UCL'de birlikte çalışan küçük bir grup araştırmacının oluşturduğu bu fikirler, şimdi dünya genelinde büyük ve tutarlı bir araştırma topluluğunun çalışmalarına dönüşmüştür.

İlk Space Syntax Sempozyumu 1997 yılında gerçekleştirilmiş ve o zamandan beri düzenli olarak iki yılda bir yapılmaktadır. Bu etkinlikler, Space Syntax Limited ve University College London (UCL) tarafından desteklenen, mekânsal analiz ve tasarım alanında çalışan akademisyenler, araştırmacılar, mimarlar ve şehir plancılarının bir araya geldiği uluslararası platformlardır. Sempozyumlar, mekânsal yapı ile insan davranışı arasındaki ilişkileri inceleyerek mekânın nasıl işlediğini ve nasıl tasarlanabileceğini anlamaya yönelik "space syntax" metodolojisinin teorik ve uygulamalı gelişmelerini tartışmak amacıyla düzenlenmektedir.

Sempozyumların Amaçları ve İçeriği

1. Araştırma Paylaşımı: Katılımcılar, mekânsal analiz ve tasarım alanındaki güncel araştırmalarını ve bulgularını sunar.

2. Teorik Gelişmeler: Space syntax teorisinin evrimi ve yeni yaklaşımlar üzerine tartışmalar gerçekleştirilir.
3. Uygulamalı Çalışmalar: Gerçek projelerde space syntax yöntemlerinin nasıl uygulandığına dair örnekler paylaşılır.
4. Yöntem ve Teknoloji: Yeni analitik araçlar, yazılımlar ve teknolojik yenilikler tanıtılır.
5. Ağ Oluşturma: Akademik ve profesyonel çevrelerden gelen katılımcılar arasında işbirlikleri ve iletişim ağları oluşturulur.

Tezde, yerleşkedeki yeniden işlevlendirilmesi uygun bulunan mevcut yapılar için geliştirilecek öneri planlar, DepthMap programı ile analiz edilecektir.

DepthMap, 1998 yılında basit bir izovist işleme aracı olarak geliştirilen bir yazılımdır ve mekânsal yapıların analizi için kullanılmaktadır (Turner, 2004). Bu yazılım, mekânın fiziksel düzenlemesi, insan hareketliliği ve etkileşimleri gibi konuları anlamak amacıyla tasarlanmıştır. DepthMap, mekânsal verileri işleyerek bağlantı analizi ve mekân kullanımı modelleri oluşturarak mekânsal yapıların bağlantılarını, erişilebilirliklerini ve kullanıcı etkileşimlerini değerlendirmektedir. Bu sayede, mekânların okunabilirliği ve kullanıcı hareketliliği hakkında nicel veriler sunar. Uygulama alanları arasında hastaneler, ofis binaları, alışveriş merkezleri ve üniversite binaları gibi karmaşık yapılar yer alır. Özellikle acil durum tahliyeleri, mekân düzenlemeleri ve erişilebilirlik iyileştirmeleri için yaygın olarak kullanılmaktadır.

DepthMap, uzamsal ilişkileri grafiksel olarak görselleştirir ve bu ilişkilerin nicel analizini gerçekleştirir. Planlama süreçlerinde karar destek aracı olarak işlev görmektedir (Website, 2024). Turner (2004), "Depthmap4-A Researcher's Handbook" adlı çalışmasında, DepthMap'in mimari ve kentsel sistemlerin görünürlük analizini gerçekleştiren bir yazılım olduğunu belirtmektedir. Bu sistem, bir planı girdi olarak alır ve bu plan içindeki 'görsel olarak entegre' konumların haritasını oluşturur. Ayrıca, DepthMap'in en son sürümü, 'mekân dizimi' (space syntax) çerçevesinde çeşitli konfigürasyonel analizler sunmaktadır. Mekân dizimi analizleri, mekânsal bileşenler arasındaki ilişkileri

incelemekte; her analiz, mekânsal bileşenlerin temsilinden başlayarak bir grafik oluşturmaktadır. DepthMap, orijinal görünülük analizinin yanı sıra eksenel haritaların oluşturulması ve segment analizi gibi işlemleri de içermektedir. Ek olarak, kullanıcıların etmen tabanlı analiz gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir eklenti modülü ve kendi grafik analizlerini programlamalarına izin veren bir 'yazılım geliştirici kiti' (SDK) bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasında, bir yükseköğretim kurumu bünyesinde yer alması gereken işlevler için mekânsal gereksinimlerin karşılanmasını hedefleyen bir değerlendirme süreci yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, yerleşkede bulunan ve yeniden işlevlendirilmesi planlanan yapılar arasından, yazılım programı aracılığıyla seçilen en uygun iki yapının yeni işlevleri karşılayacak şekilde öneri projeleri hazırlanmış ve bu projelerin mekânsal etkinlikleri detaylı olarak incelenmiştir.

Öneri projelerin değerlendirilmesi sürecinde, mekânsal analiz aracı olan depthmapX kullanılmıştır. Bu bağlamda, öneri projeler bağlantılılık (connectivity), bütünleşme (integration) ve adım derinliği (step depth) analizleri kapsamında ele alınmıştır. Bu analizler;

Bağlantılılık (Connectivity): Mekân dizim analizinde önemli bir ölçüt, bağlantılılık ya da bağlaşıklıktır. Bu kavram, yerel bir ölçüm olarak bir sistemdeki mekânların doğrudan bağlı olduğu diğer mekânların sayısını ifade eder. Elemanlar sistemin merkezine yaklaştıkça, çevresindeki bağlantı sayısı ve bütünleşiklik artar (Güç, 2010). Bağlanabilirlik değeri yüksek alanlar, erişilebilirliği de yüksek alanlar olarak kabul edilir ve bu alanların, insanların yön bulma süreçlerinde tercih ettiği bölgeler olması beklenir (Aksoy, 2017).

DepthmapX gibi mekânsal analiz yazılımlarında "bağlantılılık" (connectivity), bir alanın veya noktanın doğrudan erişebildiği diğer alanların ya da noktaların sayısını belirten bir ölçüttür. Bağlantılılık, bir noktanın komşu noktalarıyla olan doğrudan ilişkisini ve mekânsal ağ içindeki konumunu tanımlar.

Bağlantılılık değeri, bir noktanın çevresindeki diğer noktalara ne kadar kolay erişilebileceğini gösterir; yani, bir noktadan yalnızca bir adımda ulaşılabilen diğer noktaların sayısını ifade eder.

Yüksek bağlantılılık değerine sahip alanlar, doğrudan erişilebilen çok sayıda komşu noktaya sahip olup, daha fazla erişim ve hareket olanağı sunan bölgeleri ifade eder. Bu tür alanlar genellikle iyi bağlantılı, merkezi veya sirkülasyon açısından kritik öneme sahip bölgeler olabilir.

Düşük bağlantılılık değeri olan alanlar ise daha az sayıda doğrudan erişilebilir noktaya sahip olup, bu nedenle daha izole ya da daha az bağlantılı bölgeleri temsil eder. Bağlantılılık, bir mekânın kullanım biçimini, sirkülasyonu ve insanların mekân içindeki hareketlerini anlamada önemli bir unsur olarak öne çıkar. Yüksek bağlantılılık genellikle, insanların mekân içinde sıkça geçiş yapacağı ve hareketin yoğun olacağı noktaları işaret eder. Bu tür alanlar, sosyal etkileşim açısından da önemlidir; çünkü farklı noktalar arasında geçiş kolaydır ve hareketliliği teşvik eder.

Öte yandan, düşük bağlantılılık değeri, daha sakin, az hareketli veya belirli işlevlere yönelik alanlar için uygun olabilir. Örneğin, bir ofis ortamında düşük bağlantılılık değerine sahip odalar, daha fazla mahremiyet ve sessizlik ihtiyacı olan alanlar olarak değerlendirilebilir.

Mekânsal analizde bağlantılılık, tasarım kararlarını doğrudan etkileyen bir faktördür. Bağlantılılık değerleri, bir mekânın sirkülasyon yollarını optimize etmek, hareket akışını yönlendirmek ve kullanıcı deneyimini iyileştirmek amacıyla kullanılabilir. Örneğin, bir ticari yapıda yüksek bağlantılılık değeri taşıyan bölgeler, insanların doğal olarak yoğun şekilde kullanacağı sosyal alanlar veya dükkanların ön kısımları olabilir. Diğer yandan, düşük bağlantılılık değeri olan bölgeler, daha özel veya odaklanma gerektiren işlevler için ayrılabilir.

Bağlantılılık, bütünleşme (integration) ve adım derinliği (step depth) gibi diğer mekânsal ölçütlerle birlikte değerlendirilmelidir. Yüksek bağlantılılık değerine

sahip bir alan, diğer bölgelerle de yüksek bütünleşme değerine sahip olabilir; ancak bazen yüksek bağlantılılık, izole bir bölge içinde kalabilir ve bu durumda bütünleşme değeri düşük olabilir. Bu nedenle, bağlantılılık, mekânın genel işleyişini anlamak için tek başına yeterli olmayıp, diğer analizlerle birlikte ele alınmalıdır.

Sonuç olarak, bağlantılılık, mekânsal analizlerde bir alanın ne kadar iyi bağlantılı olduğunu, sirkülasyonun nasıl yönlendirileceğini ve kullanıcıların mekânda nasıl hareket edeceğini anlamak için kritik bir ölçüttür. Tasarımcılar, bu verileri kullanarak mekânın daha işlevsel ve kullanıcı dostu olmasını sağlayabilirler.

Bütünleşme (Integration): Bütünleşme, bir hattan başka bir hatta ulaşmak için gereken müdahale hatlarının sayısının azlığını ifade eder (Yeşildal, 2019). Bu kavram, mekân dizim teorisinin önemli unsurlarından biridir. Bütünleşme değeri, sistemdeki kök derinliğinin diğer düğümlerle olan matematiksel ortalamasını yansıtır. Bütünleşme değeri yüksek mekânlar, derinliği az ve ulaşılabilirliği yüksek alanlardır; bu tür mekânlara “sentaktik merkez” (syntactical center) denir.

Farklı mekânların bütünleşme değerlerinin karşılaştırılması, en iyi sentaktik grafiğe ulaşmayı sağlar. Bu karşılaştırmalar, mekânların derinlikleri hakkında da veriler elde edilmesine olanak tanır. Bu bağlamda, bütünleşme değeri yüksek mekânların ulaşılabilir olduğu, düşük değerli mekânların ise ulaşımının zor ve derin olduğu sonucuna varılabilir (Hillier, 1983). Bütünleşme değeri, her bir doğrusal aksın diğer akslara olan ortalama derinliğini ifade eder. Renk geçişleri kırmızıdan mora doğru gittiğinde, kırmızı alanlar yüksek entegre (bütünleşik), mor alanlar ise bütünleşme ilişkisi en kopuk (ayrışmış) mekânlar olarak tanımlanabilir (Menderes, 2014).

DepthmapX gibi mekânsal analiz programlarında “bütünleşme” (integration), bir mekânsal ağ içindeki bir noktanın diğer noktalara ne kadar erişilebilir olduğunu gösteren bir ölçüttür. Bu kavram, mekânın organizasyonunu, kullanıcıların

hareket biçimlerini ve hangi bölgelerin daha merkezi, hangilerinin daha izole olduğunu anlamak için önemlidir.

Bütünleşme değeri, bir noktanın mekânsal ağdaki diğer noktalara ulaşmak için gereken ortalama adım sayısını temsil eder. Yani, bir noktadan diğerine erişim sağlamak için ne kadar kısa veya uzun bir yol kat edilmesi gerektiğini gösterir. Yüksek bütünleşme değerine sahip alanlar, diğer bölgelere göre daha merkezi ve erişilebilir yerlerdir. Bu alanlar, sirkülasyon ve etkileşim açısından önemli, genellikle insanların daha fazla vakit geçirdiği ve yoğun hareketin olduğu mekânlar olabilir.

Düşük bütünleşme değeri olan alanlar ise daha izole ve erişimi zor bölgeler olup, diğer noktalara ulaşmak için daha fazla adım gerektirir. Bu tür alanlar, daha az hareketin olduğu, belki de daha özel veya sakin yerler olarak düşünülebilir.

Mekânsal bütünleşme, kullanıcıların mekân içinde nasıl hareket ettiğini ve hangi alanların daha fazla kullanıldığını anlamada kritik bir araçtır. Yüksek bütünleşme değerine sahip bölgeler, daha fazla insanın geçtiği ve dolayısıyla sosyal etkileşimin yoğun olduğu yerler olabilir. Bu, özellikle ticari veya sosyal işlevleri olan mekânlar için önemlidir, çünkü bu alanlar insanların sıkça karşılaştığı ve bir araya geldiği yerlerdir.

Öte yandan, düşük bütünleşme değerine sahip alanlar, mahremiyetin ön planda olduğu ya da izole işlevler için hizmet eden bölgeler olabilir. Bu durum, çalışma ofisleri, özel odalar veya depolama alanları gibi işlevler için uygun hale getirir.

Bütünleşme analizleri, mekânın tasarımında önemli ipuçları sunar. Bütünleşme değeri yüksek alanlar, genellikle kullanıcıların sıkça geçiş yaptığı yerlerdir ve bu nedenle sosyal alanlar veya kamuya açık işlevlerle ilişkilendirilebilir. Aksine, düşük bütünleşme değeri olan bölgeler, gizlilik gerektiren işlevler için daha elverişli olabilir. Böylece tasarımcılar ve mimarlar, bu verileri kullanarak mekânın işlevselliğini ve kullanıcı deneyimini optimize edebilir.

Sonuç olarak, bütünleşme, mekânsal hiyerarşiyi anlamak ve kullanıcı davranışını analiz etmek için son derece etkili bir ölçüttür. Bu veriler, mekânın sosyal etkileşim ve fonksiyonel kullanım açısından daha verimli hale getirilmesine yönelik önemli tasarım kararlarını destekler.

Adım Derinliği (Step Depth) : Adım derinliği, kullanıcıların bir alanı dolaşırken kaç adımda hedefe ulaşabileceğini ifade eder. Bu, mekânın yön bulma kolaylığıyla ilgilidir. Mekân dizimi, eksenel çizgilerle oluşturulmuş haritalar üzerindeki hatlar arasındaki ilişkileri analiz etmek ve yorumlamak amacıyla kullanılır (Batty ve Rana, 2002). Mekân dizimi, mekânlar arasındaki topolojik mesafeyi derinlik olarak ölçer. Derinlik, bir hacimden diğerine geçmek için arada geçilmesi gereken geçitlerin sayısını ifade eder. Azami adım sayısı ayrışıklık (segregation), asgari adım sayısı ise bütünleşiklik (integration) olarak tanımlanır (Yeşildal, 2019). Step depth, bir analizde belirlenen referans noktasından başlayarak diğer noktalara ulaşmak için geçen mekânsal adımların sayısını ifade eder. Bu adımlar, fiziksel olarak bir kapıdan geçmek veya görüş hattındaki bir kırılma gibi durumları içerebilir.

Daha düşük step depth değerine sahip alanlar, referans noktasına daha yakın ve daha kolay erişilebilir bölgeleri temsil eder. Bu tür alanlar genellikle mekânın merkezi, yoğun kullanılan sirkülasyon hatları veya stratejik noktalarıdır.

Yüksek step depth değerine sahip bölgeler ise, referans noktasından daha uzak, daha izole veya erişimin zor olduğu alanları ifade eder. Bu alanlar genellikle daha az görünür, uzak veya az kullanılan bölgeler olabilir.

Step depth, özellikle görünürlük analizlerinde, bir mekânın kullanıcılarının hangi bölgelere ne kadar kolay erişebileceğini ve mekânsal deneyimlerini etkileyen faktörleri değerlendirmek için önemli bir ölçüttür. Ayrıca, bu değerler mekânsal hiyerarşiyi belirlemede de etkili olabilir; düşük adım derinliğine sahip alanlar genellikle merkezi ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu yerlerdir.

Özetle, step depth, bir mekânın erişim ve görünürlük yapısını anlamak için kullanılan temel bir kavramdır. Derinlik analizleri sayesinde, bu değerler mekânsal organizasyonun nasıl optimize edilebileceğine dair önemli çıkarımlar yapılmasını sağlar.

Bu analizler, mekânsal organizasyon, erişilebilirlik düzeyi ve kullanıcı etkileşimi açısından derinlemesine bir değerlendirme sunmaktadır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında geliştirilen yazılım, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası yerleşkesinde bulunan 30 yapıyı incelemiş ve bu yapılar arasından 8'inin yeniden işlevlendirme açısından uygun olduğunu tespit etmiştir.

Belirlenen yapılar arasında, “idari bina (eski hastane binası), sosyal tesis, lojmanlar (müdür lojmanı dâhil olmak üzere toplam dört blok), ambarlar, güney fabrika, ana fabrika, lokal ve eski kreş” yer almaktadır. Yerleşkenin mülkiyeti Adnan Menderes Üniversitesi'ne ait olduğundan, bu yapılar, eğitim sektörü kapsamında değerlendirilen yeni işlevlerle yeniden işlevlendirilecektir.

Bu bağlamda, önerilen yeni fonksiyonlar arasında merkezi derslikler, atölye/stüdyolar, kütüphane, yemekhane, kültür merkezi, enstitü binası, idari birimler için kullanılacak idari bina ve rektörlük (ana yönetim binası) binaları yer almaktadır.

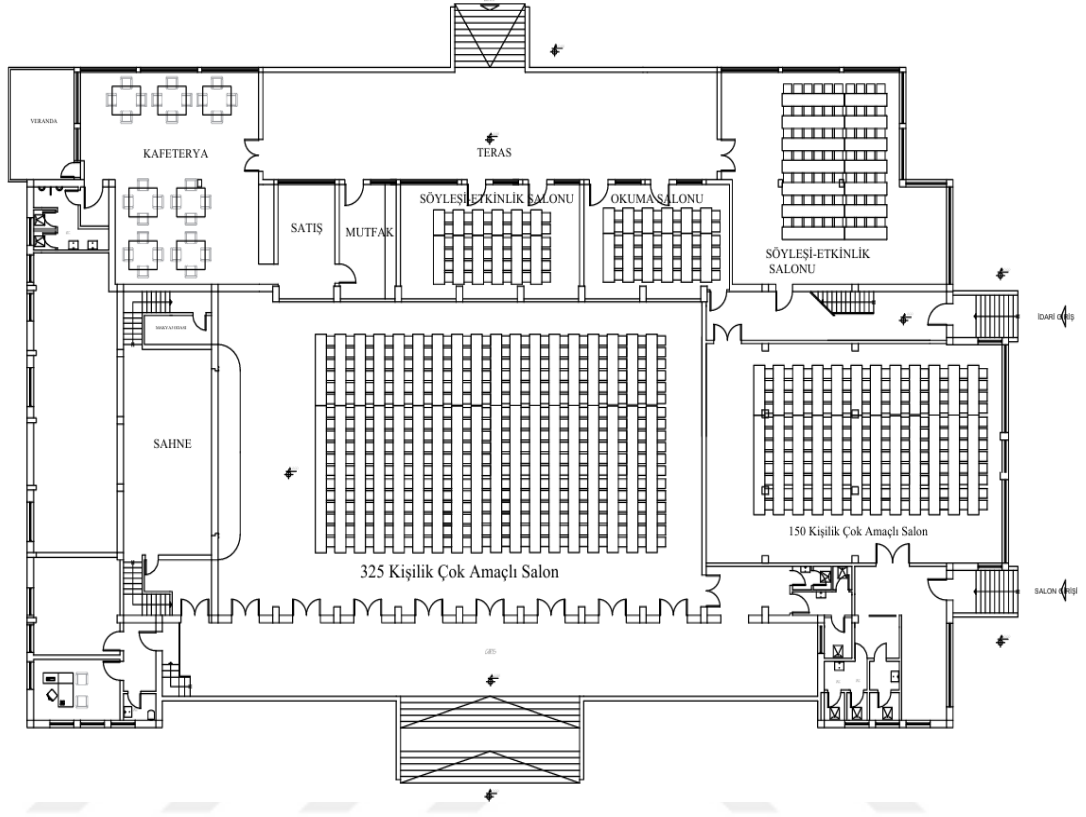
Yazılım programı, bu yapıların mekânsal düzeni, hacimsel uygunluğu, cephe düzeni ve yapısal müdahale gereksinimlerini dikkate alarak her bir yeni işlev için yerleşkedeki mevcut yapılardan en uygun iki yapıyı önermiştir.

Bir sonraki aşamada, önerilen yapılar için hazırlanan projeler, depthmapX programı kullanılarak bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği analizleri ile değerlendirilmiştir.

4.1. Kültür Merkezi

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “kültür merkezi” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “balo salonu (sosyal tesis)”, ikincisi ise “işçi yemekhanesi (lokal binası)” dır (Şekil 4.1).

Eski sosyal tesisin (balo salonunun) kültür merkezi işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planı aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.3).

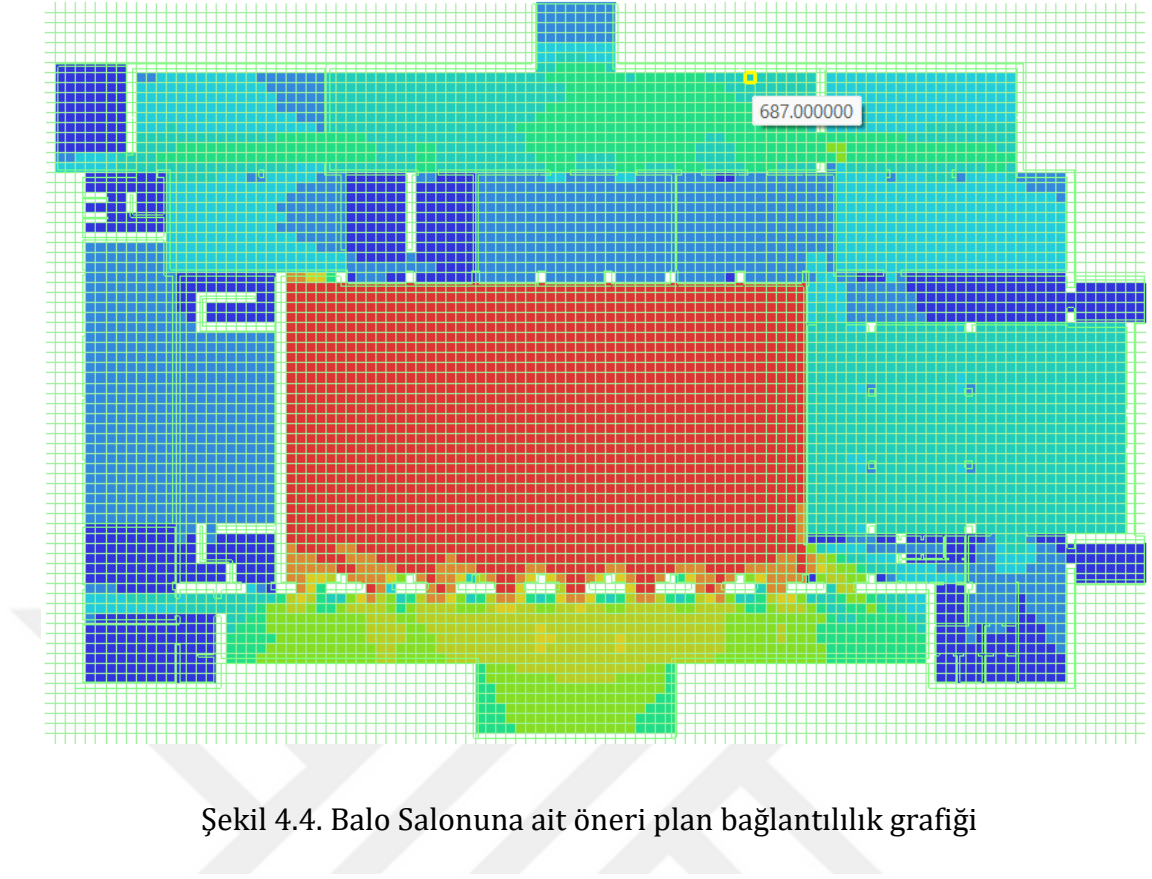

Şekil 4.3. Balo salonuna ait öneri zemin kat planı

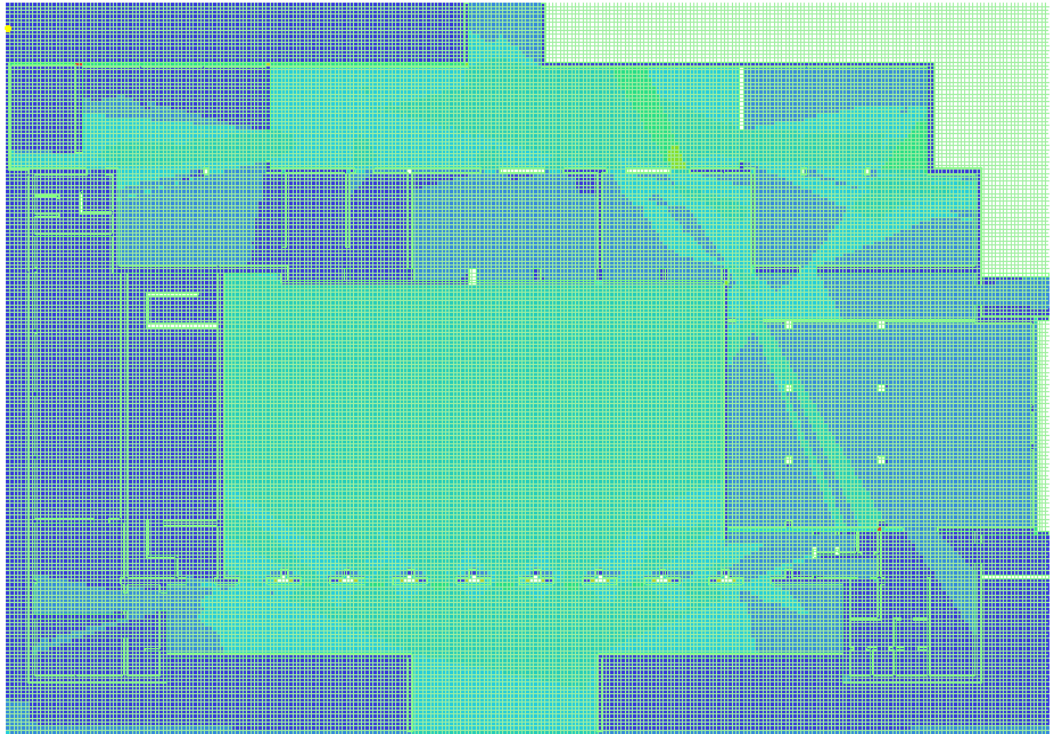
Öneri plan geliştirilirken yapısal duruma hiçbir müdahalede bulunulmamış ve cephe düzeni korunmuştur. Taşıyıcı olmayan sadece bir duvar kaldırılmış ve gerekli yerlere kapı açılarak fonksiyon akışı sağlanmıştır.

Mevcut mekânsal kurgu, günümüz sosyal tesis ihtiyaç programına göre hacim ve büyüklükler göz önünde bulundurularak revize edilmiştir.

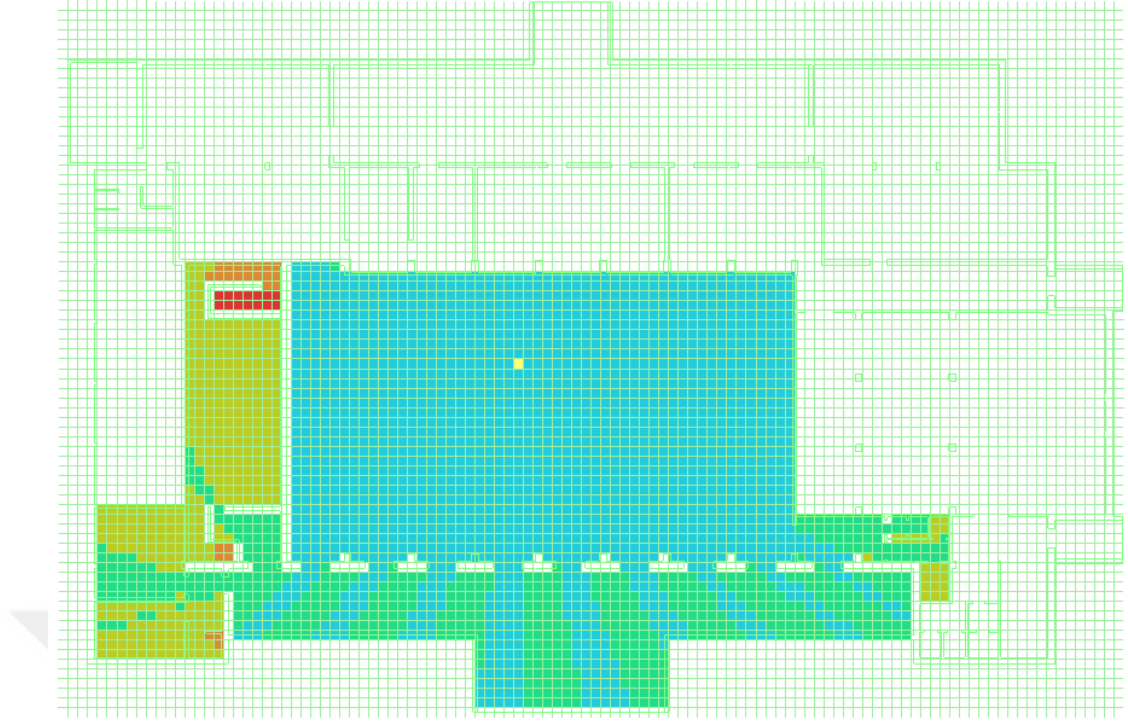
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.4. Balo Salonuna ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.5. Balo Salonuna ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.6. Balo Salonuna ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.1. Balo Salonuna ait öneri planın bağlantılılık, bütünlüşme ve adım derinliği değerleri

BALO SALONU	Bağlantılılık Değeri	Bütünlüşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	833.58	7.92	1.51

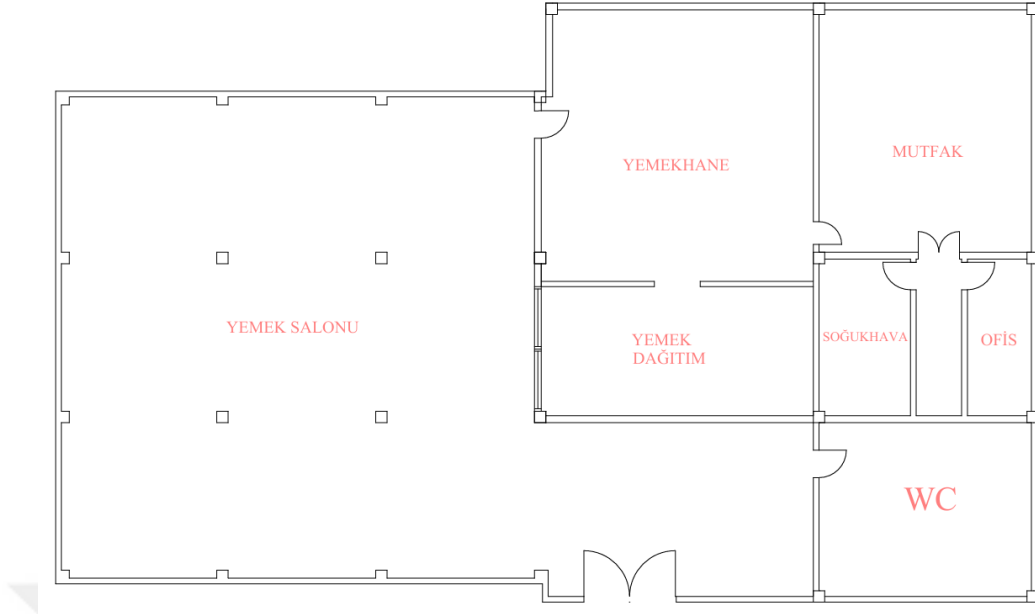
Elde edilen bağlantılılık değeri olan 833.58, kültür merkezinin mekânları arasında ölçülü bir bağlantı düzeyine sahip olduğunu ve alanların birbirine doğrudan ve yoğun bağlantı sunmadığını göstermektedir. Bu orta düzey bağlantılılık, mekânın yoğun bir dolaşım ağına sahip olmaktan ziyade, seçili alanlar arasında belirli geçiş yolları sunduğunu ve kullanıcıların mekân içindeki dolaşımının kontrollü bir şekilde yönlendirildiğini düşündürmektedir. Bu tasarım yaklaşımı, kullanıcıların mekânda daha çok odaklanmış, belirli rotaları takip ederek ilerlemesini ve böylece belirli alanlarda daha nitelikli deneyimler yaşamasını hedeflemektedir.

Bütünleşme değeri olan 7.92 ise, kültür merkezinin kendi içindeki mekânlar arasında yüksek bir bütünleşme sağladığını göstermektedir. Bu yüksek bütünleşme seviyesi, yapı içerisindeki alanların birbirleriyle uyum içinde çalıştığını ve kullanıcı akışlarının genel olarak yapının içindeki farklı işlevsel alanlara kolayca yönlendirilebildiğini ortaya koymaktadır. Bu, mekânsal organizasyonun dengeli bir şekilde kurulduğunu ve yapı içerisindeki her bir alanın erişilebilirliğinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Yüksek bütünleşme değeri aynı zamanda, kültür merkezinin hem iç hem dış kullanıcılar için erişilebilir ve odak noktası olma potansiyelini artırmaktadır.

Adım derinliği değeri olan 1.51, mekânın kullanıcıları hedef alanlara ulaştırmak için nispeten kısa ancak belirli bir aşamaya ihtiyaç duyduğunu gösterir. Bu adım derinliği değeri, mekân içindeki yön bulmanın sezgisel ve görece kolay olduğunu ancak belirli bir yol izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kullanıcıların mekân içerisindeki çeşitli alanlara ulaşırken belirli güzergahları kullanması, mekânın kontrollü ve düzenli bir dolaşım sağladığını göstermektedir.

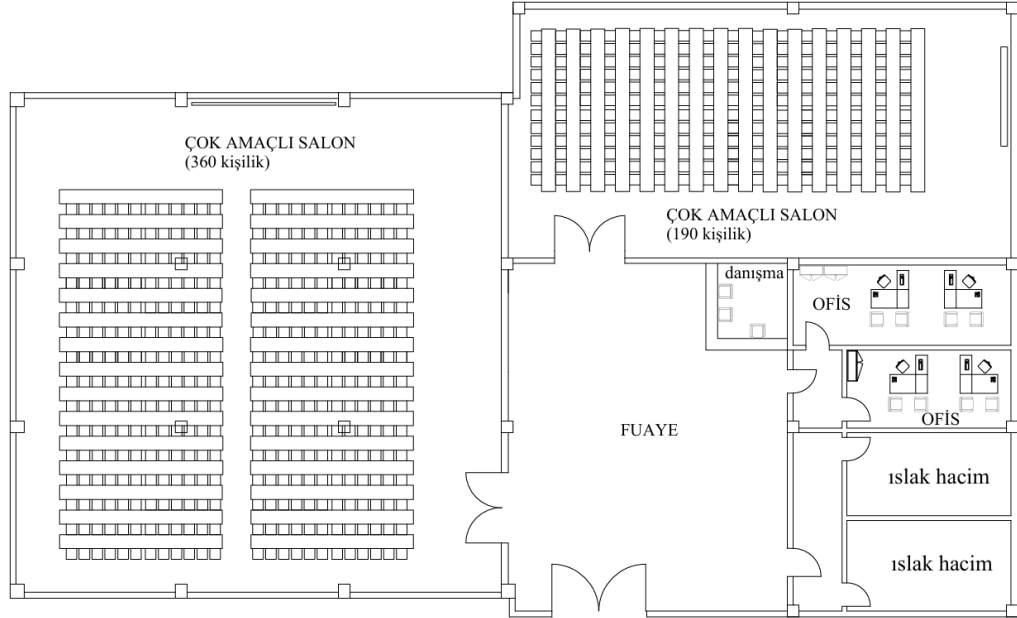
Sonuç olarak, balo salonuna ait bu öneri proje, iç mekân organizasyonunun kontrollü ve belirli bir akış doğrultusunda kurgulandığını, yüksek erişilebilirlik sunarak kullanıcıların mekân içindeki deneyimlerini kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu nitelikler, kültür merkezinin bütüncül bir mekân kurgusuna sahip olduğunu ve kullanıcıları farklı alanlara çekme konusunda başarılı olduğunu düşündürmektedir.

Yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “kültür merkezi” fonksiyonu için seçilen en uygun ikinci yapı olan “lokal binası”; 1942 yılına ait fabrika vaziyet planında yer almayan ancak arşiv taramalarında “1950 yılına ait” ibaresiyle paylaşılan vaziyet planında bulunmakta olup, işçi yemekhanesi olarak hizmet vermektedir. Tek katlı olan yapı, toplam 1050 m² dir ve içerisinde yemek salonu, mutfak, yemek hazırlama ve dağıtım mekanları mevcuttur (Şekil 4.7). Günümüzde kullanılmayan bu bina boş ve atıl bir durumdadır.

Şekil 4.7. Lokale ait mevcut zemin kat planı

Lokal yapısının, kültür merkezi işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.8).

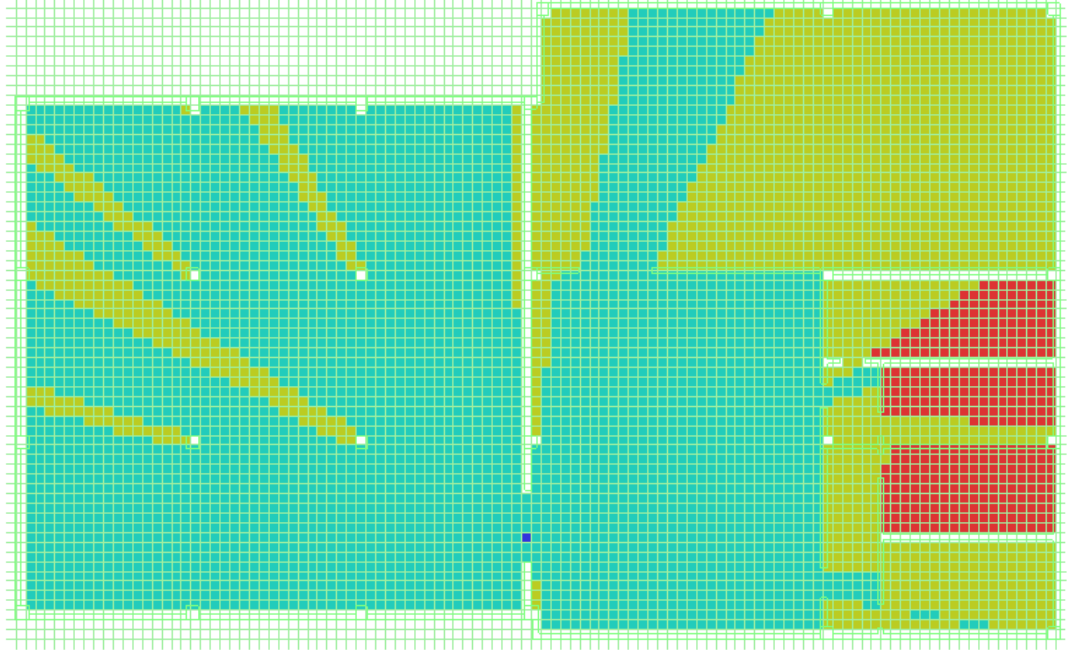

Şekil 4.8. Lokale ait öneri zemin kat planı

Öneri fonksiyon olan “kültür merkezi” projesi için yapısal olmayan 3 adet duvar kaldırılmış, yeni 4 duvar eklenmiştir. Cephe düzeni korunmuş, yapısal

Bu doğrultuda oluşan öneri planın ve mevcut planın bağlantısallık, bütünlüşme ve derinlik analizleri aşğıdaki gibidir:

Şekil 4.11. Lokale ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.2. Lokale ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

LOKAL	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	1879.3	10.40	1.43

Bağlantılılık değeri olan 1879.3, mekânın yoğun bir bağlantı ağına sahip olduğunu ve kullanıcıların birbirine bağlı alanlar arasında hızlı erişim sağladığını göstermektedir. Bu yüksek bağlantılılık düzeyi, kültür merkezinin farklı işlevlerin yer aldığı alanlar arasında güçlü bir ilişkisel ağ oluşturduğunu ve kullanıcıların bu alanlara kolaylıkla ulaşabildiğini düşündürmektedir. Özellikle sosyalleşme, kültürel etkileşim ve farklı aktiviteler arasında hızlı geçişlerin sağlanması, mekânın dinamizmini artırmakta ve kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkilemektedir.

Bütünleşme değeri olan 10.40 ise, kültür merkezinin iç mekânları arasında uyumlu bir bütünlük sağladığını ancak mekânın geneli ile dış çevrenin tam anlamıyla entegre olmadığını göstermektedir. Bu orta seviye bütünleşme,

merkezin yapı içindeki alanlarda kullanıcı akışını sağladığını, ancak genel çevresiyle olan ilişkisinde belirli sınırlamalar olabileceğini düşündürmektedir. Bu tür bir bütünleşme düzeyi, yapının çevresiyle olan etkileşimini orta seviyede tutarken, iç mekânlardaki işlevler arası geçişleri destekler. Böylece kullanıcılar, yapı içinde farklı alanlara kolaylıkla ulaşabilirken, merkez dış çevresine bağımlı kalmadan kendi iç dinamikleriyle çalışmaktadır.

Adım derinliği değeri 1.43, kullanıcıların yapı içinde hedef alanlara ulaşmak için kısa ve doğrudan yollar kullanabileceğini gösterir. Bu düşük adım derinliği, yapının iç mekânlarda sezgisel bir yön bulma deneyimi sunduğunu ve kullanıcıların mekânlar arasında dolaysız bir geçiş yapabileceğini işaret etmektedir. Kullanıcıların mekân içinde karmaşık yönlendirme sistemlerine ihtiyaç duymadan istedikleri noktalara kolayca ulaşabilmesi, yapı içindeki alanların hem erişilebilir hem de fonksiyonel bir düzen içinde kurgulandığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, bu veriler lokale ait öneri projenin mekânsal organizasyonunun iyi kurgulandığını, kullanıcı etkileşimlerini destekleyen bir yapısal bütünlük sunduğunu ve kullanıcı deneyimini kolaylaştırdığını göstermektedir.

Çizelge 4.3. Kültür merkezi fonksiyonu için “balo salonu” ve “lokal” binaların yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

KÜLTÜR MERKEZİ	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Sosyal Tesis	833.58	7.92	1.51
Lokal	1879.3	10.40	1.43

Bağlantılılık değerleri incelendiğinde; lokale ait öneri plan, merkezi daha geniş ve akıcı bir bağlantı ağı sunarken, sosyal tesise ait öneri projenin mekân içindeki dolaşımı yönlendiren, odaklanmış ve kontrollü bir bağlantı yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu fark, kullanıcıların lokal binasında özgürce dolaşmasını, sosyal tesiste ise belirli rotalara yönlendirilmesini sağlamaktadır.

Bütünleşme değerleri açısından; sosyal tesise ait öneri proje, çevresiyle daha entegre bir ilişki kurarak kullanıcıları yalnızca yapı içinde değil, çevre ile de güçlü bir bağlantı sunmaktadır. Lokal yapısı ise daha çok iç mekânlara odaklanır ve çevresiyle daha sınırlı bir bütünleşme göstermektedir.

Sosyal tesis yapısının lokal binasına kıyasla bağlantılılık ve bütünleşme değerlerinin daha düşük olması, çok fazla doğrudan bağlantısı olmayan, ancak genel sistemin merkezi bir parçası olan bir mekan kurgusu sunduğunu göstermektedir. Mevcut sosyal tesis yapısına yapısal müdahalede bulunulmasını asgari düzeye indirmek için kültür merkezi için gerekli fonksiyonlar 3 ayrı girişle çözülmüştür, bu nedenle öneri proje fonksiyonlar arası bağlantıya kısıtlı olarak tanımlanmaktadır.

4.2. Kütüphane

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “kütüphane” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “ambarlar”, ikincisi ise “güney fabrika” dır (Şekil 4.12).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Raporu Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımları

Bina Tanımı Sonuç Raporu Fonksiyon Öneri Raporu

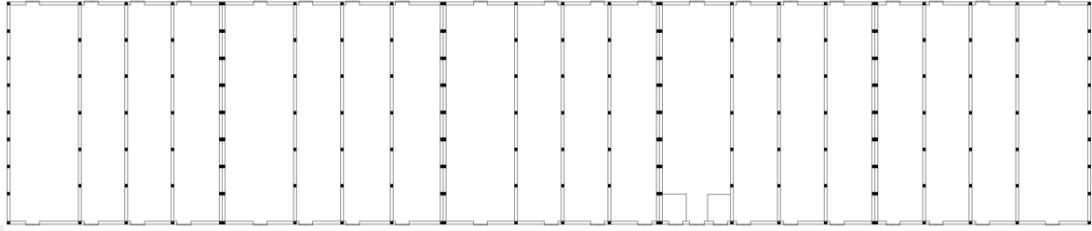
Proje Adı: 4 SUMER YERLEŞKE Bölüm: Kütüphane Bina Sayısı: 2

Rapor Yazdır Kapat

	Merkezi Berslikler	Atölyeler/ Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Ambarlar								
Mekânın Uygunluğu	4	4	5	3	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	4	5	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	4	5	5	4	3	2	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	5	3	2	3	3	2
Toplam	17	18	20	13	11	9	12	8
Toplam Puan : 38								
Güney Fabrika								
Mekânın Uygunluğu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	5	4	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	19	20	16	15	13	10	12	9
Toplam Puan : 39								

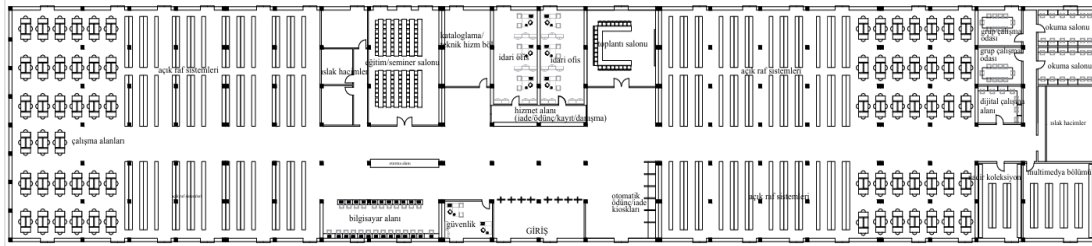
Şekil 4.12. Kütüphane Fonksiyonu için Öneri Raporu

Arşiv kayıtlarında 1942 yılına ait vaziyet planında karşımıza çıkan ambar binalarından günümüze ulaşan, halk arasında “35 ambarlar” olarak da bilinen, gıdı gıdı tren istasyonunun hemen yanında yer alan, doğu ve batı olmak üzere iki bloktan oluşan ambar binalarıdır. Doğu ambarı 4270 m² ve batı ambarı 2560 m² olup, kat yüksekliği 5 m olan tek katlı yapılardır (Şekil 4.13). Binalar 2003 yılından itibaren kullanılmamaktadır.

Şekil 4.13. Ambarlara ait mevcut kat planı

Her iki ambar binası da benzer mimari plana sahip olduğu için öneri proje “doğu ambarlar” üzerinden geliştirilmiştir. Doğu ambar yapısının, kütüphane işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.14).

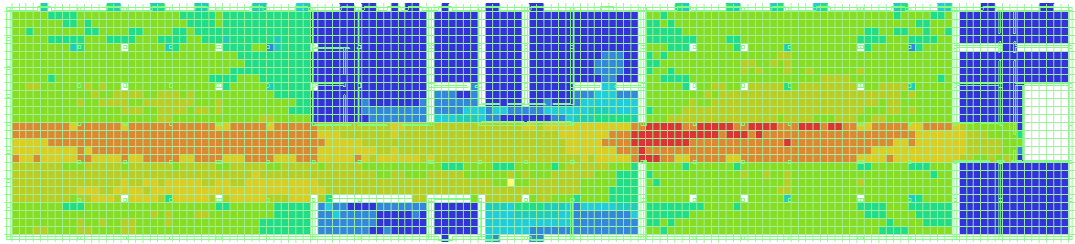

Şekil 4.14. Ambarlara ait öneri kat planı

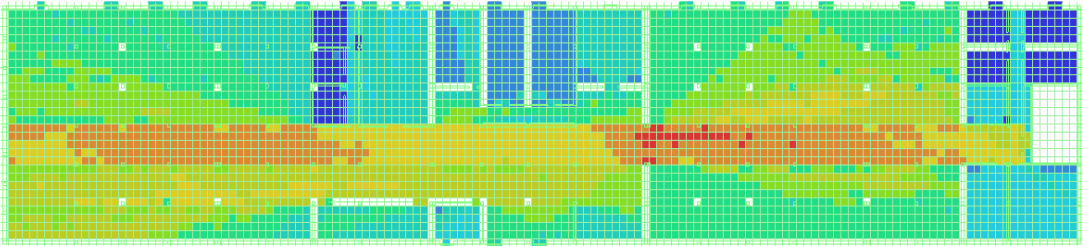
Bir kütüphanenin ihtiyaç programı, kütüphanenin boyutuna, kullanım amacına ve hedef kitlesine göre değişiklik gösterebilir, ancak genel olarak okuma salonları, grup çalışma alanları, dijital çalışma alanları gibi kullanıcı alanlarını; açık raf sistemleri, nadir koleksiyonları içeren kapalı depo alanları ve multimedya bölümü gibi koleksiyon alanlarını; danışma, kayıt ve üyelik masası, kataloglama ve teknik hizmetler bölümü, ödünç alma/iade alanı gibi hizmet alanlarını; ofis alanları, toplantı salonları gibi personel alanlarını, otomotak ödünç/iade sistemlerini, wi fi erişiminin olduğu bilgisayar alanlarını, eğitim/seminer

salonlarını ve ıslak hacimler, depolar gibi diğer destekleyici alanları içermektedir. Bu fonksiyonları içeren öneri projede açık plan sistemi uygulanmış olup, mevcut yapıdaki taşıyıcı olmayan iç duvarlar kaldırılmıştır. Mevcut cephe düzeni korunmuştur. Mevcut ambar binası mekânsal büyüklük ve yükseklik olarak kütüphane ihtiyacını karşılamaktadır.

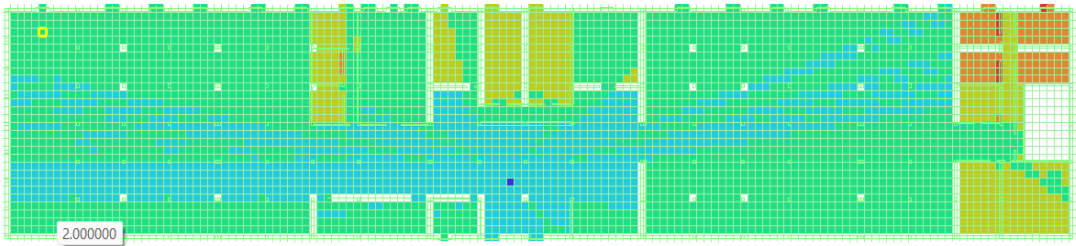
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.15. Ambarlara ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.16. Ambarlara ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.17. Ambarlara ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.4. Ambarlara ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

AMBARLAR	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	822.24	9.06	1.90

Bağlantılılık değeri, bir mekânın diğer mekânlarla ne ölçüde doğrudan ilişki kurabildiğini gösterir. Bu kütüphane binasında bağlantılılık değerinin oldukça yüksek (822.24) olması, mekânın diğer alanlarla güçlü bir görsel ve fiziksel etkileşim içinde olduğunu işaret eder. Mimari açıdan bakıldığında, bu değer mekânın kullanıcılar tarafından kolayca erişilebilecek bir yer olduğunu, dolaşım sisteminin birçok noktadan erişilebilir şekilde tasarlandığını gösterir. Böyle bir yapı, sosyal etkileşimi ve kullanıcıların mekânda daha fazla vakit geçirmesini teşvik edebilir.

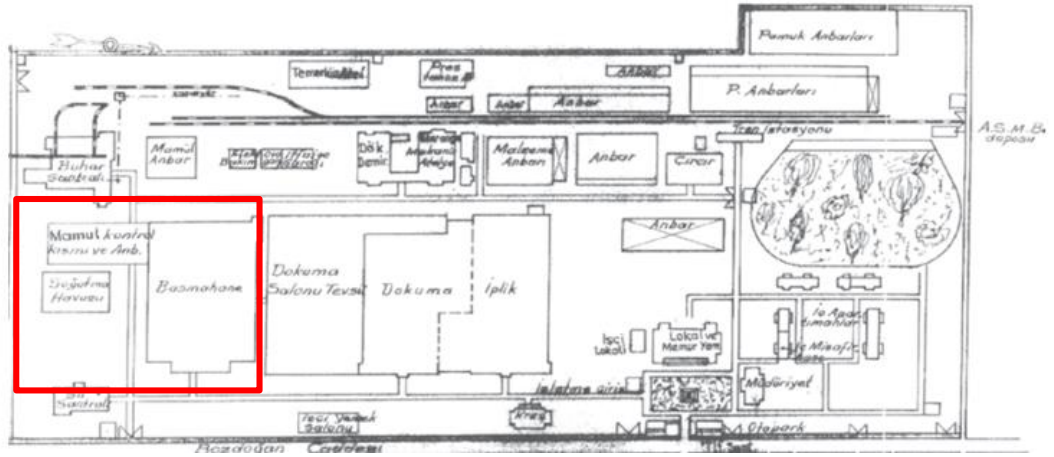
Bütünleşme değeri, mekânın erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik açısından sistemin diğer alanlarına ne kadar entegre olduğunu belirler. 9.06 gibi yüksek bir bütünleşme değeri, kütüphanenin bina içindeki diğer mekânlarla iyi bir bağlantıya sahip olduğunu ve mekânlar arası geçişin kullanıcılar açısından kolay olduğunu ifade eder. Mimari açıdan, yüksek bütünleşme değeri, kütüphanenin tüm bina içindeki merkezi rolünü vurgulamakta olup, bu mekânın merkezi bir çekim noktası olarak işlev gördüğünü ve yapı genelinde hareketi kolaylaştırarak mekânın kullanıcı dostu olmasını sağladığını gösterir.

Adım derinliği değeri, bir noktadan diğer noktalara erişim sağlamak için gereken ortalama adım sayısını ifade eder. 1.90 gibi düşük bir adım derinliği değeri, kütüphane ile diğer mekânlar arasında hızlı erişim sağlandığını gösterir. Mimari bağlamda, düşük adım derinliği mekânın erişilebilirliğinin yüksek olduğunu, kullanıcıların istedikleri alana hızla ulaşabildiğini ortaya koyar. Bu, özellikle kütüphaneler gibi işlevselliğin önemli olduğu yapılarda, ziyaretçilerin mekânı zahmetsizce keşfetmelerine olanak tanıyan etkin bir tasarım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak ambarlara ait öneri planının mekânsal analizi, yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleri ile düşük adım derinliği değeri sayesinde kullanıcılara erişilebilir, merkezi, ve sosyal bir ortam sunduğunu göstermektedir. Bu özellikler, mimari açıdan iyi planlanmış bir dolaşım yapısı ve kullanıcı odaklı bir yerleşim düzeni ile desteklenmiş olduğunu düşündürmektedir.

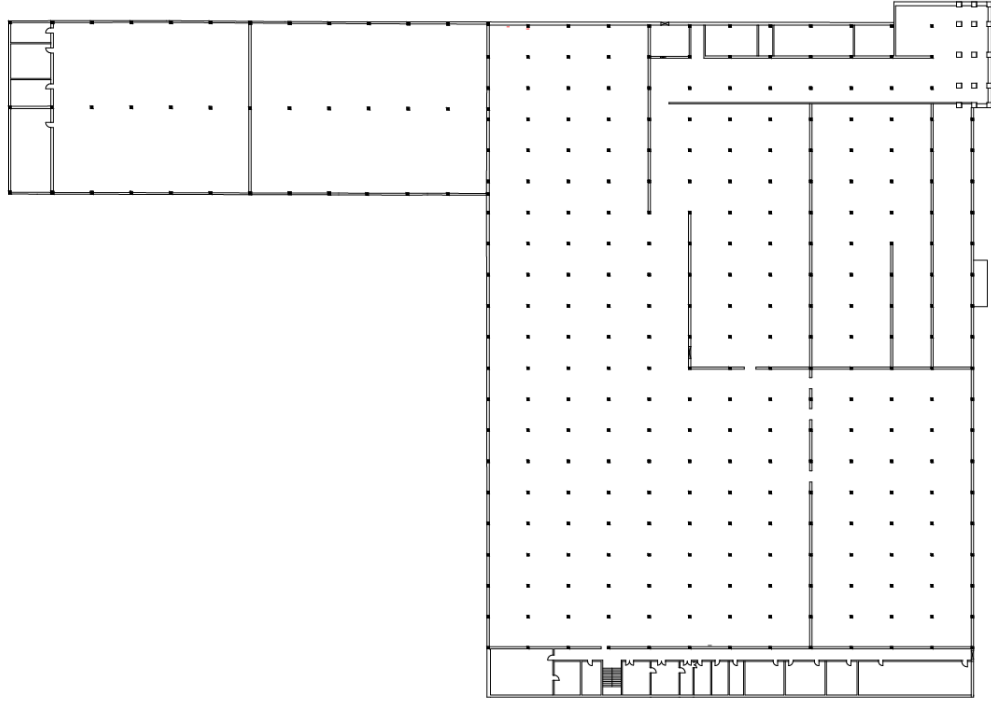
Yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “kütüphane” fonksiyonu için seçilen en uygun ikinci yapı olan “güney fabrika”; Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası’nın ilk açıldığı tarihten itibaren “basmahane” olarak hizmet vermektedir.

Yapılan arşiv taramalarında 1942-1950 yılları arasında söz konusu yapıya, Şekil 4.18 de görülen “mamul kontrol kısmı ve ambarı” binasının da eklendiği anlaşılmaktadır.

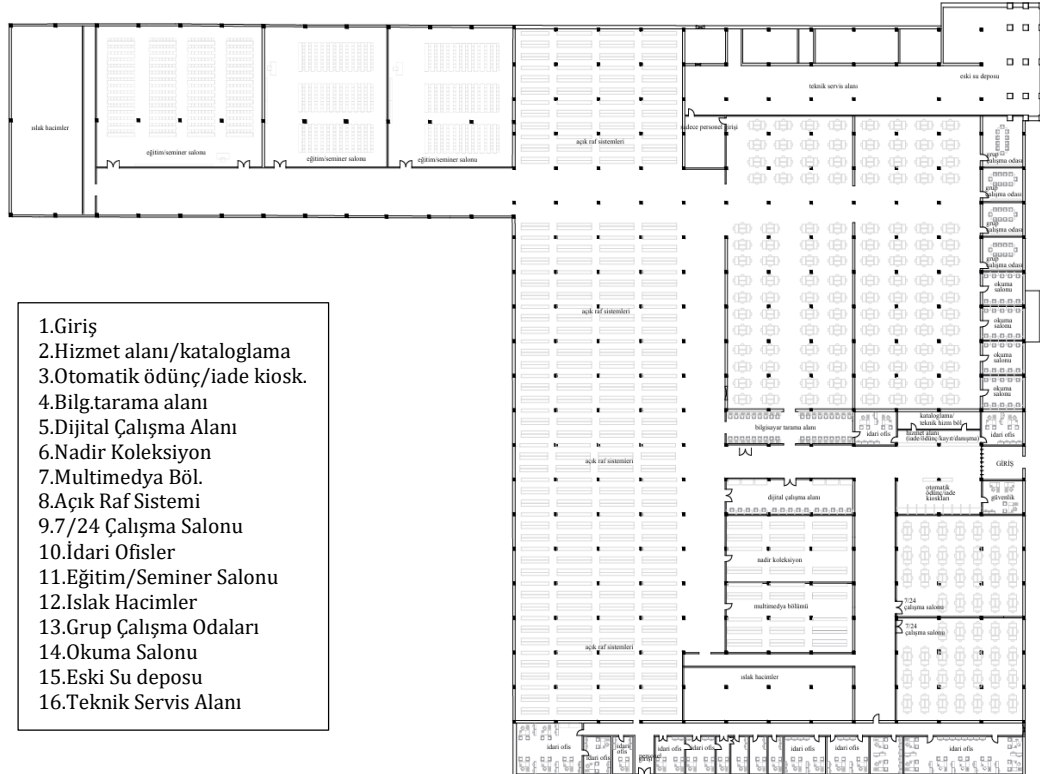
Şekil 4.18. Güney Fabrika (1950 yılı öncesine ait fabrika vaziyet planı)

Fabrika binasının ana üretim kısmı 7 m yüksekliğinde tek katlı olup, desinatörlerin ve mühendislerin ofislerinin de bulunduğu binanın doğu cephesi iki katlıdır (Şekil 4.19). Toplam 13200 m² olan yapı günümüzde boş ve atıl bir durumdadır.

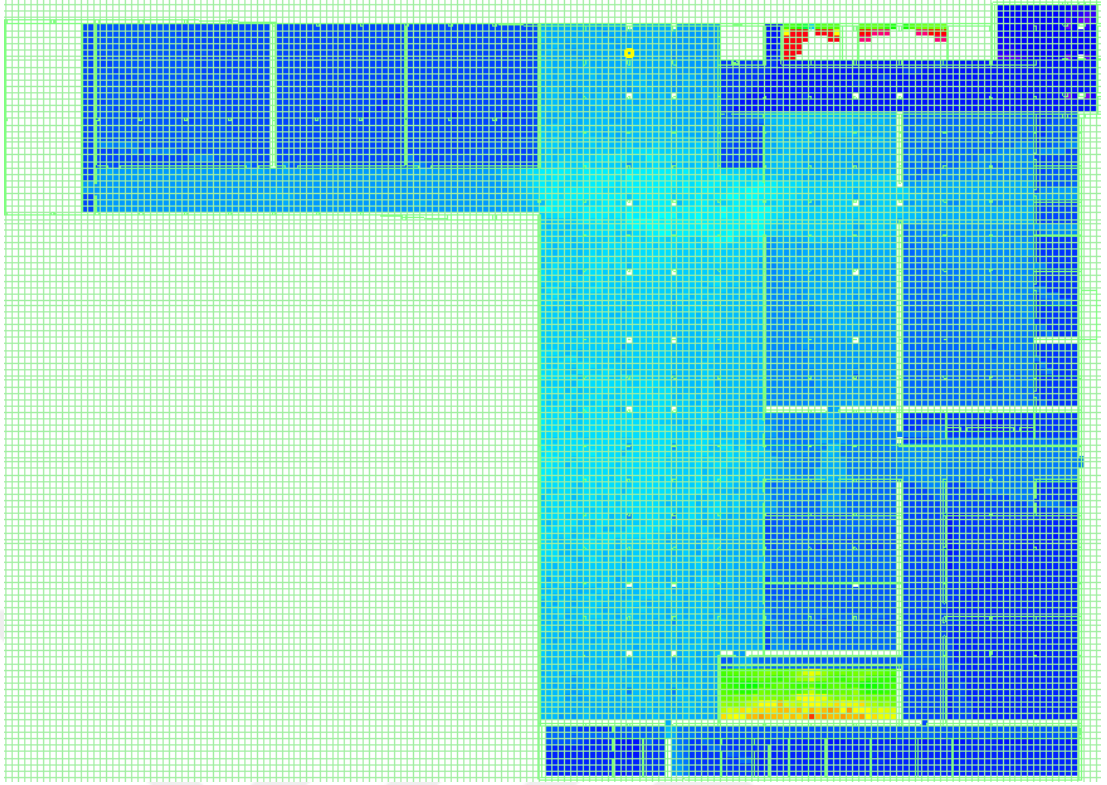

Şekil 4.19. Güney Fabrika'ya ait mevcut kat planı

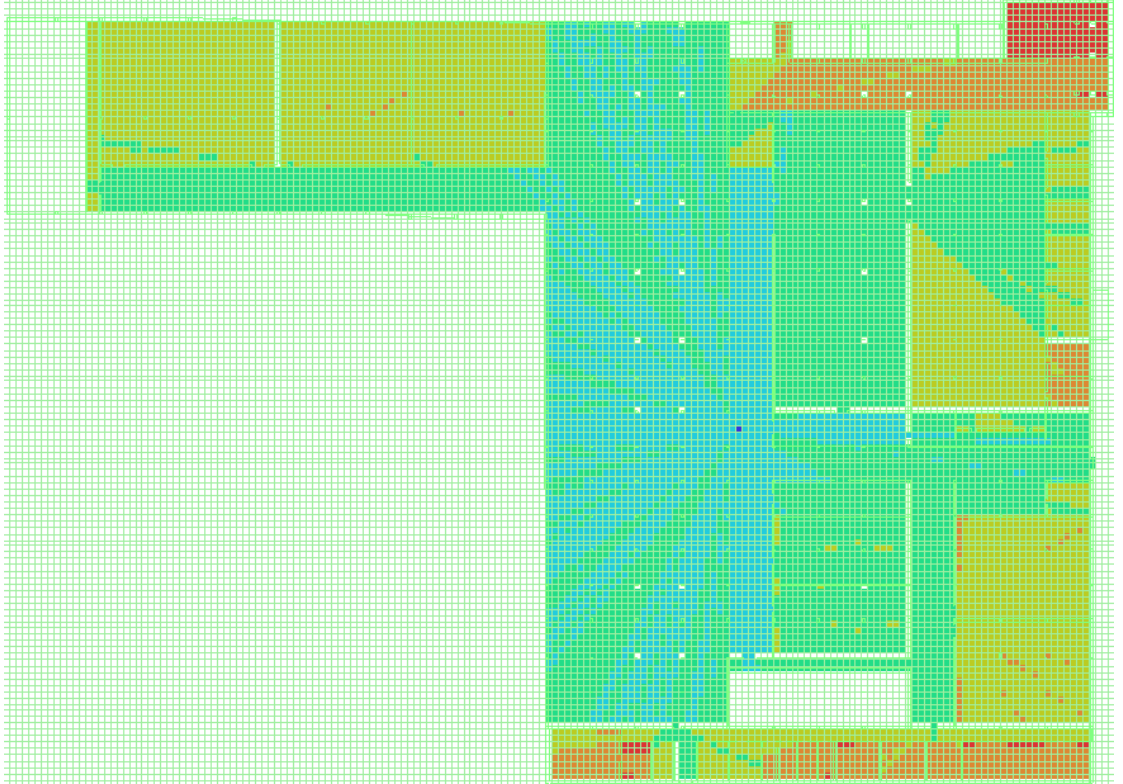
Güney fabrika yapısının, kütüphane işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. Güney Fabrika'ya ait öneri kat planı

Şekil 4.22. Güney Fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.23. Güney Fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.5. Güney Fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

GÜNEY FABRİKA	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	1157.33	7.87	2.28

Oldukça yüksek olan bağlantılılık değeri (1157.33), kütüphane binasının birçok mekânla doğrudan bağlantı kurduğunu ve bu yönüyle oldukça geçirgen bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu değer, kullanıcıların mekânlar arası geçiş yaparken farklı alanlara kolayca erişebilmesini sağlamaktadır. Mimari açıdan bakıldığında, yüksek bağlantılılık, binanın tasarımının içindeki mekânları birbirine yakın ve kolay ulaşılabilir konumlandığını, dolayısıyla kullanıcıların mekânı rahatça keşfedebileceğini ifade eder.

7.87'lik bütünleşme değeri, kütüphanenin diğer mekânlarla ilişkisinde orta-yüksek bir seviyede entegre olduğunu ve bazı diğer alanlarla yoğun bir bağlantısı bulunduğunu gösterir. Mimari olarak, bu değer, binanın merkezi bir yerinde bulunan belirli odak noktalarına kolay erişim sağladığını; ancak, daha yüksek bir bütünleşme değeri kadar merkezi bir çekim noktası olarak konumlanmadığını ortaya koyar. Böyle bir yapı, kütüphane içinde sosyal etkileşimi destekleyerek işlevselliğini korurken, ziyaretçilerin belirli alanlara yönelmesini de teşvik eder.

Adım derinliği değeri 2.28 olan bu kütüphane, diğer alanlara ulaşmak için ortalama iki adımdan fazla bir mesafe gerektirir. Bu değer, kullanıcıların kütüphane içinde bir noktadan diğerine ulaşırken orta düzeyde bir dolaşım yapısına tabi olduğunu gösterir. Mimari açıdan, bu derinlik değeri, yapının her noktasının kolay erişilebilir olmadığını, ziyaretçilerin bazı alanlara ulaşmak için birkaç ara bağlantıdan geçmeleri gerektiğini işaret eder. Bu özellik, yapı içinde belirli bir dolaşım hiyerarşisinin benimsendiğini gösterir ve kullanıcıların mekân içinde yönelmesini sağlar.

Sonuç olarak güney fabrikaya ait öneri planının mekânsal verileri, güçlü bir bağlantılılık ve iyi bir bütünleşme değerine sahip olduğunu ancak nispeten daha

fazla adım derinliği içerdiğini göstermektedir. Mimari olarak, bu tasarım, hem erişilebilir hem de yönlendirici bir dolaşım düzeni sunarken, kullanıcıların belirli güzergâhları takip ederek mekânı deneyimlemelerini sağlar. Bu durum, binanın belirli alanlarında sosyal etkileşimin desteklenmesini ve mekânsal odak noktalarının belirginleşmesini teşvik etmektedir.

Çizelge 4.6. Kütüphane fonksiyonu için “ambarlar” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

KÜTÜPHANE	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Ambarlar	822.24	9.06	1.90
G.Fabrika	1157.33	7.87	2.28

Ambarlara ait öneri planda bağlantılılık değeri 822.24, güney fabrikada ise 1157.33 olarak görülmektedir. Bu fark, güney fabrika binasının çok daha fazla mekâna doğrudan erişim sunduğunu, dolayısıyla daha geçirgen bir tasarıma sahip olduğunu gösterir. Güney fabrikada mekânlar arası bağlantı sayısı daha yüksek olduğu için, kullanıcılar mekânda daha rahat ve geniş bir hareket serbestisine sahiptir. Ambar binasında ise daha sınırlı bir bağlantı sunarak mekân içinde daha yapılandırılmış bir dolaşımı teşvik etmektedir.

Bütünleşme değeri açısından ambar binası daha yüksek bir değere sahip olduğu için, yapı içindeki mekânlar arasında daha güçlü bir entegrasyon sağlanmaktadır. Bu durum, ambar binasının mekânsal olarak diğer bölümlerle daha merkezi bir pozisyon sunduğunu ve kullanıcıların mekânlar arası geçiş yaparken daha kolay yön bulduğunu gösterir. Güney fabrika ise bütünleşme açısından daha az merkezi olup, mekânsal organizasyonda belirli bölgelerde ayrışma olabilir.

Adım derinliği açısından ambar binası, kullanıcıların bir mekândan diğerine daha hızlı erişim sağladığı, dolayısıyla daha açık ve erişilebilir bir dolaşım yapısına sahiptir. Güney fabrika ise, biraz daha fazla adım gerektirerek mekânın tüm alanlarına ulaşımı daha dolaylı bir şekilde sağlamaktadır. Bu, mekân içinde belirli

güzergâhların belirginleşmesini sağlarken, ambar yapısında ise kullanıcılar daha kısa yollardan erişim sağlama imkânına sahiptir.

Sonuç olarak, ambarlara ait öneri proje, yüksek bütünleşme ve düşük adım derinliği sayesinde mekânsal olarak daha merkezi bir yapıya ve kullanıcı dostu bir dolaşım düzenine sahiptir. Bu kütüphane, kullanıcıları merkezi alanlarda toplayarak sosyal etkileşimi desteklemekte ve daha hızlı erişim imkânı sunmaktadır.

Güney fabrikaya ait öneri plan ise yüksek bağlantılılık değeri ile öne çıkmakta, daha fazla mekâna doğrudan bağlantı sunarak geçişkenliği artırmaktadır. Ancak, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin ambarlara göre daha düşük olması, mekânın kullanıcıları belirli güzergâhlar üzerinden yönlendirmesi ve belirgin alanlara odaklanmasını sağlarken; bu durum mekânın her noktasının aynı erişilebilirliğe sahip olmadığı anlamına da gelebilmektedir.

Özetle, ambarlar daha merkezi ve erişilebilir bir yapıyı teşvik ederken, güney fabrika daha çok bağlantı sunarak geçirgen bir yapıya sahip fakat mekân içinde daha dolaylı bir dolaşımı teşvik etmektedir.

4.3. Enstitü Binası

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “enstitü binası” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “eski kreş”, ikincisi ise “idari bina (eski hastane)” dir (Şekil 4.24).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Rapor Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımları

Fonksiyon Öneri Rapor

Proje Adı : 4 SUMER YERLEŞKE Bölüm : Enstitü Binası Bina Sayısı : 2

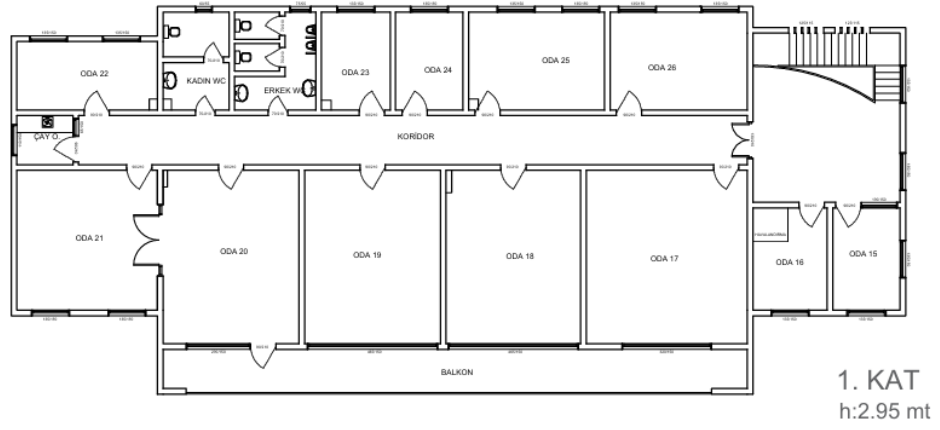
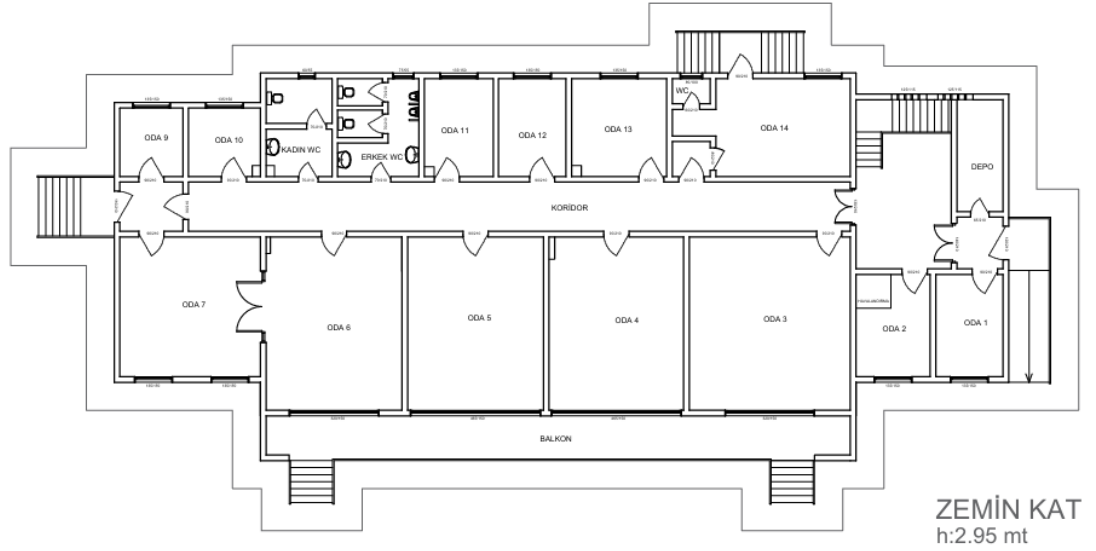
Rapor Yazdır Kapat

Toplam Puan : 33								
Eski Kreş	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	1	1	2	1	2	4	4	3
Hacim / Büyüklük	1	1	1	1	2	4	3	2
Cephe Düzeni	1	1	2	1	2	5	4	2
Yapısal Müdahale	1	1	2	2	2	5	4	2
Toplam	4	4	7	5	8	18	15	9

Toplam Puan : 36								
İdari Bina(Eski Hastane)	Merkezi Derslikler	Atölyeler/Südyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	2	2	3	2	2	4	4	5
Hacim / Büyüklük	2	2	3	2	2	3	4	4
Cephe Düzeni	2	2	3	2	2	4	4	5
Yapısal Müdahale	2	1	3	3	2	5	5	5
Toplam	8	7	12	9	8	16	17	19

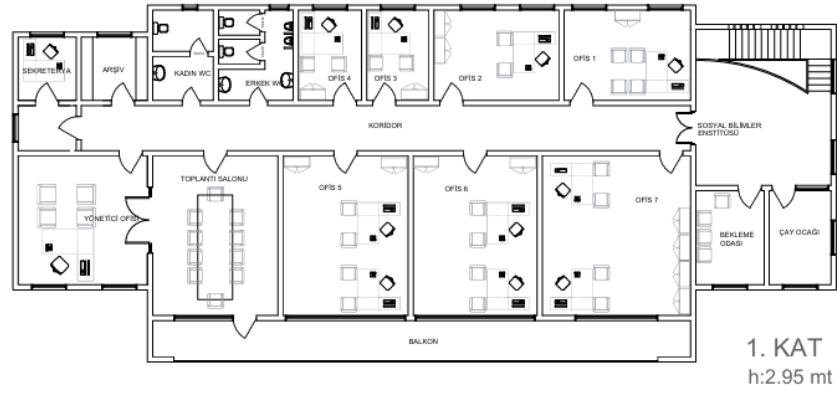
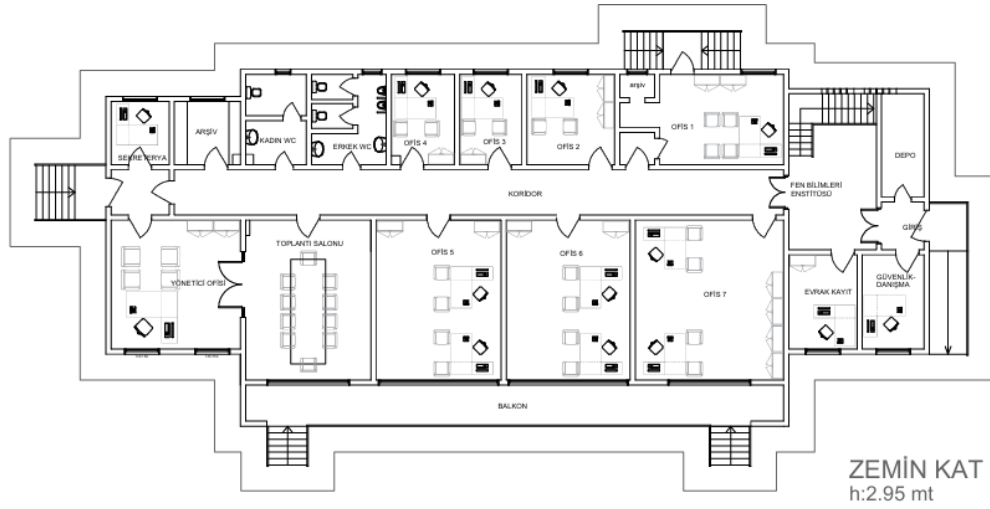
Şekil 4.24. Enstitü binası fonksiyonu için öneri raporu

Bilgisayar programının enstitü binası fonksiyonu için önerdiği yerleşkedeki ilk yapı “eski kreş” binasıdır. Fabrikaya ait 1942 yılı vaziyet planında yer almayan ancak 1950 yılı öncesi vaziyet planında görülen kreş ve bakımevi, 26 yatak kapasitesiyle 40 çocuğa hizmet vermektedir. Bu tesis, fabrikada çalışan kadın işçi ve memurların çocuklarının bakımını üstlenmiştir (Liseli Gençlerin Gözünden, 1998). Betonarme olan yapı günümüzde ADÜ Nazilli MYO’ya ait depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Eski Kreşe ait mevcut kat planları

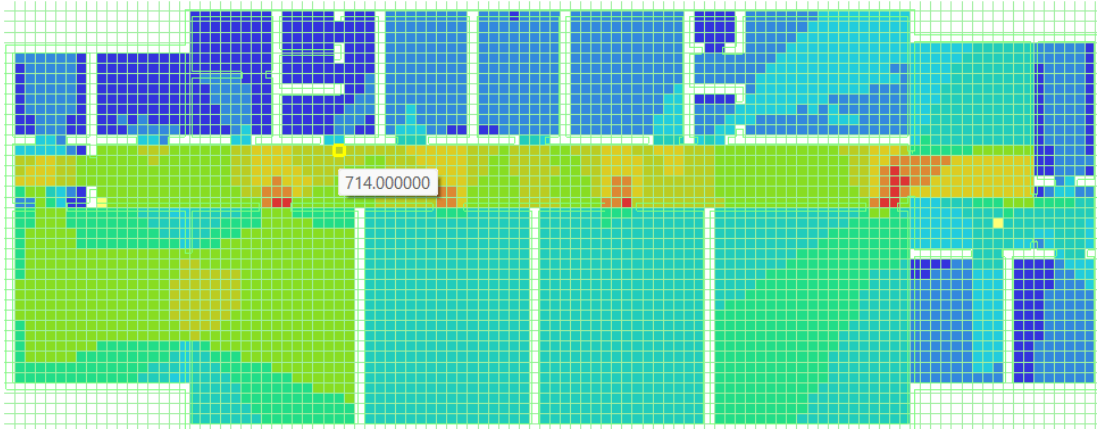
Eski kreş yapısının, enstitü binası işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.26).

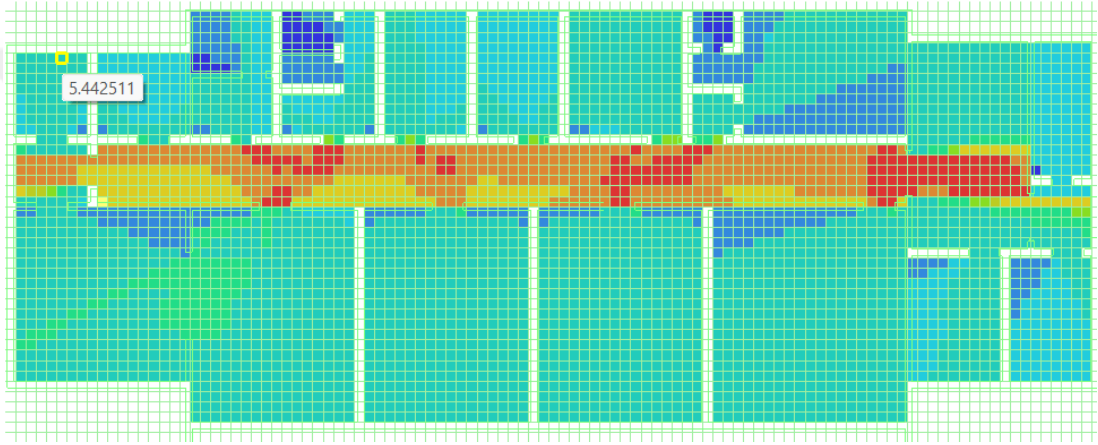
Şekil 4.26. Eski Kreşe ait öneri kat planları

Eski kreş binasının mevcut plan kurgusuyla enstitü binası ihtiyaç programı örtüşmektedir. Öneri proje geliştirilirken mevcut iç duvarlar aynen korunmuştur. Yapısal duruma ve cephe düzenine müdahale edilmemiştir. 370 m² taban alanına sahip toplam 775 m² olan mevcut yapı Sümer Kampüs gibi küçük ölçekli bir yükseköğretim yerleşkesine hizmet verecek enstitü binası için uygun büyüklüktedir.

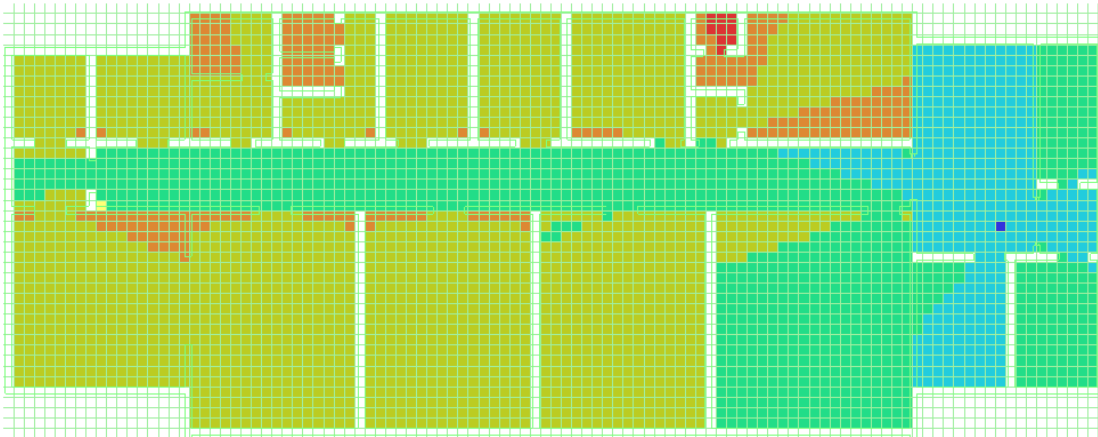
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.27. Eski Kreşe ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.28. Eski kreşe ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.29. Eski kreşe ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.7. Eski kreşe ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

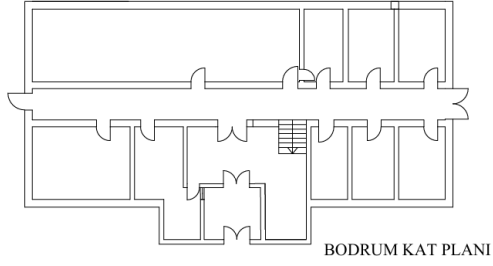
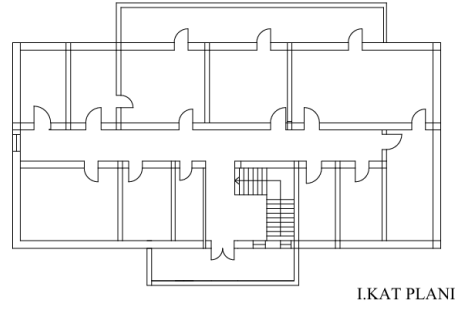
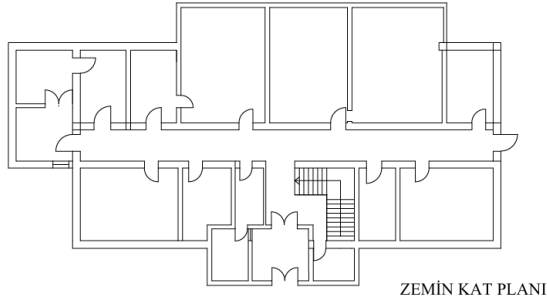
Eski Kreş	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	377.18	6.18	2.56

Yapının her iki kat planı da aynı olduğu için bu analizler sadece zemin kat için yapılmıştır. 370 m² gibi nispeten küçük bir yapı için 377.18 bağlantılılık değeri oldukça yüksek kabul edilebilir. Bu, öneri projenin merkezi bir dolaşım düzenine sahip olduğunu göstermektedir.

Bütünleşme değeri 6.18, küçük bir bina için ortalama üstü bir değerdir. Bu, yapının farklı mekânları arasında genel bir uyum ve entegre bir düzen olduğunu gösterir. Kullanıcılar binanın bir noktasından diğerine hızla ulaşabilir. Böyle bir düzen, bina içindeki işlevlerin birbirini desteklemesine ve kullanıcı deneyiminin iyileşmesine olanak tanımaktadır. Özellikle bir enstitü binası için, bu durum bireylerin ve grupların birlikte çalışmasını teşvik eden bir ortam yaratır.

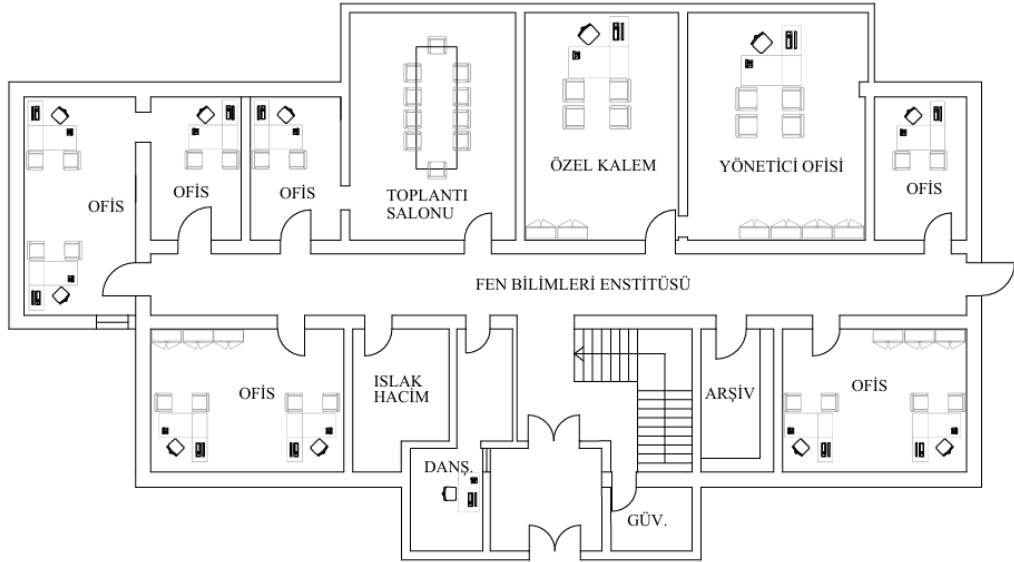
370 metrekare gibi küçük bir yapı için adım derinliğinin 2.56 olması, mekânların birbirine doğrudan bağlanmadığını, erişimin bazı alanlarda daha dolaylı olduğunu göstermektedir. Bu bir yeniden işlevlendirme projesi olduğu için plan kurgusu oluşturulurken yapıya minimum müdahale esas alınmıştır. Bu durum, açık plan yerine; daha bölümlenmiş bir mekân organizasyonuna neden olmuştur. Ancak bu durum enstitü binası fonksiyonunun genel kullanım amacıyla çelişen bir tasarıma neden olmamıştır.

Yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “enstitü binası” fonksiyonu için seçilen en uygun ikinci yapı olan “idari bina (eski hastane)”; fabrikanın kuruluşuyla birlikte “hastane” olarak faaliyete geçmiştir. 40 yatak kapasiteli hastane binası günümüzde Aydın ADÜ Sümer Kampüsünün idari binası olarak hizmet vermektedir (Şekil 4.30).

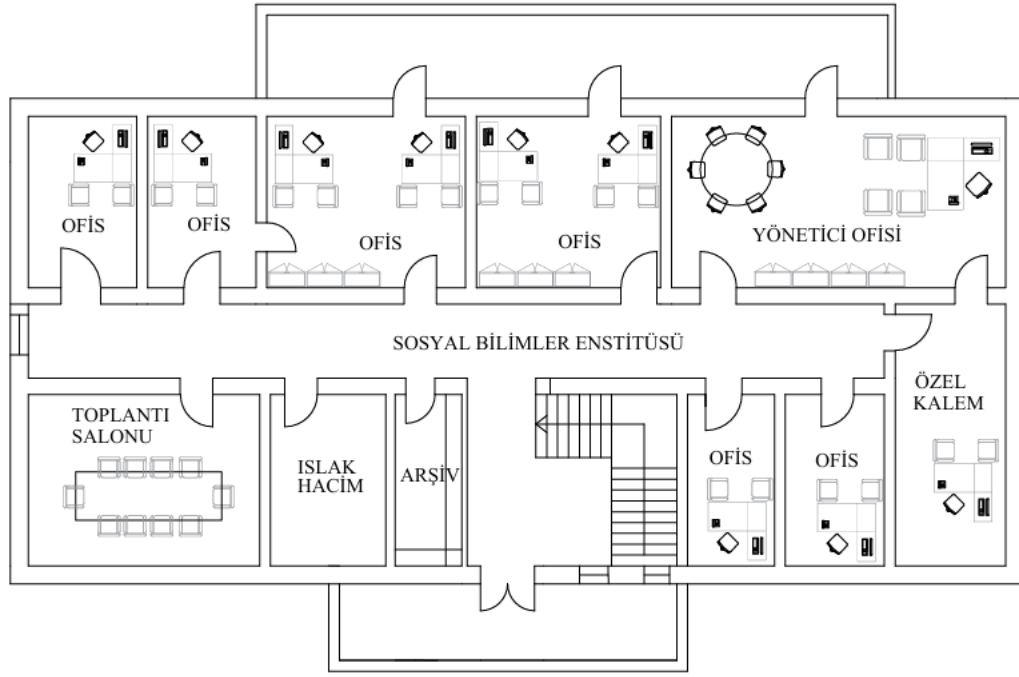

Şekil 4.30. İdari Binaya ait mevcut kat planları

Eski hastane (idari bina) yapısının, enstitü binası işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.31-4.32).

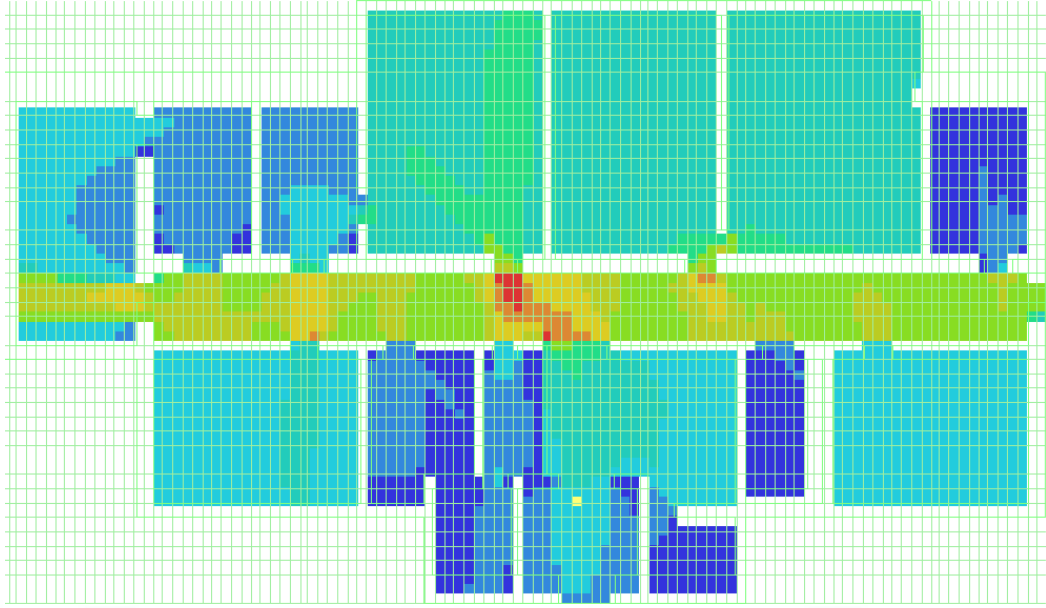
Şekil 4.31. Eski hastane (idari bina) ye ait öneri zemin kat planı

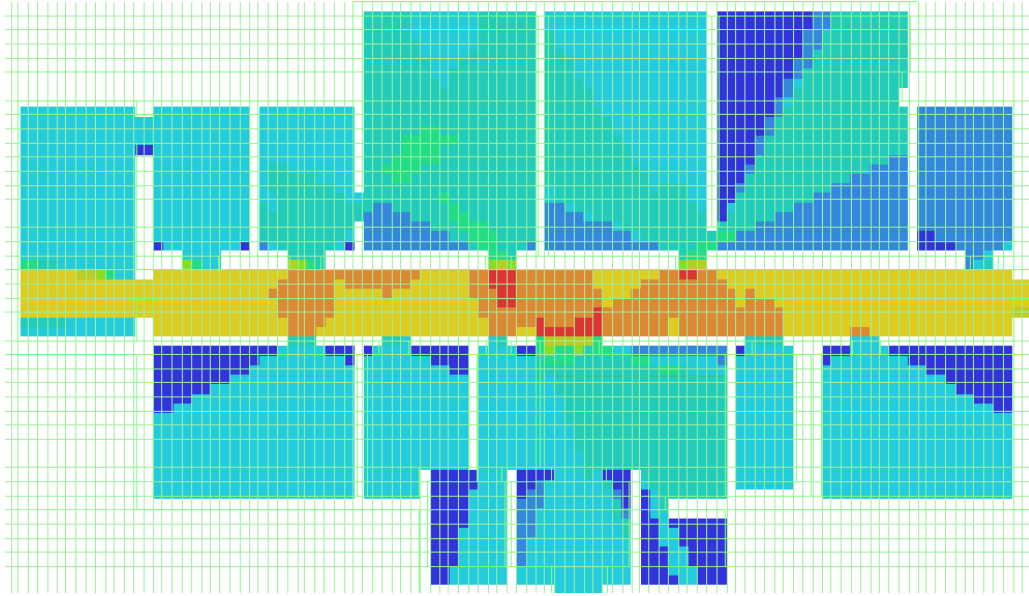
Şekil 4.32. Eski hastane (idari bina) ye ait öneri birinci kat planı

Eski hastane binasının mevcut plan kurgusuyla enstitü binası ihtiyaç programı örtüşmektedir. Öneri proje geliştirilirken mevcut iç duvarlar aynen korunmuştur. Birinci katta yönetici ofisi ile sekreteryasını birleştirmek için bir duvar ilave edilmiştir. Yapısal duruma ve cephe düzenine müdahale edilmemiştir. 480 m² taban alanına sahip toplam 1370 m² olan mevcut yapı Sümer Kampüs gibi küçük ölçekli bir yükseköğretim yerleşkesine hizmet verecek enstitü binası için uygun büyüklüktedir. Mevcut yapının bodrum katı atıl durumda olduğu için yeniden işlevlendirme öneri projesine dâhil edilmemiştir.

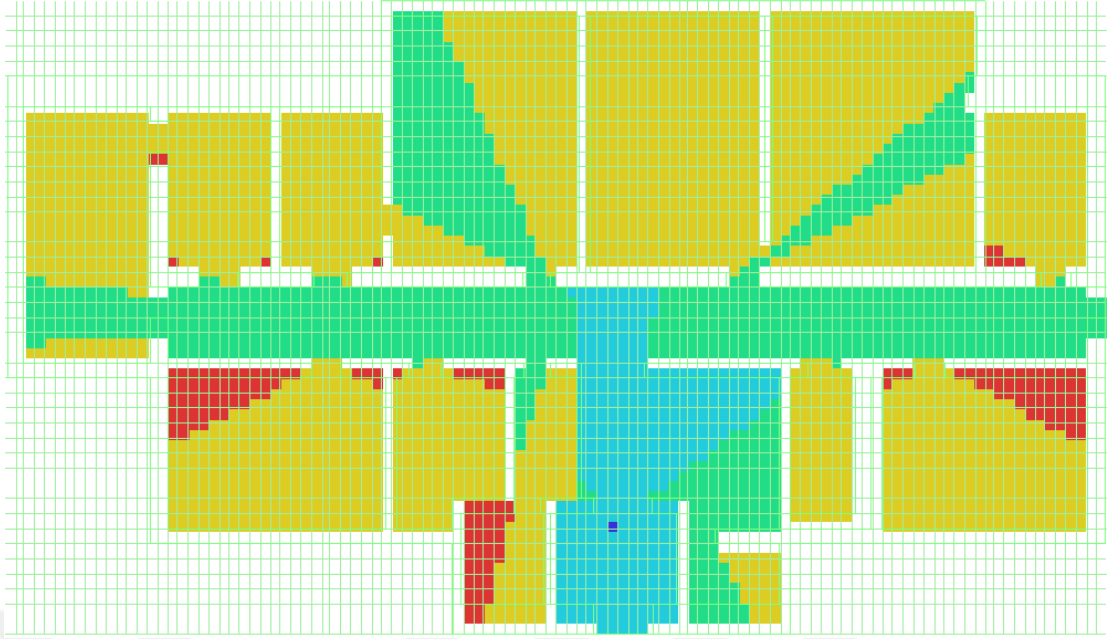
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.33. Eski Hastaneye ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.34. Eski Hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.35. Eski hastaneye ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.8. Eski hastaneye ait öneri planın bağlantılılık, bütünlüşme ve adım derinliği değerleri:

Eski Hastane	Bağlantılılık Değeri	Bütünlüşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	448.55	6.31	2.60

Bağlantılılık değeri 448.55 olarak belirlenmiştir. Bu, analiz edilen alanın mekansal elemanlarının (örneğin odalar, koridorlar) oldukça yüksek bir bağlantılılık seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Böyle bir yapı, kullanıcıların mekân içerisinde farklı alanlara kolayca erişebileceği anlamına gelir. Bu durum, özellikle işbirliği veya bilgi paylaşımı gerektiren enstitü binalarında önemli bir tasarım kriteri olarak kabul edilebilir.

Bütünlüşme değeri 6.31, bu yapının mekânlarının diğer alanlara göre yüksek bir erişilebilirlik sunduğunu göstermektedir. Bütünlüşme değeri yüksek olan yapılar genellikle kullanıcı deneyimini kolaylaştırır ve sosyal etkileşimleri teşvik eder. Enstitü binaları gibi kamusal işlevler için tasarlanmış yapılarda bu durum, kullanıcıların yapı içinde hızlı bir şekilde yön bulmasını ve merkezi alanların

kullanım yoğunluğunu artırabilir. Ancak, yoğun bütünleşme seviyeleri, özellikle yoğun kullanıcı hareketinin olduğu durumlarda tıkanıklığa neden olabilir.

Adım derinliği değeri 2.60, mekânsal sistemin nispeten "sığ" bir yapıya sahip olduğunu ve herhangi bir alanın, diğer alanlara ortalama 2.6 adım mesafede olduğunu ifade eder. Bu durum, yapının genelde kompakt bir düzenleme ile tasarlandığını ve kullanıcıların hedef alanlara ulaşırken çok fazla ara bağlantıdan geçmek zorunda olmadığını göstermektedir.

Çizelge 4.9. Enstitü binası fonksiyonu için “eski kreş” ve “eski hastane” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

ENSTİTÜ BİNASI	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Eski Kreş	377.18	6.18	2.56
Eski Hastane	448.55	6.31	2.60

Hastane binası, daha yüksek bağlantılılık değeriyle mekânsal geçirgenlik ve erişim kolaylığı açısından öne çıkmaktadır.

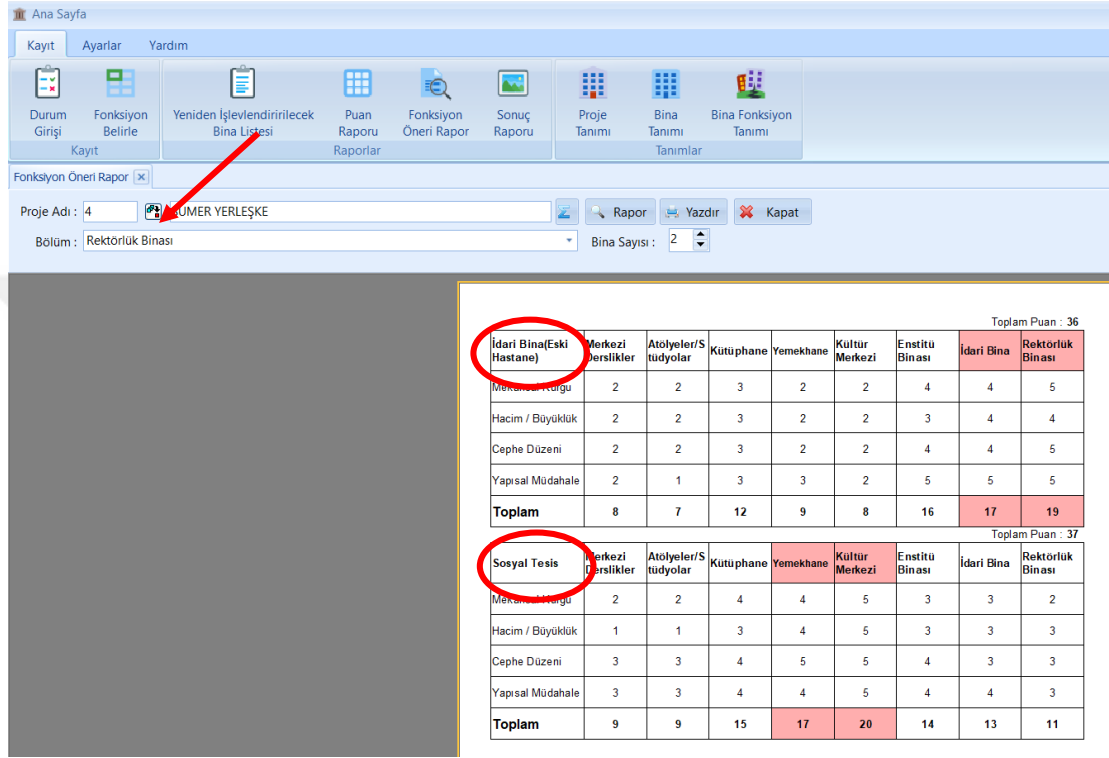
Bütünleşme değerlerinde her iki bina arasında fark minimaldir, ancak hastane binası biraz daha bütünleşik bir yapıdadır.

Adım derinliği açısından her iki bina benzer özellikler taşımaktadır; her iki yapı da kompakt ve erişilebilir bir mekânsal düzenlemeye sahiptir.

Hastane binası, daha yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleriyle, daha yoğun bir kullanıcı etkileşimi ve dinamik bir mekânsal organizasyon sunmaktadır. Kreş binası ise daha kontrollü ve kompakt bir düzenleme sergilemekte olup bireysel veya küçük grup çalışmaları için daha uygun olabilir. Yakın büyüklüklere sahip her iki binada plan kurgusu, yatay sirkülasyon elemanı olan bir koridorla bağlantılı odalardan oluşmaktadır. Her iki öneri projede de mevcut yapının yapısal durumu ve cephe düzeni korunmuştur.

4.4. Rektörlük (Yönetim) Binası

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “rektörlük binası” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “eski hastane”, ikincisi ise “sosyal tesis” dir (Şekil 4.36).

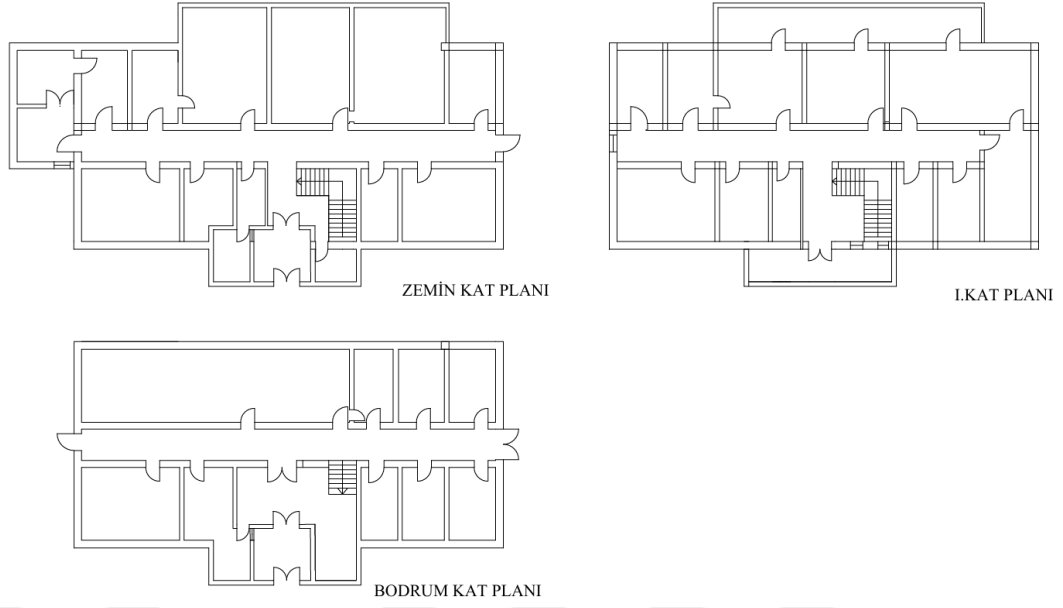

Toplam Puan : 36									
İdari Bina (Eski Hastane)	Merkezi Verslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası	
Mekân / Korğu	2	2	3	2	2	4	4	5	
Hacim / Büyüklük	2	2	3	2	2	3	4	4	
Cephe Düzeni	2	2	3	2	2	4	4	5	
Yapısal Müdahale	2	1	3	3	2	5	5	5	
Toplam	8	7	12	9	8	16	17	19	

Toplam Puan : 37									
Sosyal Tesis	Merkezi Verslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası	
Mekân / Korğu	2	2	4	4	5	3	3	2	
Hacim / Büyüklük	1	1	3	4	5	3	3	3	
Cephe Düzeni	3	3	4	5	5	4	3	3	
Yapısal Müdahale	3	3	4	4	5	4	4	3	
Toplam	9	9	15	17	20	14	13	11	

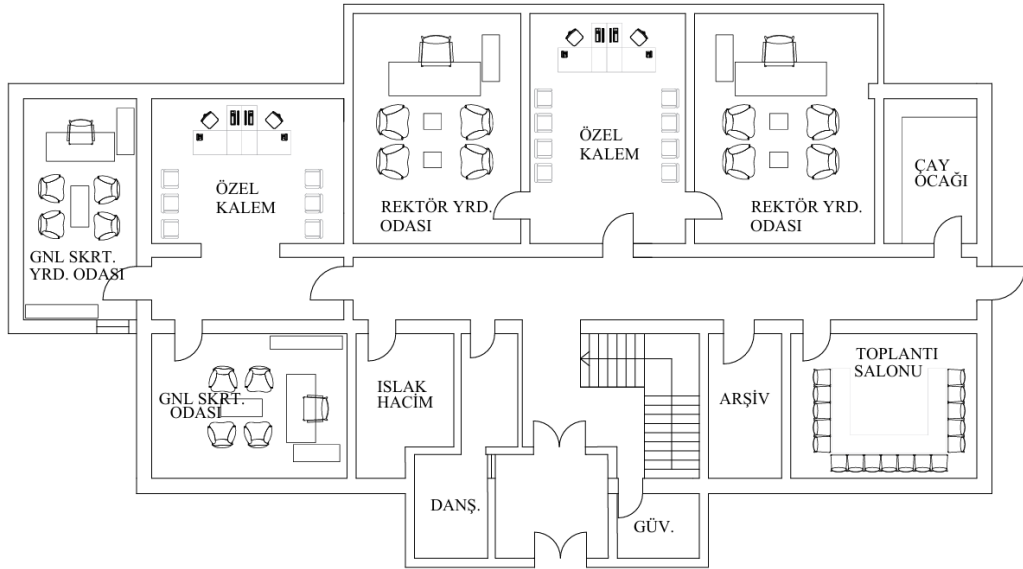
Şekil 4.36. Rektörlük Binası Fonksiyonu için Öneri Raporu

Bilgisayar programının yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “rektörlük binası” fonksiyonu için en uygun yapı olarak belirlediği “idari bina (eski hastane)”; fabrikanın kuruluşuyla birlikte “hastane” olarak faaliyete geçmiştir. 40 yatak kapasiteli hastane binası günümüzde Aydın ADÜ Sümer Kampüsünün idari binası olarak hizmet vermektedir (Şekil 4.37).

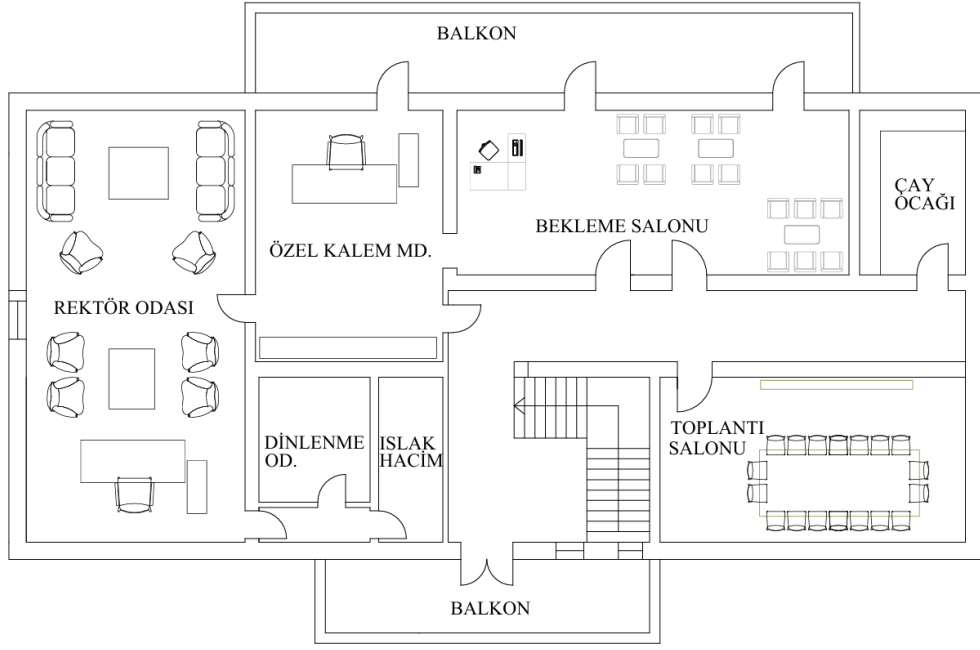

Şekil 4.37. İdari Binaya ait mevcut kat planları

Eski hastane (ıdari bina) yapısının, Rektörlük (ana yönetim) binası işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.38-4.39).

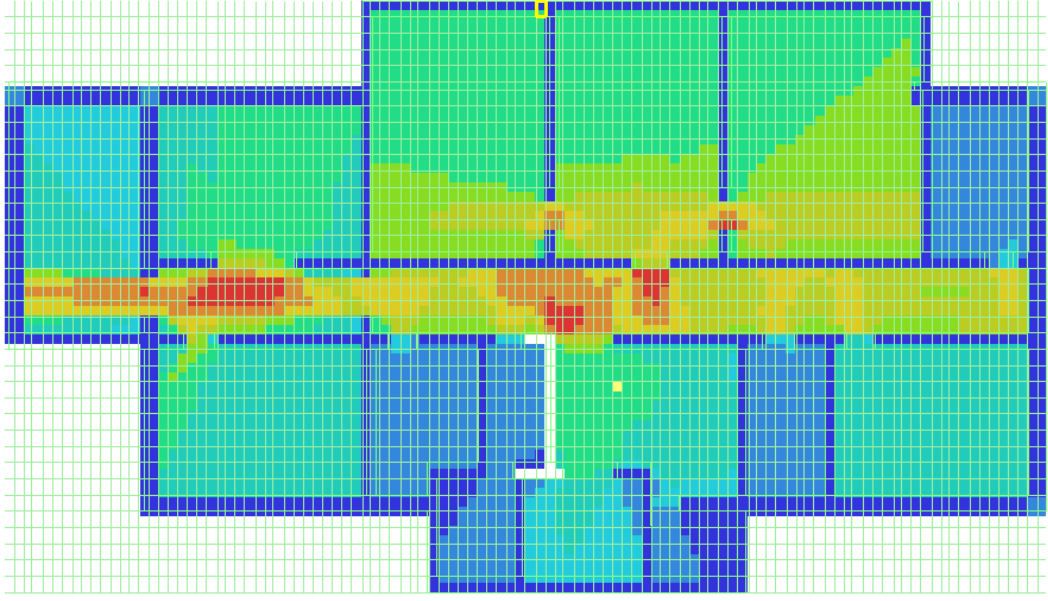
Şekil 4.38. İdari Binaya ait öneri zemin kat planı

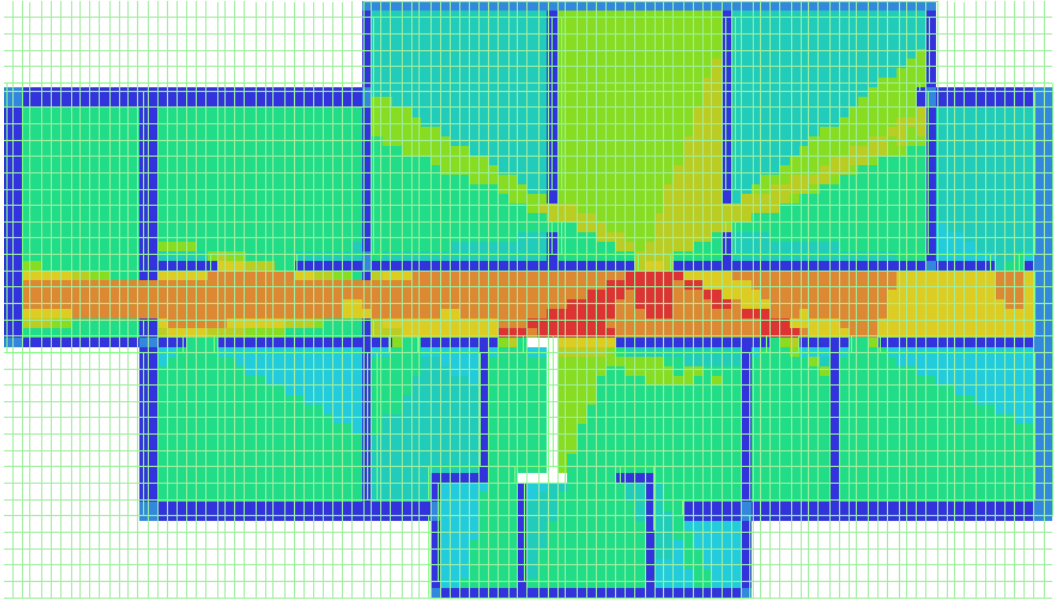
Şekil 4.39. İdari Binaya ait öneri birinci kat planı

Rektörlük (yönetim) binası rektör, rektör yardımcıları, genel sekreter, genel sekreter yardımcıları makam odalarını, bu birimlere bağlı özel kalem ve sekreteryalari, toplantı odası, arşiv, çay ocağı gibi destek hizmetlerini içermektedir. Bu fonksiyonları mevcut eski hastane binasında yeniden işlevlendirilmesi için taşıyıcı olmayan bazı iç duvarlar kaldırılmış, yeni duvarlar eklenmiştir. Mevcut yapısal duruma müdahale edilmemiş ve cephe düzeni korunmuştur.

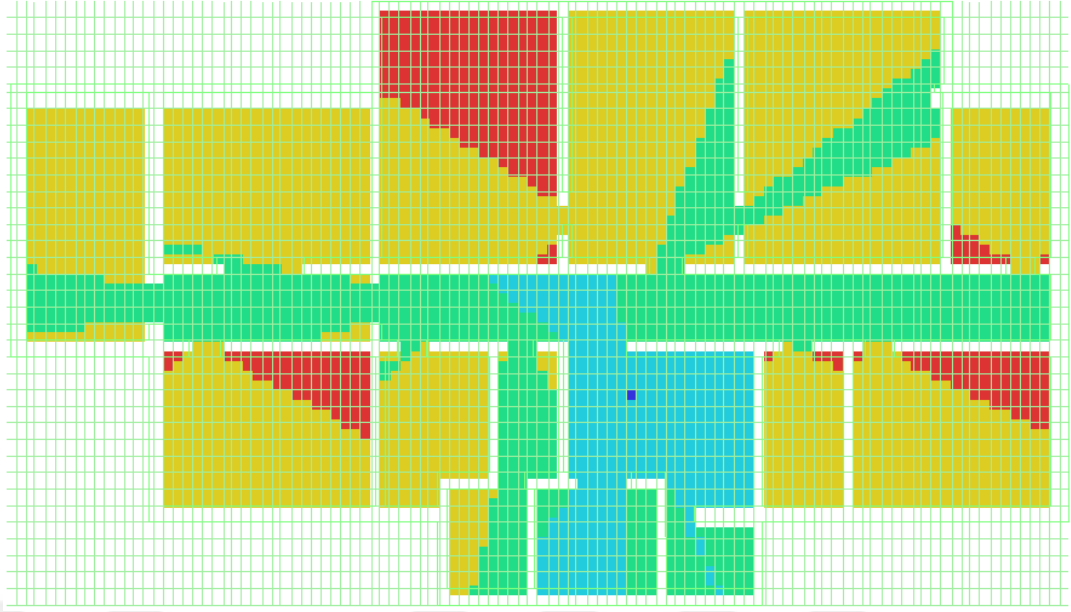
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.40. Eski Hastaneye ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.41. Eski Hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.42. Eski Hastaneye ait öneri adım derinliği grafiği

Çizelge 4.10. Eski hastaneye ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Eski Hastane	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	386.98	5.09	2.65

Bağlantılılık değeri, bina içinde bir mekânın doğrudan erişebildiği diğer mekân sayısını ifade eder. 386.98 gibi orta seviyede bir bağlantılılık değeri, bina içinde mekânların belirli bir düzenlilikle bir araya getirildiğini, ancak dolaşımın çok yoğun bir ağ oluşturmadığını gösterir. Bu durum; rektörlük işlevinin gerektirdiği hiyerarşik organizasyona uygun bir yapı sağlandığını, ana dolaşım yollarının, işlevsel odaların (rektör odası, toplantı salonları, sekreterlik) ve genel kullanım alanlarının gereksiz karmaşıklığa yol açmadan düzenlendiğini desteklemektedir.

Bütünleşme değeri, mekânların birbirleriyle olan erişim kolaylığını küresel düzeyde ifade eder. 5.09 gibi orta seviyeli bir bütünleşme değeri, bina içinde mekânların genel anlamda birbirine erişilebilir olduğunu, ancak çok yüksek bir merkezîlik seviyesine sahip olmadığını gösterir. Bu, öneri projenin; rektörlük gibi

yönetimsel işlevlere hizmet eden bir bina için uygun bir mekânsal hiyerarşi sunduğunu, bazı mekânların diğerlerinden daha özel veya erişimi daha sınırlı hale getirildiğini göstermektedir. Bu durum, rektörlük işlevi için genellikle olumlu bir tasarım stratejisidir, çünkü hem erişim kolaylığı hem de işlevsel alanların gizliliği dengelenmiştir.

Adım derinliği, belirli bir mekâna erişmek için kat edilmesi gereken adım sayısının ortalamasıdır. 2.65, mekânların genellikle iki ila üç adım uzaklıkta olduğunu gösterir. Bu değer, dolaşım yollarının iyi organize edildiğini ve kullanıcıların karmaşık rotalara ihtiyaç duymadan işlevsel alanlara ulaşabileceğini ifade eder. Özellikle rektörlük gibi ziyaretçi ve personelin yoğun olduğu bir binada, bu erişim kolaylığı kullanıcı dostu bir tasarımın göstergesidir.

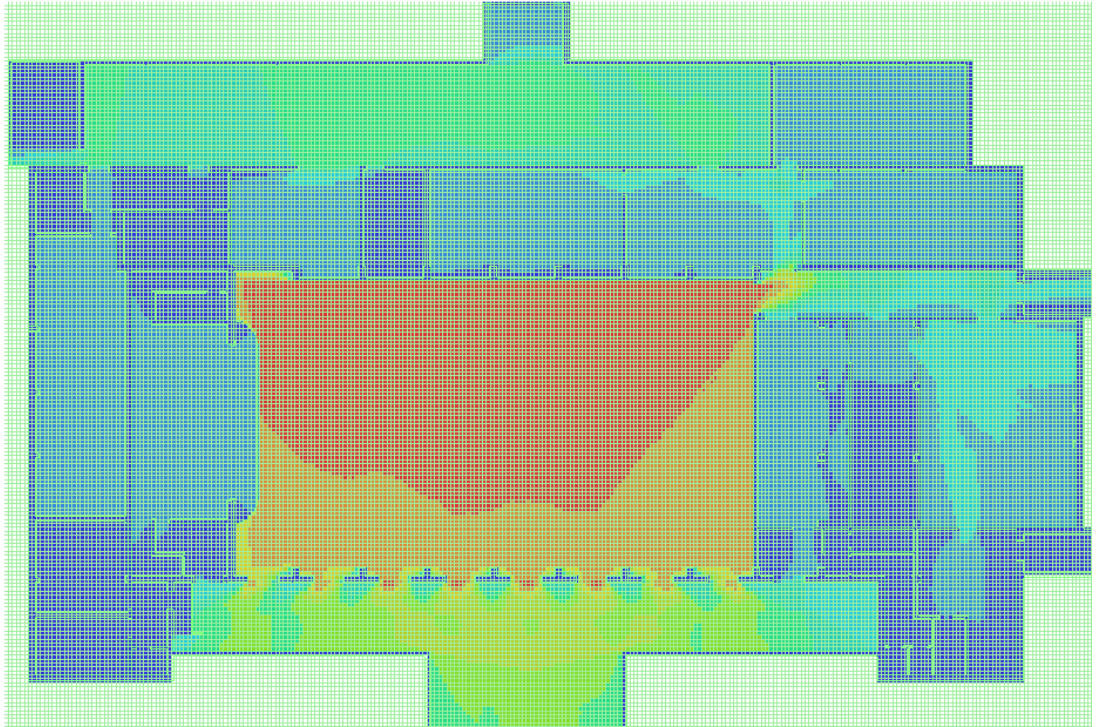
Bu analiz sonuçları, eski bir hastane binasının rektörlük işlevine uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, mekânsal organizasyonun hiyerarşik bir düzeni desteklediğini göstermektedir. Orta seviyede bir bağlantılılık ve bütünleşme değerine sahip olması, bina içinde işlevsel alanların birbiriyle dengeli bir erişim sunacak şekilde düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca adım derinliğinin makul bir seviyede olması, bu binanın hem personel hem de ziyaretçiler için kolay erişim sağladığını vurgular.

Bu bağlamda, önerilen düzenin rektörlük gibi yönetimsel bir işlev için yeterli düzeyde mekânsal bütünlük ve kullanıcı dostu bir dolaşım ağı sunduğu söylenebilir.

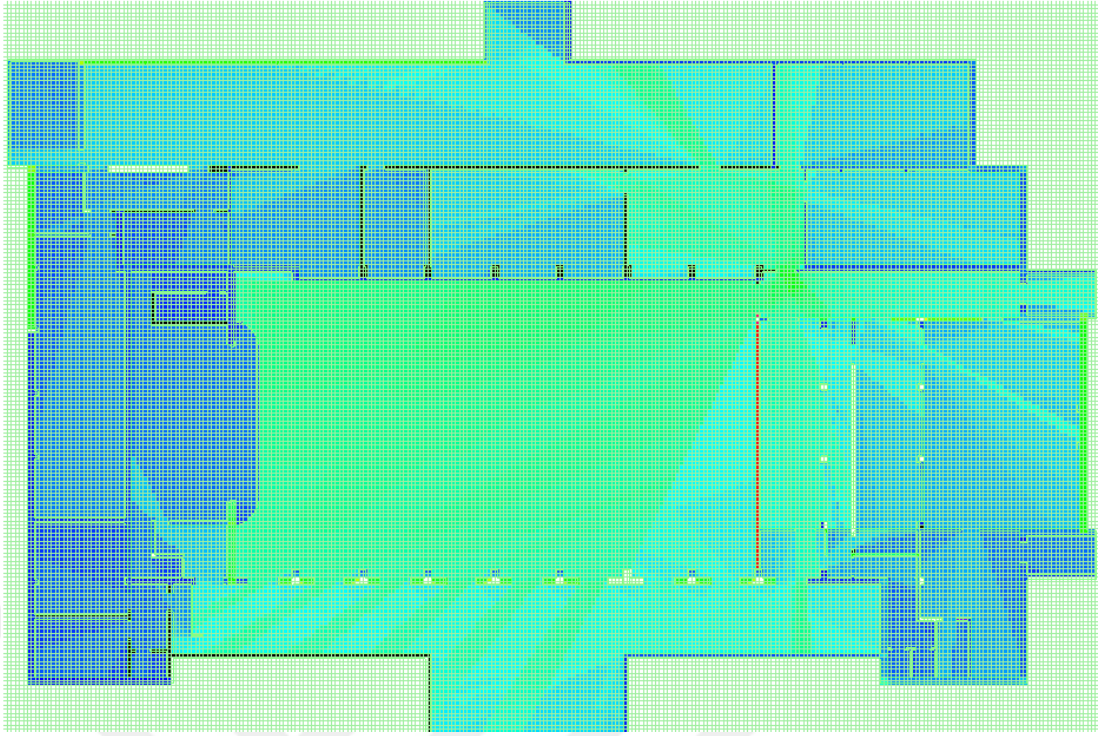
Yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “rektörlük (yönetim) binası” fonksiyonu için seçilen en uygun ikinci yapı “sosyal tesis (balo salonu)” tir (Şekil 4.43). İlk kurulduğu yıldan itibaren tesiste yer alan ve 1200 m² kapalı, 400 m² açık alan olmak üzere yaklaşık 1600 m² taban alanına sahip balo salonu, 2003 yılından beri kullanılmamaktadır.

Mevcut yapıdaki üç ayrı giriş öneri planda da üç ayrı fonksiyon için değerlendirilmiştir. Eski sinema salonu senato salonuna dönüştürülmüş, bu mekandan diğer birimlere giriş kapatılmıştır. Müdüriyet lokali ve sigara salonu, rektör makam odası, dinlenme odası, özel kalem ve bekleme salonu gibi fonksiyonlarla değerlendirilirken; batı cephesindeki terastan giriş sağlanan mekanlar rektör yardımcılar odaları ve genel sekreterlik makamı ve ilgili destek birimlerine dönüştürülmüştür. Yapısal duruma müdahale edilmemiş, taşıyıcı olmayan bazı iç duvarlarda revizyon yapılmış ve cephe düzeni korunmuştur.

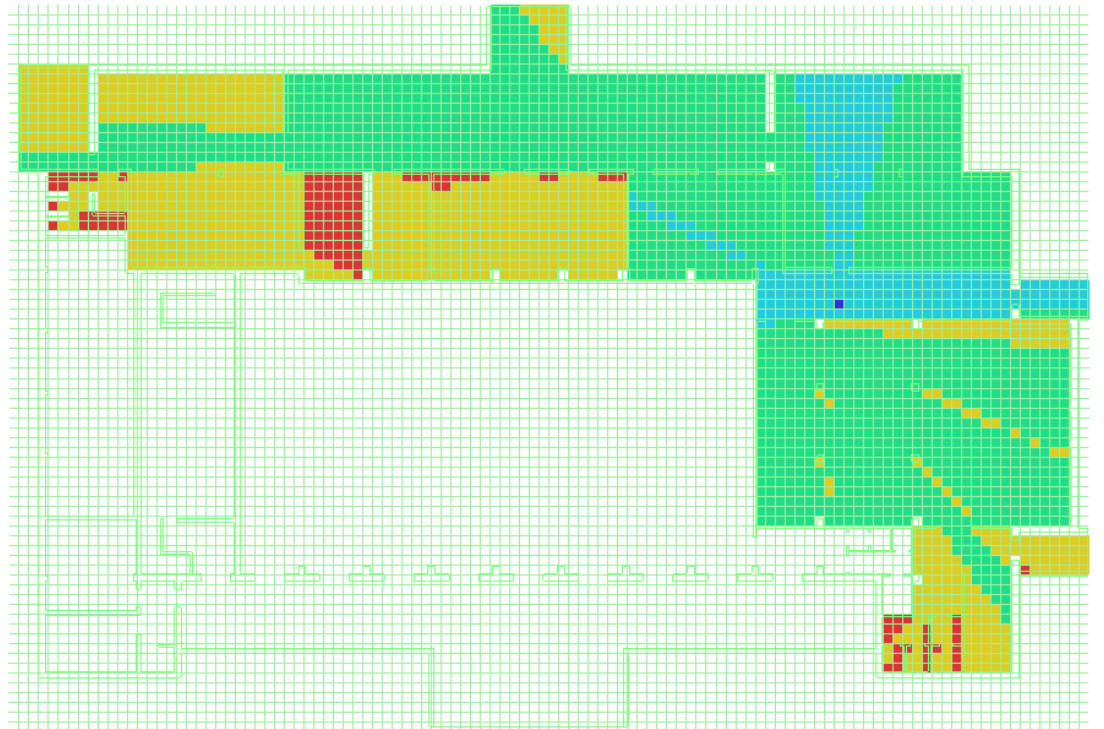
Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.45. Sosyal tesise ait öneri plan bağlantısallık grafiği

Şekil 4.46. Sosyal tesise ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.47. Sosyal tesise ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.11. Sosyal tesise ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Sosyal Tesis	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	833.58	14.54	2.27

Bağlantılılık değeri, mekânın diğer mekânlarla olan doğrudan bağlantılarının sayısını ifade eder. Bu değer, rektörlük işlevine uyum sağlamak üzere tasarlanan balo salonunun, oldukça iyi bir bağlantılılık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum; yönetim işlevleri arasında güçlü bir mekânsal bağ kurulduğunu ve bu alanın dolaşım açısından etkin bir şekilde organize edildiğini düşündürmektedir.

Bütünleşme değeri, mekânların küresel düzeyde erişilebilirliğini ifade eder ve 14.54 değeri bu bağlamda oldukça yüksek bir değerdir. Bu durum; rektörlük işlevi için merkezi bir organizasyon sağlandığını, bina içindeki mekânların birbirine erişiminin kolaylaştırıldığını, rektörlük kullanıcıları (personel, öğrenciler, ziyaretçiler) arasında sosyal ve yönetsel etkileşimleri artıracak şekilde bir mekânsal akış oluşturulduğunu göstermektedir.

Adım derinliği değeri, kullanıcıların hedeflerine ulaşmak için kat etmesi gereken ortalama adım sayısını ifade eder. 2.27 gibi düşük bir değer, mekânsal erişimin oldukça kolay olduğunu ve dolaşım yollarının net bir şekilde organize edildiğini gösterir. Özellikle rektörlük gibi yoğun kullanıcı trafiğine sahip bir yapı için bu durum büyük bir avantajdır. Ziyaretçiler ve personel, işlevsel alanlara fazla dolaşım karmaşası yaşamadan ulaşabilir,

Balo salonu olarak inşa edilen yapının rektörlük binasına dönüştürülmesi önerisi, mekânsal analiz sonuçlarına göre işlevsel ve mekânsal açıdan oldukça başarılı bir düzenleme sunmaktadır. Yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleri, eski kullanım amacından gelen mekânsal açıklığın yeni işlev için uygun şekilde kullanıldığını göstermektedir. Düşük adım derinliği ise, dolaşımın kolay ve etkin bir şekilde organize edildiğini ifade etmektedir.

Bu bağlamda, bu öneri, kullanıcıların ihtiyaçlarına yanıt veren, sosyal ve yönetsel etkileşimleri destekleyen bir rektörlük binası düzeni ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.12. Rektörlük (yönetim) binası fonksiyonu için “eski hastane” ve “sosyal tesis” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

REKTÖRLÜK BİNASI	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Eski Hastane	386.98	5.09	2.65
Sosyal Tesis	833.58	14.54	2.27

Sosyal tesis, yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleriyle, açık ve akıcı bir mekânsal organizasyon sunar. Bu, rektörlük işlevinin gerektirdiği sosyal ve yönetsel etkileşimler için ideal bir düzen sağlar. Hastane ise daha düşük bağlantılılık ve bütünleşme değerlerine sahiptir, bu da mekânlar arasında daha hiyerarşik bir düzen olduğunu gösterir. Daha kompakt bir rektörlük düzeni için uygun olabilir ancak sosyal tesis kadar esnek değildir.

Adım derinliği açısından her iki proje arasında çok büyük fark olmasa da sosyal tesisin düşük adım derinliği, kullanıcıların mekânlar arasında daha az çaba harcayarak hareket etmelerini sağlar, bu da rektörlük gibi sık kullanılan bir yapı için büyük bir avantajdır.

4.5. Yemekhane

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “yemekhane” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “lokal”, ikincisi ise “sosyal tesis” dir (Şekil 4.48).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Rapor Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımı

Fonksiyon Öneri Rapor

Proje Adı : 4 SUMER YERLEŞKE Rapor Yazdır Kapat

Bölüm : Yemekhane Bina Sayısı : 2

Lokal	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitu Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	3	3	4	5	4	3	3	2
Hacim / Büyüklük	2	2	3	5	4	3	3	2
Cephe Düzeni	3	3	3	5	5	3	3	2
Yapısal Müdahale	3	3	4	5	5	3	3	2
Toplam	11	11	14	20	18	12	12	8

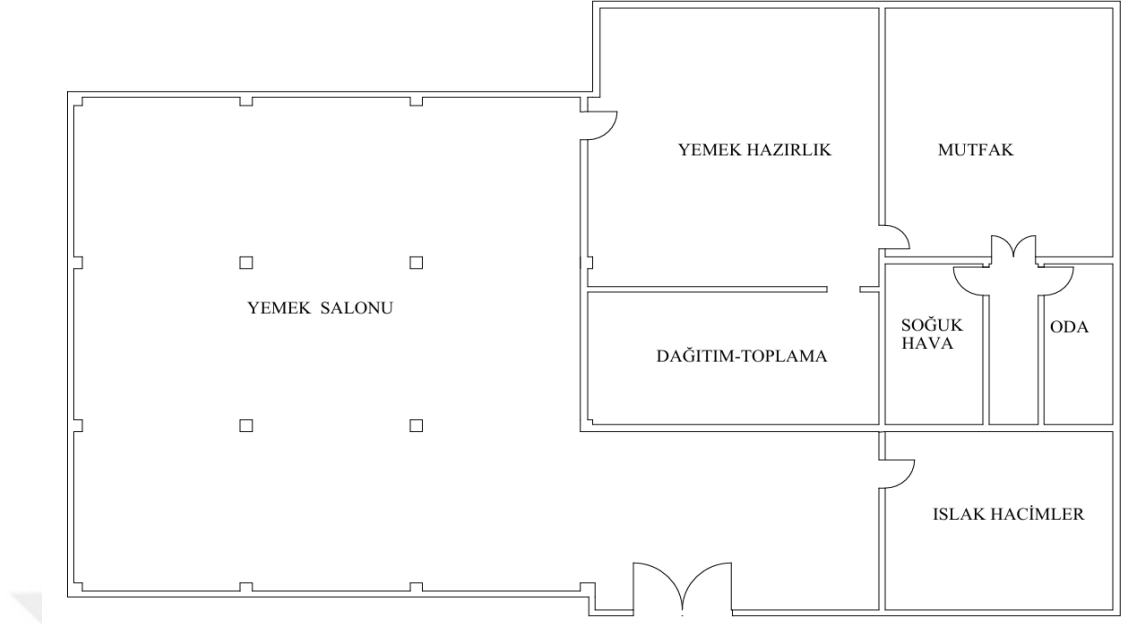
Toplam Puan : 38

Sosyal Tesis	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitu Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	2	2	4	4	5	3	3	2
Hacim / Büyüklük	1	1	3	4	5	3	3	3
Cephe Düzeni	3	3	4	5	5	4	3	3
Yapısal Müdahale	3	3	4	4	5	4	4	3
Toplam	9	9	15	17	20	14	13	11

Toplam Puan : 37

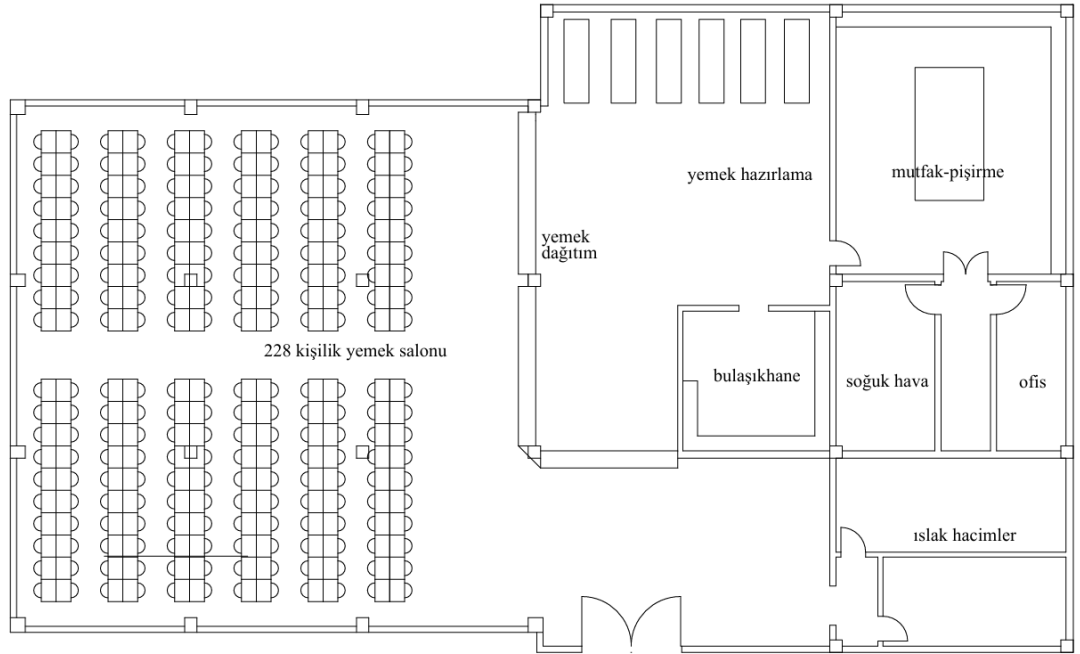
Şekil 4.48. Yemekhane Fonksiyonu için Öneri Raporu

Bilgisayar programının yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “yemekhane” fonksiyonu için en uygun yapı olarak belirlediği “lokal”; fabrikanın ilk vaziyet planında yer almasa da 1950 yılı öncesine ait vaziyet planında karşımıza çıkmaktadır. 1000 m² taban alanına oturan bina 4 metre yüksekliğinde tek katlı olup, işçi yemekhanesi olarak hizmet vermiştir (Şekil 4.49). Günümüzde kullanılmamakta olup, boş ve atıl bir vaziyettir.

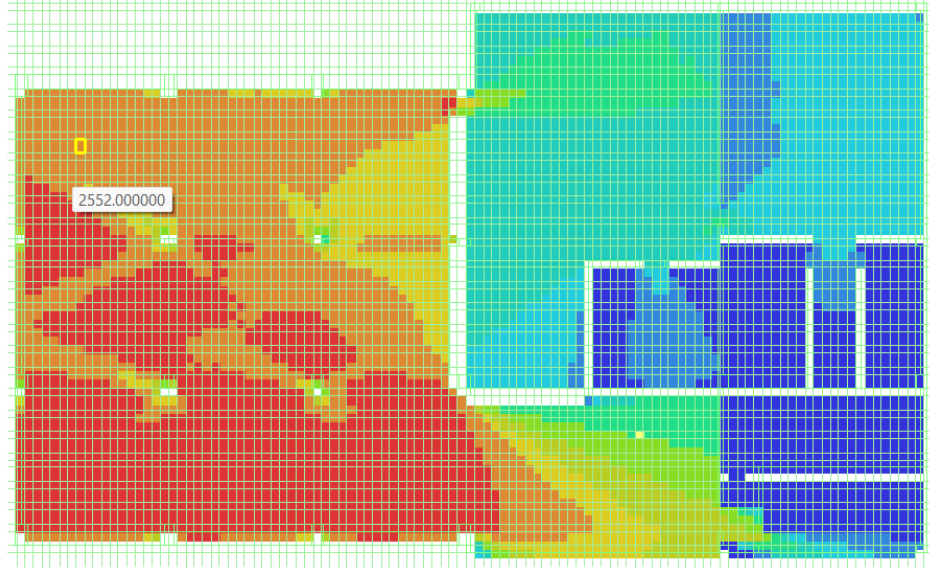
Şekil 4.49. Lokale ait kat planı

Lokal yapısının, yemekhane işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.50).

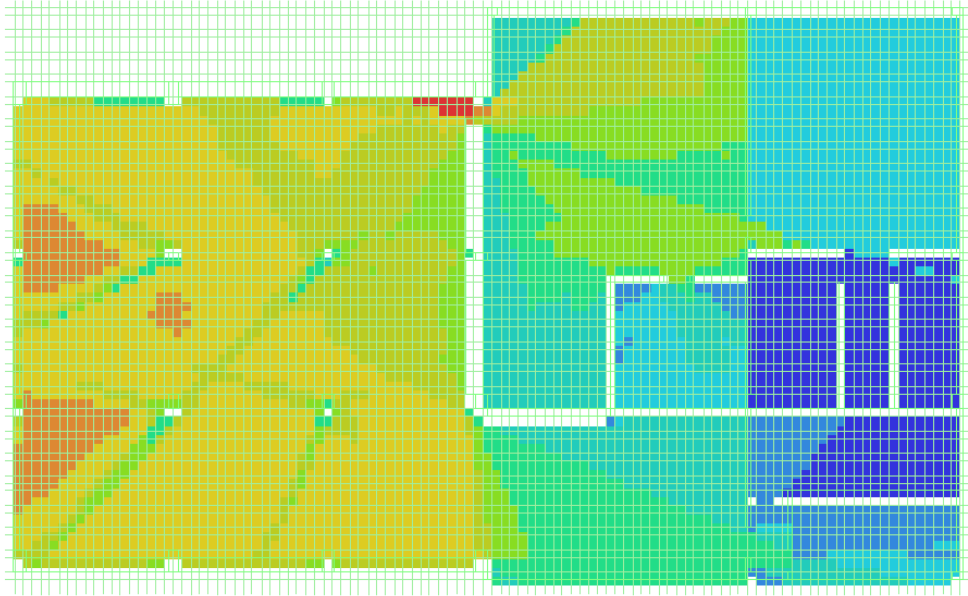

Şekil 4.50. Lokale ait öneri kat planı

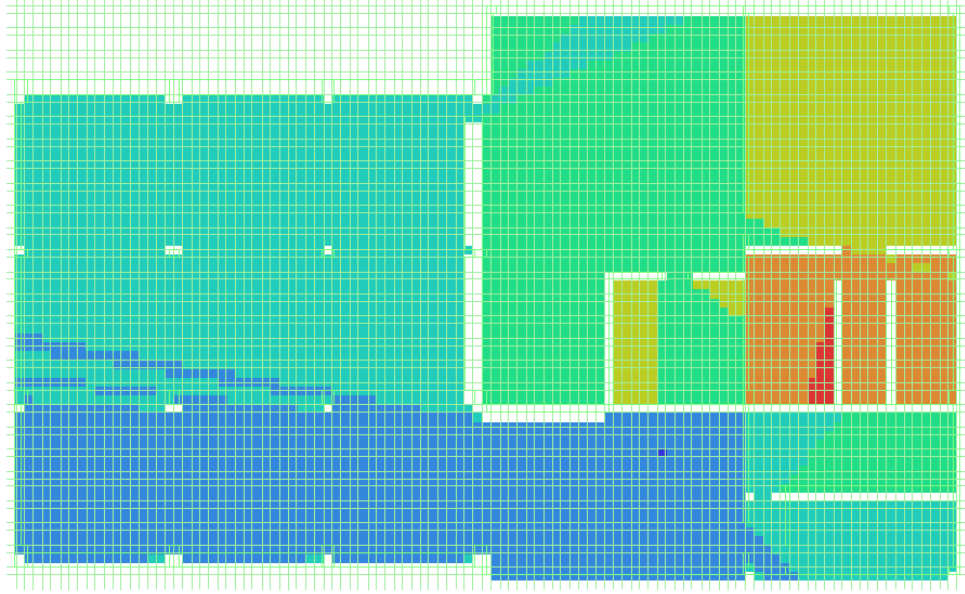
Yapının özgün fonksiyonu da yemekhane olduğu için öneri projenin plan kurgusunda bir değişikliğe ihtiyaç duyulmamıştır. Mevcut yapısal durum ve cephe düzeni korunmuştur. Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.51. Lokale ait öneri plan bağlantılılık grafiğı

Şekil 4.52. Lokale ait öneri plan bütünleşme grafiğı

Şekil 4.53. Lokale ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.13. Lokale ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Lokal	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	1794.64	8.92	2.37

Bağlantılılık değeri, mekânın doğrudan bağlantı kurduğu diğer mekânların sayısını ifade eder. 1794.64 gibi yüksek bir bağlantılılık değeri, bu projede mekânların oldukça yoğun bir dolaşım ağına sahip olduğunu ve birbirleriyle güçlü bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Yemekhane bağlamında bu değer, kullanıcıların yemek alanlarına ve destekleyici işlevlere (örneğin, servis alanları, oturma düzenlemeleri) kolayca erişebileceğini ifade eder.

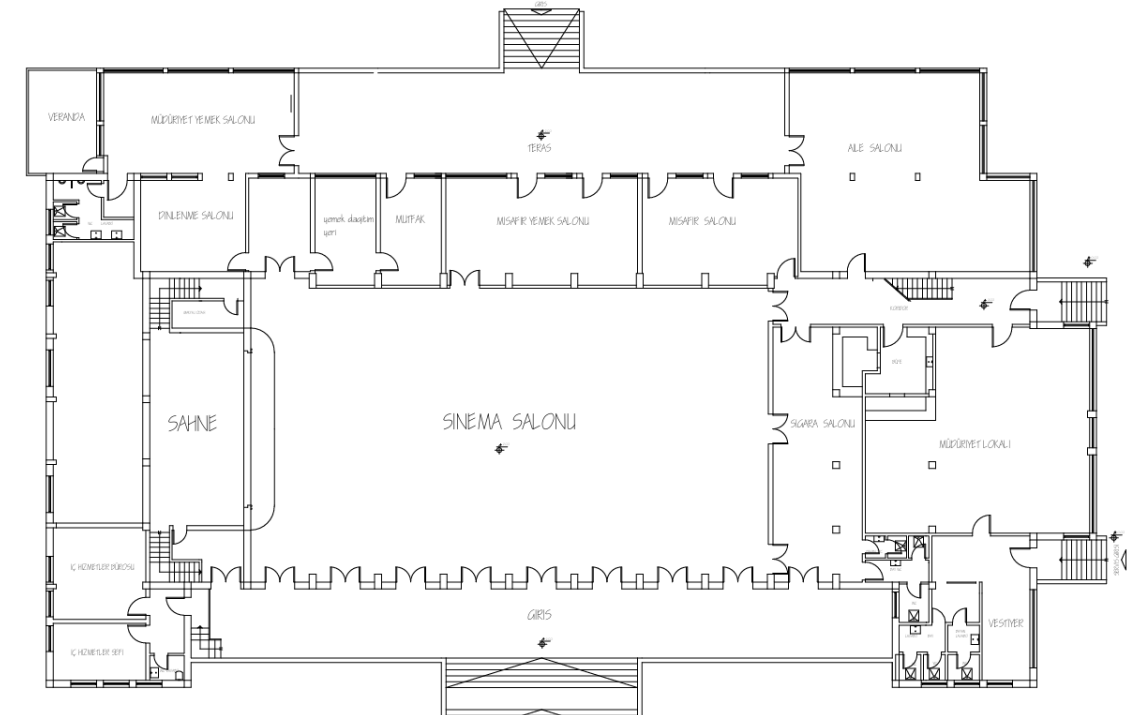
Bütünleşme değeri, bir mekânın genel mekânsal organizasyon içindeki erişilebilirlik seviyesini ifade eder. 8.92 gibi yüksek bir bütünleşme değeri, yemekhanenin tasarımında mekânların birbirleriyle uyumlu ve erişilebilir bir şekilde düzenlendiğini göstermektedir.

Öğrenci yemekhanesi bağlamında bu durum, mekânın yalnızca yemek yeme değil, aynı zamanda sosyal etkileşim ve toplanma işlevlerini de destekleyebileceğini gösterir. Bu değer, eski işçi yemekhanesinin yeni işlevine

adapte edilmesi sırasında mekânın organizasyonel akışkanlık ve erişilebilirlik açısından başarılı bir şekilde dönüştürüldüğünü ifade eder.

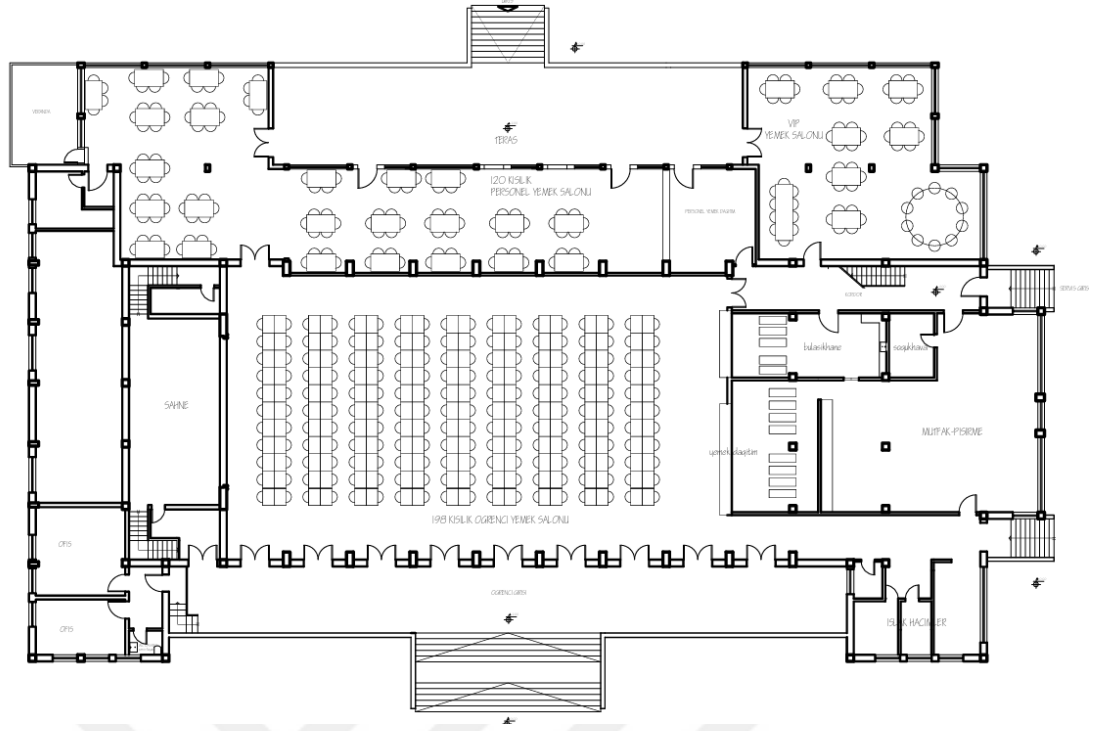
Adım derinliği, belirli bir mekâna ulaşmak için gereken ortalama adım sayısını ifade eder. 2.37 gibi düşük bir adım derinliği değeri, kullanıcıların mekânlar arasında kolaylıkla hareket edebileceğini ve dolaşım sisteminin oldukça net bir şekilde organize edildiğini gösterir. Yemekhanede oturma alanlarından servis noktalarına veya girişten yemek alma alanlarına ulaşımında herhangi bir karmaşıklık yaşanmaması, kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkilemektedir.

Yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “yemekhane” fonksiyonu için seçilen en uygun ikinci yapı “sosyal tesis (balo salonu)” tir. İlk kurulduğu yıldan itibaren tesiste yer alan ve 1200 m² kapalı, 400 m² açık alan olmak üzere yaklaşık 1600 m² taban alanına sahip balo salonu (Şekil 4.54), 2003 yılından beri kullanılmamaktadır.

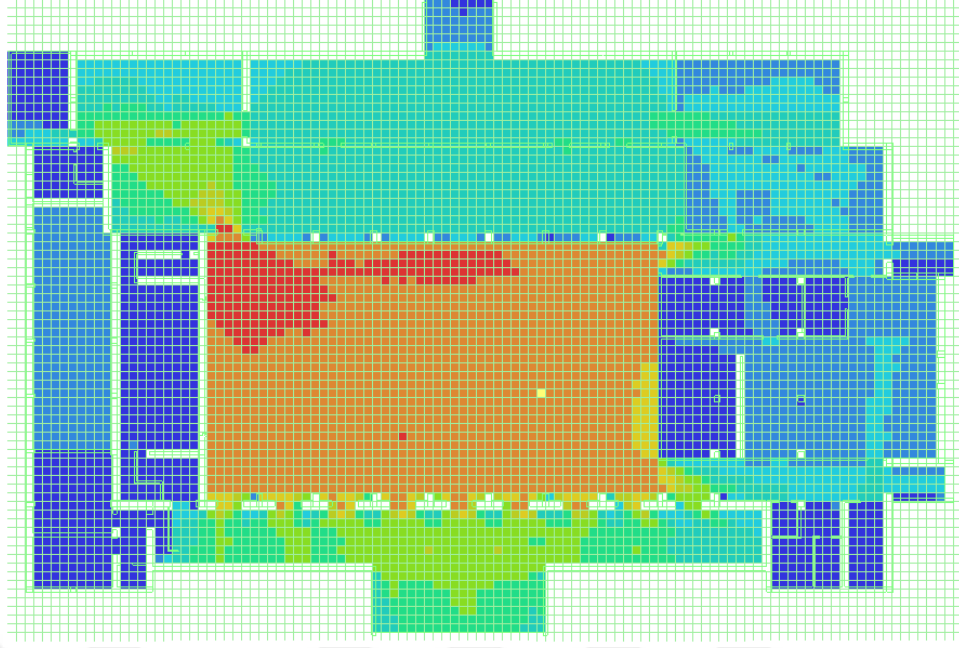
Şekil 4.54. Sosyal tesise ait zemin kat planı

Sosyal tesis yapısının, yemekhane işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.55).

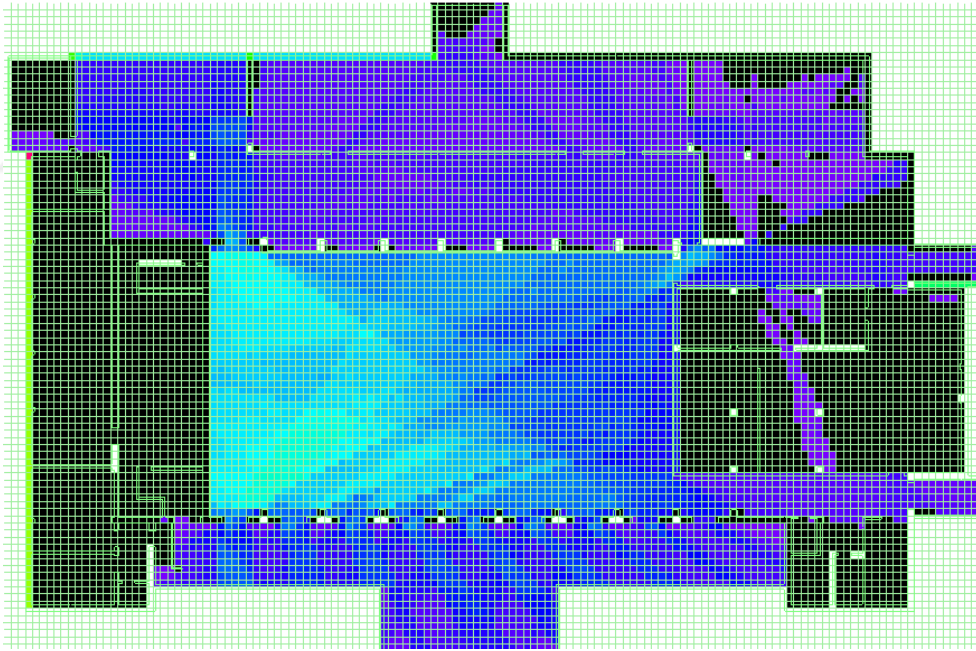

Şekil 4.55. Sosyal tesise ait öneri kat planı

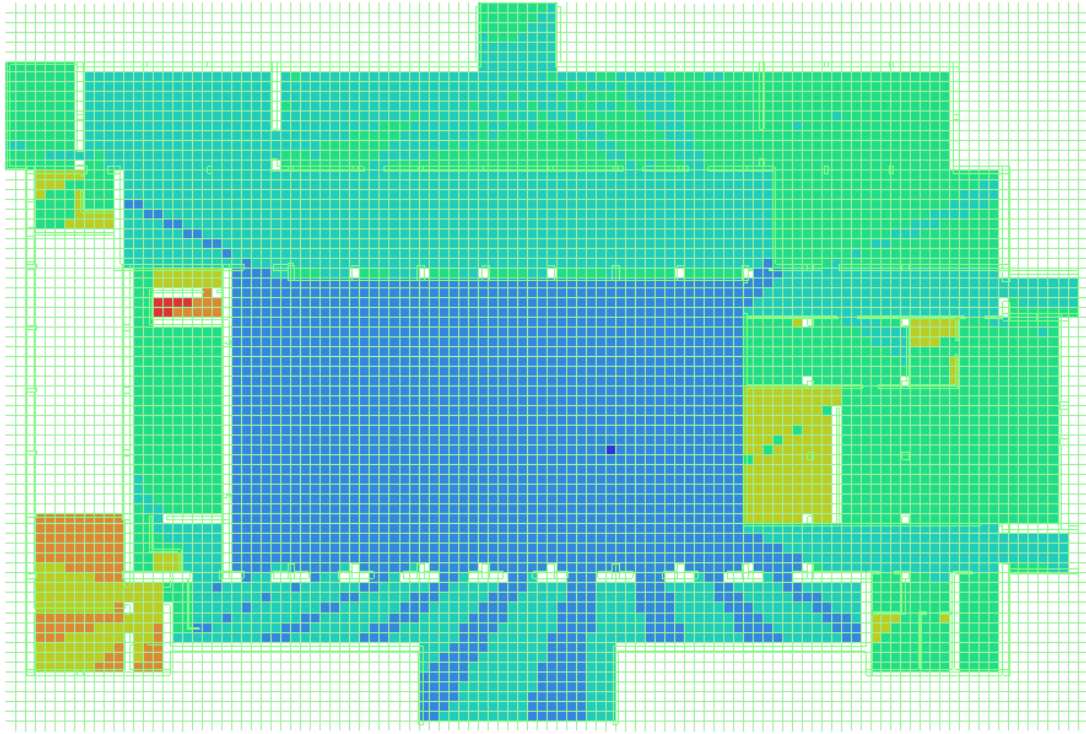
Öneri proje; mekansal kurgu ve hacim/büyüklik bağlamında yemekhane fonksiyonu için uygun olmasına rağmen yemekhane mutfağına dönüştürmek için tesisat, havalandırma gibi teknik altyapı gereksinimlerinden dolayı mevcut yapıya müdahale gerekmektedir. Taşıyıcı olmayan iç duvarlarda revizyon yapılmıştır, cephe düzeni korunmuştur. Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.56. Sosyal tesise ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.57. Sosyal tesise ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.58. Sosyal tesise ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.14. Sosyal tesise ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Sosyal Tesis	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	904.47	10.56	2.11

Bağlantılılık değeri, mekânın diğer mekânlarla doğrudan kurduğu ilişkilerin yoğunluğunu ifade eder. 904.47 gibi yüksek bir bağlantılılık değeri, sosyal tesis binasının öğrenci yemekhanesi olarak yeniden işlevlendirilmesi sırasında mekânlar arası güçlü bir bağlantı ağı oluşturulduğunu göstermektedir. Bu değer, mekânın geniş açık alanlar ve çok sayıda doğrudan ilişki sunma potansiyelini ortaya koymaktadır. Öğrenci yemekhanesi bağlamında, kullanıcıların servis noktalarına, oturma düzenlerine ve çıkışlara kolay erişimini sağlayacak şekilde mekân organizasyonunun başarılı bir şekilde planlandığı anlaşılmaktadır.

Bütünleşme değeri, bir mekânın küresel mekânsal düzen içerisindeki erişilebilirliğini ifade eder. 10.56 gibi yüksek bir değer, sosyal tesisin öğrenci

yemekhanesi olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, mekânlar arasında akıcı ve erişilebilir bir düzen sağlandığını göstermektedir. Bu değer, yemekhanenin sosyal bir buluşma ve etkileşim merkezi olarak işlev görebileceğini düşündürür. Geniş açık mekân düzeni sayesinde öğrenciler arasındaki sosyal etkileşimlerin desteklenmesi ve yemekhanenin yalnızca yemek yeme değil, aynı zamanda bir sosyalleşme alanı olarak da hizmet verebilmesi mümkün görünmektedir.

Adım derinliği, kullanıcıların hedef noktalarına ulaşmak için kat etmesi gereken ortalama adım sayısını ifade eder. 2.11 gibi düşük bir değer, mekânsal erişimin oldukça kolay olduğunu ve dolaşım sisteminin net bir şekilde organize edildiğini gösterir. Bu durum, kullanıcıların yemek alma alanları, oturma düzeni ve servis noktaları arasında minimum çabayla hareket edebileceğini ifade etmektedir.

Çizelge 4.15. Yemekhane fonksiyonu için “lokal” ve “sosyal tesis” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

YEMEKHANE	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Lokal	1794.64	8.92	2.37
Sosyal Tesis	904.47	10.56	2.11

Eski işçi yemekhanesi çok daha yüksek bir bağlantılılık değerine sahiptir, bu da mekânlar arasında daha fazla etkileşim ve daha yoğun bir dolaşım sağladığını gösterir. Bu, özellikle yemek saatlerinde kullanıcı trafiğini rahatça yönetebilecek mekân düzeni sunabilir. Eski sosyal tesis, daha düşük bir bağlantılılık değeriyle, mekânlar arasında daha az yoğun bir dolaşım sunmaktadır. Bununla birlikte, geniş açık alanlar ve daha esnek bir yapı, sosyal etkileşimlerin ve kullanıcı trafiğinin yönetilmesini kolaylaştırabilir.

Eski sosyal tesis daha yüksek bir bütünleşme değerine sahiptir, bu da mekânın daha kolay erişilebilir ve entegre bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Geniş ve açık alan düzenlemeleri, yemekhanenin daha sosyal bir işlev görmesine olanak tanıyabilir.

Eski Sosyal Tesis daha düşük adım derinliği ile kullanıcıların mekânlar arasında daha az çaba harcayarak hareket etmelerini sağlar. Bu, yemek saatlerindeki yoğun kullanıcı trafiği için büyük bir avantajdır.

Eski İşçi Yemekhanesi, biraz daha karmaşık bir yapıya sahip olup, mekânlar arasında daha fazla adım gerektirmektedir.

4.6. İdari Bina

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “idari bina” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “lojmanlar”, ikincisi ise “eski hastane” dir (Şekil 4.59).

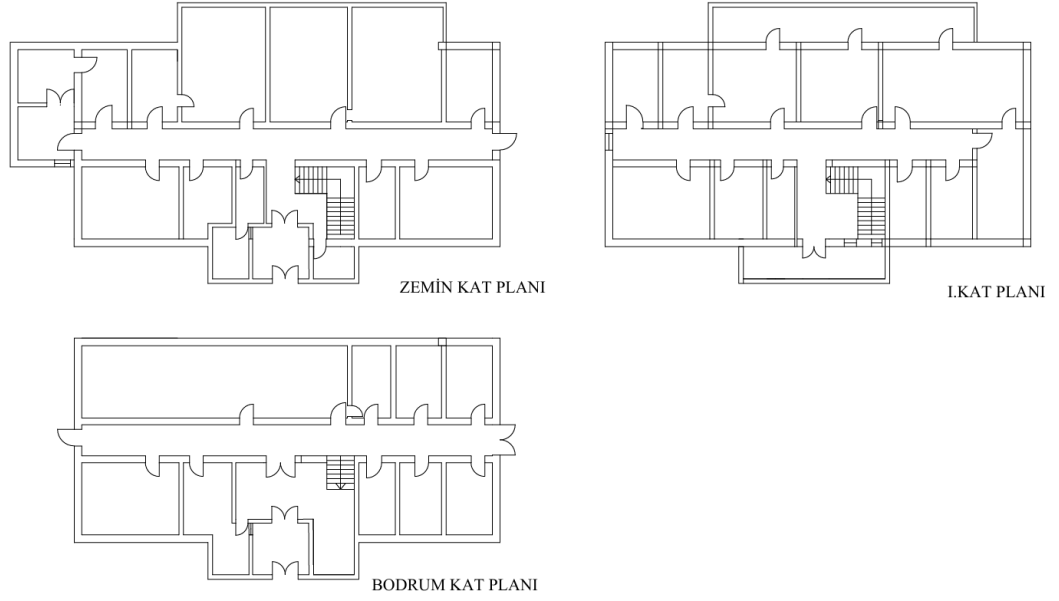
	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	2	2	3	2	2	4	4	5
Hacim / Büyüklük	2	2	3	2	2	3	4	4
Cephe Düzeni	2	2	3	2	2	4	4	5
Yapısal Müdahale	2	1	3	3	2	5	5	5
Toplam	8	7	12	9	8	16	17	19

	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	2	2	2	1	2	3	4	2
Hacim / Büyüklük	1	1	2	1	2	3	4	2
Cephe Düzeni	2	2	2	1	2	3	4	2
Yapısal Müdahale	2	2	2	2	2	3	5	3
Toplam	7	7	8	5	8	12	17	9

Şekil 4.59. İdari bina fonksiyonu için öneri raporu

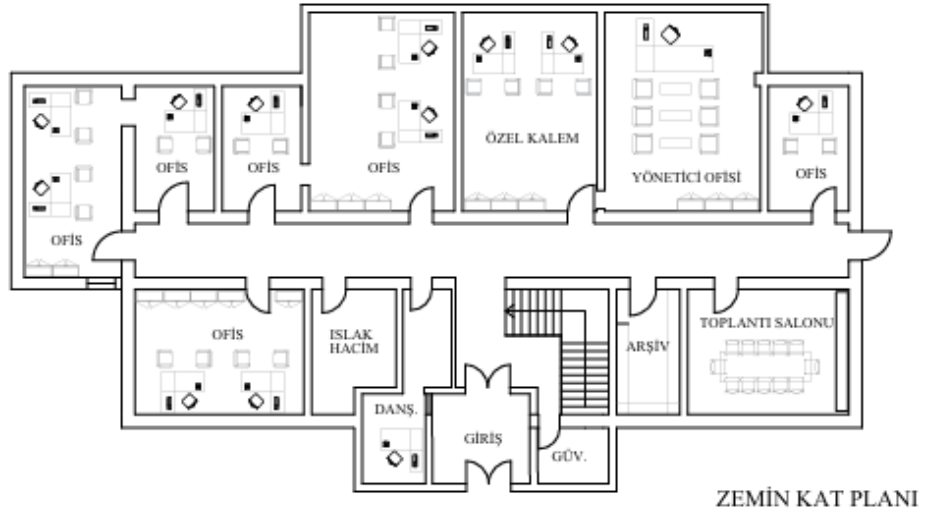
Bilgisayar programının yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde “idari bina” fonksiyonu için en uygun iki yapı olarak belirlediği “eski hastane” ve “lojmanlar” eşit puana sahiptir. Fabrikanın kuruluşuyla birlikte 40 yatak kapasiteli hastane binası olarak hizmet vermeye başlayan “eski hastane” (Şekil

4.60) günümüzde Aydın ADÜ Sümer Kampüsünün idari binası olarak kullanılmaktadır.

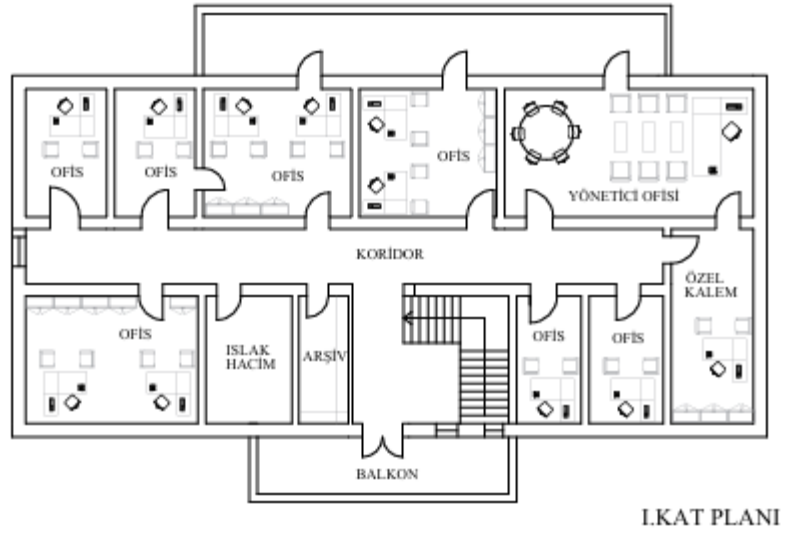

Şekil 4.60. Eski hastaneye ait mevcut kat planları

Eski hastane yapısının, idari bina işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.61- 4.62).

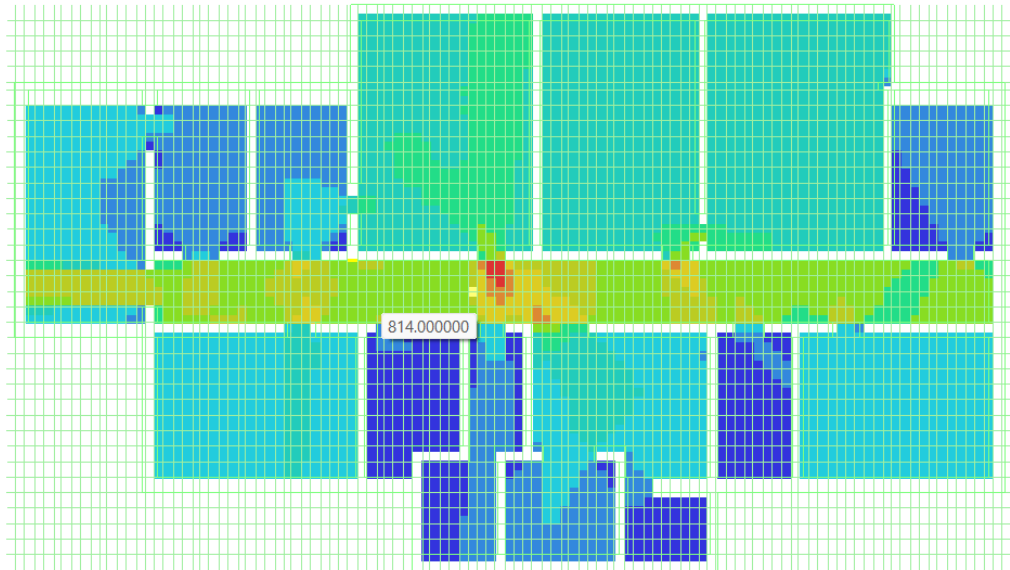
Şekil 4.61. Eski hastaneye ait öneri zemin kat planı

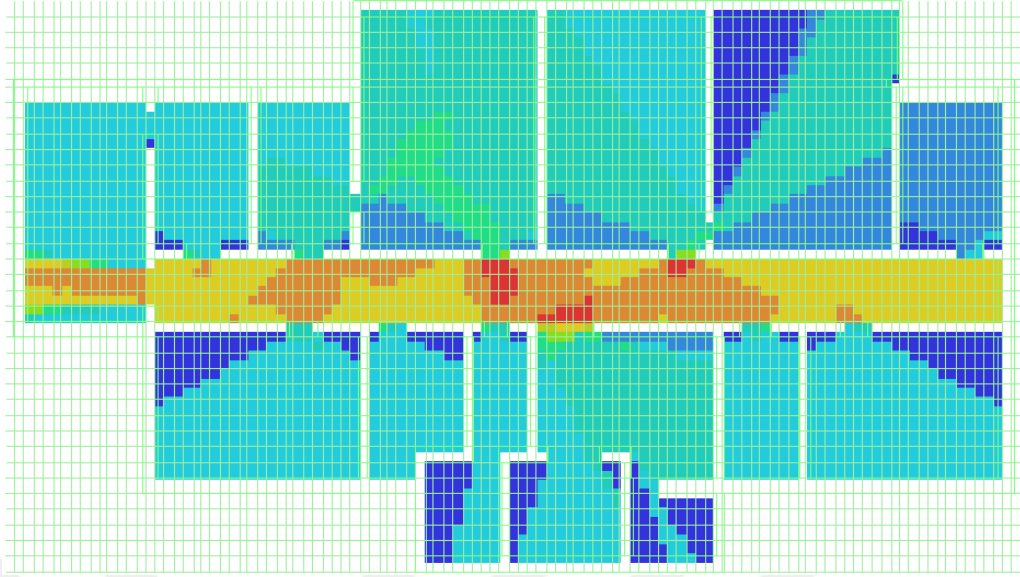
Şekil 4.62. Eski hastaneye ait öneri I. kat planı

Taşıyıcı sisteme ve teknik altyapıya müdahale edilmeden mevcut plan kurgusu “idari bina” fonksiyonlarına dönüştürülmüştür. Bir yüksek öğretim kurumundaki “idari bina” daire başkanlıkları ve bağlı müdürlüklerden oluşmaktadır ve eski hastane binasına ait öneri proje; mekânsal büyüklük olarak ihtiyaç duyulan bu idari birimlerin hepsini karşılamamaktadır.

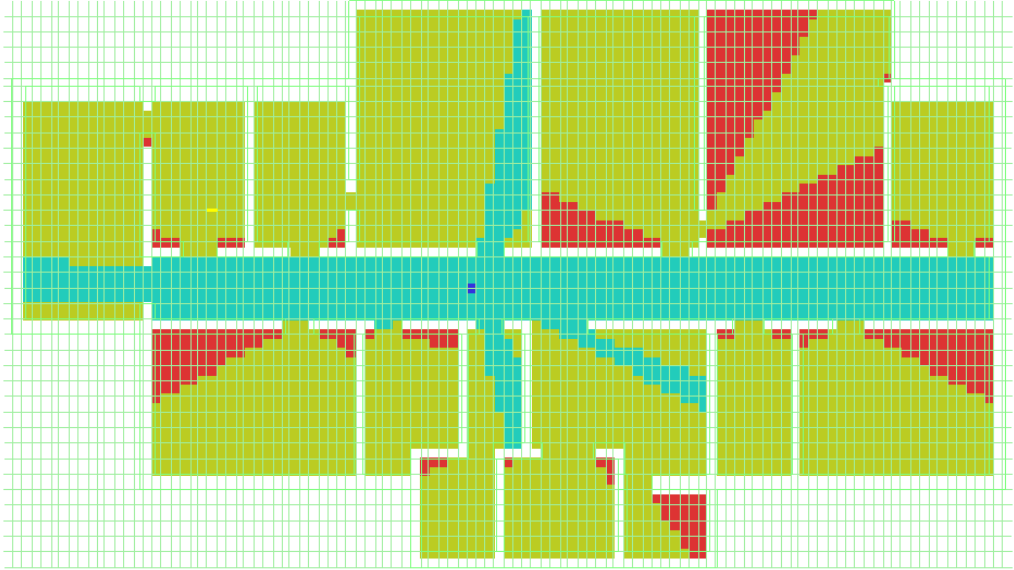
Bu doğrultuda oluşan öneri zemin kat planının bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.63. Eski hastaneye ait öneri plan bağlantısallık grafiği

Şekil 4.64. Eski hastaneye ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.65. Eski hastaneye ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.16. Eski hastaneye ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Eski Hastane	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	457.31	6.24	1.92

Bağlantılılık değeri, mekânın diğer mekânlarla doğrudan kurduğu ilişkilerin yoğunluğunu ifade eder. 457.31 gibi orta-yüksek bir değer, yeniden işlevlendirilen binanın mekânsal organizasyonunda iyi düzeyde doğrudan ilişki sağlandığını göstermektedir. Bu değer, idari bina bağlamında, ofisler, toplantı odaları ve genel dolaşım alanlarının birbirine yeterli düzeyde bağlandığını düşündürmektedir. Ancak, bu bağlantıların aşırı yoğun olmaması, idari işleyişin daha sakin ve kontrollü bir atmosferde gerçekleşmesini desteklemektedir.

Bütünleşme değeri, mekânın küresel erişilebilirliğini ve mekânsal organizasyondaki rolünü ifade eder. 6.24 gibi orta düzey bir değer, binanın tüm alanlarının erişilebilir ve entegre bir düzen sunduğunu göstermektedir. Bu değer, idari bina bağlamında çalışanların ve ziyaretçilerin mekân içinde hızlı ve kolay hareket edebilmesini sağlayacak bir düzenleme yapıldığını düşündürmektedir.

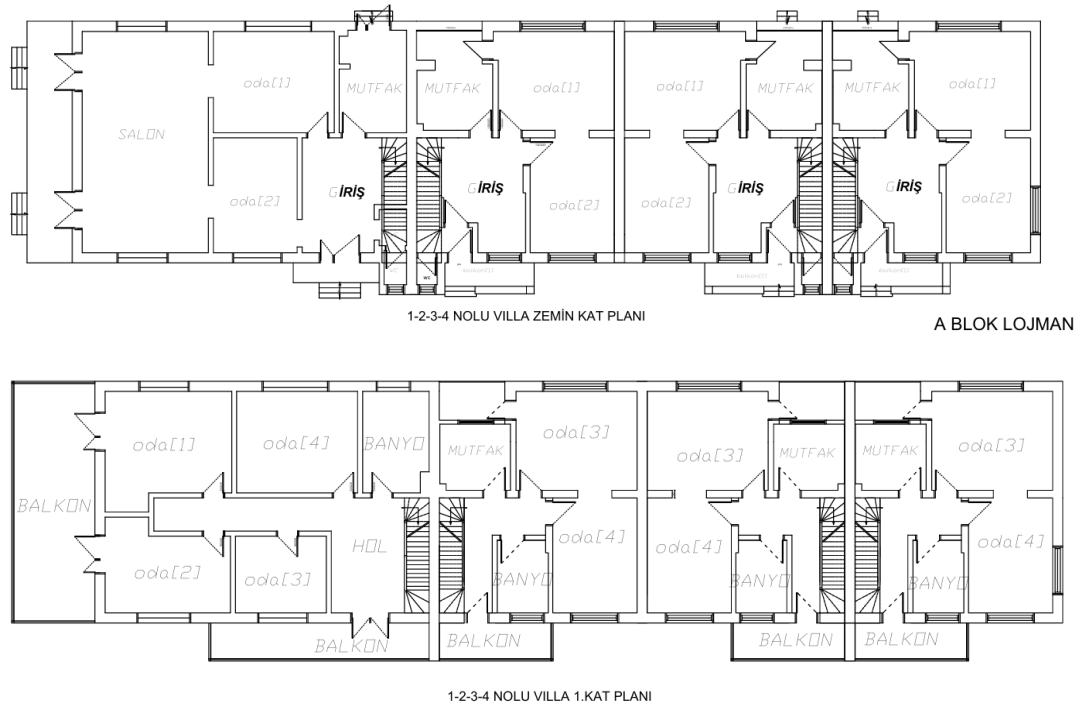
Adım derinliği değeri, kullanıcıların hedef mekâna ulaşmak için kat etmesi gereken ortalama adım sayısını ifade eder. 1.92 gibi düşük bir değer, binanın mekânsal erişiminin oldukça kolay olduğunu ve mekânsal organizasyonun net bir şekilde tasarlandığını göstermektedir. Bu durum, özellikle idari işlemlerin hızlı ve verimli bir şekilde yürütülmesi için önemlidir. Çalışanlar ve ziyaretçiler, hedef noktalarına minimum çabayla ulaşabilir; bu da hem çalışan memnuniyeti hem de iş akışı açısından olumlu bir durumdur.

Mekânsal analiz sonuçları, eski hastanenin idari bina olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinin mekânsal organizasyon açısından başarılı olduğunu göstermektedir.

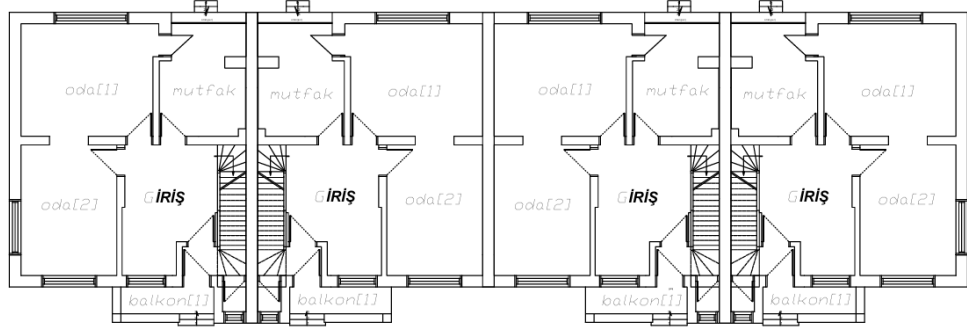
Bağlantılılık açısından orta-yüksek bir değer, mekânlar arasında yeterli seviyede bağlantı sağlandığını ve idari işlemler için uygun bir akış oluşturulduğunu ortaya koymaktadır. Bütünleşme değerinin orta düzeyde olması, binanın işlevsel düzeninin, çalışanların ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterince iyi tasarlandığını göstermektedir. Adım derinliği değerinin düşük olması, mekânların kolay erişim sağlayacak şekilde organize edildiğini ve dolaşımın verimli bir şekilde sağlandığını ifade etmektedir.

Bilgisayar programının yerleşkede bulunan mevcut yapılar içerisinde "idari bina" fonksiyonu için en uygun olarak belirlediği diğer yapı "lojmanlar"dır. Fabrikanın ilk kuruluşundan itibaren ana yerleşke içerisinde yer alan lojmanlar, A, B, C ve D bloklarından oluşmakta olup, "iç apartmanlar" olarak adlandırılmaktadır. Bu lojmanlar, kullanıcı gruplarına göre farklı tipolojiler sunmaktadır:

A bloğun bir yarısında fabrika müdürüne tahsis edilen lojman yer alırken, diğer yarısı ve B blok, fabrikada görev yapan teknik personel için villa tipi lojmanlardan oluşmaktadır. C blok ile D bloğun bir kısmında üst düzey memurlara yönelik apartman tipi konutlar bulunmakta, D bloğun diğer yarısı ise iki katlı bir misafirhane olarak hizmet vermektedir. Günümüzde B ve C blok kısmen kullanılmakta olup, A ve D blok boş ve atıl durumdadır. Lojmanlara ait mevcut kat planları aşağıda sunulmuştur.

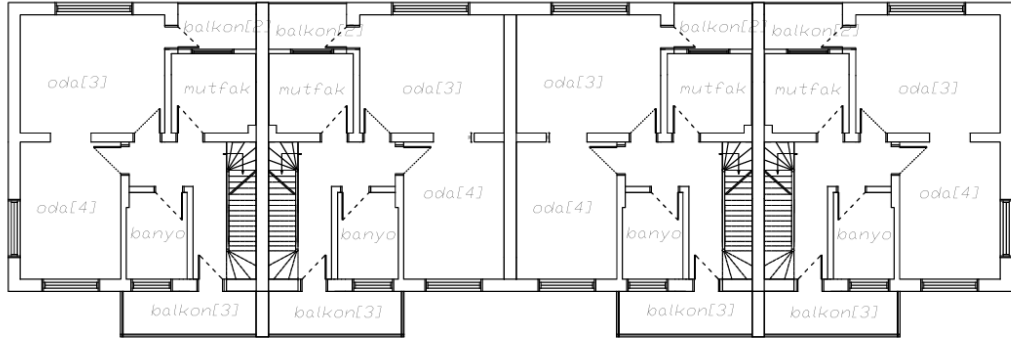

Şekil 4.66. A Blok lojmana ait mevcut kat planları

5-6-7-8 NOLU VILLA ZEMİN KAT PLANI

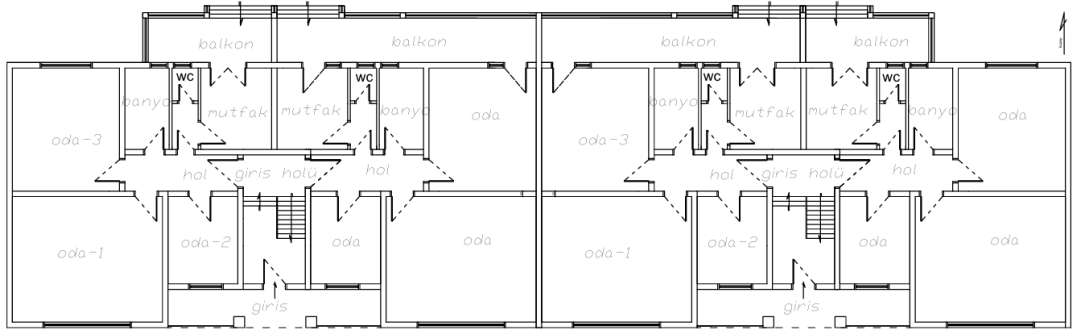
B BLOK LOJMAN

5-6-7-8 NOLU VILLA 1. KAT PLANI

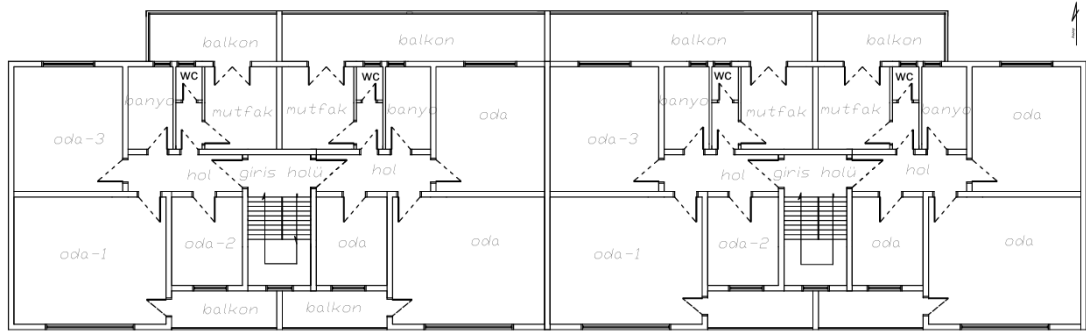
B BLOK LOJMAN

Şekil 4.67. B Blok lojmana ait mevcut kat planları

9-11-13-15 NOLU ZEMİN KAT PLANI

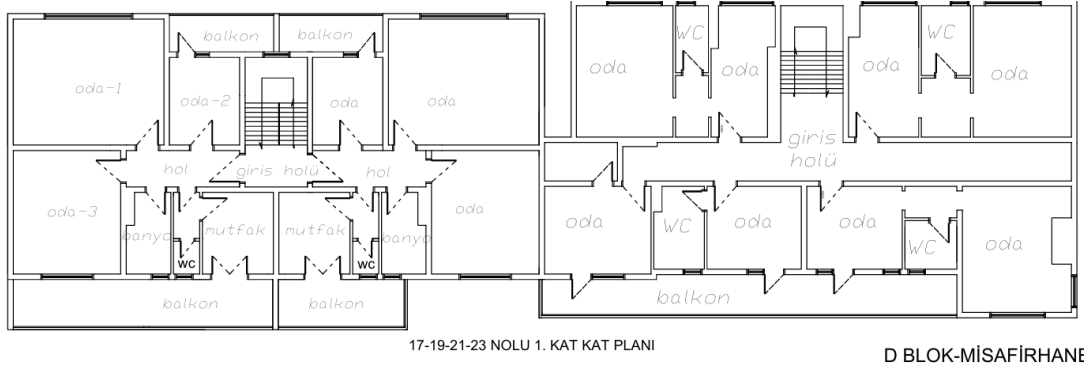
C BLOK LOJMAN

9-11-13-15 NOLU 1. KAT KAT PLANI

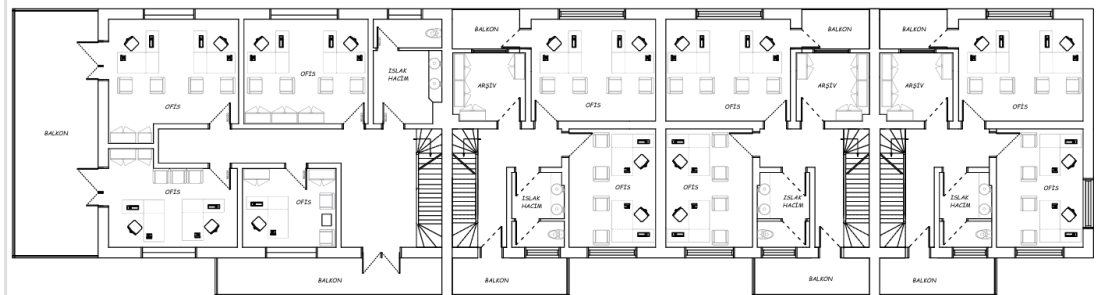
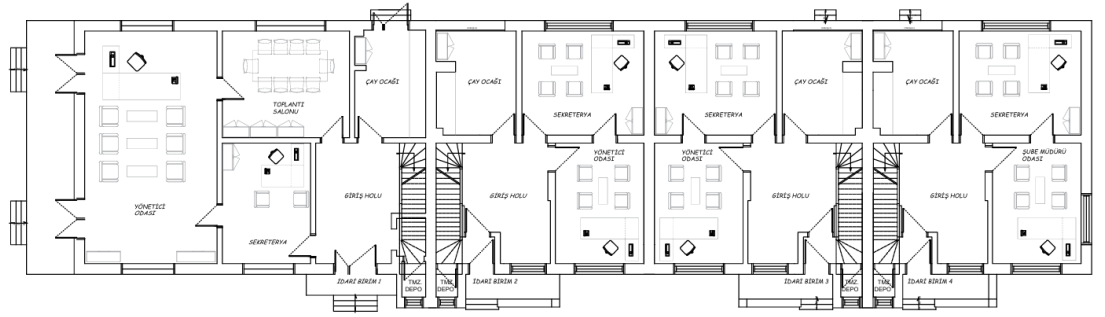
C BLOK LOJMAN

Şekil 4.68. C Blok lojmana ait mevcut kat planları

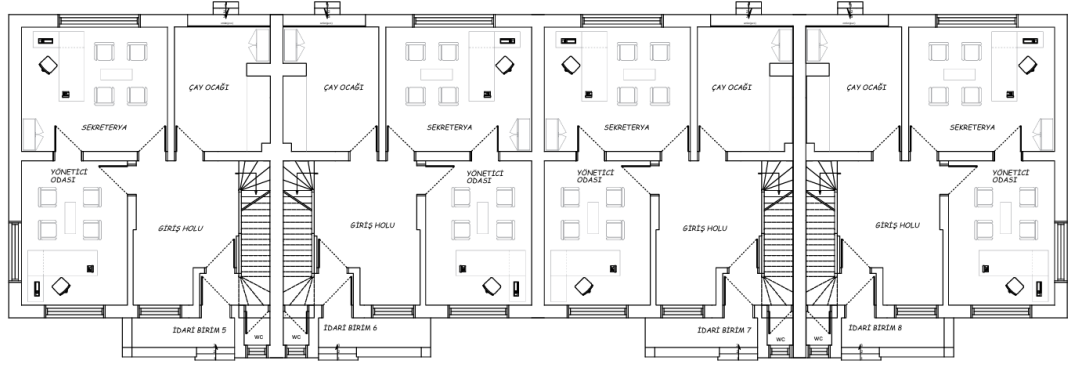

Şekil 4.69. D Blok lojmana ait mevcut kat planları

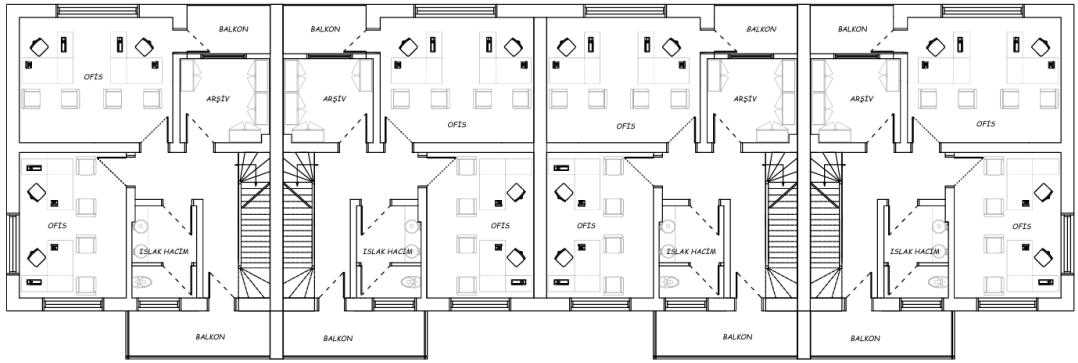
A, B, C ve D blok lojman yapılarının idari bina işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur.

Şekil 4.70. A Blok lojmana ait öneri kat planları

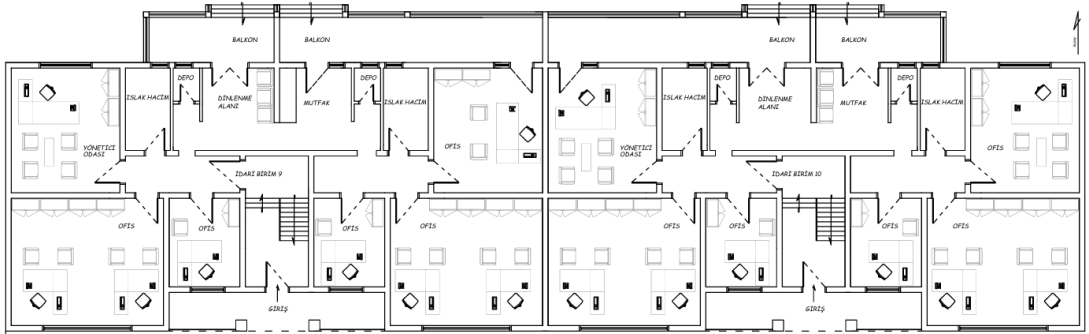

B BLOK ZEMİN KAT PLANI

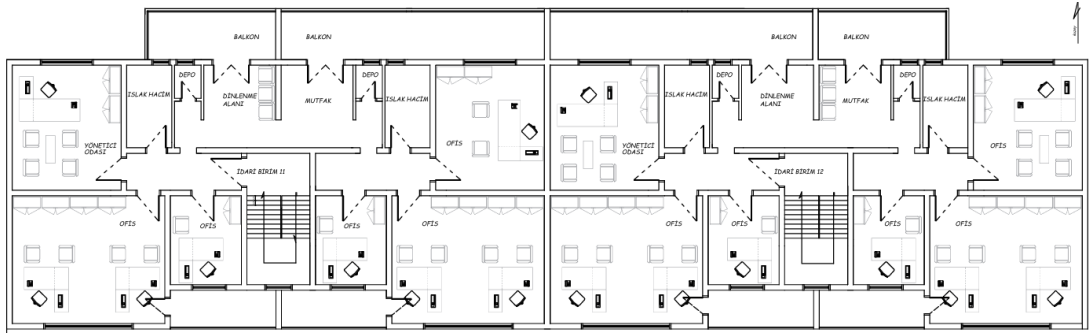

B BLOK I.KAT PLANI

Şekil 4.71. B Blok lojmana ait öneri kat planları

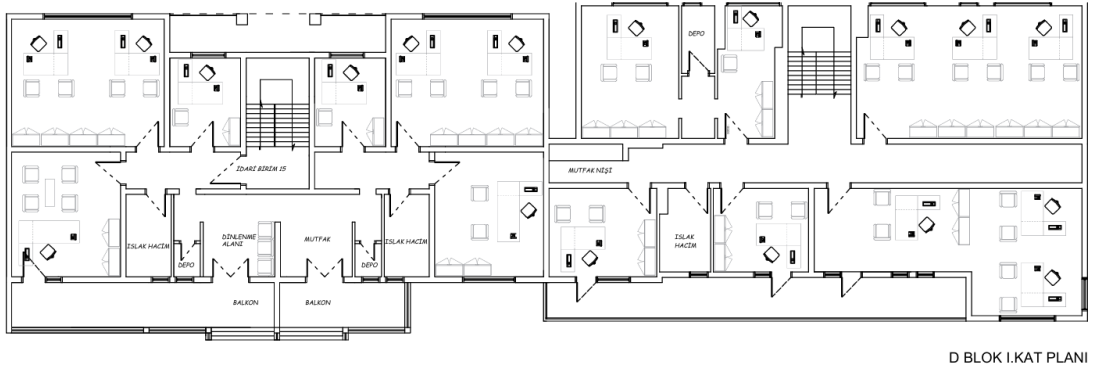

C BLOK ZEMİN KAT PLANI

C BLOK I.KAT PLANI

Şekil 4.72. C Blok lojmana ait öneri kat planları

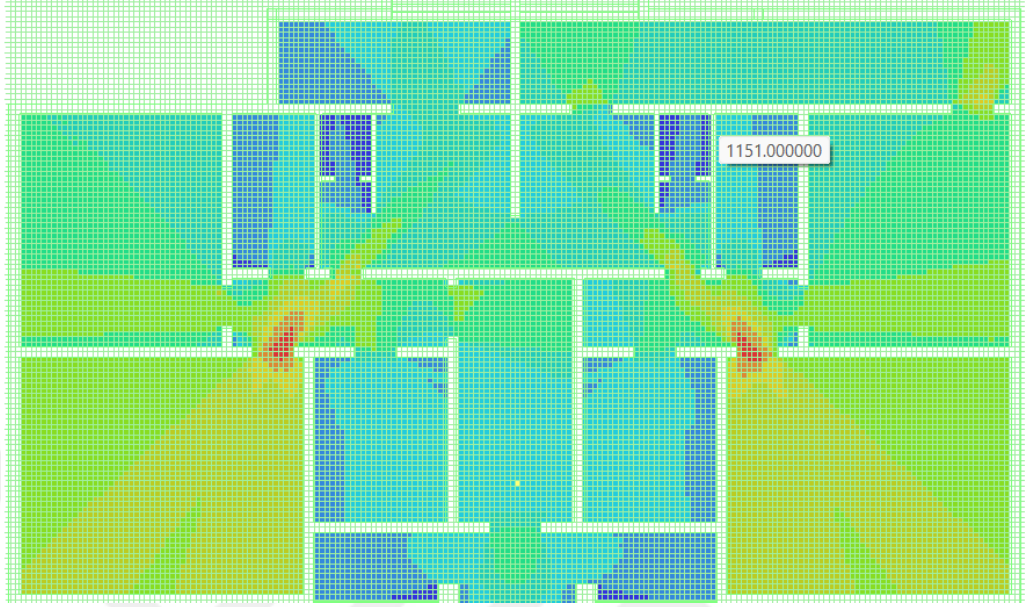

Şekil 4.73. D Blok lojmana ait öneri kat planları

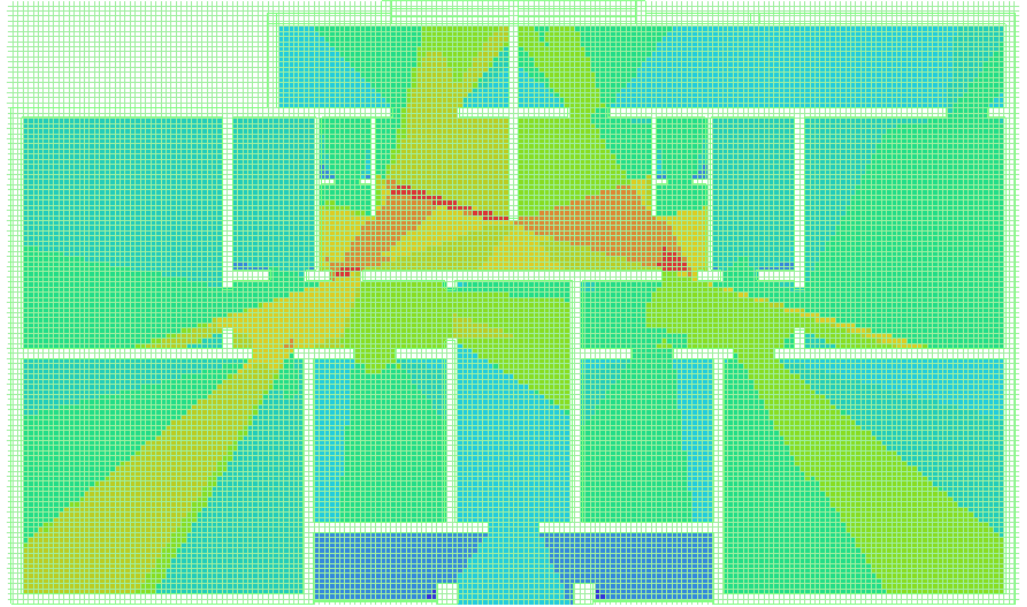
Üniversitenin "idari yapı" işlevi, öğrenci ve personel sayısı, mevcut altyapı ve idari süreçlerin kapsamı doğrultusunda şekillenmektedir. Bu kapsamda, idari fonksiyon genel olarak öğrenci işleri dairesi, personel işleri dairesi, mali işler, satın alma ve muhasebe birimleri, yapı işleri ve teknik daire, hukuk, basın ve halkla ilişkiler gibi birimlerden oluşmaktadır. Bu birimlere bağlı ofisler, toplantı salonları ve arşiv gibi mekânlar, idari yapıların temel unsurlarını teşkil etmektedir.

Yerleşke içerisinde yer alan lojman yapıları, iki katlı dört binadan oluşmakta ve mekânsal büyüklük açısından orta-küçük ölçekli bir üniversitenin idari bina ihtiyaç programını karşılayabilecek niteliktedir. Mevcut yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, yapısal duruma ve cephe düzenine müdahale edilmeden, mevcut mekânsal kurgu korunarak tasarım kararları alınmıştır. C blokta aynı katta konumlanan iki apartman dairesi, taşıyıcı niteliği bulunmayan ortak duvarın kısmen kaldırılması suretiyle tek bir idari birim olarak yeniden düzenlenmiştir.

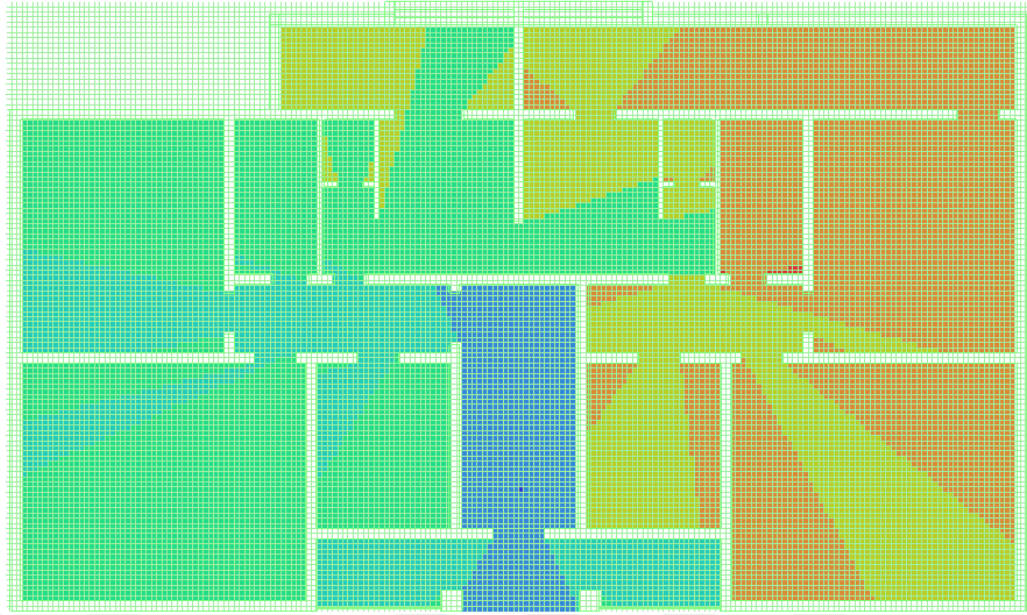
Bu doğrultuda oluşan C bloğa ait öneri zemin kat planının bağlantısallık, bütünlüşme ve derinlik analizleri aşğıdaki gibidir:

Şekil 4.74. C blok lojmana ait öneri plan bağlantısallık grafiğı

Şekil 4.75. C blok lojmana ait öneri plan bütünlüşme grafiğı

Şekil 4.76. C blok lojmana ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.17. C blok lojmana ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Lojman C Blok	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	1921.59	5.86	3.47

Analiz sonucunda, öneri projenin bağlantılılık değeri 1921.59 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, mekânın içerisinde yer alan tüm düğümlerin (mekânsal alanların veya erişim noktalarının) doğrudan bağlantı kurma potansiyelini yansıtır. Yüksek bağlantılılık değeri, önerilen düzenlemede mekânsal birimlerin birbiriyle güçlü bir erişim ağı oluşturduğunu ve mekânın parçaları arasında doğrudan geçişlerin mümkün kılındığını göstermektedir. Bu durum, idari birimlerin işleyişine yönelik akışkan ve kolay bir dolaşım sistemi sağladığını ortaya koymaktadır.

Bütünleşme değeri, 5.86 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, projenin genel mekânsal organizasyonu içinde ele alınan alanın erişilebilirlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu ifade etmektedir. Yüksek bütünleşme değeri, mekânın yalnızca belirli bölümlerle değil, genel ağ içerisindeki tüm birimlerle güçlü bir ilişki içinde

olduğunu ve merkezi bir konum işlevi gördüğünü göstermektedir. Bu, idari birimlerde sıklıkla ihtiyaç duyulan etkili iletişim, veri akışı ve iş birliği açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Adım derinliği değeri ise 3.47 olarak belirlenmiştir. Bu değer, seçilen bir referans noktadan mekânın diğer noktalarına ulaşmak için gereken ortalama adım sayısını temsil eder. Adım derinliği değerinin düşük olması, mekânsal yapı içerisinde ulaşılabilirliğin kolay olduğunu ve kullanıcıların gereksiz dolambaçlı yollara yönlendirilmediğini göstermektedir. Bu özellik, hem personel hem de ziyaretçilerin mekânda kolay ve hızlı bir şekilde hareket etmesini mümkün kılmaktadır.

Bu analiz sonuçları mimari açıdan değerlendirildiğinde, önerilen dönüşüm projesinin işlevsel bir idari yapı oluşturmak için güçlü bir mekânsal düzen sunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleri, idari süreçlerde etkinlik sağlayacak bir planlama kurgusunu desteklerken, düşük adım derinliği değeri, mekânsal erişimin kolaylığını ve kullanıcı deneyiminin olumlu yönde etkileneceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu dönüşüm projesi, idari birimler için kullanıcı dostu, erişilebilir ve işlevsel bir mekânsal düzen önerisi olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 4.18. İdari bina fonksiyonu için “lojman” ve “eski hastane” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

İDARİ BİNA	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Lojman	1921.59	5.86	3.47
Eski Hastane	457.31	6.24	1.92

Lojman Binasının yüksek bağlantılılık değeri, güçlü bir erişim ağı sunduğunu gösterirken, adım derinliği ve bütünleşme değerleri yapının kullanıcı dostu bir mekânsal düzen sunduğunu teyit etmektedir. Bu özellikler, lojman binasını idari birimler için çok işlevsel kılmaktadır.

Hastane binasındaki daha düşük bağlantılılık değerine rağmen, yüksek bütünleşme ve düşük adım derinliği değerleri, mekânın kullanıcılar tarafından kolay erişilebilir olduğunu ve işlevsellik açısından merkezi bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Ancak üniversite genelinde ihtiyaç duyulan idari birimlerin miktarı ve çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, eski hastane binasının mekânsal kapasitesi sınırlı kalmaktadır.

Bu bağlamda, mevcut mekânsal analiz sonuçları, eski hastane binasının mekân organizasyonu ve büyüklüğü itibarıyla en fazla iki farklı idari birimin hizmet verebileceği bir yapı olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Buna karşın, dört bloktan oluşan lojman yapı grubu, sahip olduğu toplam alan, mekânsal organizasyon ve esnek yapısal düzeni ile orta ölçekli bir üniversitenin idari birim ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayabilecek bir kapasiteye sahiptir.

Lojman yapılarının çok sayıda bağımsız birimi barındırma potansiyeli ve erişim ağı avantajı, üniversite genelinde farklı idari birimlerin birbirinden bağımsız fakat eşgüdümlü bir şekilde faaliyet göstermesi için uygun bir mekânsal çözüm sunmaktadır. Dolayısıyla, lojman yapı grubu, üniversite idari birimlerinin gerektirdiği operasyonel kapasite ve işlevsellik açısından daha bütüncül ve kapsamlı bir seçenek olarak öne çıkmaktadır.

4.7. Merkezi Derslikler

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “merkezi derslikler” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “ana fabrika”, ikincisi ise “güney fabrika” dır (Şekil 4.77).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Raporu Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımı

Fonksiyon Öneri Rapor

Proje Adı : 4 SÜMER YERLEŞKE

Bölüm : Merkezi Derslikler Bina Sayısı : 2

Rapor Yazdır Kapat

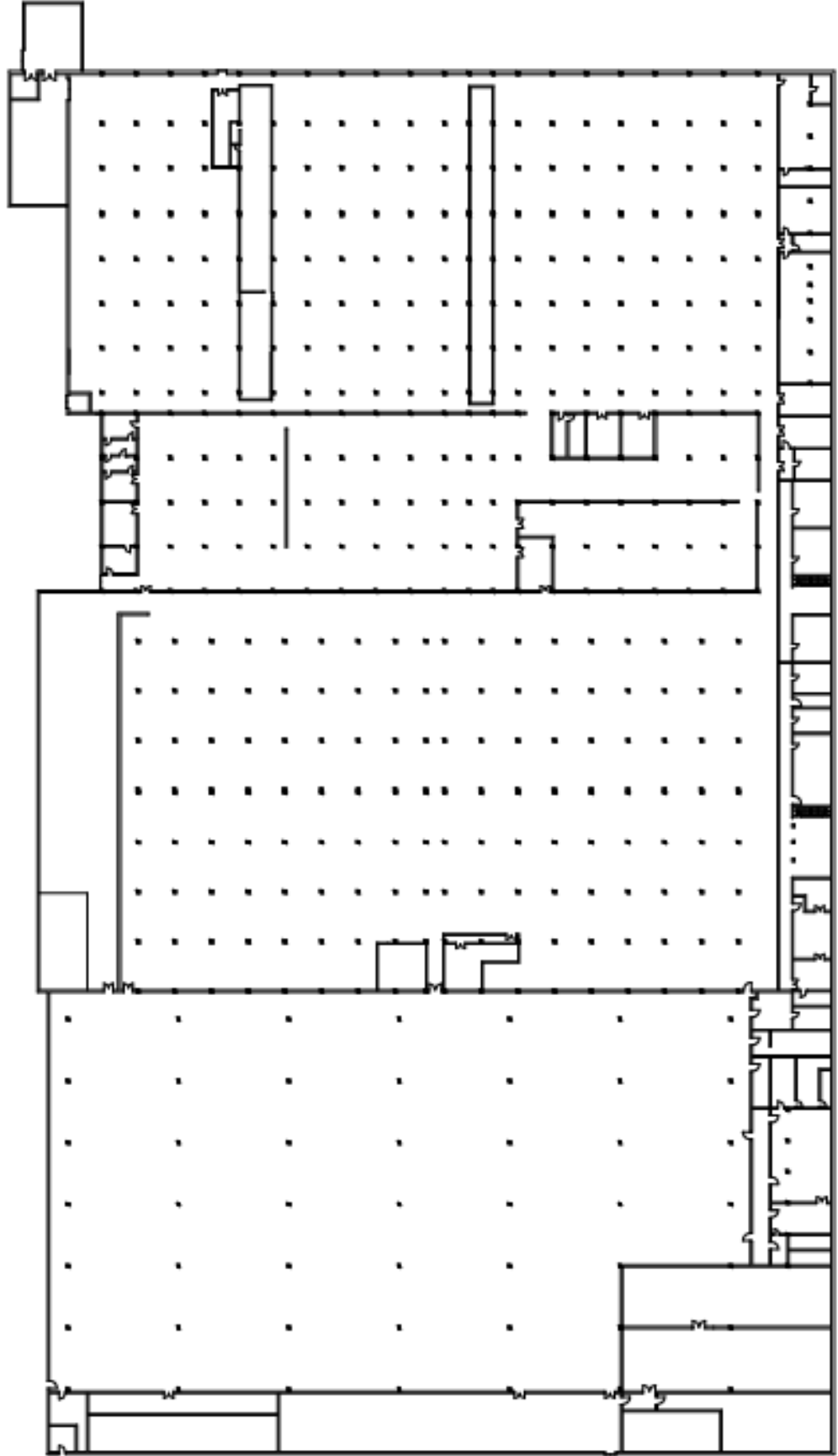
Toplam Puan : 39								
Ana Fabrika	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	5	4	3	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	20	19	15	15	13	10	12	9

Toplam Puan : 39								
Güney Fabrika	Merkezi Derslikler	Atölyeler/S tudyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	5	4	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	19	20	16	15	13	10	12	9

Şekil 4.77. Merkezi derslikler fonksiyonu için öneri raporu

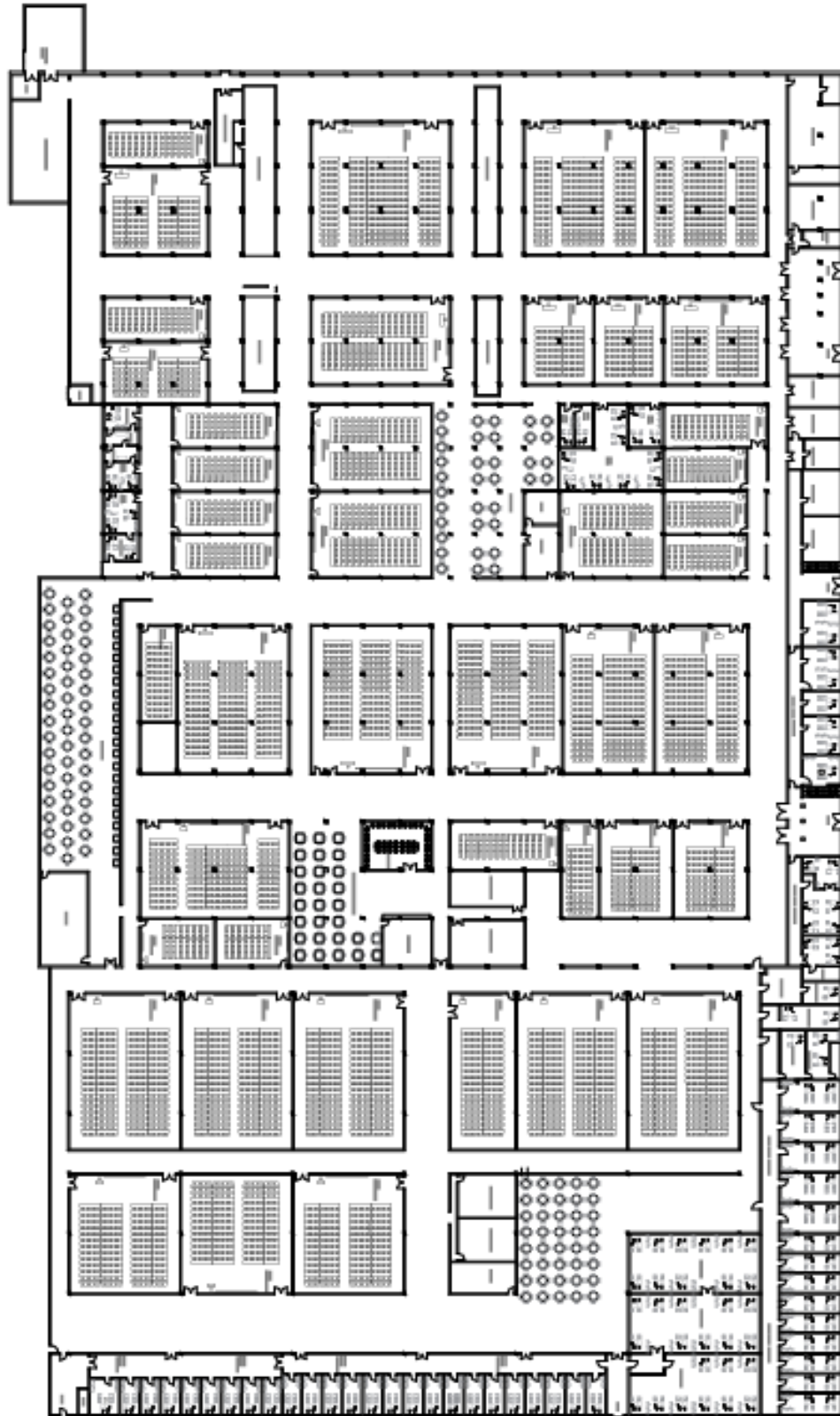
Bilgisayar programının merkezi derslikler fonksiyonu için önerdiği yerleşkedeki ilk yapı “ana fabrika” binasıdır.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın ana üretim binası, iplik ve dokuma bölümlerinden oluşmakta olup, 28.500 m² taban alanına sahiptir. Yapının yaklaşık 1.500 m² büyüklüğündeki ofislerden oluşan üst katıyla birlikte toplam kapalı alanı 30.000 m²'dir. Zemin kat, geniş açıklıklara sahip yapısıyla üretim hatlarının düzenli ve verimli bir şekilde işlemesine olanak tanımaktadır (Şekil 4.78). Dönemin modern mimari anlayışını yansıtan bu betonarme yapı, doğal ışığın maksimum düzeyde kullanılabilmesi amacıyla testere dişi (sawtooth) çatı sistemi ile tasarlanmıştır. Söz konusu çatı sistemi, hem üretim alanlarının aydınlatma ihtiyacını doğal yollarla karşılamakta hem de mekanın havadar bir ortam sunmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.78. Ana fabrika binasına ait mevcut zemin kat planı

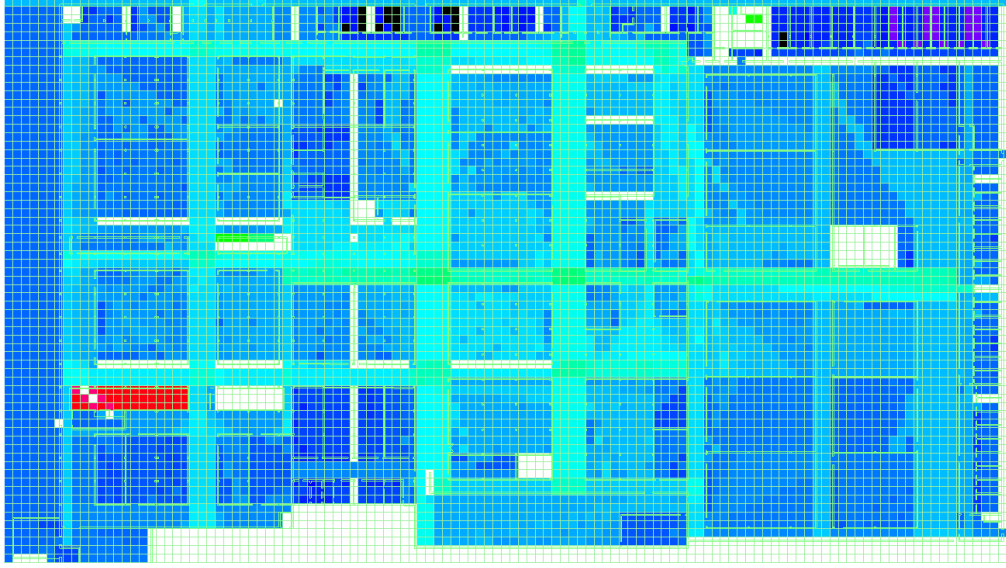
Ana fabrika yapısının, merkezi derslikler işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.79).

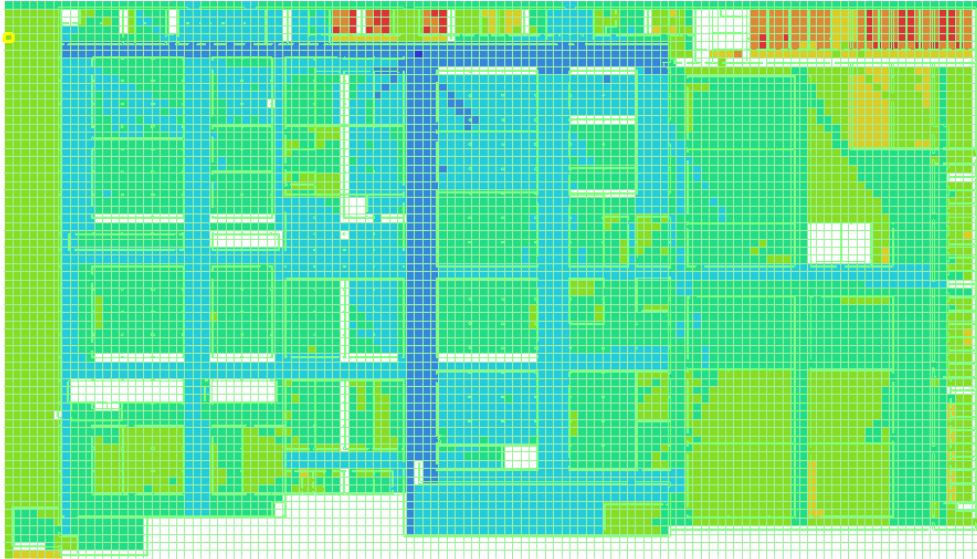
Şekil 4.79. Ana fabrika binasına ait öneri zemin kat planı

Bu doğrultuda geliştirilen öneri projede, 70, 85, 105, 125, 165, 200, 300, 325, 350 ve 400 kişi kapasiteli toplam 42 adet amfi ve derslik tasarlanmıştır. Mevcut yapıda yer alan iki katlı kısım ile güney cephedeki odalar, akademik ve idari personel ofislerine dönüştürülmüştür. Ayrıca, yapının üç farklı noktasında yeme-içme ve dinlenme mekanları oluşturulmuş, okuma-çalışma alanları, fotokopi, bilgisayar salonları gibi destekleyici fonksiyonlara yer verilmiştir.

172

Şekil 4.81. Ana fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.82. Ana fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.19. Ana fabrikaya ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Ana Fabrika	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	131.14	3.75	2.79

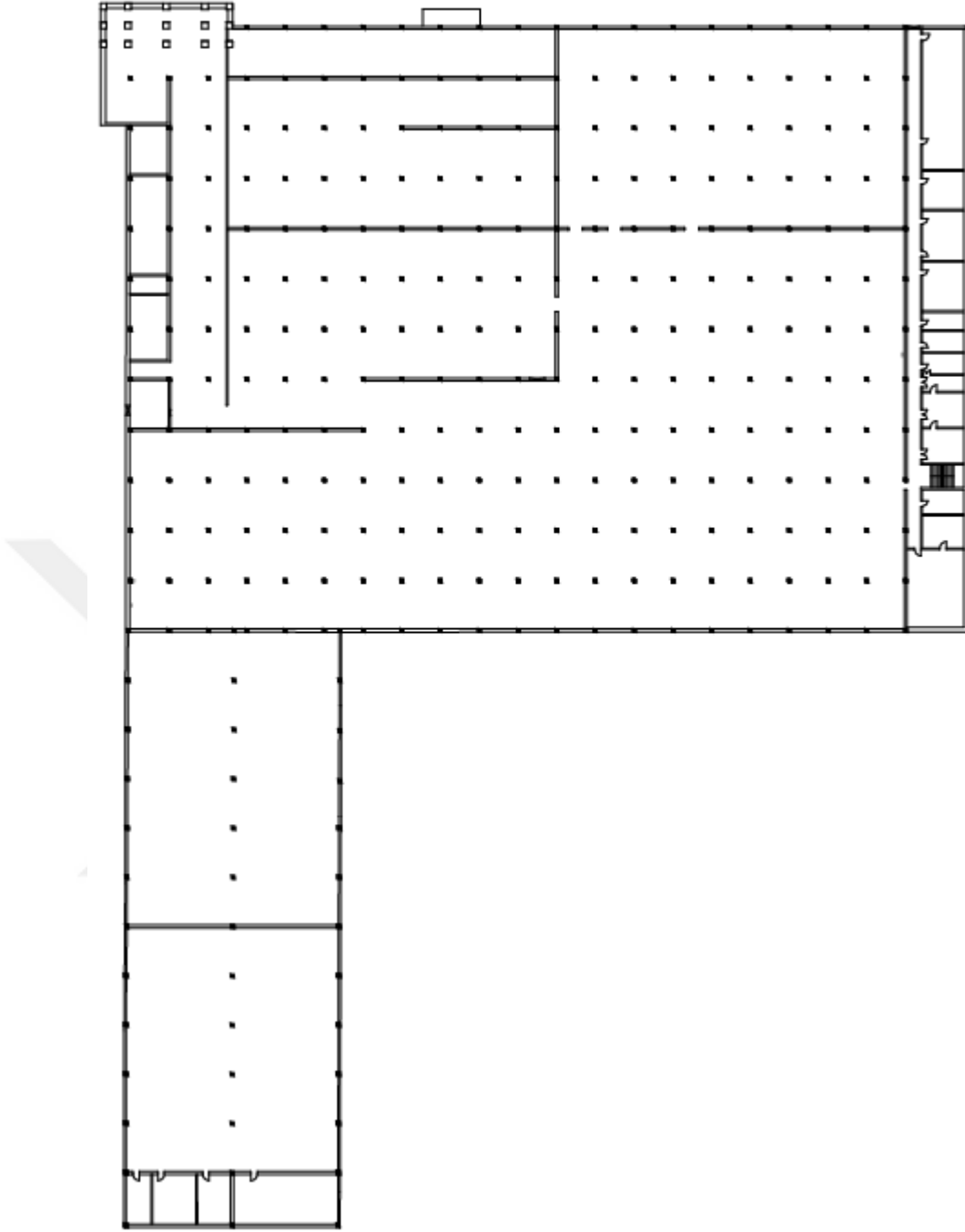
Plan kurgusu, dersliklerin dolaşım ağına açılması ve merkezi toplanma alanlarının gridal bir düzen içerisinde konumlanmasıyla şekillenmiştir. 131.14

değeri, genel anlamda orta seviyede bir bağlantı değerine işaret etmektedir. Özellikle, tek kapılı ve daha küçük sınıfların bulunduğu alanlarda bu bağlantı değerinin belirgin bir şekilde azaldığı gözlemlenmiştir. Buna karşın, yeme-içme ve dinlenme alanları ile okuma-çalışma mekanlarında bağlantı değerinin daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, genel plan organizasyonu, düşük ila orta seviyede bir bağlantılılık değerine sahiptir.

Dersliklerin büyük ölçüde yalnızca dolaşım alanlarıyla bağlantılı olacak şekilde tasarlandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu mekanların sistem içerisindeki bütünleşme değerlerinin de düşük olduğu söylenebilir. Bu durum, dersliklerin diğer mekanlarla güçlü bir bütünleşme ilişkisi kurmasının tercih edilmediğini göstermektedir.

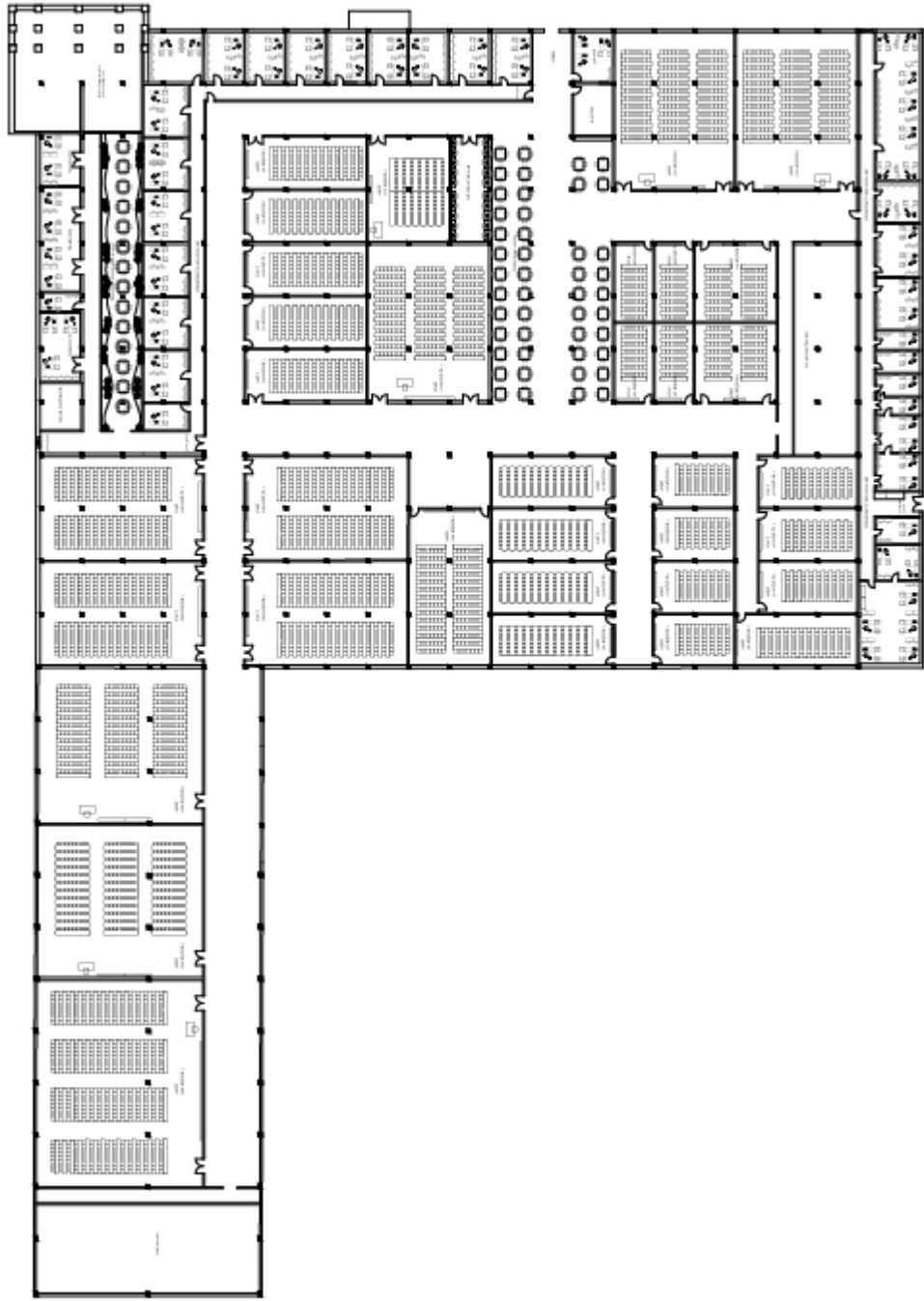
Bununla birlikte, düşük adım derinliği (mean depth) değerleri, söz konusu mekanların kolay erişilebilir olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle personel ofislerinin en yüksek adım derinliğine sahip alanlar olarak tasarlanması, bu alanların daha az erişilebilir olacak şekilde, mahremiyet ve odaklanma gereksinimlerine öncelik verilerek kurgulandığını göstermektedir.

Yerleşke içerisinde “merkezi derslikler” işlevine tahsis edilmek üzere seçilen en uygun ikinci yapı, “Güney Fabrika”dır. Ana fabrika binasının güneyinde yer alan bu yapı, geçmişte ana fabrikada, pamuktan iplik üretiminden dokumaya uzanan süreçte elde edilen kumaşların çeşitli desen ve renklerle baskısının yapıldığı bir üretim alanı olarak işlev görmüştür. Açık planlı bir sistemle tasarlanmış olan yapının üretim merkezi tek katlıdır. Buna ek olarak, desinatörlerin, mühendislerin ve idari personelin ofislerinin yer aldığı bölüm iki katlıdır. Yapının kuzeybatı köşesinde, yaklaşık 12 metre yüksekliğinde bir su deposu bulunmaktadır. Toplamda 13.750 m² taban alanına sahip olan yapının toplam inşaat alanı yaklaşık 14.500 m²’dir (Şekil 4.83). Günümüzde yapı boş ve atıl durumda bulunmaktadır.

Şekil 4.83. Güney fabrikaya ait zemin kat planı

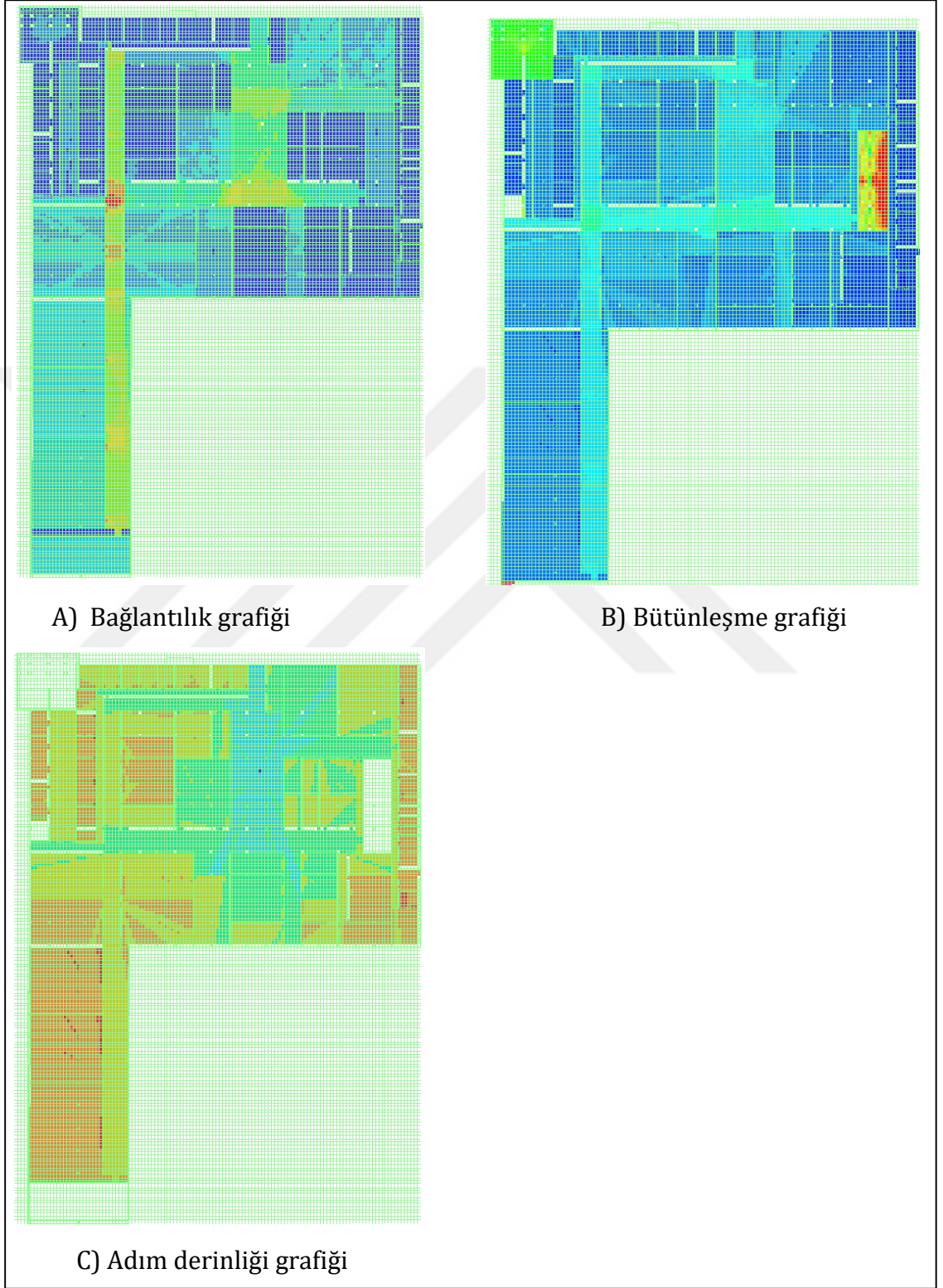
Güney fabrika yapısının, merkezi derslikler işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.84).

Şekil 4.84. Güney fabrikaya ait öneri kat planı

Açık planlı üretim alanı, mevcut taşıyıcı sistem korunarak iç mekan bölümlendirmesiyle çeşitli büyüklüklerde dersliklere dönüştürülmüştür. Mekanın işlevsel gereksinimlerine uygun olarak ana sirkülasyon hatları tanımlanmış ve merkezi bir dinlenme-toplanma alanı tasarlanmıştır. Mevcut yapıda yer alan idari ve teknik personel ofisleri, akademik ve idari personel odaları olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.85. Güney fabrikaya ait öneri plan bağlantısallık, bütünleşme ve adım derinliği grafikleri

Çizelge 4.20. Güney fabrikaya ait öneri planın bağlantılılık, bütünlüşme ve adım derinliği değerleri:

Güney Fabrika	Bağlantılılık Değeri	Bütünlüşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	386.44	10.08	2.93

Eski basma fabrikası binasının merkezi dersliklere dönüştürülmesi kapsamında ortaya çıkan bağlantılılık değeri (386.44), yapı içerisindeki mekansal birimlerin birbirleriyle olan doğrudan ilişki düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu, yapı içerisinde kullanıcıların farklı mekanlara erişiminde kolaylık sağlandığını ve genel mekansal organizasyonun iyi bir dolaşım altyapısına sahip olduğunu işaret eder.

Bütünlüşme değeri (10.08), analiz edilen mekanların yapının geneliyle kurduğu ilişkiyi ve erişilebilirlik düzeyini ifade etmektedir. Bu yüksek bütünlüşme değeri, binanın dönüşüm sonrası düzenlemesinin, kullanıcılar açısından mekansal hiyerarşi ve sirkülasyon anlamında etkin bir şekilde optimize edildiğini göstermektedir. Böyle bir değer, yapı içerisinde merkezi ve kolay erişilebilir alanların başarılı bir şekilde tanımlandığını işaret eder.

Adım derinliği (2.93) ise, yapıdaki herhangi bir noktanın erişilebilirliğinin ortalama kaç adımda sağlandığını ifade eder. Bu değer, binanın kompakt bir sirkülasyon düzenine sahip olduğunu ve mekansal birimler arasında genel erişim kolaylığının sağlandığını göstermektedir.

Çizelge 4.21. Merkezi derslikler fonksiyonu için “ana fabrika” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünlüşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

MERKEZİ DERSLİKLER	Bağlantılılık Değeri	Bütünlüşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Ana Fabrika	131.14	3.75	2.79
Güney Fabrika	386.44	10.08	2.93

Güney fabrikadaki daha yüksek bağlantılılık değeri (386.44), mekansal birimlerin birbirleriyle doğrudan bağlantısının daha yoğun olduğunu ve mekandaki dolaşım ağının sıkı bir şekilde organize edildiğini göstermektedir. Bu, yapının kompakt bir düzen sunması ve kullanıcıların farklı mekanlara kolayca erişebilmesi anlamına gelir. Ana fabrikadaki daha düşük bağlantılılık değeri (131.14) ise, mekanların birbirine doğrudan bağlantılarının daha sınırlı olduğunu ve mekansal organizasyonun daha gevşek bir düzenlemeye sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, yapının iki kat daha büyük bir alana sahip olması nedeniyle fiziksel ölçekteki artışa bağlı olarak bağlantıların seyrekleşmesiyle açıklanabilir.

Güney fabrikadaki yüksek bütünleşme değeri (10.08) , bu yapının içindeki her bir noktanın genel yapı sistemine daha entegre olduğunu ve mekanlar arası erişimin hızlı bir şekilde sağlanabildiğini ifade etmektedir. Bu, kullanıcıların mekandaki hareketlerinin yönlendirilmesi ve odak noktalarının etkin şekilde tanımlanması açısından avantaj sunar. Ana fabrika binasındaki daha düşük bütünleşme değeri (3.75), büyük ölçekli yapıda mekansal birimlerin genel sistemle ilişkisinin daha zayıf olduğunu göstermektedir. Bu durum, geniş yüzölçümüne sahip yapılarda sirkülasyonun daha karmaşık hale gelmesi ve merkezi noktaların daha az etkili bir şekilde organize edilmesiyle ilişkili olabilmektedir. Ayrıca tasarım kararları doğrultusunda, her bir dersliğin giriş ve çıkış noktaları farklı koridorlara yönlendirilmiş, böylece kullanıcı trafiğinin minimize edilmesi hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, kullanıcı yoğunluğunu dağıtarak sirkülasyon sistemini daha düzenli hale getirmekle birlikte, mekansal birimlerin genel sistemle olan bağlantılarını dolaylı hale getirmiştir. Bu durum, analizlerde elde edilen bütünleşme değerinin görece düşük olmasını açıklamaktadır.

Güney fabrikadaki daha yüksek adım derinliği (2.93), mekansal erişimin daha çok ara noktalar üzerinden sağlandığını ve bu yapının daha yoğun bir dolaşım ağına sahip olduğunu göstermektedir. Kompakt düzenin bir sonucu olarak, mekansal birimlerin erişim açısından daha fazla ilişkilendirildiği söylenebilir. Ana fabrikadaki daha düşük adım derinliği (2.79) ise , yapının mekansal düzeninde nispeten daha kısa erişim yolları sunulduğunu ve geniş yüzölçümüne rağmen

erişilebilirlik açısından etkin bir düzen sağlandığını işaret etmektedir. Bu durum, büyük ölçekte de olsa dolaşımın optimize edildiğini gösterebilir.

Güney fabrika, daha kompakt bir yapıya sahip olduğu için yüksek bağlantılılık ve bütünleşme değerleri sunmaktadır. Bu, kullanıcıların mekandaki hareketlerini daha kolay yönlendirebilir ve işlevsel yoğunluğun daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Ana fabrikanın büyük ölçeği nedeniyle bağlantılılık ve bütünleşme değerleri daha düşük olsa da, adım derinliği açısından daha etkin bir düzenleme sunmaktadır. Bu, büyük ölçekli yapılarda dolaşımın daha geniş koridorlar ve merkezi alanlar üzerinden sağlandığını ve bu sayede geniş mekanlarda bile kullanıcı dostu bir düzenleme yapıldığını göstermektedir.

Her iki proje de mekansal bağlamına uygun çözümler üretmiş olmakla birlikte, güney fabrika, yoğun ve entegre bir dolaşım ağına sahip merkezi derslik yapısı olarak öne çıkarken; ana fabrika binası, büyük ölçeğine rağmen erişim kolaylığını koruyan daha geniş bir mekansal düzen sunmaktadır. Bu durum, farklı ölçeklerdeki yapıların yeniden işlevlendirme projelerinde, mekansal bütünlük ve bağlantılılık açısından ölçek etkisinin dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, tasarım ve değerlendirme süreçlerinde, üniversite genelinde ihtiyaç duyulan dersliklerin sayısı ve büyüklüklerinin kapsamlı bir şekilde analiz edilerek belirlenmesi gerekmektedir. Bu analiz, mekansal gereksinimlerin doğru bir şekilde karşılanmasını sağlamakla birlikte, mevcut yapıların yeniden işlevlendirilmesinde optimal alan kullanımını destekleyecektir.

4.8. Atölyeler/Stüdyolar

Eğitim sektöründeki fonksiyonlardan biri olan “atölyeler” için yazılım programının tespit ettiği en uygun iki yapıdan ilki Nazilli Sümerbank Fabrika Yerleşkesindeki “güney fabrika”, ikincisi ise “ana fabrika” dır (Şekil 4.86).

Ana Sayfa

Kayıt Ayarlar Yardım

Durum Girişi Fonksiyon Belirle Yeniden İşlevlendirilecek Bina Listesi Puan Raporu Fonksiyon Öneri Raporu Sonuç Raporu Proje Tanımı Bina Tanımı Bina Fonksiyon Tanımı

Fonksiyon Öneri Rapor

Proje Adı : 4 **SÜMER YERLEŞKE** Rapor Yazdır Kapat

Bölüm : Atölyeler/Stüdyolar Bina Sayısı : 2

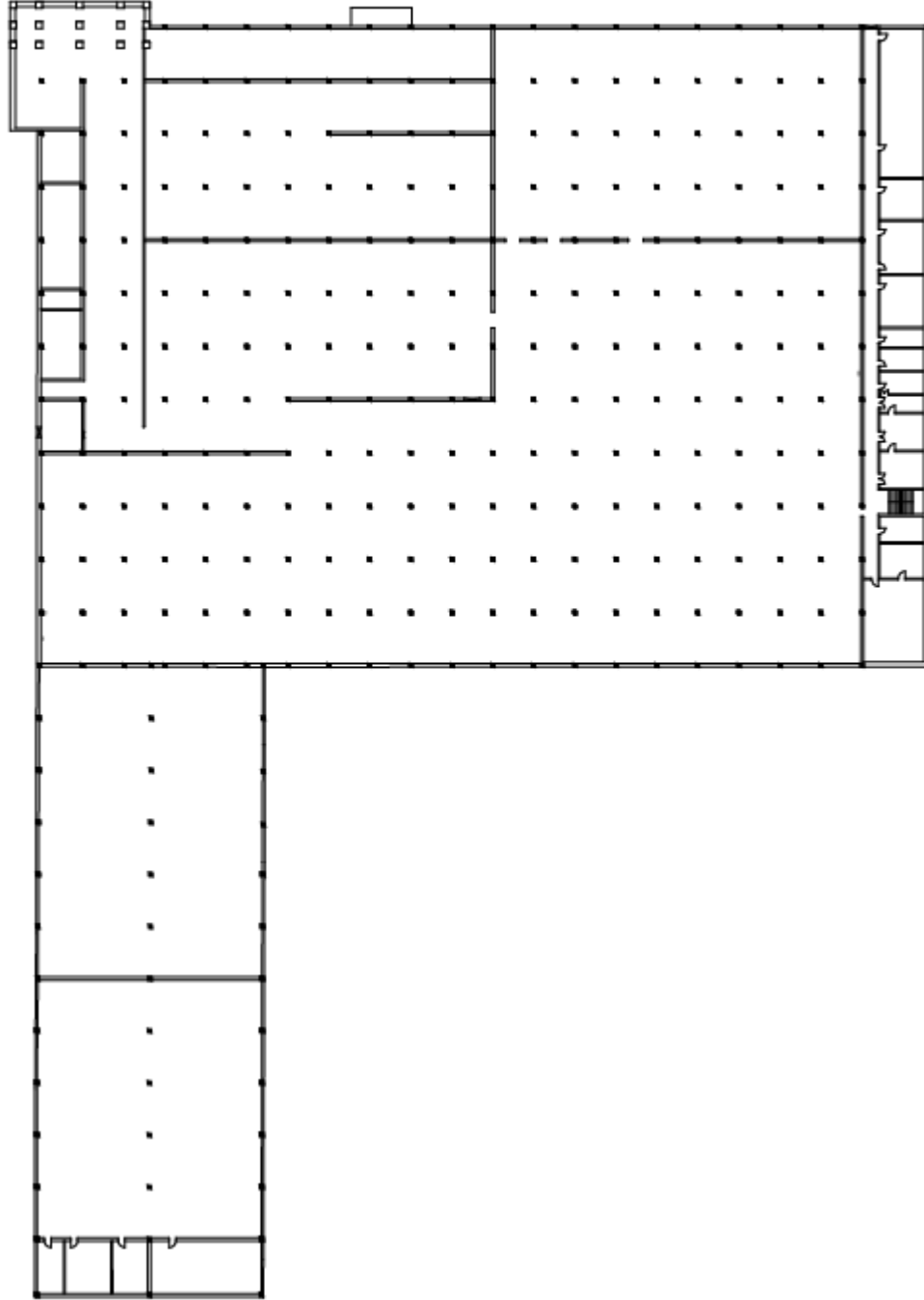
Toplam Puan : 39								
Güney Fabrika	Merkezi Borsalıklar	Atölyeler/Stüdyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	4	5	4	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	19	20	16	15	13	10	12	9

Toplam Puan : 39								
Ana Fabrika	Merkezi Borsalıklar	Atölyeler/Stüdyolar	Kütüphane	Yemekhane	Kültür Merkezi	Enstitü Binası	İdari Bina	Rektörlük Binası
Mekansal Kurgu	5	5	4	4	3	2	3	2
Hacim / Büyüklük	5	4	3	3	3	2	3	2
Cephe Düzeni	5	5	4	4	4	3	3	2
Yapısal Müdahale	5	5	4	4	3	3	3	3
Toplam	20	19	15	15	13	10	12	9

Şekil 4.86. Atölye/stüdyo fonksiyonu için öneri raporu

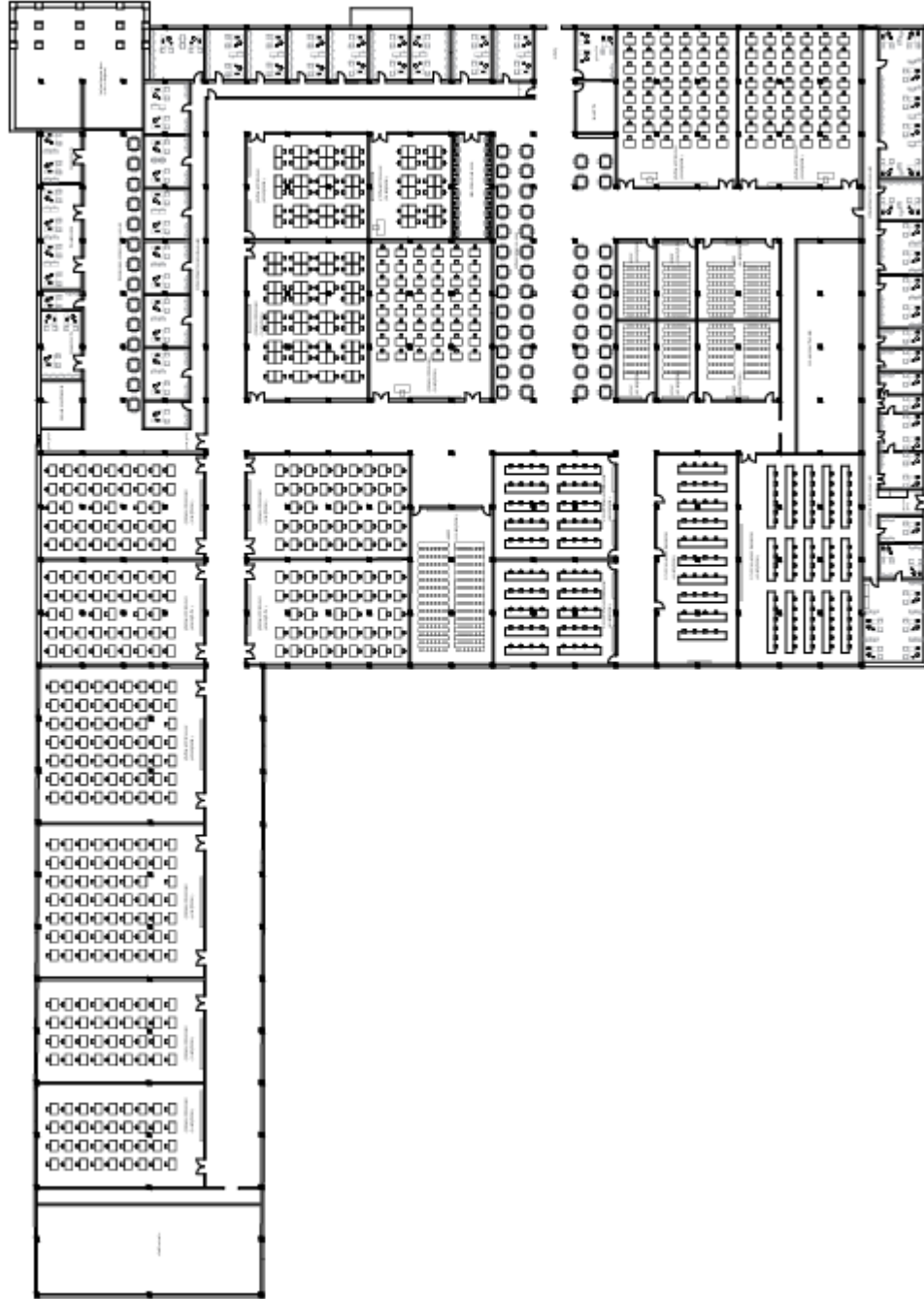
Bilgisayar programının atölye/stüdyo fonksiyonu için önerdiği yerleşkedeki ilk yapı “güney fabrika” binasıdır. Ana fabrika binasının güneyinde yer alan bu yapı, geçmişte pamuk ipliğinden dokuma kumaşa uzanan üretim zincirinin son aşaması olarak, kumaşların desenlendirme ve renklendirme işlemlerinin gerçekleştirildiği bir baskı merkezi olarak kullanılmıştır.

Üretim alanı, açık planlı tek katlı bir düzende tasarlanmış, buna ek olarak desinatör, mühendis ve idari personel ofislerine ev sahipliği yapan iki katlı bir bölüm eklenmiştir. Yapının kuzeybatı köşesinde yaklaşık 12 metre yüksekliğinde bir su deposu bulunmaktadır. Toplamda 13.750 m² taban alanına sahip olan bu yapının toplam inşaat alanı yaklaşık 14.500 m²'dir (Şekil 4.87). Günümüzde, yapı kullanım dışı olup boş ve atıl durumdadır.

Şekil 4.87. Güney fabrikaya ait zemin kat planı

Güney fabrika yapısının, atölye/stüdyo işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.88).

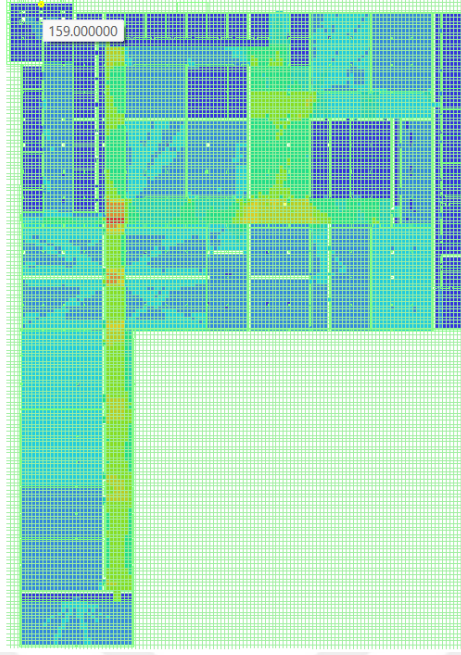
Şekil 4.88. Güney fabrikaya ait öneri kat planı

Atölye, stüdyo ve uygulamalı derslikler, pratik odaklı ve deneyimsel öğrenme süreçlerini destekleyen mekanlardır. Bu tür alanlar, özellikle mimarlık ve tasarım fakülteleri ile güzel sanatlar fakültesi gibi disiplinlerde çizim stüdyoları ve yaratıcı üretim alanları olarak öne çıkar. Ayrıca, meslek yüksekokulları ve uygulamalı derslere ağırlık veren programlar için laboratuvarlar, atölyeler ve uygulamalı derslikler gereklidir.

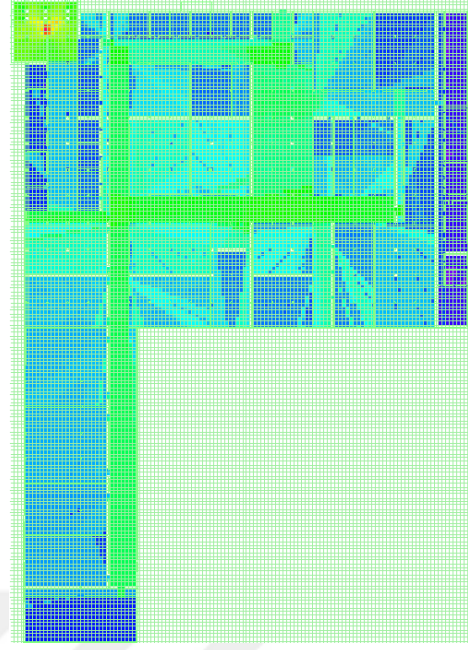
Güney fabrika binası, mevcut taşıyıcı sistemi temel alınarak, açık plan düzeninden yararlanılarak yeniden işlevlendirilmiştir. Binanın iç mekânı, çeşitli büyüklüklerde stüdyo, uygulamalı derslik ve teorik dersliklerin oluşturulmasına olanak tanıyacak şekilde ara duvarlarla bölümlenmiştir.

Giriş alanında, kullanıcıları karşılayan ve aynı zamanda toplanma-dinlenme işlevine hizmet eden bir alan tasarlanmış, dersliklere erişim ise koridor sistemiyle sağlanmıştır. Koridor düzenlemesi, yaya sirkülasyonunun akıcı bir şekilde işlemesi ve daralmaların önlenmesi amacıyla optimize edilmiştir. Mevcut yapının içinde yer alan idari ve teknik personel ofisleri, akademik ve idari personelin kullanımı için yeniden düzenlenmiş, böylece binanın yeni işlevine uygun bir mekânsal yapı oluşturulmuştur. Tasarımda, hem kullanıcı deneyimini hem de yapının sürdürülebilir bir şekilde yeniden kullanımını önceliklendiren çözümler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda oluşan öneri planın bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

A) Bağlantılık grafiği

B) Bütünleşme grafiği

C) Adım derinliği grafiği

Şekil 4.89. Güney fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği grafikleri

Çizelge 4.22. Güney fabrikaya ait öneri planının bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Güney Fabrika	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	388.06	4.66	2.46

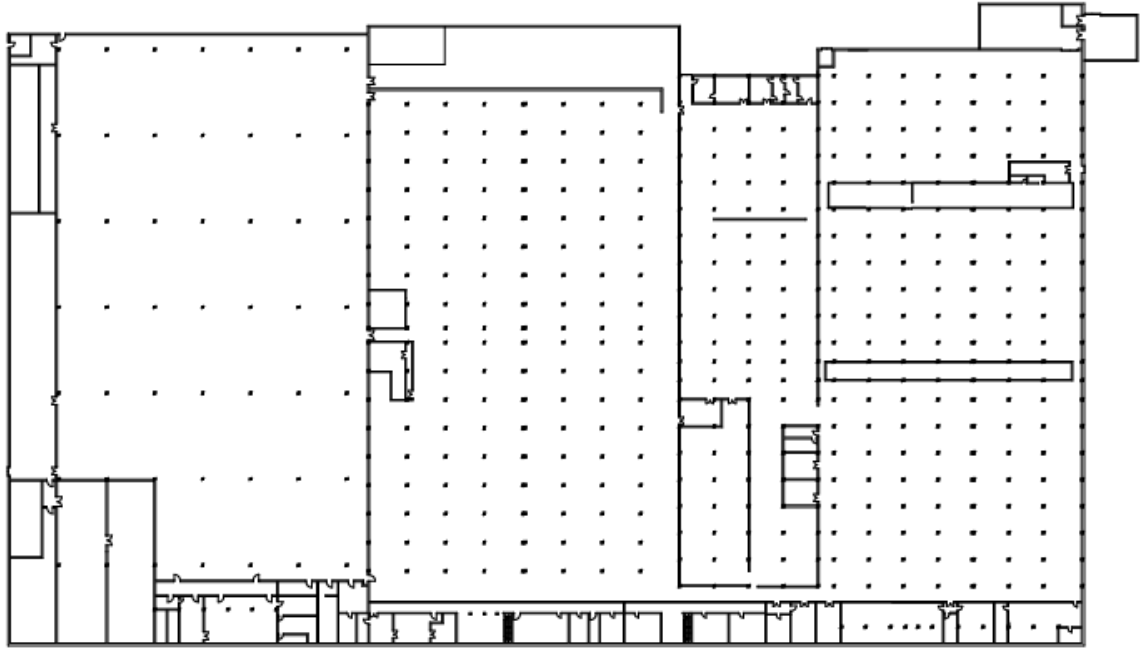
Bağlantılılık (Connectivity), analiz edilen mekândaki düğümlerin diğer düğümlerle doğrudan bağlantı kurma kapasitesini ifade eder. 388.06 gibi yüksek bir bağlantılılık değeri, mekânın genelinde oldukça yoğun bir erişim ağı bulunduğunu ve düğümlerin birbirine doğrudan bağlanabildiğini göstermektedir. Stüdyo/atölye ve uygulamalı dersliklerden oluşan bir yapı için bu değer, kullanıcıların farklı mekânlar arasında kolayca hareket edebileceği bir dolaşım ağına işaret etmektedir. Eğitim yapılarında; bu tür yüksek bağlantılılık değerleri, mekânın erişilebilirliğini artırarak kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkiler. Özellikle merkezi stüdyo ve uygulamalı dersliklerde, etkin erişim ağları eğitim verimliliğini destekler.

Bütünleşme (Integration), analiz edilen mekânın, tüm mekânsal sistemle ne kadar entegre olduğunu ifade eder. 4.66 gibi yüksek bir bütünleşme değeri, bu yapıdaki mekânların, genel dolaşım sistemi içinde merkezi bir rol oynadığını ve kullanıcıların farklı alanlara kolayca erişebileceğini göstermektedir. Eğitim yapılarında yüksek bütünleşme değerleri, kullanıcıların ihtiyaç duydukları alanlara (örneğin, atölyelerden ofislere, dersliklerden sosyal alanlara) hızlı bir şekilde ulaşabilmesini sağlar. Özellikle stüdyo/atölye gibi uygulamalı alanlarda, mekânların merkezi bir konumda yer alması ve ulaşım kolaylığı, kullanıcıların mekânları daha etkin bir şekilde kullanmasını desteklemektedir.

Adım derinliği (Mean Depth), bir düğümden diğer düğümlere ulaşmak için ortalama kaç adım gerektiğini ifade eder. 2.46 gibi düşük bir adım derinliği değeri, mekânlar arasında dolaşımın oldukça kolay olduğunu, kullanıcıların herhangi bir noktadan başka bir noktaya kısa bir dolaşım ağı üzerinden ulaşabildiğini göstermektedir. Bu, binanın planlama aşamasında kullanıcı odaklı

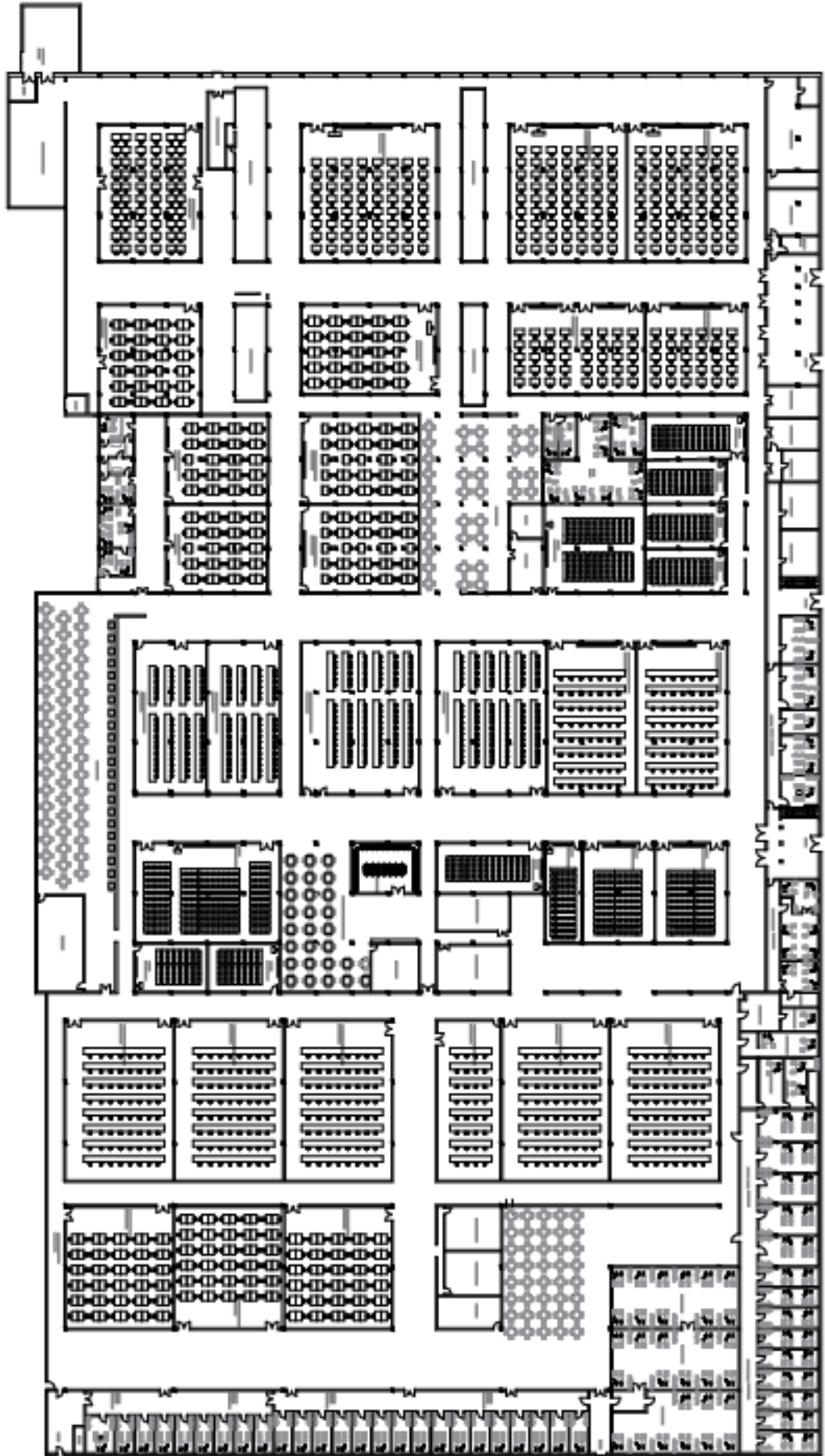
bir yaklaşım benimsendiğini ve mekânların erişim açısından dengeli bir şekilde düzenlendiğini ifade etmektedir.

Yerleşke içerisinde “atölye/stüdyo” işlevine tahsis edilmek üzere seçilen en uygun ikinci yapı, “ana fabrika”dır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın ana üretim binası, iplik ve dokuma bölümlerinden oluşmakta olup, 28.500 m² taban alanına sahiptir. Yapının yaklaşık 1.500 m² büyüklüğündeki ofislerden oluşan üst katıyla birlikte toplam kapalı alanı 30.000 m²'dir. Zemin kat, geniş açıklıklara sahip yapısıyla üretim hatlarının düzenli ve verimli bir şekilde işlemesine olanak tanımaktadır. Dönemin modern mimari anlayışını yansıtan bu betonarme yapı, doğal ışığın maksimum düzeyde kullanılabilmesi amacıyla testere dişi (sawtooth) çatı sistemi ile tasarlanmıştır (Şekil 4.90). Söz konusu çatı sistemi, hem üretim alanlarının aydınlatma ihtiyacını doğal yollarla karşılamakta hem de mekanın havadar bir ortam sunmasını sağlamaktadır. Yapı, günümüzde boş ve atıl durumdadır.

Şekil 4.90. Ana fabrika binasına ait mevcut zemin kat planı

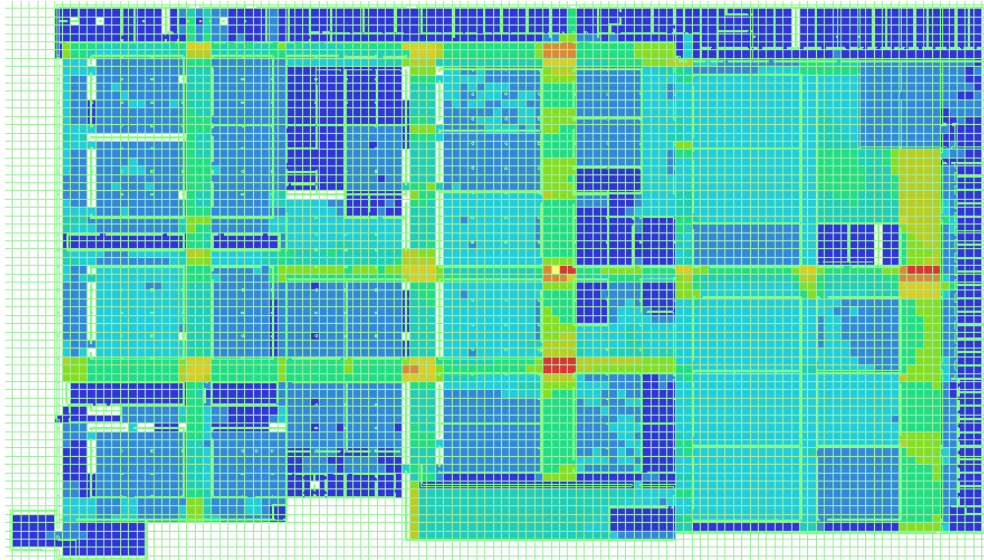
Ana fabrika yapısının, atölye/stüdyo işlevine dönüştürülmesine yönelik olarak geliştirilen öneri kat planları aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.91).

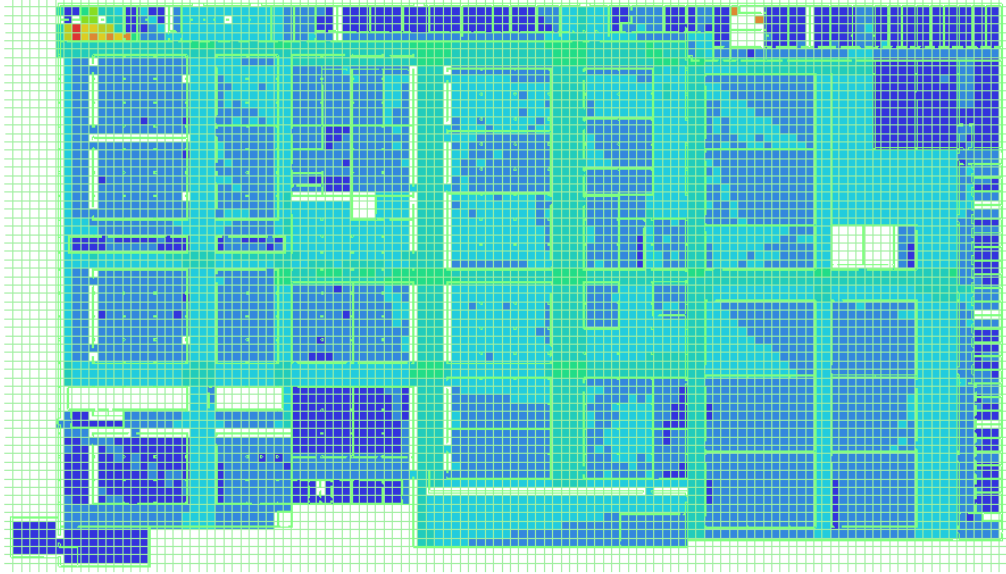
Şekil 4.91. Ana fabrikaya ait öneri kat planı

Atölye, stüdyo ve uygulamalı derslikler, pratik odaklı ve deneyimsel öğrenme süreçlerini destekleyen mekanlardır. Bu tür alanlar, özellikle mimarlık ve tasarım fakülteleri ile güzel sanatlar fakültesi gibi disiplinlerde çizim stüdyoları ve yaratıcı üretim alanları olarak öne çıkar. Ayrıca, meslek yüksekokulları ve uygulamalı derslere ağırlık veren programlar için laboratuvarlar, atölyeler ve uygulamalı derslikler gereklidir. Bu doğrultuda geliştirilen öneri projede; farklı kapasitelere sahip çizim stüdyolarına ve uygulamalı dersliklere/laboratuvarlara yer verilmiştir. Mevcut yapıda yer alan iki katlı kısım ile güney cephedeki personel ofisleri, akademik ve idari personel ofislerine dönüştürülmüştür. Ayrıca, yapının üç farklı noktasında yeme-içme ve dinlenme mekanları oluşturulmuş, okuma-çalışma alanları, fotokopi, bilgisayar salonları gibi destekleyici fonksiyonlara yer verilmiştir. Mevcut yapının açık plan düzenine sahip olması sebebiyle, taşıyıcı sistem korunarak taşıyıcı olmayan ara bölmelerle öneri proje hazırlanmıştır. Cephe düzenine herhangi bir müdahalede bulunulmamış, yapı özgün karakterini koruyacak şekilde tasarım yaklaşımı benimsenmiştir.

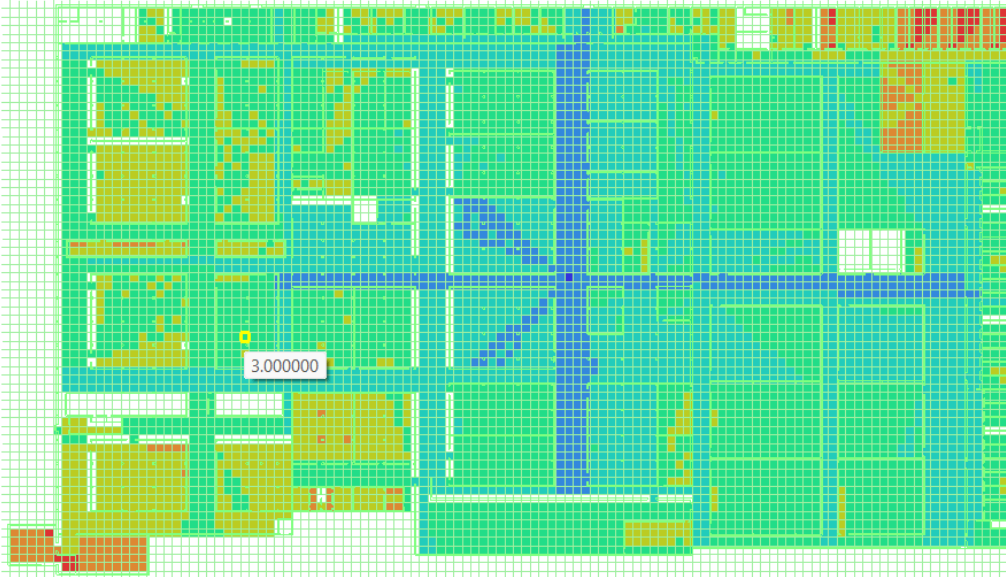
Bu doğrultuda oluşan ana fabrikaya ait öneri zemin kat planının bağlantısallık, bütünleşme ve derinlik analizleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.92. Ana fabrikaya ait öneri plan bağlantılılık grafiği

Şekil 4.93. Ana fabrikaya ait öneri plan bütünleşme grafiği

Şekil 4.94. Ana fabrikaya ait öneri plan adım derinliği grafiği

Çizelge 4.23. Ana fabrikaya ait öneri planın bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerleri:

Ana Fabrika	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Öneri Plan	111.08	3.55	2.74

Düşük bağlantılılık değeri (111.08), mekânın genelinde düğümlerin diğer düğümlerle doğrudan bağlantısının sınırlı olduğunu gösterir. Bu durum, mekânlar arasında az sayıda doğrudan erişim noktasının bulunması veya

mekânların daha izole bir düzenle yerleştirilmesiyle ilişkilendirilebilir. Dersliklerin birbirine doğrudan erişimi yerine, merkezi bir dolaşım aksı üzerinden bağlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu tasarımla, kontrollü bir erişim ve mekânların işlevsel ayrımı sağlanmaktadır.

Düşük bütünleşme değeri (3.55), mekânların tüm sistemle zayıf bir entegrasyon içinde olduğunu ifade eder. Bu durum, yapının genelinde mekânlar arası hareketin sınırlı olduğu ve de dolaşım sisteminin genel sistemdeki etkisinin az olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum; kullanıcıların farklı alanlara erişiminin karmaşıklaşmasına ve yapı genelinde bir süreklilik hissinin eksik kalmasına sebep olabilir.

Adım derinliğinin düşük olması, mekânlar arası erişim için az sayıda geçiş gerektiğini gösterir. Tek katlı bir yapıda bu durum, dersliklerin ve diğer işlevsel alanların merkezi akslara yakın konumlandırıldığını ve herhangi bir noktadan başka bir noktaya erişimin genellikle hızlı olduğunu ifade etmektedir. Kullanıcı deneyimi açısından, bu tür bir tasarım dolaşımı kolaylaştırır ve yön bulmayı daha sezgisel hale getirir.

Çizelge 4.24. Atölye/Stüdyo fonksiyonu için “ana fabrika” ve “güney fabrika” binalarının yeniden işlevlendirme projelerinin bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği değerlerinin incelenmesi:

ATÖLYE/ STÜDYO	Bağlantılılık Değeri	Bütünleşme Değeri	Adım Derinliği Değeri
Güney Fabrika	388.06	4.66	2.46
Ana Fabrika	111.08	3.55	2.74

Güney fabrika; daha açık ve merkezi bir dolaşım ağı sunmakta olup kullanıcıların ihtiyaç duydukları mekânlara erişimi hızlı ve kolaydır. Yüksek bağlantılılık ve bütünleşme, mekânsal bütünlüğün ve dolaşım etkinliğinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Ana fabrika, daha izole ve yerel bir düzenlemeyi temsil etmektedir. Düşük bağlantılılık, kullanıcıların doğrudan erişim yerine dolaylı rotaları tercih etmesini

gerektirir. Bu düzenleme, işlevsel ayırım ve kontrollü erişim için avantaj sağlayabilir ancak genel mekânsal bütünlük ve dolaşım etkinliğini azaltmaktadır.

Her iki proje de farklı mekânsal stratejiler sunmaktadır. Güney fabrika; merkezi ve açık dolaşım ağı sayesinde, yüksek yoğunluklu kullanıcı gruplarına hitap eden bir üniversite yapısı için daha uygun bir düzenleme sunmaktadır. Ana fabrika ise; daha az bağlantılı ve parçalı bir yapıya sahip olduğundan, belirli işlevsel alanların daha kontrollü ve sınırlı bir şekilde kullanılmasını gerektiren programlar için uygundur. Bu projeler arasındaki seçim, kullanıcı sayısı, işlevsel gereklilikler ve üniversite yapısının genel hedefleri doğrultusunda yapılmalıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeniden işlevlendirme (adaptive reuse), bir yapının orijinal işlevini yitirmesinin ardından, yeni bir kullanım amacıyla fiziksel ve mekânsal düzenlemeler yapılarak dönüştürülmesi sürecini ifade eder. Bu kavram, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern koruma anlayışının bir parçası olarak önem kazanmıştır. Erken dönem koruma yaklaşımlarında, yapının orijinal işlevini korumak temel hedefken, sanayileşme süreciyle birlikte değişen ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar, yapıların mevcut işlevlerini kaybetmesine neden olmuş ve bu yapılara yeni işlevler kazandırılmasını gerekli kılmıştır. Yeniden işlevlendirme, sadece fiziksel bir dönüşümü değil, aynı zamanda yapının tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamını koruyarak çağdaş ihtiyaçlara cevap vermesini amaçlayan bir süreçtir.

Bu kavram, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren endüstri yapılarının korunması ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarının yaygınlaşmasıyla daha fazla dikkat çekmiştir. Avrupa'da, endüstri devrimi sonrası terk edilmiş fabrikalar, enerji santralleri ve depoların kültürel ve sosyal mekânlara dönüştürülmesi, yeniden işlevlendirme pratiklerinin öncü örneklerini oluşturmuştur. Örneğin, Paris'teki Orsay Tren Garı'nın müzeye dönüştürülmesi ve Londra'daki Tate Modern'in eski bir enerji santralinden çağdaş sanat müzesine dönüşümü, bu sürecin başarılı uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'de ise, Sümerbank gibi erken Cumhuriyet dönemi endüstri yapıları, ekonomik ve kültürel bağlamda yeniden işlevlendirme potansiyeli taşıyan önemli örnekler arasında yer almaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin sanayileşme hedeflerinin bir parçası olarak inşa edilen Sümerbank dokuma fabrikaları, ülkenin ekonomik bağımsızlığını sağlamayı ve yerli üretimi teşvik etmeyi amaçlayan önemli bir girişimdir. Erken Cumhuriyet dönemi sanayileşme hamlesi olan Sümerbank fabrikaları, Atatürk'ün öncülüğünde hayata geçirilen, hem ekonomik kalkınmayı hem de modernleşmeyi destekleyen sanayi politikalarının bir sonucu olarak tasarlanmıştır. Bu fabrikalar, Türkiye'nin tekstil sektöründe dışa bağımlılığını azaltmak ve ulusal üretimi artırmak amacıyla kurulmuştur. 1930'larda uygulanan devletçi ekonomi politikaları kapsamında, Sümerbank öncülüğünde

birçok fabrika inşa edilmiş ve bunlar Türkiye'nin ilk büyük ölçekli kamu işletmeleri arasında yer almıştır.

Sümerbank fabrikaları, dönemin modernist mimari anlayışını yansıtan işlevsel yapılar olarak tasarlanmıştır. Fabrikaların yerleşim düzeninde üretim alanları, lojmanlar ve sosyal donatılar bir bütün olarak ele alınmıştır. Fabrikalar sadece üretim yapılan alanlar değil, aynı zamanda çevresindeki topluluklara istihdam sağlayan, sosyal ve kültürel hayatı destekleyen merkezler olarak da işlev görmüştür.

Cumhuriyet'in ilk tekstil fabrikası olan Kayseri Bez Fabrikası (1935) Türk tekstil sanayisinde öncü bir rol üstlenmiştir. Bursa Merinos Fabrikası (1938) yünlü kumaş üretiminde önemli bir merkez olmuştur. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası (1937) ise ilk basma fabrikası olarak, hem teknolojik yenilikleri hem de sanayileşme hamlelerini sembolize etmiştir.

25 Kasım 1937 tarihinde açılan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, Türkiye'nin ilk basma fabrikasıdır ve Atatürk tarafından bizzat açılmıştır. Fabrika, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanayileşme hedeflerinin bir göstergesi olarak inşa edilmiş ve Türkiye'nin tekstil üretiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Fabrika, dönemin modern tekstil makineleri ile donatılmış olup, hem üretim kapasitesi hem de verimliliği açısından ileri bir model olarak tasarlanmıştır.

Yerleşke, üretim birimlerinin yanı sıra işçi lojmanları, sosyal alanlar ve sağlık hizmetleri sunan yapılarla desteklenmiştir. Bu durum, fabrika çevresinde bir "sanayi kasabası" oluşturulmasını sağlamıştır. Fabrika, Nazilli ve çevresindeki halk için büyük bir istihdam kaynağı olmuş, işçilerin mesleki eğitimine de katkıda bulunmuştur. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik ederek, sosyal dönüşümde önemli bir rol oynamıştır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, günümüzde endüstri mirası olarak değerlendirilen yapılar arasında yer almakta olup korunarak yeniden işlevlendirilmesi gereken önemli bir örnek olarak kültürel miras niteliğini sürdürmektedir.

Bu çalışma, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası örneği üzerinden eski endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilme süreçlerini analiz etmiş ve mekânsal performansın artırılmasına yönelik karar verme yöntemleri geliştirmiştir. Endüstri mirasının korunması ve çağdaş işlevlere uyumlu hale getirilmesi bağlamında, fabrikanın yerleşkesinde bulunan binalar arasından yeniden işlevlendirilmeye uygun olanların belirlenmesi ve uygun fonksiyonların seçilmesi için bir model sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları, koruma ve işlevlendirme süreçlerinde mekânsal analizlerin nasıl etkin bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Çalışmada geliştirilen yazılım, yeniden işlevlendirilecek yapılar için işlev seçiminde mekânsal organizasyon, hacimsel uygunluk ve yapısal müdahale gerekliliklerini dikkate alarak optimal kararlar sunmuştur. Bu yaklaşım, özellikle karmaşık yerleşke düzenlemelerinde zaman ve kaynak tasarrufu sağlayacak bir yöntem olduğunu kanıtlamıştır.

DepthmapX yazılımıyla yapılan analizler, önerilen yeni işlevlerin mekânın iç düzenine entegrasyonunu değerlendirmiştir. Bağlantılılık, bütünleşme ve adım derinliği gibi metrikler üzerinden yapılan incelemeler, mekânların hem işlevsel hem de kullanıcı dostu bir şekilde organize edildiğini ortaya koymuştur.

Tarihi ve kültürel değerlerin korunması açısından, yeniden işlevlendirme sürecinde, geliştirilen öneri projelerde Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın mimari özgünlüğü, dönemin modernist mimari anlayışını yansıtan taşıyıcı sistemi ve cephe düzeni gibi özellikleri korunmuştur. Bu yaklaşım, kültürel mirasın sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Çalışmada kullanılan mekânsal analiz yöntemleri, sadece eğitim yapıları için değil, diğer yeniden işlevlendirme projelerinde de uygulanabilir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin ve özel sektörün mekânsal analiz tabanlı karar destek sistemlerini benimsemesi önerilmektedir.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası gibi erken Cumhuriyet dönemi endüstri

yapılarının korunması için yerel ve ulusal düzeyde koruma politikalarının güçlendirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, yapıların mimari ve tarihi değerlerini dikkate alan uzun vadeli planlama süreçleri oluşturulmalıdır.

Yeniden işlevlendirme projeleri, sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu şekilde kurgulanmalıdır. Malzeme geri dönüşümü, enerji verimliliği ve kullanıcı dostu mekân tasarımı gibi unsurlar, gelecekteki projelerde bir standart haline getirilmelidir.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, mimarlık ve koruma disiplini açısından önemli bir model sunmaktadır. Bu çalışma, endüstri mirasının sürdürülebilir bir şekilde korunması ve yeniden işlevlendirilmesi için yazılım tabanlı bir yaklaşımın uygulanabilirliğini göstermiştir.

Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi, sadece bina ölçeğinde değil, çevresiyle birlikte ele alınmalıdır. Bu bağlamda, yerleşkenin kentsel bağlamla olan ilişkisini güçlendirecek stratejiler geliştirilmelidir.

Yazılım programının sunduğu bir diğer önemli çıktı, mevcut her bir bina için geliştirilen öneri fonksiyonlarıdır. Bu fonksiyonlar, yalnızca bina düzeyindeki analiz ve değerlendirmeleri desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda ileride vaziyet planı ölçeğinde yapılacak daha kapsamlı çalışmalara da temel oluşturacaktır. Bu bağlamda, öneri fonksiyonları, bina yerleşiminden genel alan organizasyonuna kadar farklı ölçeklerde uygulanabilir çözümler sunmaktadır. Gelecekteki çalışmalarda bu çıktılar, mekânsal entegrasyon, erişilebilirlik ve işlevsellik gibi parametreler doğrultusunda daha geniş kapsamlı senaryoların geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Böylece, bina ölçeğinden yerleşke düzeyine kadar farklı mekânsal karar süreçlerinin sistematik ve veri temelli bir yaklaşımla desteklenmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışma, sunduğu veriler ile gelecekte gerçekleştirilecek birçok bilimsel araştırmaya temel oluşturma potansiyeline sahip olmakla birlikte, projelerin başarıyla hayata geçirilebilmesi için daha fazla farkındalık, araştırma ve çaba

gerekmektedir. Özellikle Üniversite, Belediye, Valilik, Kùltür ve Turizm Bakanlığı gibi resmi kurumlar ile sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün bu alana yönelik daha fazla dikkat ve destek göstermesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM yayınları, İstanbul, Nisan 1996.
- Ahunbay, Z., Köksal, T. G., 2006. İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. İTÜ Dergisi,5(2), 125-136, İstanbul.
- Akçan, E. 2009. Çeviride Modern Olan: Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Akış, C., 2018. Endüstri Yapılarının Dönüşümü Üzerine Değerlendirmeler "Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mühendislik Ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aksoy, E. 2017. Hastanelerde İç Mekân Konfigürasyonunun Yön Bulma Davranışlarına Etkisinin Araştırılması. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Aktin, S., 2017. Kent ve Bellek: Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Alagöz, M., 2015. Sanayi Yapılarını Yeniden İşlevlendirme Ve Sürdürülebilirlik, Gazi Üniversitesi, International Sustainable Buildings Symposium, 28 - 30th May 2015, Ankara.
- Alsaç, Üstün 1995, Türkiyede Restorasyon, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altınoluk, Ü., 1998. Binaların Yeniden Kullanımı, YEM Yayınları, İstanbul.
- Anonim, 1. (1935). Kayseri Dokuma Fabrikası Albümü. İstanbul, Resimli Ay Basım Evi T.
- Anonim, 2. (1944). Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri. Arkitekt.
- Anonim, 3. (1959). Cumhuriyetin 25. Yılında Sümerbank. İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.
- Anonim, 4. (1973). Cumhuriyetin 50. Yılında Sümerbank. İstanbul, Tisa Matbaası.
- Arabacıoğlu, P. ve Aydemir, I., 2007. Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, Megaron, 205-212.
- Arcan, E.F. ve Evci, F., Mimari Tasarıma Yaklaşım, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul, 1992.

- Arıtan, Ö. (2004). Kapitalist/sosyalist modernleşme modellerinin erken Cumhuriyet dönemi mimarlığının biçimlenişine etkileri-Sümerbank KİT Yerleşkeleri üzerinden yeni bir anlamlandırma denemesi (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aslan, Y., 2005. Bir Kentsel Analiz-Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydın, D., Yaldız, E., 2010. Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi. METU FJA 2010/1.
- Asiliskender, B. (2002). Cumhuriyetin ilk yıllarında mimaride 'modern' kimlik arayışı: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası örneği. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Asiliskender, B. & Yöney, N. (2018). Docomomo_Türkiye'nin İlk Göz Ağrısı: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesi'nin Korunması. BETONART, 56, 30-35.
- Ateş, T., Eroğlu, N., Kaban, Z., Kazgan, H., Koraltürk, H., Soyak, A., Tekin, O., 1999. "Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi". İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul
- Aydın, D; Okuyucu, E., 2009. "Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının Değerlendirilmesi". YTÜ Mim. Fak. E Dergisi, 1, 35-44, İstanbul.
- Aydın, D., 2012. "Endüstri Yapılarında Yeniden Kullanılabilirlik; Nazilli Sümerbank Fabrikası'nın Sosyal Tesis Binasının İşlevsel Dönüşümü İçin Analizler". Güney Mimarlık, 8, Adana.
- Başa, B.A., 2002. Hızlı Gelişme Sürecinde İşlev Değiştirmeye Zorlanan yapıların Büyük kent Modeli İçinde İrdelenmesi. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Başkaya, A., Wilson, C., & Özcan, Y. Z. 2004. Wayfinding in an unfamiliar environment: Different spatial settings of two polyclinics: Environment and Behavior.
- Bigat, B., 2017. Kuruluşu ve İlk Yıllarında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Bora, T. 2017. Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi ideolojiler. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Boratav, K. 2018. Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015. Ankara, İmge Kitabevi.

- Boratav, K; Ekzen, A; Kepenek, Y; Sönmez, S; Türel, O.,1994, "Türkiye'de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT'ler". Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, C., 2001. Koruma Onarım. Literatür Yayınları, İstanbul.
- Bullen, P. A., & Love, P. E. D. 2011. *Adaptive reuse of heritage buildings*. Structural Survey, 29(5), 411-421.
- Cantacuzino, S., Brannndt, S., 1989. Saving Old Buildings. The Architectural Press, London.
- Cantell, S.F., 2005. The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings: Regulation Barriers. Best Practices and Case Studies. Virginia Polytechnic Institute and State University, Master"s Tehsis in Urban and Regional Planning.
- Conejos, S., Langston, C., Smith, J., 2011. Improving the Implementation of Adaptive Reuse Strategies for Historic Buildings. Safeguard of Architectural, Visual, Environmental Heritage Conference, June 2011 Naples, Italy.
- Cantell, S. F. (2005). *The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings: Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies*. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Çetinkaya, Ç., 2015. Yeniden İşlevlendirilen Endüstriyel Mekânların Görsel Algı Değerlendirmesi: İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- DEH, 2004. Preserving Our Past, Building Our Future, Adaptive Reuse. Pirion, Canberra.
- Demirhan, N.(2005) 19. yy'da Nazilli'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dawes, M. J., Ostwald, M. J., & Lee, J. H. (2021). Examining control, centrality and flexibility in Palladio's villa plans using space syntax measurements. *Frontiers of Architectural Research, 10*(3), 467-482.
- Dawes, M. J., & Ostwald, M. J. (2013). Precise locations in space: An alternative approach to space syntax analysis using intersection points. Architectural Research, (1), 1-11.
- Dawes, M. J., & Ostwald, M. J. (2020). Space syntax: Mathematics and the social logic of architecture. In B. Sriraman (Ed.), Handbook of the Mathematics of the Arts and Sciences. Springer.
- Douglas, J., 2002. Building Adaptation. Elsevier Ltd, Oxford.

- Doğan, H. 2007. Sanayinin Musikisinden Bilginin Türküsüne. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dursun, P. 2007. Space syntax in architectural design. In Proceedings of the 6th International Space Syntax Symposium (pp. 01-24). Faculty of Architecture, Istanbul Technical University.
- Eldek, H. 2007. Value Assesment For Defining The Conservation Principles for Kayseri Sumerbank Bez Fabrikası . Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara.
- Eldeş, I. Y., 2019. Sümerbank Dokuma Fabrikalarının Dönüşümü (1935- 2019). Kayseri, Ereğli, Nazilli, Bursa ve Malatya Örnekleri. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Engin, H.Emre 2009. “ Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekâna Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği” Karadeniz Teknik Üniversitesi, FBE, Doktora Tezi, Trabzon.
- Erder, C., Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999.
- Erder, C., 2007. Tarihi Çevre Bilinci. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Eriz, Ö., 2016. Cumhuriyet Dönemi Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Bağlamında İncelenmesi: Antalya Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Giebeler, G., 2009. *Refurbishment Manual: Maintenance, Conversions, Extensions*. Birkhäuser Architecture.
- Guida, A., Pagliuca, A., 2008. Universal Design as an Instrument for Sustainable Reuse of Buildings.
- Güçlü, F., 2015. Yıkılan Bir Cumhuriyet Kurumu Sümerbank. Ürün Yayınları, Ankara.
- Güç, B. , 2010. Hastane dolaşım mekanlarının kullanıcı üzerindeki etkileri: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Gürçan, A. D., 2024. 10-15. yy. Arasında Orta Asya ve Yakın Doğu Türk Mimarisinde Eyvanlı Yapıların Mekân Dizimsel Analizi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Haştemoğlu, H. Ş., 2012. Demiryolu İstasyon Binalarına Yeni Fonksiyon Önerileri Geliştirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.
- Hasol D., 2002. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, İstanbul.

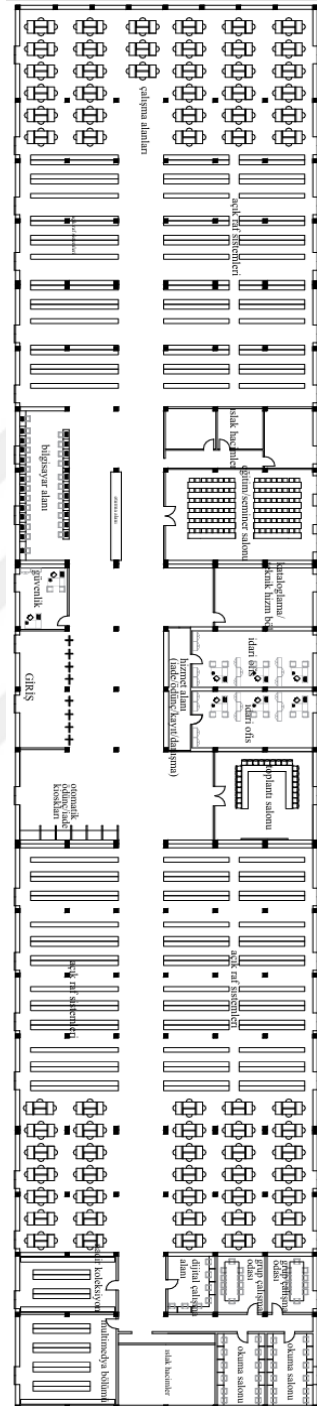
- Highfield, D., 1987. Rehabilitation and Reuse of Old Buildings. E.& F.N. Spon, Cambridge.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1989). The social logic of space. Cambridge University Press.
- Hillier, B. (1996). Space is The Machine. Cambridge University Press.
- İlkin,S; Tekeli, İ.,1982. Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu. Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi, ODTÜ Yayınları, 3, Ankara.
- İnan, A. 1972. Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Karıptaş, F., 2010. Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapıların Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi ve Kasımpaşa Tuz Ambarı Örneği. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaşlı, B., 2009. İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekan Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği. İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karimi, K., 2023. The configurational structures of social spaces: Space syntax and urban morphology in the context of analytical, evidence-based design. Land, 12*(2084). <https://doi.org/10.3390/land12112084>
- Kevseroğlu, Ö., 2011. Endüstriyel Miras Alanlarının Kent Peyzajına Entegrasyonunun Değerlendirilmesi. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kıraç, A. B., 2001. Türkiye’deki tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kilci, M., 1994. Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları. T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1984-1994).
- Kürelî, E., 2013. Ankara Endüstri Mirasının (1925-1963) Belgelendirilmesi, Haritalandırılması ve Ön Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi , Ankara.
- Koçak, M., 2013. İşlevini Yitirmiş Sanayi Alanlarının Dönüşümüne İlişkin Çevresel Risk Değerlendirmesi, Strateji ve Öneriler. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Köksal, G., 2005. İstanbul’ daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

- Köksal, G., 2012. Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı. Güney Mimarlık Dergisi, Sayı 8, Adana.
- Kuban, D., 1970. Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar. Vakıflar Dergisi, Sayı VII, Ankara.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama, YEM Yayınları, İstanbul.
- Langston C., Wong, F.K.W., Hui, E.C.M., Shen, L. Y., (2007), “ Strategic Assessment of Building Adaptive Reuse Opportunities in Hong Kong”, Building and Environment.
- Latham, D., 2000. Creative Reuse of Buildings. Donhead.
- Liseli Gençlerin Gözüyle Cumhuriyetimiz, Yerel Tarih Çalışması, 1998, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.
- Lynch, K., 1960. The image of the city. MIT Press.
- Mardan, E., Özgönül, N., 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Martins, L. B., & Melo, H. F. V., 2014. Wayfinding in hospital: A case study. Federal University of Pernambuco (UFPE), Brazil.
- Meydan, S., 2011. Cumhuriyetin Dev Projesi: Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası. İlk Kurşun Gazetesi s:59-69.
- Nejadriahi, H., & Dincyurek, O., 2015. Identifying privacy concerns on the formation of courtyards. Open House International, 40*(4), 18-24.
- Orbaşlı, A., 2008. *Architectural Conservation: Principles and Practice*. John Wiley & Sons.
- Öden, İ., 2009. Nazilli Sümerbank Sayfası. Erişim Tarihi: 12.09.2024. <https://sumerbank.blogspot.com/2009/05/sumerbank-hastanesi.html>.
- Öter, Aylin Havva., 1996. Kullanımdışı Kalmış Binaların Dönüştürülmesi Sorununa İlişkin Bir Deneme, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öreoğlu, M. ve Palabıyık, E., 2004. Cumhuriyet Döneminde Türk Sanayinin Kuruluşu ve Nazilli Basma Fabrikası. Teknoed Yayıncılık, Ankara.
- Özel, B., 2006. Eski Yapıların Yeni ÇÇlevle Değerlendirilmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Palladio, A., 1715. The architecture of A. Palladio, in four books (G. Leoni, Ed.). John Watts.

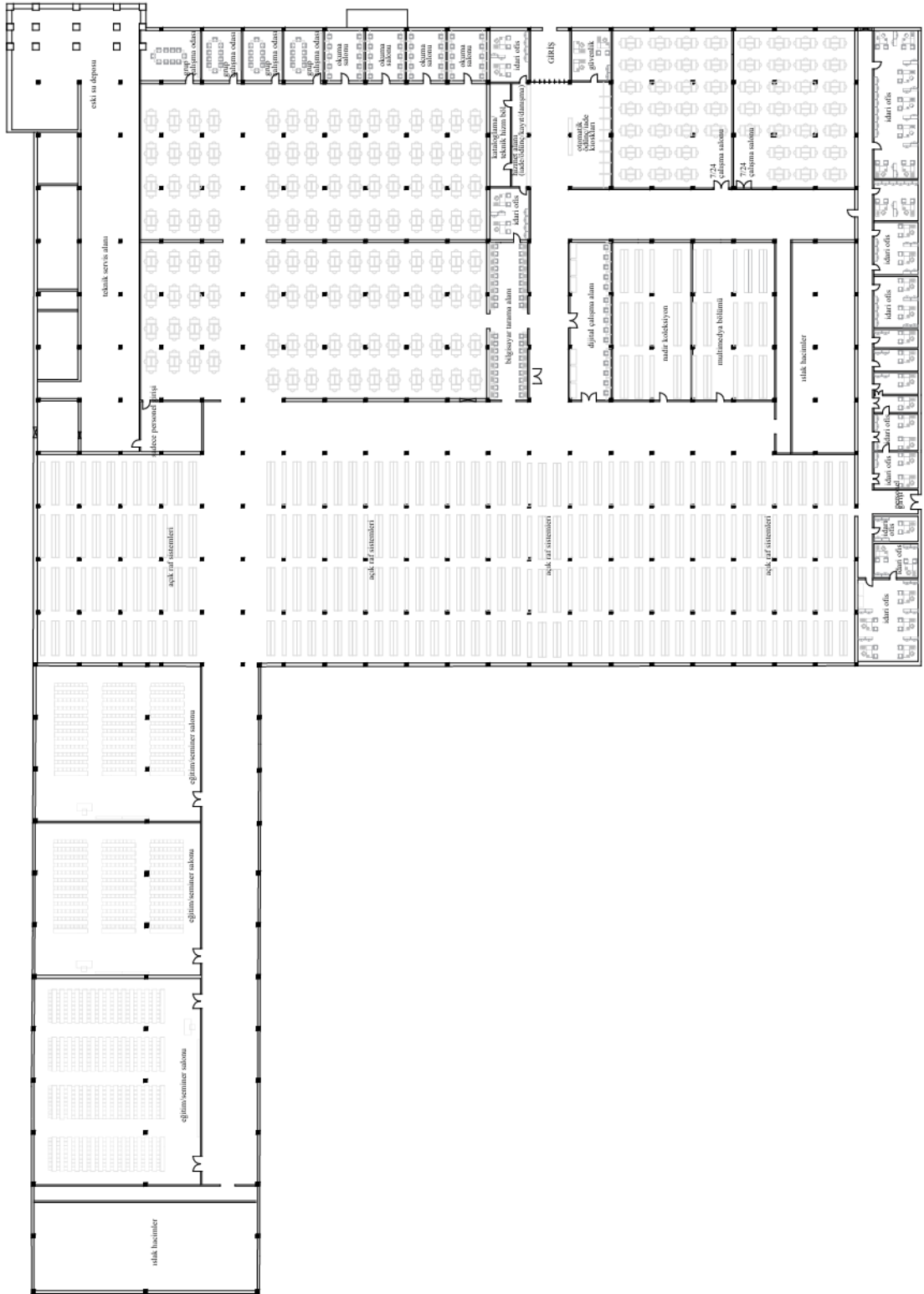
- Plevoets, B., & Cleempoel, K. V., 2011. Adaptive Reuse As a Strategy Towards Conservation of Cultural Heritage: a Survey of 19th and 20th Century Theories. *Structural Studies, Repairs, and Maintenance of Heritage Architecture XII*, 118, 155-164.
- Peri, B., 2002. Bulding The “Modern” Environment In Early Republican Turkey: Sümerbank Kayseri And Nazilli Factory Settlements. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Peponis, J., Karadima, C., & Bafna, S., 2003. On the Formulation of Spatial Meaning in Architectural Design. Georgia Institute of Technology & National Technical University of Athens.
- Rashid, M., 2019. Space Syntax: A Network-based Configurational Approach to Studying Urban Morphology. In L. D'Acci (Ed.), *The Mathematics of Urban Morphology, Modeling and Simulation in Science, Engineering and Technology* (pp. 1-26). Birkhäuser.
- Redjem, M., & Mazouz, S., 2022. Spatial and Social Interaction in Medieval Algerian Mosques: A morphological Analysis Using Space Syntax. *Built Heritage*, 6(17).
- Selçuk, M., 2006. Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Yeniden Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Smith, M. K., 2006. *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*. Routledge.
- Shirkhani, A., Sahaf, S. M. K., Farkisch, H., & Choganian, D., 2021. Space Syntax Reading in Traditional Mosques of Khorasan Razavi and Its Relationship with Iranian-Islamic Wisdom. *Creative City Design*, 4*(3), 79–89.
- Şişman, M., 2015. Mekân dizim yönteminin bir mimari tasarım aracı olarak kullanılması üzerine bir deneme. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Stratton, M., 2000. *Industrial Buildings: Conservation and Regeneration*. E & FN Spon.
- Sırma, S., 2024. Sağlık Yapılarının Mekânsal Özelliklerinin Mekân Dizim (Space Syntax) Yöntemi ile İrdelenmesi. İnönü Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Sözen, M., 1990. Kültür Varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

- Tavlı, D., 2010. Poliklinik bölümlerinin tasarımındaki karmaşıklığın, yönelme davranışı ve yön bulma üzerindeki etkisinin irdelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul .
- Tekeli, İ., 2003. Kentleri Dönüşümü Mekânı Olarak Düşünmek, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Tekin, S., 2003. Sanayileşmenin İlk Örneklerinden Biri: Nazilli Basma Fabrikası, Tarih ve Toplum Dergisi, (230) 39, 20-26.
- TICCIH., 2021. Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi. Erişim Tarihi: 20.09.2024. <https://www.ticcih.org>
- Toprak, Z., 1988. Sümerbank A.Ş. Creative Yayıncılık, İstanbul.
- Trinder, B., 2000. From FICCIM to TICCIH 2000: Reflections On 27 Years, TICCIH Bulletin (October 2000).
- Turner, A., 2004. Depthmap 4 - A Researcher's Handbook. Bartlett School of Graduate Studies, UCL, London.
- Türk Dil Kurumu, 2019. Türkçe Sözlü, TDK.
- Ünlü, A., Ülken, G., & Edgü, E., 2005. A Space Syntax Based Model in Evacuation of Hospitals. Proceedings of the 5th International Space Syntax Symposium (pp. 161-173).
- Website, 2024. Erişim Tarihi: 24.06.2024. <https://www.spacesyntax.net>
- Website, 2024. Erişim Tarihi: 25.06.2024. <https://archtech.gr/varoudis/depthmapX/>
- Xiao, Y., 2017. Space Syntax Methodology Review. Urban Morphology and Housing Market, Springer Geography, Springer.
- Yaldız, E., 2003. Anıtsal Yapıların Kullanım Sürecinde Değerlendirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Yamu, C., van Nes, A., & Garau, C., 2021. Bill Hillier's Legacy: Space Syntax-A Synopsis of Basic Concepts, Measures, and Empirical Application. Sustainability, 13*(6), 3394.
- Yurt Ansiklopedisi, 1981. Türkiye İl İl Dünyü, Bugünü, Yarını, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Zeybekoğlu, S., 2002. Erken Cumhuriyet Dönemi Sanayi Komplekslerinin Mekansal Analizi: Nazilli, Kayseri, Bursa ve Eskişehir Örnekleri. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

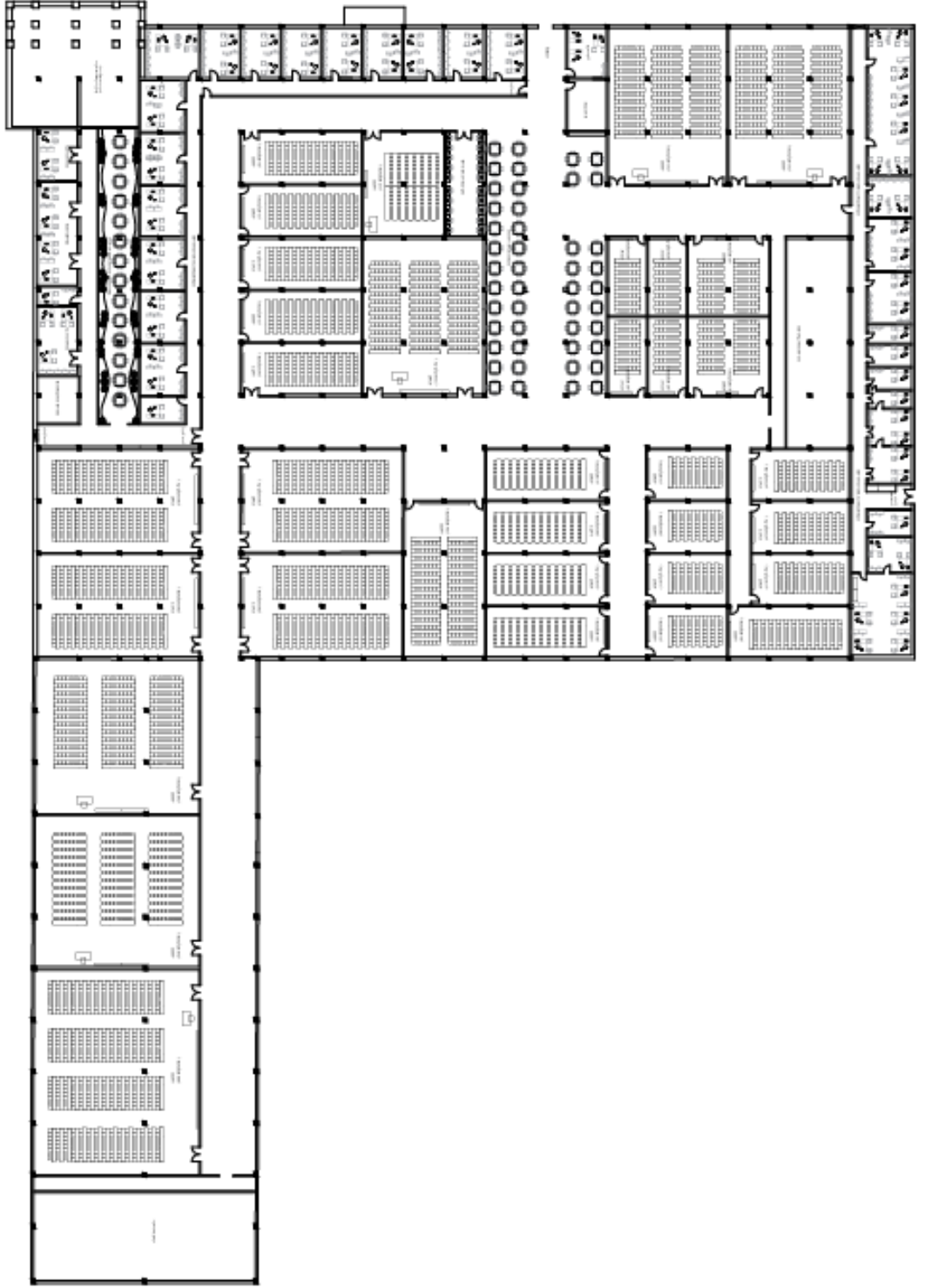
EK A. Planlar

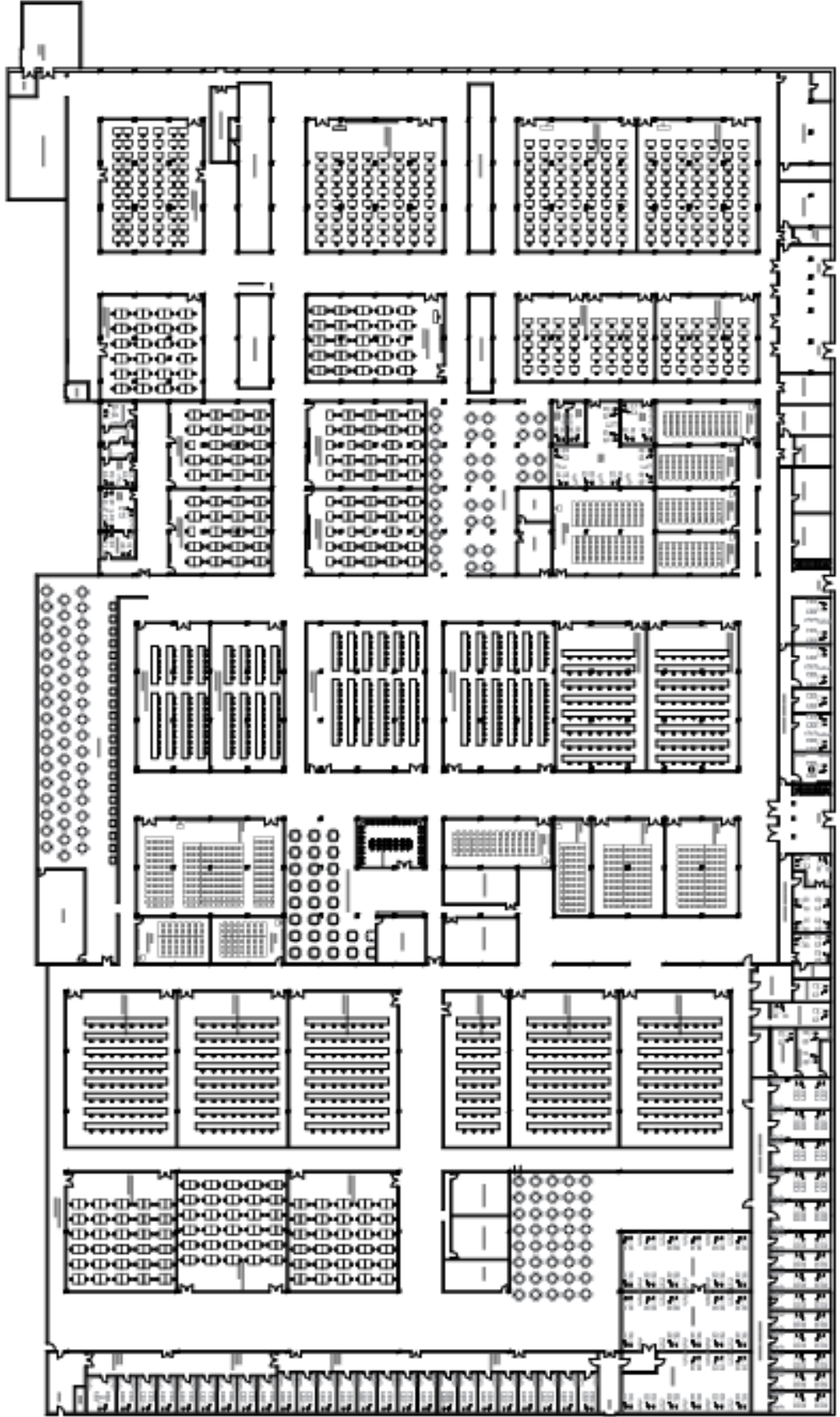
Şekil A.1. Ambar binasına ait öneri kütüphane kat planı

Şekil A.2. Güney fabrikaya ait öneri kütüphane kat planı

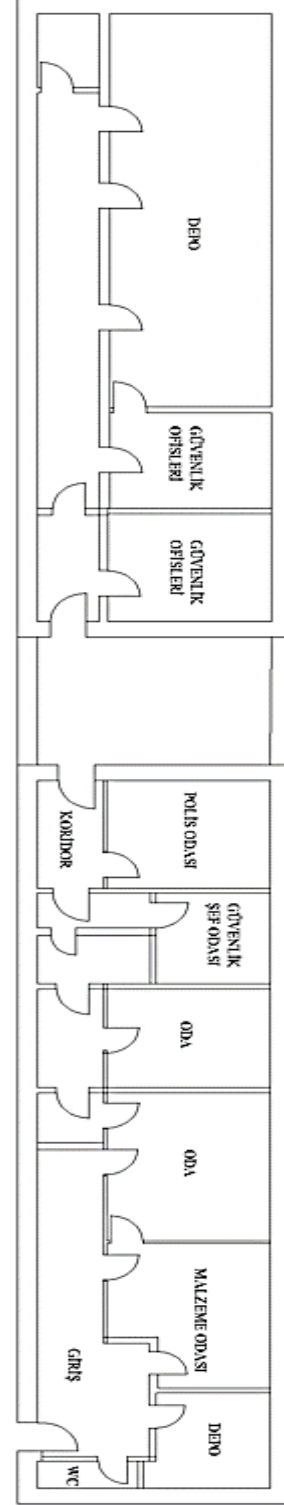
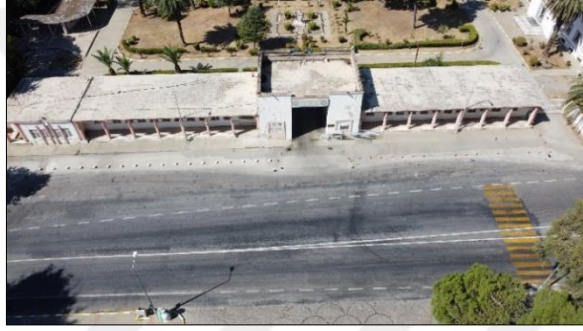
Şekil A. 4.Güney fabrikaya ait öneri merkezi derslikler kat planı

Şekil A.6. Ana fabrikaya ait öneri atölye/stüdyo kat planı

EK B. Yapı Fişleri

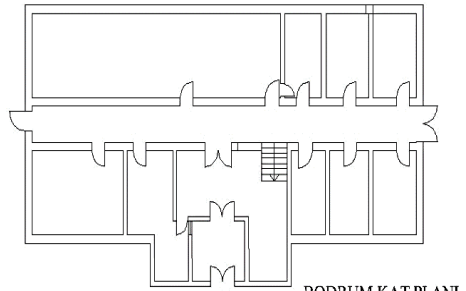
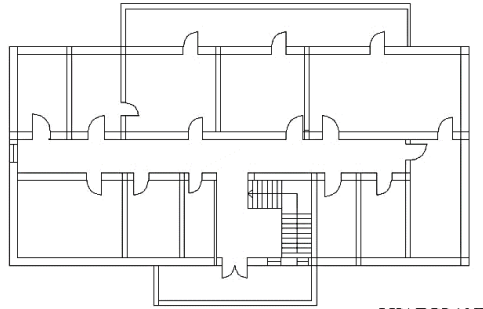
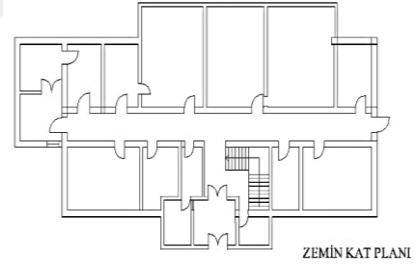
1. Giriş Binası

ZEMİN KAT PLANI

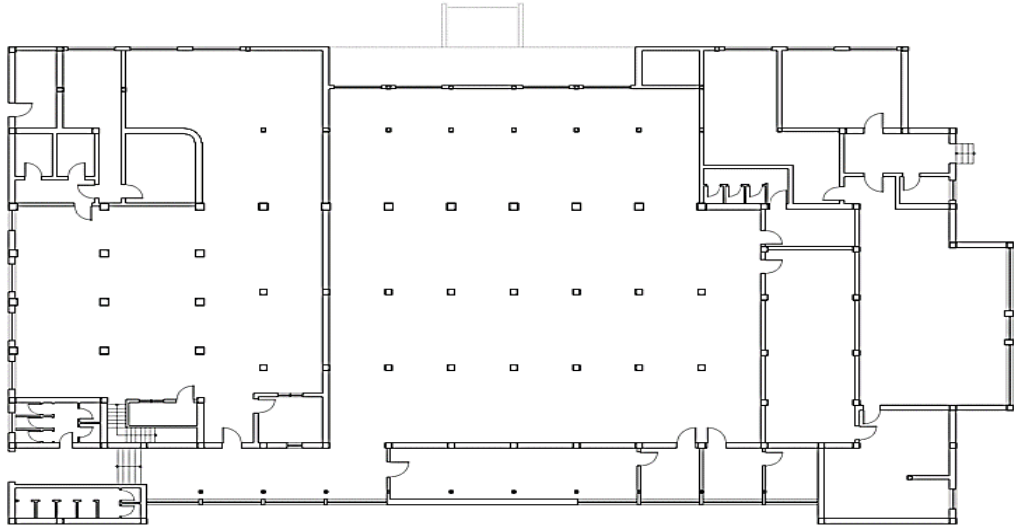
Şekil B.1. Giriş binasına ait yapı fişi

2. İdari Bina (Eski Hastane Binası)

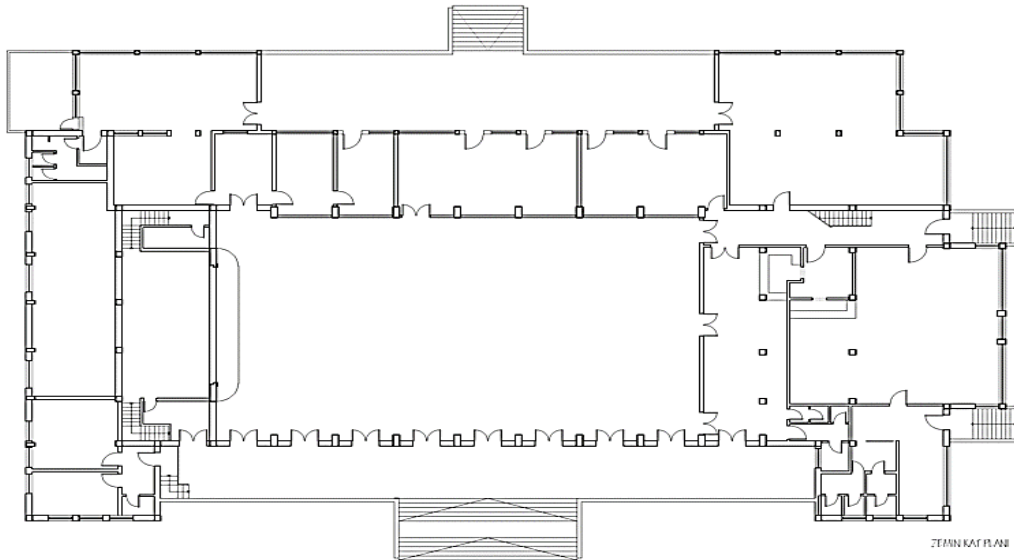

Şekil B.2. İdari binaya ait yapı fişi

3. Sosyal Tesis

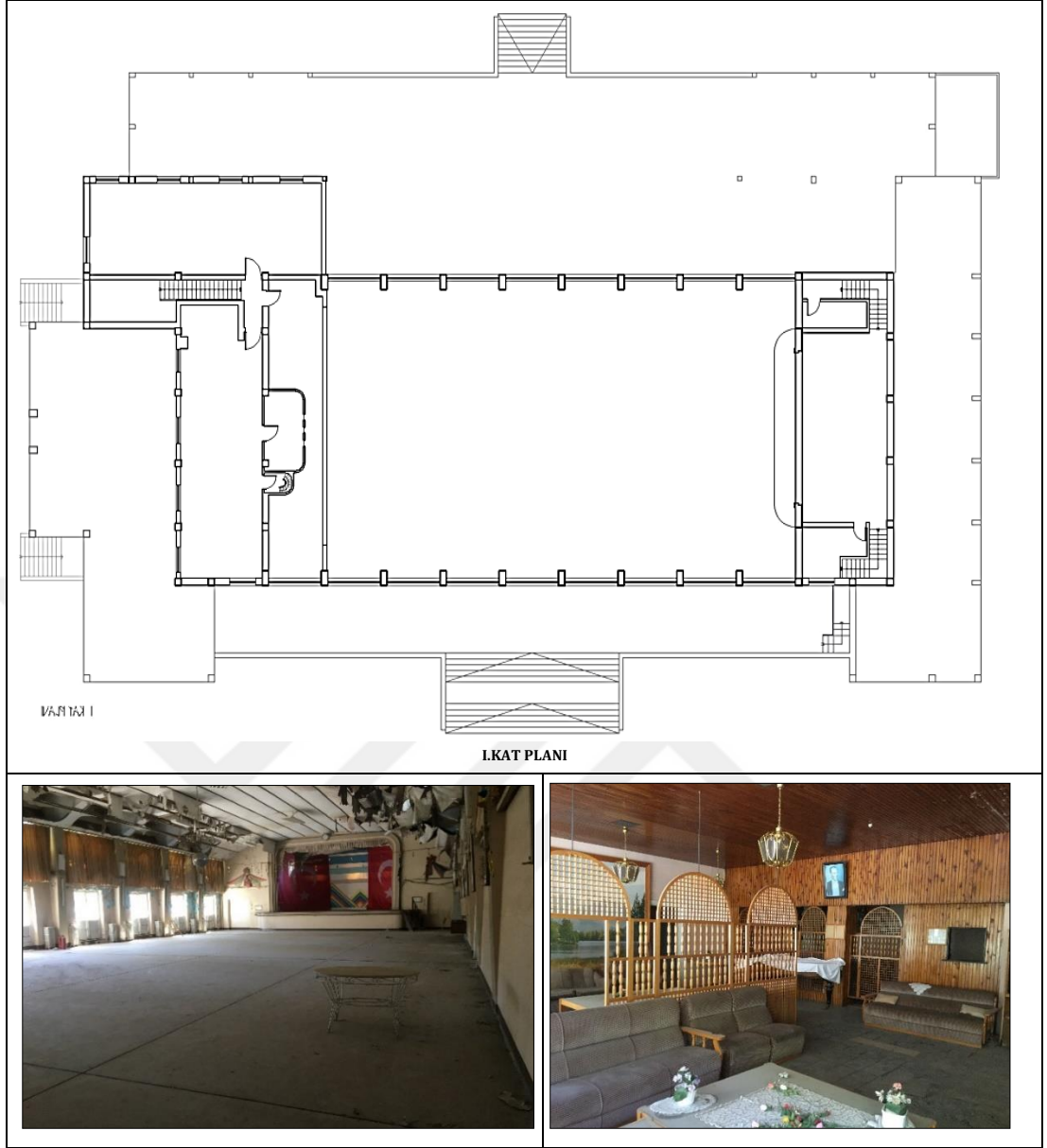

BODRUM KAT PLANI

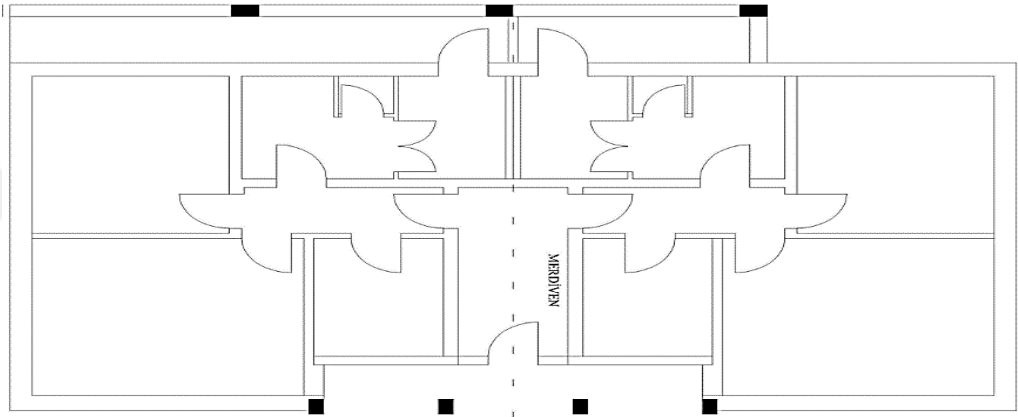
ZEMİN KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

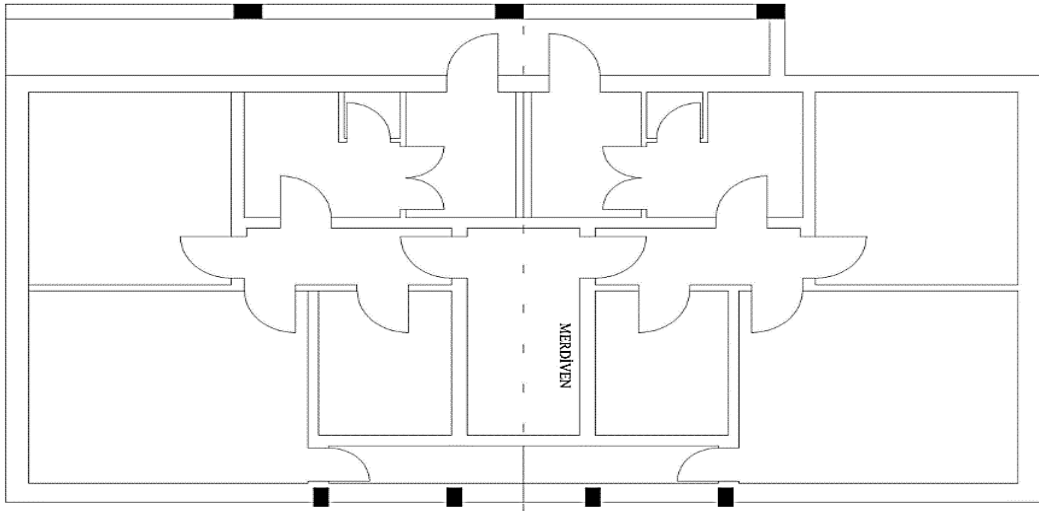

Şekil B.3. Sosyal tesise ait yapı fişi

4. Lojmanlar

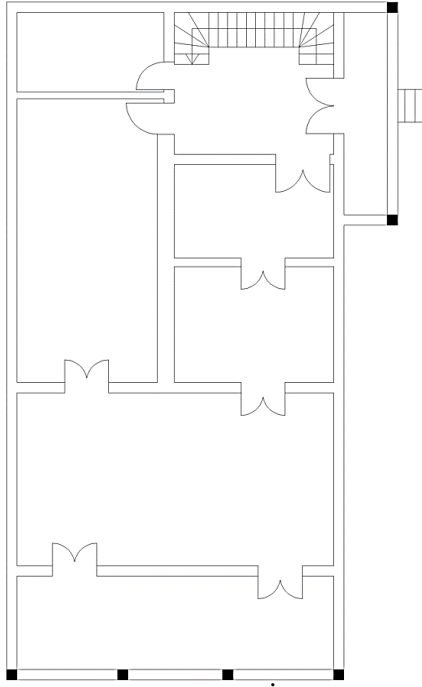
ZEMİN KAT

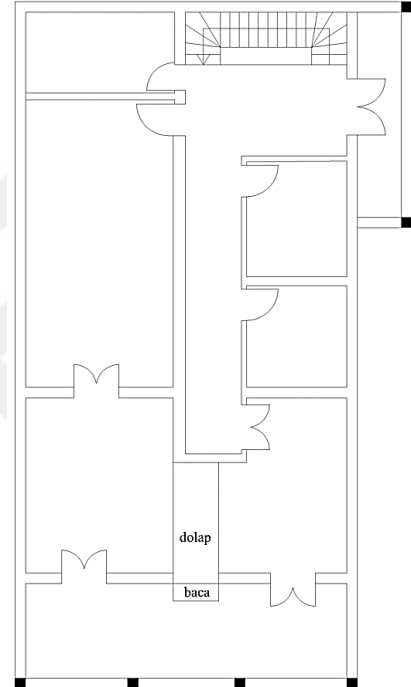
I. KAT

Şekil B.4. Lojmanlara ait yapı fişi

5. Müdür Lojmanı

ZEMİN KAT PLANI

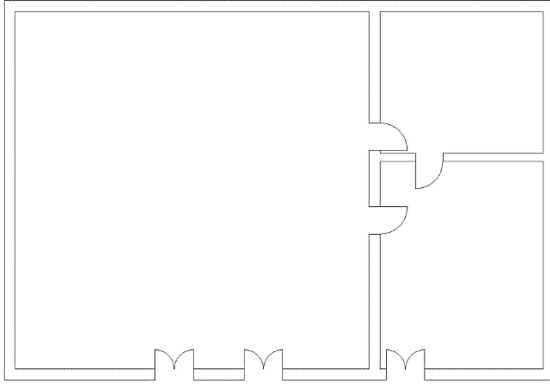

I.KAT PLANI

Şekil B.5. Müdür lojmanına ait yapı fişi

6. Spor Salonu

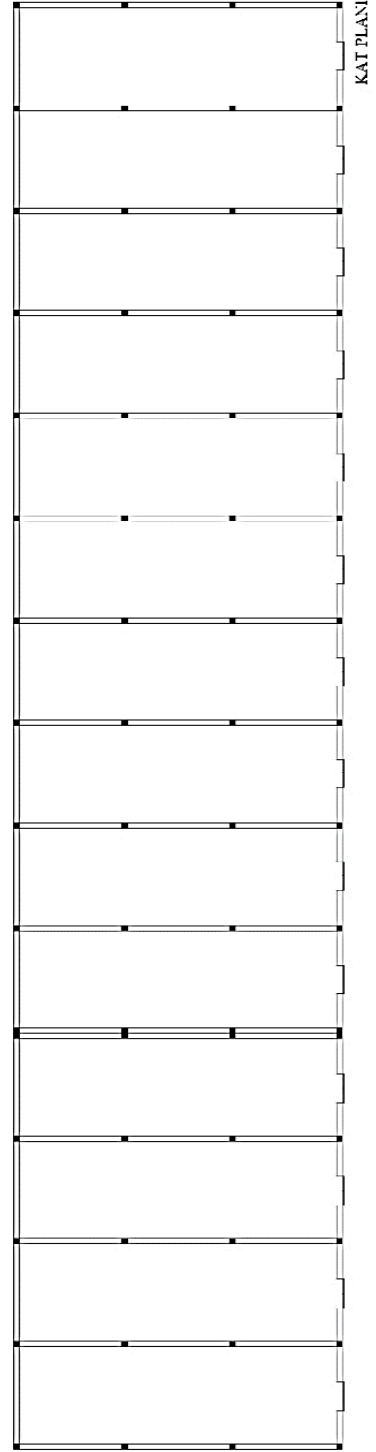

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.6. Spor salonuna ait yapı fişi

7. Ambarlar (Batı)

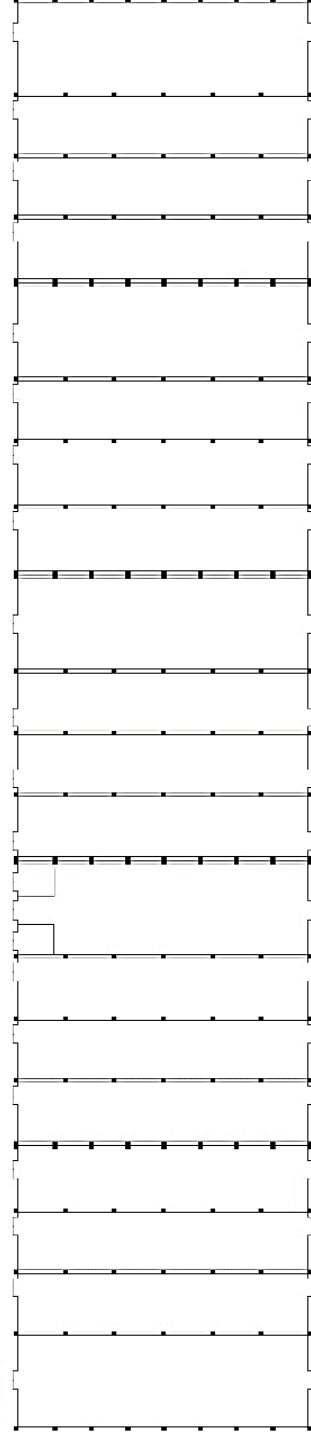

Şekil B.7. Batı ambar binasına ait yapı fişi

8. Ambarlar (Doğu)

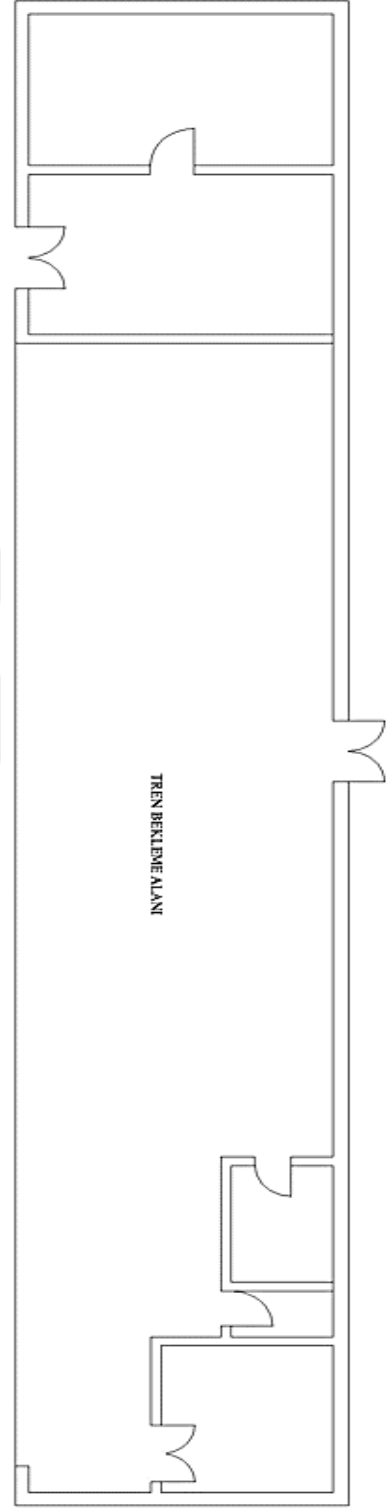

kat planı

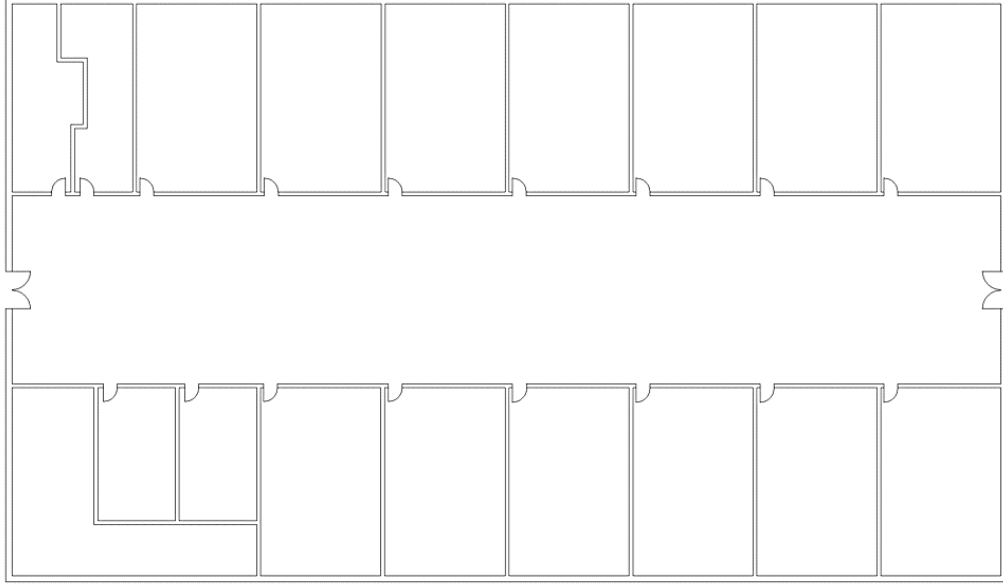
Şekil B.8. Doğu ambar binasına ait yapı fişi

9. Tren Gari

Şekil B.9. Tren garına ait yapı fişi
221

10. Derslik A Blok

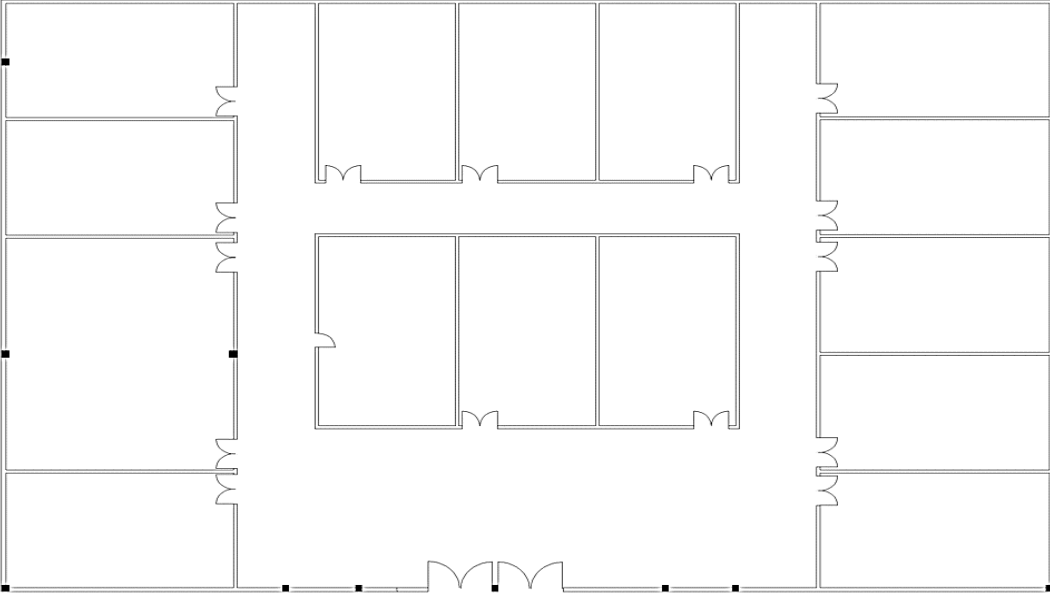

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.10. Derslik A bloğa ait yapı fişi

11. Derslik B Blok

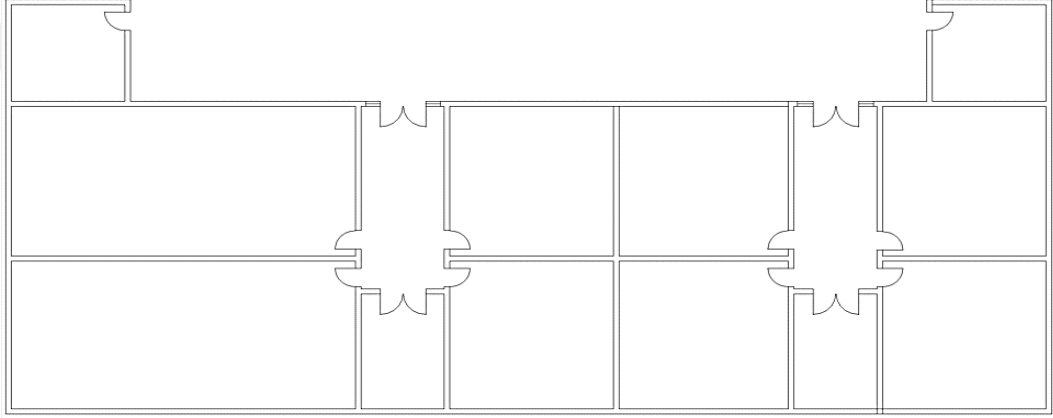

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.11. Derslik B bloğa ait yapı fişi

12. Derslik C Blok

ZEMİN KAT PLANI

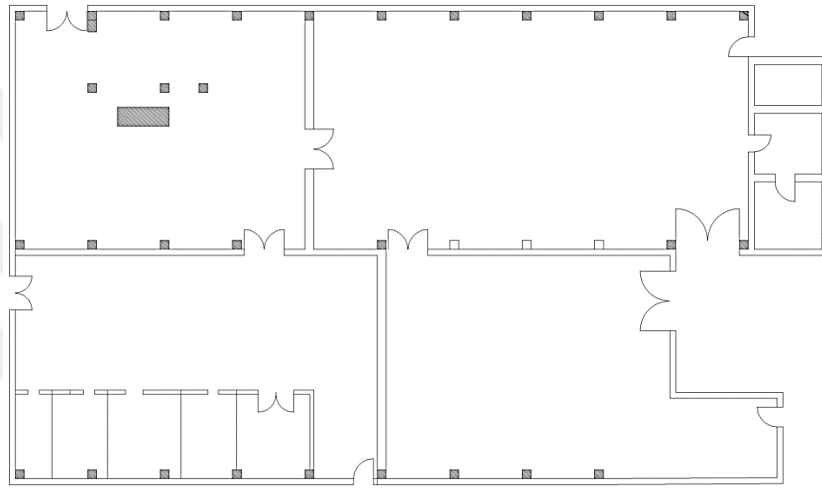
Şekil B.12. Derslik C bloğa ait yapı fişi

13. Depo

Şekil B.13. Depoya ait yapı fişi

14. Prestakos

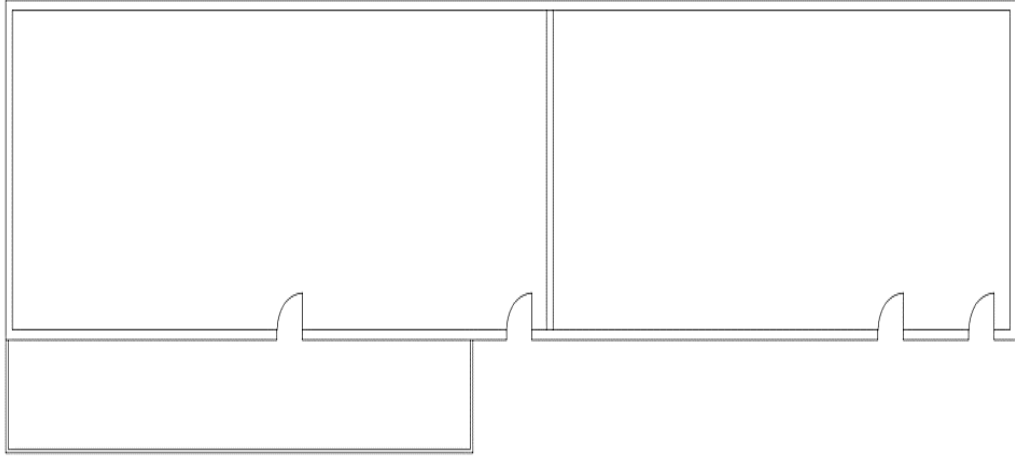

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.14. Prestakosa ait yapı fişi

15. Laboratuvar

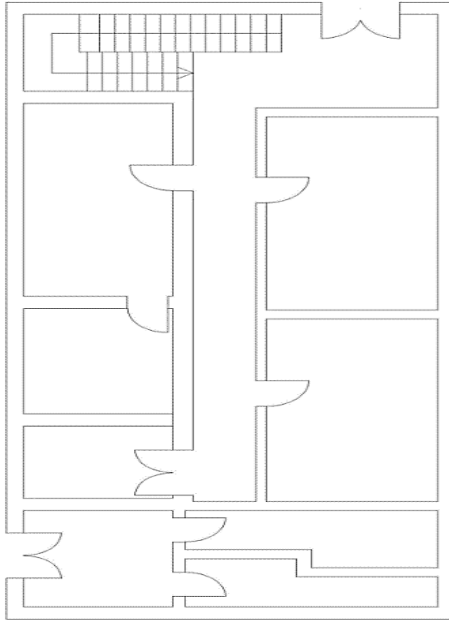

ZEMİN KAT PLANI

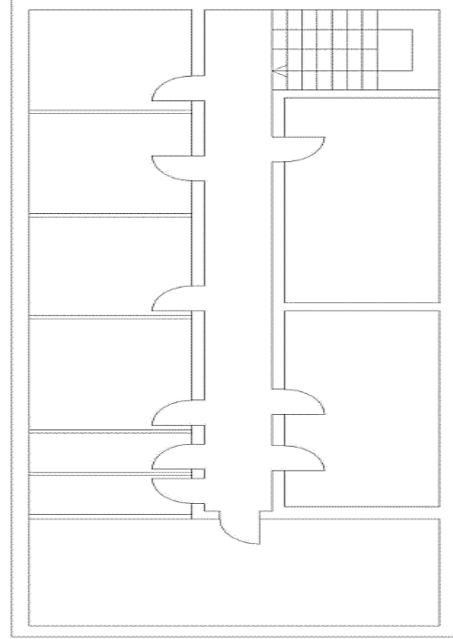

Şekil B.15. Laboratuvara ait yapı fişi

16. Sağlık MYO

ZEMİN KAT PLANI

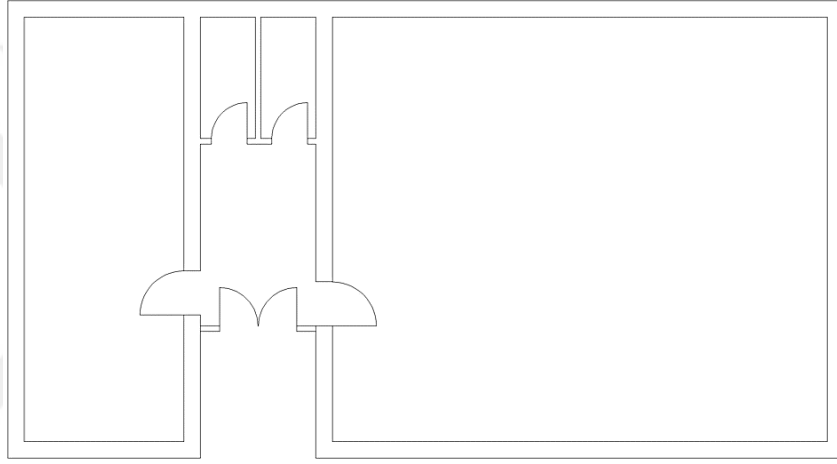

I. KAT PLANI

Şekil B.16. Sağlık MYO'a ait yapı fişi

17. Sağlık MYO Öğrenci İşleri

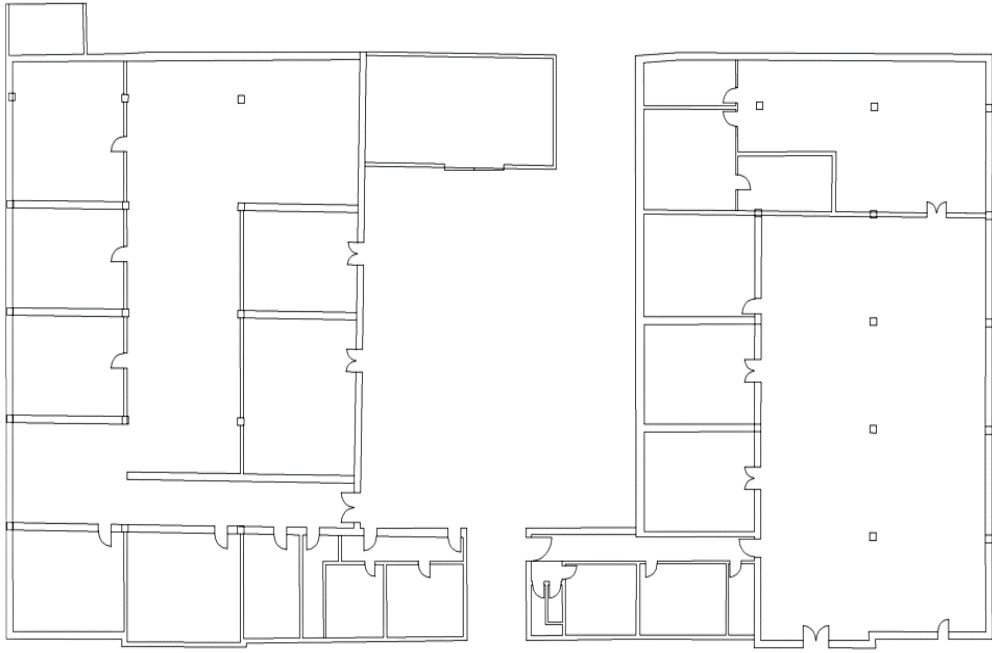

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.17. Sağlık MYO öğrenci işlerine ait yapı fişi

18. Mekanik Atölyesi

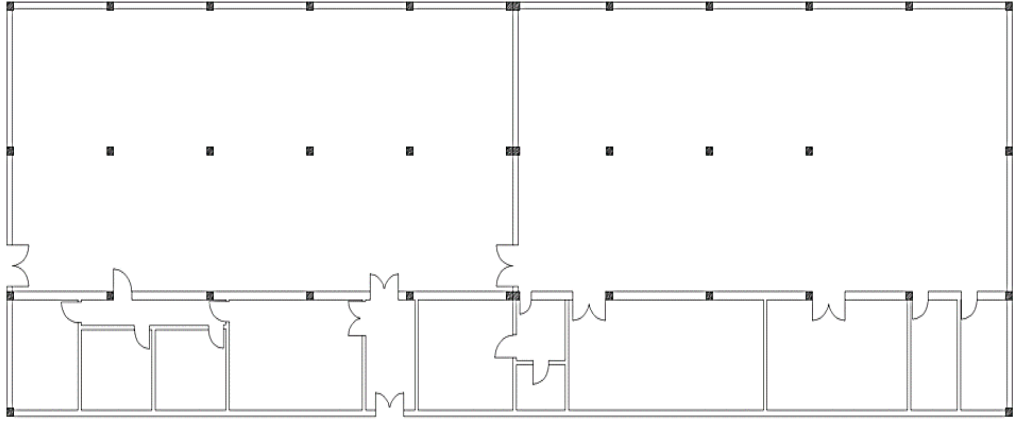

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.18. Mekanik atölyesine ait yapı fişi

19. Marangozhane

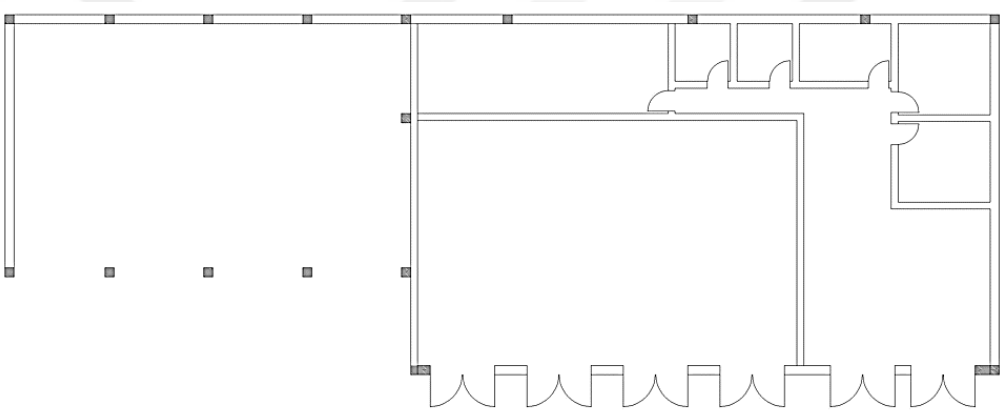

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.19. Marangozhaneye ait yapı fişi

20. Hangar

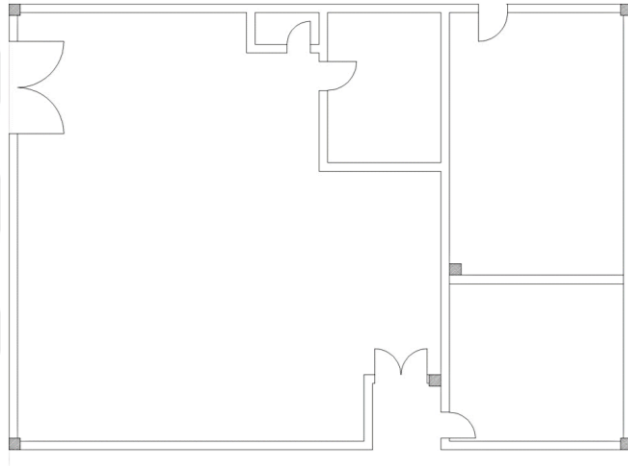

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.20. Hangara ait yapı fişi

21. Elektrik Dolum Atölyesi

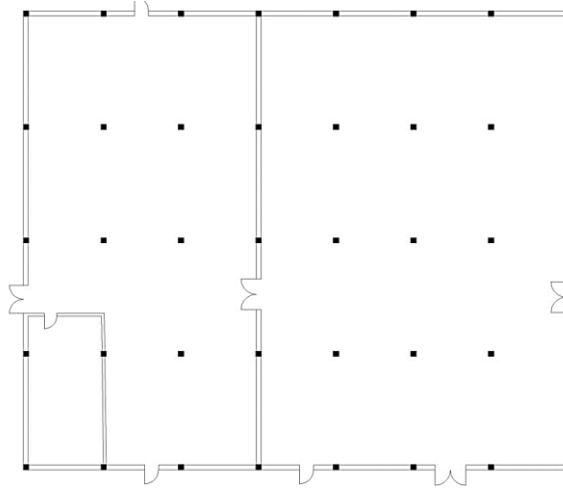

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.21. Elektrik dolum atölyesine ait yapı fişi

22. Mamül Ambarı

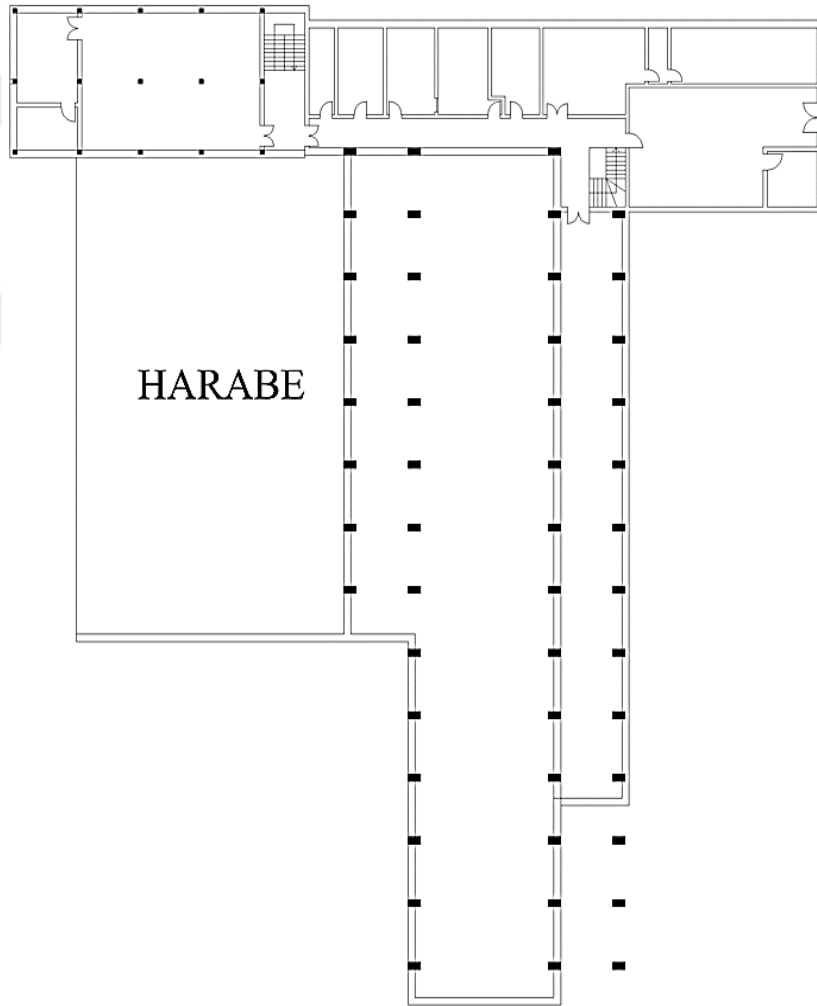

ZEMİN KAT PLANI

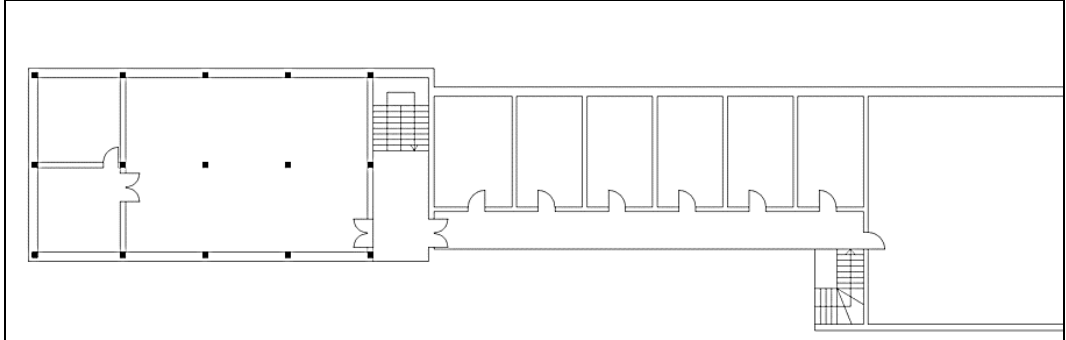

Şekil B.22. Mamül ambarına ait yapı fişi

23. Elektrik Santrali

ZEMİN KAT PLANI

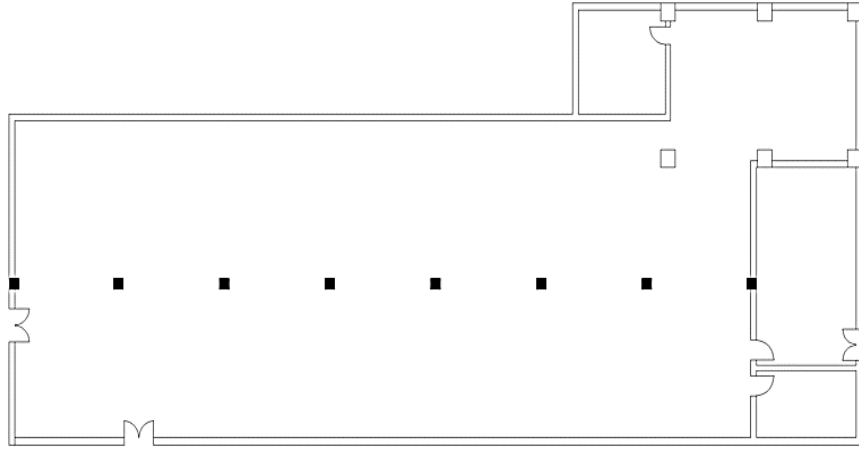

I. KAT PLANI

Şekil B.23. Elektrik santraline ait yapı fişi

24. Su Santrali

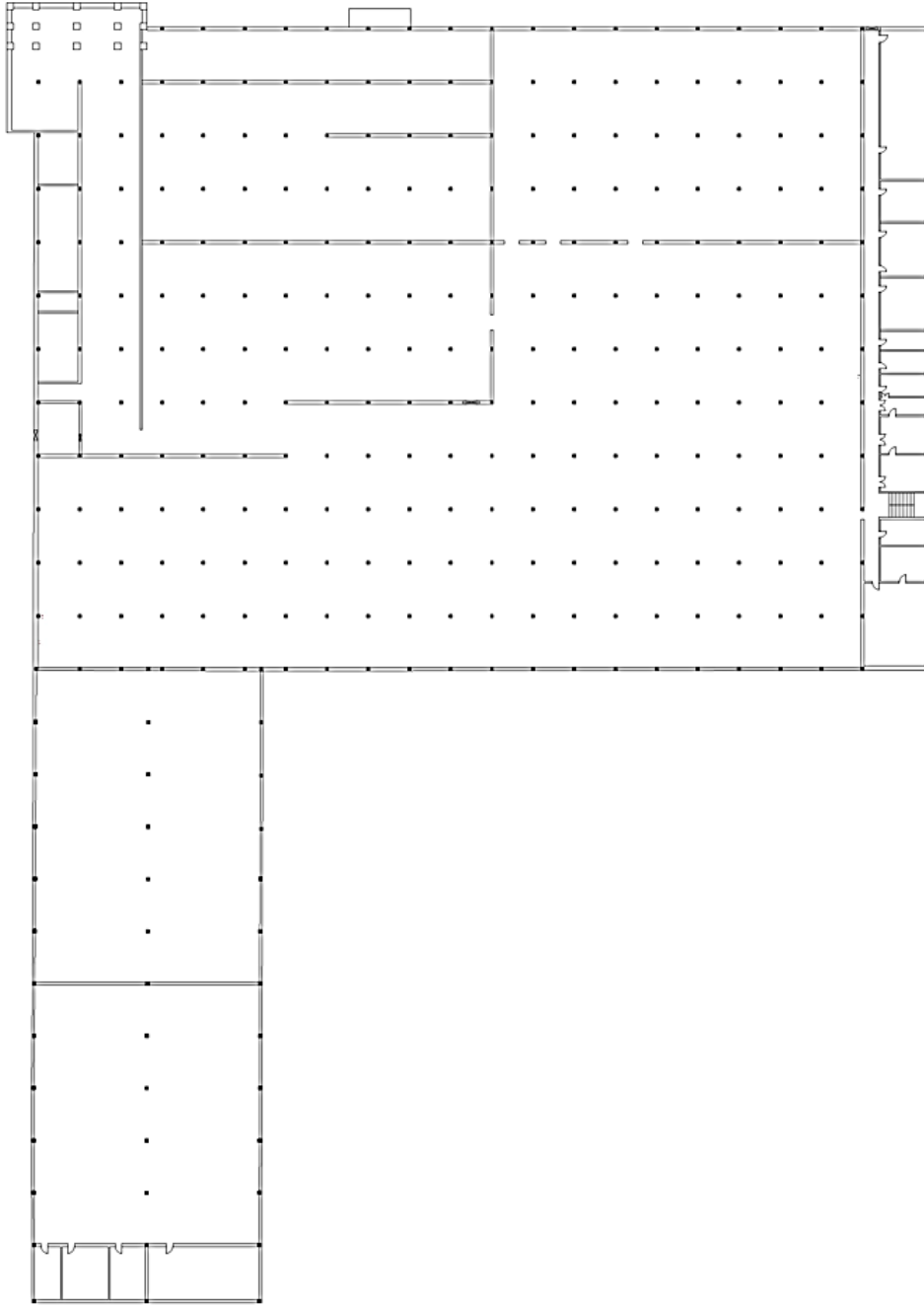

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.24. Su santraline ait yapı fişi

25. Güney Fabrika

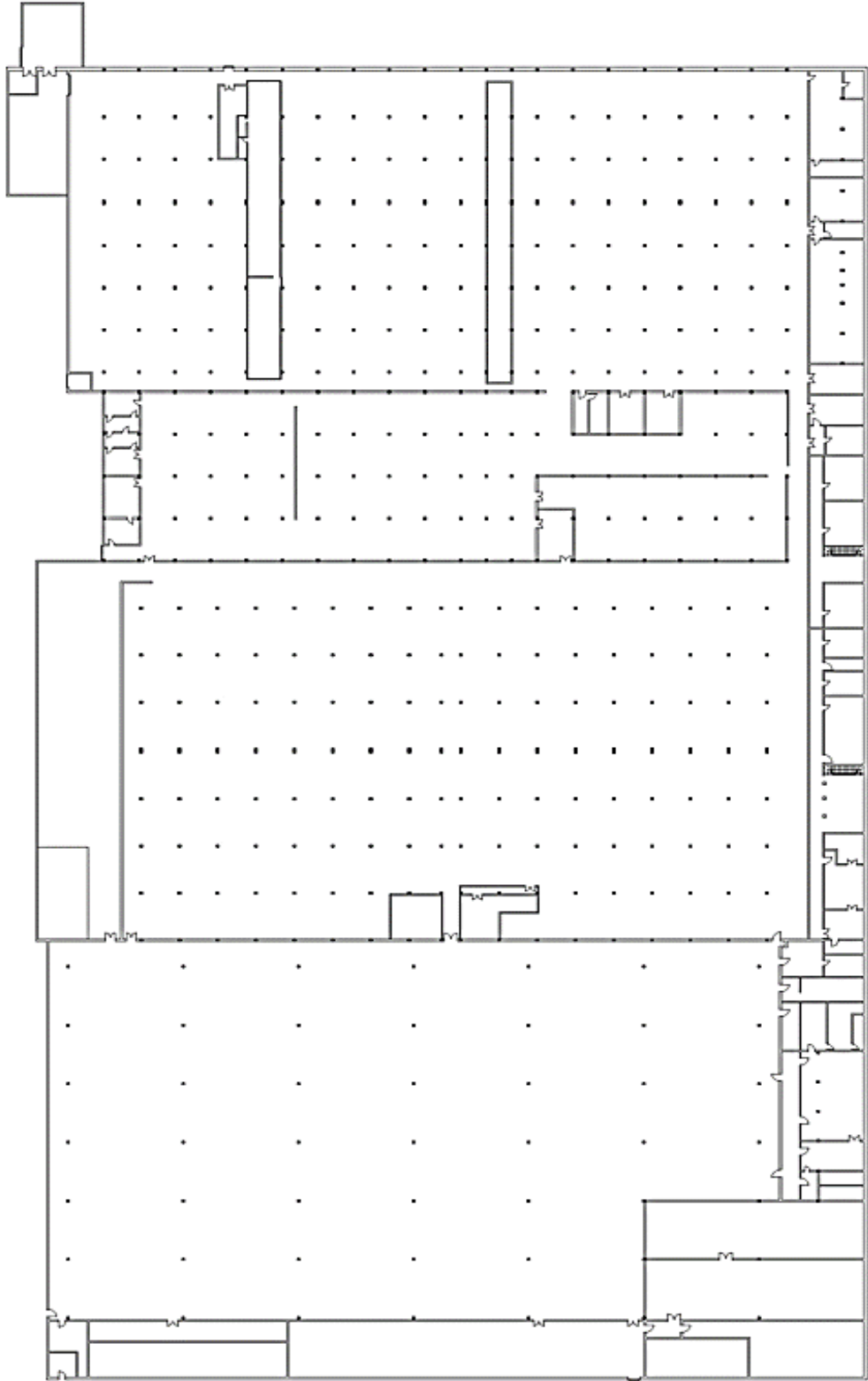

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.25. Güney fabrikaya ait yapı fişi

26. Ana Fabrika

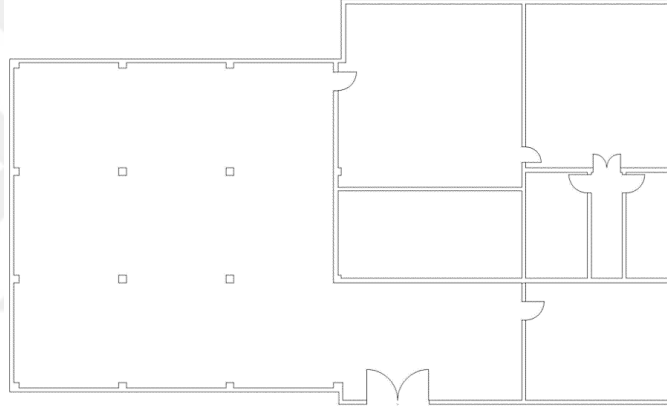

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.26. Ana fabrikaya ait yapı fişi

27. Lokal

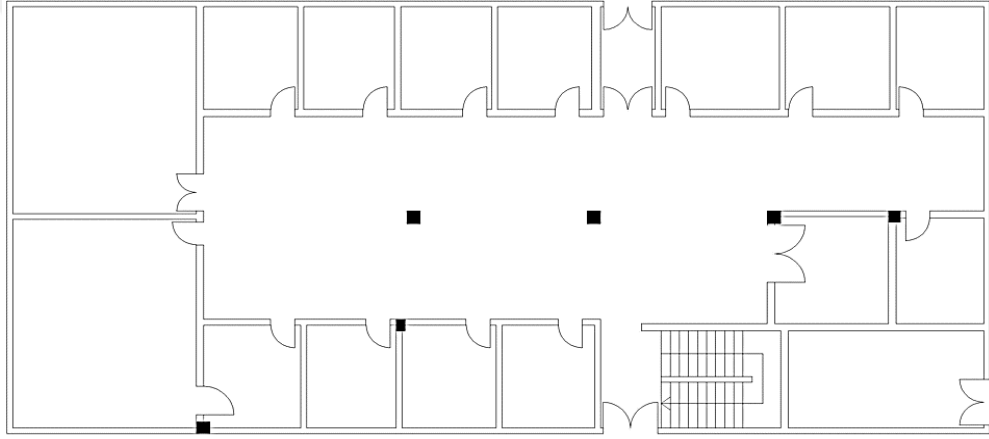

ZEMİN KAT PLANI

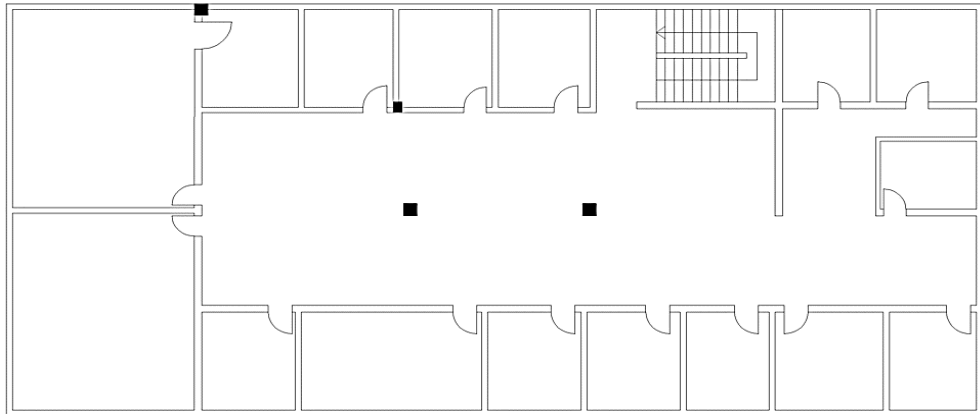

Şekil B.27. Lokale ait yapı fişi

28. Nazilli MYO Ana Bina

Zemin Kat planı

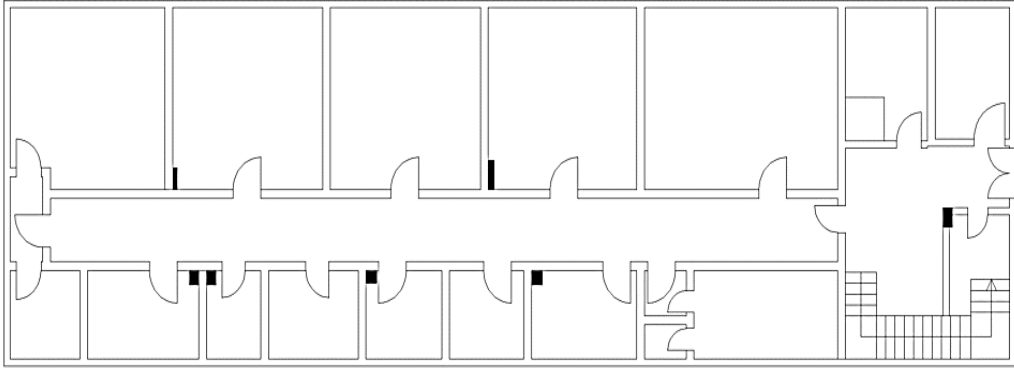

I.Kat planı

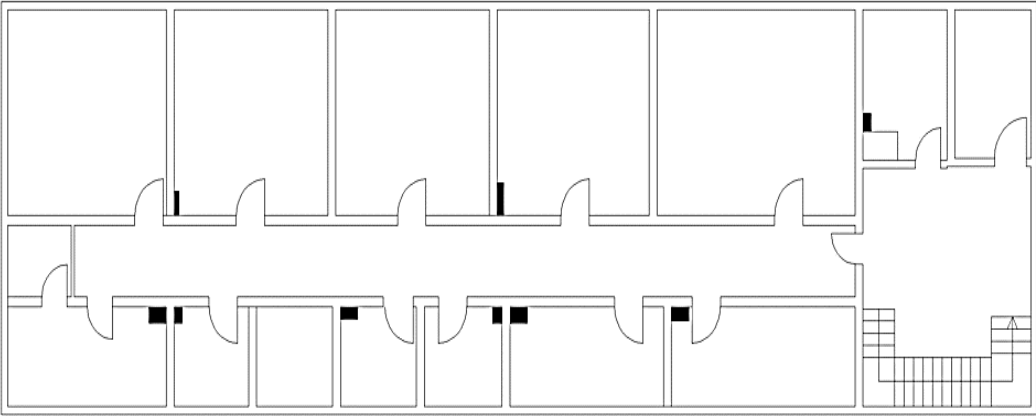

Şekil B.28. Nazilli MYO ana binasına ait yapı fişi

29. MYO Depo (Eski Kreş)

Zemin Kat Planı

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.29. MYO depoya ait yapı fişi

30. Kantin

ZEMİN KAT PLANI

Şekil B.30. Kantine ait yapı fişi